

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ
ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
КОМУНАЛЬНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ХАРКІВСЬКА АКАДЕМІЯ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ»**

Матеріали

Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції,
присвяченої 110-річчю від дня народження Івана Багряного
«Іван Багряний – публіцист»

11 жовтня 2016

**Харків
2016**

УДК 371.214.46

ББК 74.268.3Укр М 33

Рекомендовано до видання вченою радою
Харківської академії неперервної освіти
(протокол № 4 від 15.12.2016 р.)

Редакційна колегія:

Покроєва Л.Д., канд. пед. наук, доцент, ректор Харківської академії неперервної освіти;

Дегтярьова Г.А., завідувач кафедри методики навчання мов і літератури Харківської академії неперервної освіти, кандидат педагогічних наук ;

Лузан Л.О., доцент кафедри методики навчання мов і літератури Харківської академії неперервної освіти, кандидат педагогічних наук.

Матеріали Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції, присвяченої 110-річчю від дня народження Івана Багряного **«Іван Багряний – публіцист»** (м. Харків, 11 жовтня 2016 року) / [Л. Д. Покроєва, Г. А. Дегтярьова, Л. О. Лузан] За заг. ред. канд. пед. наук Л.Д. Покроєвої. – Харків: КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти», 2016. – 288 с.

Збірник містить матеріали Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції, присвяченої 110-річчю від дня народження Івана Багряного **«Іван Багряний – публіцист»** (м. Харків, 11 жовтня 2016 року)

Для широкого кола наукових співробітників, педагогічних працівників, громадських діячів, культурологів.

Відповідальність за точність викладених у виданні фактів несуть автори

© Комунальний вищий навчальний заклад «Харківська академія
неперервної освіти»

Зміст	Сторінка
Напрям 1. Іван Багряний – політичний діяч і письменник	6
Безпала Марія Сергіївна Творчий шлях та літературна спадщина Івана Багряного	6
Дворник Н. Він народився, жив й страждав, та все ж любив її - Вкраїну	15
Каракуця Тетяна Миколаївна Іван Багряний – політичний діяч і письменник	22
Кунченко Любов Іванівна Іван Багряний – політичний діяч і письменник	31
Овдієнко Олена Миколаївна Роман І.Багряного «Сад Гетсиманський»: проблематика, образи, стиль	40
Петрук Юлія Анатоліївна «Іван Багряний – політичний діяч і письменник»	48
Салій Зоя Олександрівна Іван Багряний – політичний діяч і письменник	56
Стеблян Олена Юріївна Іван Багряний – політичний діяч і письменник	64
Столяренко Тетяна Миколаївна Іван Багряний – політичний діяч і письменник	71
Томашук Лідія Василівна Іван Багряний – політичний діяч і письменник	83
Чернявська Тетяна Євгенівна Іван Багряний – великий Бунтар, поет, прозаїк та політик	88
Напрям 2. «Бронебійна публіцистика». Іван Багряний	97
Аврамко Людмила Михайлівна, Потапенко Марина Олександрівна Публіцистика Івана Багряного як вияв світосприйняття та громадянської позиції митця	97
Бєлікова Валерія Володимирівна Антиурядова письменницька діяльність Івана Багряного	102

Балюк Юлія Михайлівна Громадянська позиція у творах І.Багряного	107
Ворона Анна Валентинівна Іван Багряний – публіцист	115
Гета Олена Володимирівна Публіцистка І. Багряного	122
Крижановська Ірина Володимирівна Осмислення національної ідеї в публіцистиці Івана Багряного	129
Тризна Марина Петрівна Публіцистика Івана Багряного в контексті українського державотворення	140
Філіпська Ганна Анатоліївна Іван Багряний – вірний оборонець прав рідного народу	145
Черненко Зінаїда Олександрівна «Бронебійна публіцистика». Іван Багряний	150
Напрям 3. Традиції й новаторство Івана Багряного в осмисленні національної ідеї	160
Золотухіна Ніна Федорівна Громадянська лірика Івана Багряного – маніфест української гідності	160
Колесник Таїсія Сергіївна «Я визначив собі шлях - шлях українського письменника...»	170
Чуркіна В.Г., Косенко К.О. «Модель світу у публіцистиці І.Багряного»	181
Сіра Анжеліка Миколаївна «Співець куркульської ідеології»	188
Сузова Тетяна Анатоліївна Традиції й новаторство Івана Багряного в осмисленні національної ідеї.	195
Радіонова Марина Володимирівна, Леонідова Валентина Григорівна Іван Багряний. З Україною в серці	203
Напрям 4. Художній світ творів Івана Багряного в мовному вимірі	210
Ващенко Людмила Миколаївна, Хоменко Віта Миколаївна Художній світ творів Івана Багряного в сучасному вимірі	210
Булавина Л. Він хотів бути тільки людиною	219
Напрям 5. Від теорії до практики: методика викладання творчості	228
Коваленко Іван Дмитрович Іван Багряний. Від теорії до	228

практики: методика викладання творчості в модульно-розвивальній системі навчання	
Кизименко Окасана Миколаївна. Дослідження роману «Тигролови» І. Багряного	234
Манженко Тетяна Миколаївна, Кравченко Ольга Володимирівна Урок. Позакласне читання. Іван Багряний – публіцист.	242
Русанова Наталія Олександрівна «Від теорії до практики: методи викладання творчості»	249
Свинцицька Тетяна Павлівна Урок української літератури в 9 класі	255
Сергейчук Любов Василівна Виховні ідеали української родини в романі І. Багряного «Тигролови»	262
Сердюк Світлана Василівна Художня інтерпретація біблійних образів у романі Івана Багряного «Сад Гетсиманський»	273
Сокрут Алла Миколаївна Життєвий і творчий шлях Івана Багряного	281

ТВОРЧИЙ ШЛЯХ ТА ЛІТЕРАТУРНА СПАДЩИНА ІВАНА БАГРЯНОГО

Анотація. У статті висвітлюється життєвий і творчий шлях нашого земляка Івана Багряного, видатного політичного діяча і талановитого письменника. Розглянуто романи «Тигролови», «Сад Гетсиманський».

Не іменуй мене поетом, друже мій!

Я хочу бути тільки людиною,
яких так мало на світі.

І. Багряний

Ім'я І. Багряного довго замовчувалося в Україні і відомим стало лише на початку 90-років минулого століття. Сьогодні ми читаємо твори свого славетного земляка, полум'яного борця за незалежність України, за волю і гідне життя нашого народу на своїй, Богом даній землі.

Актом справедливості й визнання стало присудження Івану Багряному посмертно у березні 1992 року найвищої відзнаки нашої держави – Державної премії України імені Тараса Шевченка.

І. Багряний – псевдонім Івана Павловича Лозов'яги, який народився 02 жовтня (19 вересня за старим стилем) 1906 року в місті Охтирка на Полтавщині (тепер Сумська область). Його батько, Павло Лозов'яга, працював муляром. Іван учився в церковнопарафіяльній школі міста Охтирки, у вищій початковій школі, потім в Охтирській технічній школі слюсарського ремесла, але не закінчив її, бо відчув потяг до малярства і вступає до Краснопільської художньо-керамічної школи. Після закінчення вирішив працювати на шахтах Донбасу. Щоправда, не довго затримується тут. Працює вчителем малювання, заробляючи на прожиток.

Юність Івана Багряного, як і його ровесників, проходила в дуже складний час: відбулась революція 1917 року, розпочалась Громадянська війна. Голод, розруха, жорстоке ставлення місцевої влади до людей, які або не визнавали зміни, що відбулися, або ще не визначилися. У родині Лозов'яг

сталася трагедія: чекісти закатували Іванового 92-річного діда-коліку і дядька на пасіці: кололи багнетами, стріляли з револьверів. Вразлива душа юнака палала ненавистю до кривдників, цього він не зміг збагнути ніколи, бо бачив сам, як убивали рідних йому людей, безвинних і безпомічних. Іншого дядька вислали на Соловки, більше про нього нічого не чули.

Зміни в житті українського народу не завжди на краще продовжували відбуватися: розкуркулення, примусова колективізація, арешти української інтелігенції. І. Багрянний, молодий поет, дуже гостро і сміливо реагує на свавілля влади. Він створює поему «Аве Марія», в якій звертається до майбутнього читача з проханням не називати його поетом.

Ішов 1929 рік. У цей небезпечний час Багрянний видає власним накладом (в-во САМ) у Охтирській друкарні поему «Аве Марія», у вступі до якої він розкриває причини своєї відмови від високого імення поета, «...бо поети нині – це категорія злочинців, до якої не належав і не хочу належати». Багрянний звинувачує їх у тому, що вони

Родившись з крилами, не вчилися літати,
Родившись гордими – навчилися плазувати...

Цензура ухвалює конфіскувати це видання, тиражем 1200 примірників, але було пізно: вони майже всі розійшлися.

У статті «Я хочу бути людиною» М. Жулинський пише про ранню творчість поета, що вона «емоційно розкута, експресивна, напоєна народним мелосом, приправлена їдкою іронією і сарказмом», тому поезія І. Багряного різко дисонансувала з домінуючими темами і ритмами офіційної поезії, яка виражала ідеологію пролетаріату і колгоспного селянства. Перші поетичні твори друкувалися в журналах «Всесвіт», «Гарт», «Червоний шлях», «Глобус», «Плужанин» та інших. Критика помітила поезії Багряного і відреагувала миттєво. Уже 1 липня 1929 року на сторінках «Літературної газети» Б. Коваленко (псевдонім К. Потапчук) пише: «На нашу думку, це шлях не новий, шлях активно-реакційний куркулячо буржуазних синків, озвірілих на все людство за всіма його перспективами, співців містичного самозабуття і паразитичного індивідуалізму». Та І. Багряного це не

залякало: він продовжує писати й друкувати свої твори, навчаючись в Київському художньому інституті. Не дивно, що, закінчивши цей ВНЗ у 1930 році, не одержав диплома, бо виявив себе політично неблагонадійним.[1, 247]

У цей час у Києві існувала літературна організація «Марс» (Майстерня революційного Слова), найвидатніші письменники-«попутники»: Б. Антоненко-Давидович, Д. Фальківський, Б. Тенета, Є. Плужник, Г. Косинка, Т. Осьмачка. Членом цієї організації був і Багряний, крім цього, він прелятилював із найбільш опозиційно настроєними письменниками, такими, як М. Хвильовий, Остап Вишня, М. Куліш, М. Яловий, Христовий, Досвітній...

У 1930 році Харківське видавництво «Книгоспілка» друкує віршований роман «Скелька». Це була назва одного села, що розкинулося над річкою Ворсклою. Багряний не раз бував там, бачив гору, на якій стояв чоловічий монастир, наслухався різних легенд, чув, що на околицях села було давньоукраїнське поселення. Після Полтавської битви цей монастир захопили російські ченці, які знущалися з місцевого населення. Доведені до краю селяни повстали, спалили монастир. Російські війська жорстоко придушили повстання, але слава про селян-повстанців на чолі з Данилом Чорним обросла легендами, які збуджують надію на визволення від окупантів. Твір закінчується оптимістично:

Галас... Грім і бій...

Гримлять там молоти – фанфари перемоги.

Нам не просить, нам не молить ні в кого –

Тримайтесь! Тягни!

До сонця!

Д'горі! Д'горі, краю мій!

«Цей роман наче виспіваний молодим поетом, якому так приємно брати високі ноти, ...був явищем в українській літературі початку 30-х років», - пише М. Жулинський. Критика того часу по-різному відреагувала на твір. Одеський журнал «Металеві дні» (1931 р. №5) захоплювався

багатством свіжих, далеких від трафарету образів, цікавою композицією, високою культурою мови й віршованих розмірів, а в культпропі ЦК КП (б)У готувався вирок поетові і його творчості. На сторінках журналу «Критика» (1931 р. №10) з'явилася стаття О. Правдюка «Куркульським шляхом», в якій ішла мова про бунтівливого автора «Скельки»: «від самого початку поет став співцем куркульської ідеології і до сьогодні залишається таким». Після цієї статті твори Багряного вилучають із бібліотек і книжкових крамниць, а через 8 місяців його заарештовують прямо на вулиці (на розі Шпитального провулка та Сумської ulиці). Вилучаються всі рукописи. Багрянний згадує: «в 1932 році був заарештований за політичний (самостійницький) український ухил в літературі й політиці». Він був ув'язнений у Харківській «внутрішній тюрмі» ГПУ, пробув там 11 місяців в камері самотнього ув'язнення. Був засуджений на 5 років концтаборів. У 1937 році втік. [1, 249]

У 1932 році з'являється поема-симфонія «Золотий бумеранг», написана в Харківській тюрмі. Цей твір оптимістичний, хоч писався в камері. Скільки в ньому бадьорості, енергії, віри в майбутнє! Автор уявляє маленького хлопчика, який в руках тримає глобус – копію земної кулі. Поет звертається до нього з закликом стати господарем Матері-Землі, навести лад на її просторах, влитися в космічний ритм світобудови і пізнати щастя вічного життя усіх народів і планет.

Крути її, щоб аж свистіла!

Крути-крути, щоб аж гула!

.....

Щоб в сяйві сонця золотого,

Щоб без диявола лихого,

Щоб тільки жити і цвісти, -

Крути її!

Крути!

Крути...

Заарештований удруге в 1938 році, сидів у Харківській в'язниці УГБ НКВД на Холодній горі 2 роки 7 місяців. Через тяжку хворобу легенів і відсутність матеріалів для засудження був звільнений під нагляд. Війна застала Багряного в Охтирці. Спочатку був на фронті, потім залишився в німецькому «запіллі», працював у редакції української газети «Голос Охтирщини». «У 1942 мав бути розстріляний, але випадково врятувався», - згадує Багряний.

У роки війни Багряний обирає шлях підпільної боротьби, його зброя – слово. З-під його пера з'являються агітаційні листівки, пісні, коломийки. Пише й серйозні твори. Після війни в'язню сталінських концтаборів єдиний вихід – еміграція. Спочатку живе в Чехословаччині, потім у Німеччині. Разом із колегами Багряний восени 1945 року створює Літературно-Мистецьке об'єднання українських еміграційних письменників – Мистецький Український Рух (МУР), яке пізніше у США перетворюється в «Об'єднання український письменників «Слово» з центром у Нью-Йорку. [3, 121]

У 1943 році І. Багряний завершив роман «Тигролови», який був надрукований у 1948 році, але, на жаль, не в Україні. Цей твір – протест проти існуючого зла: несправедливості, жорстокості і свавілля існуючої влади, протест проти порушення елементарних прав людини. Задумав Багряний написати цей твір, коли втік з концтабору і довго блукав по тайзі замучений, голодний, виснажений.

Починається роман страшною картиною: «Вирячивши вогненні очі, дихаючи полум'ям і димом, потрясаючи ревом пустелі і нетрі і вогненным хвостом замітаючи слід, летів дракон». Він пролітав над Уралом, через хащі Сибіру, через грізний, понурий Байкал, через дикі кряжі Забайкалля... Шістдесят коробок-вагонів – шістдесят суглобів у дракона. У нього вогнеока голова – велетенський двоокий циклоп – надпотужний паротяг «Й.С.» (Йосип Сталін). Позаду такий же паротяг «Ф.Д.» (Фелікс Дзержинський). У шістдесяти суглобах циклопа, шістдесяти рудих домовинах повно поглинених жертв, живих мертвяків. «Крізь заграбовані

діри дивилися тоскно грона мерехтливих очей, - дивились крізь темряву десь на утрачений світ...» - з сумом розповідає автор. І мчить той дракон у безвість, зупиняючись на окремих пунктах. Тоді до середнього вагона біжить начальник етапу, зупинившись суворо кличе:

- Многогрішний!

- Я.

- Звать?!

- Григорій!

І так перевіряв декілька разів, поки не обривалась земля біля синього моря. Тут дракон став витрушувати з себе вантаж. Дивно було, скільки вмістилося люду в цих коробках. Тисячі обірваних, брудних, зарослих, як прашури, і худих, як скелети, людей! І вже старих, згорблених. І хоч серед них багатьом по 20-25 років лише, але всі вони гейби діди. Усі вони напівголі, в дранті, викидані з вітчизни, з родини, зі спільноти, погноблені, безправні, приречені.

Раптом зчинився крик. Начальник прийшов до середнього вагона, як завжди, але чомусь у нього «полізли очі на лоба». Йому «донесли», що Многогрішний утік.

Люди стояли байдужі. Згадалися товаришам слова Григорія, які він проронив у темряві ночі:

- Жить!

- Відплатить!

- Або вмерти.

І оживала давно розчавлена людська гідність у цих нещасних людей, вони повернули голови туди, назад, їх серця калатали, у них вирости крила. Шепіт пронісся по юрбі:

- Утік!

- У смерть, але втік!

Не кожен на це пішов би: вискочити з вагона на шаленій швидкості поїзда зміг тільки він, бо дуже хотів жити... Після довгих блукань по невідомих, небезпечних звіриних стежках знесилений, голодний, але

нескорений Григорій знаходить у собі сили, щоб врятувати людину від страшної смерті і втрачає свідомість...

Опритомнівши, він не відразу зрозумів, як потрапив у цю хату, де на стінах образи в рушниках, у кімнаті так чисто, прибрано. Бачить стареньку матір, дівчину... Вийшов у двір, на стовпчику висів глечик, на городі пасіка. Сумніву не було: він потрапив у сім'ю українців. Григорій не помилився. Це була сім'я Сірків, які колись, шукаючи кращої долі, приїхали у цей край. Для Наталки він став батьківщиною, бо вона народилася й виросла тут, далеко від України. Його прийняли як свого, але думка про рідну землю на відпускала Григорія.

Одного разу він зустрів свого кривдника, який знущався з нього на допитах. Так, це був Медвин, слідчий, потім начальник відділу НКВД. На цей раз вирок виніс Григорій, підписавшись на снігу. Він розуміє, що тепер повинен залишити сім'ю Сірків. Наталка готова йти з ним на край світу. Батьки благословили дітей. Перед ними прослався шлях у невідоме, і вони вирішили, що в сміливих завжди є щастя. За нього треба боротись.

Збулася і мрія Багряного: він розповів усьому світу про те, що діялося на Україні в 30-ті роки минулого століття. І вже працює над новим романом, в якому продовжить викривати вірних слуг тоталітарного режиму, отих «тигроловів», які вдень і вночі полюють на український «тигрів». У 1950 році побачив світ «Сад Гетсиманський», в якому письменник наголошує: «Людина – це найвеличніша з усіх істот. Людина – найнещасніша з усіх істот. Людина – найпідліша з усіх істот.

Як тяжко з цих трьох рубрик вибрати першу для доведення прикладом». Багряному вдається довести, що Людина – найвеличніша з усіх істот. Він знову «обирає» головним героєм твору молодого хлопця, сина вже померлого Якова Чумака. Батько і після смерті не залишає своїх чотирьох синів, а духовно супроводить їх, зміцнює їх сили, стає дороговказом в складних лабіринтах нового життя. Усі його сини і дочка заарештовані, вони під слідством, ждуть вироку. Автор приділяє багато уваги змалюванню образу Андрія Чумака, який проходить випробування на

людяність. Він заарештований і проходить усі «Дантові кола» тортур. На допитах його принижують, провокують, ображають, але він тримається, як ота суха вершинка, яку він бачить через загратоване вікно. Вона стоїть нерухомо, і ніякі вітри, грози, урагани не змогли ні розхитати, ні зламати її. Так і Андрій тримається на нічних допитах, коли мовчки просиджують до ранку. Сергєєв – втілення суцільного презирства, Андрій – суцільна ігнорація. Тишу будить оте монотонне «Ну?» І знову мовчки. На столі перед слідчим лежать зелені палітурки, напхані папірцями – «доносами».

Наступна зустріч із Сафигіним, чекістом у повному розумінні слова. Андрія хочуть «зламати», обманюють, що брати уже зізналися, Микола вже поставив підпис, шепчуть про Катерину: «Це та, секретарка...» Андрій розуміє, що його провокують, але йому нестерпно боляче: «В гарячому мізку гойдається самотня вершинка... Голова його хилиться під нестерпним тягарем». Ні, не може бути цього. Він уже примирився зі зрадою братів... він готовий померти, щоб цього не чути.

«Не може бути», - говорить хтось із сльозами безнадії. Андрій вистояв. Лише одного разу він схопився з місця, схопив стілець і «з усього маху вдарив Великіна наосліп». Це сталося, коли Андрій почув погані слова про матір і батька. Вони для сина святі. «Вони ті, іменем яких і кров'ю яких ви правите!» - несамовито вигукнув він.

Ось Андрія кудись ведуть, він ледве піднімається крутими сходами, але старається дійти. Він знає, що йде на Голгофу. І раптом відчиняються якісь двері – і перед ним усі його брати. Микола перший кинувся до нього, щоб підтримати. Усіх братів прирекли до розстрілу... ніхто не просив помилування, але воно прийшло. Невідомо хто з волі подав апеляцію і «верховний суд» вироку не затвердив. Багато ще доріг пройшли брати, вірячи в те, що муки їх закінчатся. Такими були життєві шляхи дітей старого коваля Чумака. Усі вони були залюблені у свій рід, підтримували один одного і вірили в перемогу добра.

Публіцистична діяльність Багряного розпочинається у післявоєнні роки. Памфлет «Чому я не хочу вертатися до СРСР?» є одним із шедеврів

публіцистики письменника-патріота. Він був створений у перші повоєнні місяці. Автор звертається до європейської громадськості, розповідаючи про себе, чому він залишив Україну: «Я один з тих сотень тисяч людей – українців, що не хочуть вертатися додому, під більшовизм, дивуючи тим цілий світ». [2, 24]

Багряний у першу чергу звертається до тих урядів західних країн, які безсоромно й бездушно сприяли насильницькій репатріації біженців на Батьківщину, де вони відразу потрапляли в концтабори, а там їх чекала мученицька смерть. Він докоряє й представникам європейської громадськості, які не хотіли бачити в себе утікачів з СРСР, вороже ставилися до них. Автор змальовує страшні картини насильства більшовицької влади на його рідній землі, арешти, вбивства, примусова колективізація, голод, знищення української інтелігенції. Він розповідає про трагедію своєї сім'ї, як чекісти жорстоко розправилися з безневинними і беззахисними людьми: убивали знущаючись. Саме тому в його душі визрівала ненависть до більшовицької влади.

З болем змученої душі і «розтерзаного серця» він згадує рідну землю: «Мені моя Вітчизна сниться щоночі. Вітчизна моя, Україна...»

У 1948 році Багряний засновує Українську Революційну Демократичну партію (УРДП), газету «Українські вісті», редактором якої він був багато років. Його обирають головою Української Національної Ради, згодом Багряний стає віце-президентом Української Народної Республіки у вигнанні. Невтомний трудівник пише багато статей політичного змісту, спрямованих на розробку стратегії і тактики боротьби за «демократичну, незалежну українську державу».

Останні роки Багряний часто хворіє. Помирає у санаторії Ст. Блазієн у Шварцвальді. Це Західна Німеччина. Там і похований наш незабутній змляк, вірний син України.

Література

1. Багряний І. Тогролови: Роман та оповідання / Післямова М.Г. Жулинського; Упоряд. О.С. Гаврильченка та А.П. Коваленка. – К.: Молодь, 1991. – 264 с.
2. Багряний Іван. Чому я не хочу вертатися до СРСР? Канада, 1946. – 58 с.
3. Багряний Іван. Так тримати. Спеціальний випуск публіцистичних творів І.П. Багряного, присвячених актуальній патріотично-політичній проблематиці УРДП. Видавництво ЦК УРДП, 1971. – 304 с.
4. Багряний Іван. Тигролови. Вид-во «Прометей», 1955. – 123 с.
5. <http://www.ukrlib.com.ua/bio/author.php?id=29>
6. <http://narodna-osvita.com.ua/426-van-bagryaniy-zhittyeviy-tvorchiy-shlyah.html>

Дворник Н.

Лозівський ліцей №4

ВІН НАРОДИВСЯ Й ЖИВ, СТРАЖДАВ, ТА ВСЕ Ж ЛЮБИВ ЇЇ – ВКРАЇНУ

Анотація. У тексті висвітлюються важливі сторінки життя Івана Багряного, аналізується його життя від народження та навчання до заслання та смерті. Оглядово подаються важливі події з життя письменника, в ознайомлювальній формі розповідається про Багряного як письменника та як політичного діяча. З поданого матеріалу можна зрозуміти те, що така людина, якою був Іван Павлович – це патріот, це справжній митець. І не дивлячись на всі ті страждання, які пережив, він зберіг свої життєві позиції та переконання.

Ми є. Були. І будем Ми!

Й Вітчизна наша з нами.

І.Багряний

Іван Багряний (Іван Павлович Лозов'ягін) вписав своє ім'я в історію як найвидатніший письменник-емігрант з колишнього Радянського Союзу.

Постать Івана Багряного — одна з найяскравіших і найдраматичніших в українському письменстві і громадянстві першої половини і середини ХХ ст. Людина, яка терпіла переслідування і кару на Батьківщині, не для всіх виявилася бажаною і зручною і в еміграції, в діаспорі — його політична позиція ставала предметом не лише заперечень, а й злостивих перекручень та наклепів, а серед політичних супротивників знаходилися й такі, що погрожували йому розправою і вдавалися до засобів кримінальних.

Протягом усіх повоєнних часів його твори не читали, а навпаки, замовчували, а відомими стали лише з 1991 року. З часом публікуються романи, за його творами ставляться фільми, з'являються дослідження про нього. Актом справедливості і визнання (хоч і запізнитого) стало присудження йому посмертно в березні 1992 року найвищої відзнаки нашої держави — Державної премії України імені Тараса Шевченка.

Світоглядні позиції Багряного-поета мають свою біографічну генеалогію. Те, що він народився на Полтавщині, у родині муляра Павла Лозов'ягіна, якому згодом і присвятив збірку поезій "В поті чола". Навчався у церковнопарафіяльній школі, у вищій початковій школі, а з 1920 р. — у технічній школі слюсарного ремесла, яку полишив задля навчання в Краснопільській художньо-керамічній школі, яку закінчив у 1922 році. По закінченні цієї школи вирушає працювати на Донбас. Та робітнича професія письменника була короткотривалою — кликали поезія, мистецтво; пережите, побачене, переосмислене вимагало нового — мистецького — вираження.

Бачив він багато. Вразило у саме серце, як у 1920 р. чекісти познущалися над його дядьком і 92-річним дідом на пасіці — кололи багнетами, стріляли з револьверів. Раною стало заслання іншого дядька на Соловки, звідки шляху назад йому не було. А розкуркулення, голод, примусова колективізація, свавілля місцевої влади?... Душа розривалася від бунтівних думок та поривів.

Органічна національна свідомість стимулювала творчість Івана Багряного, а гаряча бунтівлива натура гостро реагувала на пригнічення української ідеї в різних формах її вияву. Поет шукає підтримки як серед інтелігенції, так і серед селян, до яких він тягнувся співчутливим серцем і помислом.

Тяжка доля спіткала письменника, він і не очікував того, що його світоглядні позиції зможуть накоїти лиха. Але бути оптимістом і ніколи не впадати у відчай-це його життєва позиція, бо він – оптиміст. Та цей оптимістичний гімн людині й усій планеті написаний уже у харківській тюрмі "під час слідства у 1932 р. Після статті "Куркульським шляхом" його твори вилучають із бібліотек і книжкових крамниць, а через вісім місяців у Харкові просто на вулиці заарештовують на очах його колег Валер'яна Поліщука і Олексу Слісаренка. Звісно, вилучають усі рукописи. Г.Костюк, який дружив із Багряним, у статтях про життя і творчість поета згадує про такі його твори: "Рештки загубленого, конфіскованого та знищеного": поема "Гутенберг", яку не дозволили до друку, сатирична епопея "Комета", частина поеми "Ульріх фон Гутен", поезії, які не дозволила цензура видати в підготовленій до друку збірці "В поті чола", поема "Вандея", уривки з поеми "Меченосці", поезії "Собачий бенкет", "Тінь", сатирична поема "Батіг"...

Усі ці твори були написані протягом 1927—1931 рр., частина з них з'являлася в періодиці. Так, "Червоний шлях" у 1929 році надрукував уривок з поеми "Вандея", в якій поет осуджував революцію в Україні і, як писала пильна критика, "негативно оцінював здобутки революції". Є свідчення, що 1932 року вийшла друком його книжка оповідань "Крокви над табором", а ще раніше, в Охтирці 1925 року, під псевдонімом І. Полярний надрукував прозову книжку "Чорні силуети".[1,25] Багато що міг би розкрити архів письменника, але був він конфіскований.

Проаналізувавши віхи життя, виявляється багато незвіданого в життєвій і творчій біографії поета, прозаїка, драматурга, публіциста, громадського і політичного діяча. Визначається чотири етапи творчого шляху І. Багряного:

- 1926—1932 — початок літературного шляху, до першого арешту;
- 1932—1940 — період ув'язнень і концтаборів;
- 1941—1945 — період другої світової війни й окупації України;
- 1945—1963 — повоєнна доба і еміграція.[2,10]

Про період арештів, ув'язнень, концтаборів, утеч згадує сам письменник, бо і навколо цих драматичних подій нагромадилися легенди: "У 1932 році був заарештований за політичний (самостійницький український) ухил в літературі й політиці й ув'язнений в харківській "внутрішній тюрмі" ГПУ, де пробув 11 місяців в камері самотнього ув'язнення, а потім був засуджений на 5 років концтаборів. Присуд відбував в таборах так званого БАМЛАГу. Терміну не добув, в 1937 році втік. Був повторно заарештований на початку 1938 року й сидів у харківській в'язниці УГБ — НКВД на Холодній горі. Сидів 2 роки й 7 місяців. Був звільнений у 1940 році восени під нагляд у зв'язку з тяжкою хворобою легенів, а головне, згідно з формуляром тимчасового звільнення, "за недостатністю матеріалів для повторного засудження". Умовне звільнення було обмежене місцем перебування, з якого не мав права виїхати, — це м. Охтирка, де й застала мене війна. До війни кілька місяців працював у Охтирському державному театрі декоратором. Після вибуху війни перебував на фронті як "народний ополченець" і залишився в німецькому запллі. За німців працював редактором української газети "Голос Охтирщини". У 1942 р. мав бути розстріляний згідно з німецьким курсом щодо української національної інтелігенції, але випадково врятувався..."[5,45]

Але не лише своєю письменницькою діяльністю славився І.Багрянний. У часи, коли над Україною нависла нова «чорна хмара» — фашистська окупація, він вирішує іти шляхом підпільної боротьби. Його зброя — перо. І творить енергія його гніву агітаційні листівки, коломийку, пісні, на відомі, популярні мелодії для вояків УПА, водночас пише й твори серйозніші, передусім "незвичну, бриласту, гострокутну і ламану" (Григорій Костюк) поему "Гуляйполе". У ній поет роздумує над трагічною долею українського народу, зануреного історією в кривавий вир дикунського погрому

цивілізації, і виповнює її надією на відродження духу спротиву, духу справедливої помсти. Його уява відтворює легендарний образ народного месника, самою історією, стражденною долею України покликаною вибухнути справедливим гнівом:

О, де ти, Мужній, Простий і Великий —

Благословенний на меч і бої?!

Гуляйполе в крові і сльозах,

Потоптане, смертю розоране,

В бомбових кратерах і черепах,

В гільзах, В ожугах,

В м'язах, В трісках...

І навіть не крячуть ворони —

Жахаються круки, минають здаля, —

Шкіриться жаско, смердить земля.[6,135]

У письменника — в'язня сталінських концтаборів — по війні єдиний шлях — еміграція. Розпочинається активна публіцистична діяльність Багряного — політичного діяча. І далі Іван Багряний розгортає трагічні сторінки національної історії України, громадянської війни, колективізації, голоду 1932—1933 років, сталінських концтаборів, репресій над українською творчою інтелігенцією, українською церквою, "ілюструючи" власною долею, третиною життя власного поневіряння по тюрмах і таборах. Трішки раніше, перебуваючи в лавах УПА на Волині та в Карпатах, Іван Багряний виступає з ініціативою створення підпільного уряду — Української Головної Національної Ради. Десять років Іван Багряний був головою Української Національної Ради, повсякчасно лікуючись від сухот, цукрового діабету, серцевої недостатності. Лікується і шалено, до повної знемоги фізичних сил працює.

Працює так, щоб не соромно було, його творча енергія фантастична. Пише роман "Люба" (1944), відновлює з пам'яті поетичну збірку "Золотий бумеранг" (1946), видає написану, вірніше, витворену в камері смертників, драматичну повість "Морітурі" (1947), у якій розкривається трагічна доля

в'язнів сталінських тюрем, повість "Розгром" (1948), присвячену пам'яті Михайла Пронченка, розстріляного фашистами в Кривому Розі 1943 р.; сатиричну комедію "Генерал" (1948), повість "Огненне коло" (1953); віршований памфлет "Антон Біда — герой труда" (1956), повість "Маруся Богуславка" — першу частину незавершеної трилогії "Буйний вітер" (1957) тощо[7,65]. Це далеко не повний перелік того, що встиг написати І. Багряний в умовах повсякчасних блукань, поневірянь, лікарень. І особливо часто хворів по війні, переніс кілька операцій. Самотньо помер у санаторії "Блазієн" у Шварцвальді (Західна Німеччина) 25 серпня 1963 р. Було йому 56 років. А як він мріяв про Україну! Як чекав того дня, коли там, в Україні, розпогодиться — відійдуть зловісні хмари комуністичного тоталітаризму і він повернеться додому. Пророче передбачав: "Я вернуся до своєї Вітчизни з мільйонами своїх братів і сестер, що перебувають тут, в Європі, і там, в Сибіру, тоді, коли тоталітарна більшовицька система буде знесена так, як і гітлерівська. Коли НКВД піде вслід за гестапо, коли червоний російський фашизм щезне так, як щез фашизм німецький..."

Не судилося. Але Іван Багряний тут, в Європі, боровся натхненно за цей світлий день повернення. Не всі, далеко не всі його розуміли, підтримували, але як на роки вперед, в сьогоднішній день України, прозирали його розум та інтуїція!

Там, в еміграції, письменник не знав спокою його переслідували "свої", провокували, погрожували, викликали на якісь суди, виносили смертні вироки йому і дітям його, бо не сприймали програмних цілей очолюваної ним Української революційної демократичної партії. Не мав спокою, душевного ладу для творчості ні тут, у радянській Україні, ні там, у веремії української еміграції серед таких же вигнанців, як і сам. Бо мав чутливу, романтично окрилену душу художника ("Моя душа від природи — душа поета і митця"), душу поранену і тіло виморене, фізично не здатне виносити важкі перевтоми, мав силу-силенну задумів, плекав великі надії на творче усамітнення і душевний спокій, але не судилося. У вересні 1961 р. він писав Григорієві Костюку: "Стільки задумів лежить нездійснених, вже

виношених, вже розпрацьованих, але не доведених до завершення речей! І чи зможу я їх завершити з угробленим серцем! — з дірливими легенями! І з такою несамовитою втомою, що хочеться просто стати каменем і не рухатися вічність..."[8,65].

Іван Багряний усе життя біг над прірвою з вірою в людину, прагнучи запалити в ній негасиму іскру, яка б висвітлила шлях із чорної прірви зневіри, приниження і знеособлення в безсмертя. Він поспішав, боровся відчайдушно, знесилювався і знову духовно окрилювався, запалювався гнівом і страждав, охоплений зливою сліз співчуття до людини, спрагою милосердя і невимовного болю серця, піднімав її до висот божественного творення, бо вірив у тріумф людської гідності на пограниччі боротьби і страждань. Інакше не міг, бо з юнацьких літ заповів собі бути тільки людиною.

Догмати... Істини... Закони... І пенати...

Ну, а для нас — лише один догмат:

Ти будь таким, яким родила мати!

Сьогодні Іван Багряний вертається в Україну. Сьогодні Україна його вшановує. І стверджується горді слова Багряного, викарбувані на його могилі:

Ми є. Були. І будем Ми!

Й Вітчизна наша з нами.

Література

1. Багряний Іван. Автобіографія: З листів Івана Багряного до Дмитра Нитченка //Слово і час. — 1994. — № 2. — С. 9—12.
2. Багряний Іван. Публіцистика: Доповіді, статті, памфлети, рефлексії, есе. — К.: Смолоскип. Фундація ім. Івана Багряного, 1996.
- 3.Гаврильченко О., Коваленко А. Штрихи до літературного портрета Івана Багряного //Багряний Іван. Сад Гетсиманський. — К., 1992.— С. 5—18.
4. Гришко Василь. Живий Багряний //Українські вісті.— Новий Ульм. 1963.
- 5.Гусева Світлана. Тема уроку: "Тигролови" І. Багряного / /Слово і час. — 1994.—№6.—С.61—65.

6. Жулинський М. Г. Іван Багряний // Історія української літератури ХХ століття: У 2 кн. — Кн. 2. — Ч. 1. (За ред. В. Г. Дончика. — К., 1994. — С. 244—252.
7. Качуровський Ігор. ...І четвертий вимір сюжету: Про творчість Івана Багряного / / Літ. Україна. — 1995. — 16 листопада.
8. Лавріненко Юрій. Іван Багряний — політичний діяч і письменник // Українське слово: Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст. — Кн. 2. — К., 1994. — С. 612—617.

Каракуця Т.

Первомайська ЗОШ I-III ступенів №7

ІВАН БАГРЯНИЙ — ПОЛІТИЧНИЙ ДІЯЧ І ПИСЬМЕННИК

Анотація. Стаття присвячена найвидатнішому політичному речнику, який згуртував українців різних політичних сил навколо однієї спільної ідеї — національної. Аналізуються художні твори письменника, його погляди на тогочасні суспільно-політичні процеси та проблеми.

Протягом 10 років незалежності України (власне, ще й декількома роками перед тим) українська література наново відкриває твори тих українських письменників, які не сприйняли радянську владу, виїхали за кордон і протягом тривалого часу були в Радянській Україні забороненими, трактувалися як „вороги народу”, „антирадянщики” тощо. Таким зокрема є Іван Багряний, твори якого (і художні, і публіцистичні) становлять великий інтерес для сучасного українського читача так званої „материкової України”. Творчість письменника була увінчана Державною премією ім. Тараса Шевченка 1992 р. (посмертно). Справжнє прізвище Лозов'ягин Іван Павлович (1906-1963), а псевдонім обрано, як припускають, під впливом захоплення творами Миколи Хвильового, у текстах якого улюблений епітет „багряний” виражав революційно-романтичне поривання [1, с. 5].

Багряний повернувся до нас, коли Молох імперії СРСР розвалився і на його уламках постала вільна Україна. Як про цей час мріяв Іван Багряний,

як він боровся, жив і творив для цієї світлої доби! На жаль, не дожив, не зазнав щастя бачити Україну вільною і незалежною. Та його художні твори, вірші, поеми, повісті, романи, публіцистика прийшли до нас вчасно. Вони розкрили очі нашому читачеві на світ, показали зловороже обличчя сталінізму, сказали хто є хто. Зокрема, хто був справжнім катом українського народу, хто вбивав і катував безневинних патріотів, хто вигнав з власних осель хліборобів, обізвавши їх куркулями, і запроторив на Соловки та Колиму.

Постать Івана Багряного — одна з найяскравіших і найдраматичніших в українському письменстві і громадянстві першої половини і середини ХХ ст. Переслідуваний і караний на батьківщині, в УРСР, він не для всіх виявився бажаним і зручним і в еміграції, в діаспорі — його політична позиція ставала предметом не лише заперечень, а й злостивих перекручень та наклепів, а серед політичних супротивників знаходилися й такі, що погрожували йому розправою і вдавалися до засобів кримінальних. Замовчуваний в Україні всі повоєнні роки, він тільки останнім часом став відомий читачам на батьківщині. Тепер опубліковано тут кілька його романів, за його творами ставляться фільми, з'являються дослідження про нього. Нині, коли справдилися прогнози І. Багряного як політика щодо майбутнього незалежної України, його діяльність знову опинилася в центрі дискусій. Замовчуваний в Україні всі повоєнні роки, він лише останнім часом став відомий читачам на батьківщині. Тепер опубліковано його кілька романів, за його творами ставляться фільми, з'являються дослідження про нього. Актом справедливості і визнання (хоч і запізненого) стало присудження йому посмертно в березні 1992 року найвищої відзнаки нашої держави — Державної премії України імені Тараса Шевченка. [2. с. 137-138].

Письменник-гуманіст гостро засуджує тоталітарну владу в СРСР, відверто й безкомпромісно викриває її злочини супроти людини. Водночас він приділяє величезну увагу боротьбі за звільнення українського народу від колоніального гніту й ставить це питання у нерозривний зв'язок із крахом

колоніальної системи взагалі. Для нього цей зв'язок між долею України й долею колоніальних країн Африки, Азії й Америки був очевидний. Тому й закликав він увесь вільний світ уважніше ставитися до становища України.

Органічна національна свідомість стимулювала творчість Івана Багряного, а гаряча бунтівлива натура гостро реагувала на пригнічення української ідеї в різних формах її вияву. Поет шукає підтримки як серед інтелігенції, так і серед селян, до яких він тягнувся співчутливим серцем і помислом.

Активна громадянська позиція, гнівний протест проти всієї радянської системи, прагнення продовжити національні ідеї доби УНР спонукали до того, що І. Багрянний став відомим політичним діячем, якого Ю. Лавріненко назвав "найвидатнішим політичним речником першої еміграції з Радянського Союзу" [3. с. 612–617.]. Саме в еміграції він активно розгорнув свою політичну діяльність, очолював УРДП, організував газету і видавництво "Українські вісті", був обраний головою Української Національної ради, згодом – віце-президентом Української Народної Республіки у вигнанні. Він згуртував українців різних політичних сил навколо однієї спільної ідеї – національної.

Іван Багрянний мав 25 років, коли геноцид на Україні розгорнувся на весь свій диявольський масштаб. Багрянний разом із сотнями тисяч поїхав у концтабори Далекого Сходу з вироком на п'ять років. [4. с.127-128].

Що встиг він зробити? Івану Багряному було двадцять п'ять років, коли розгорнувся на весь світ вольський масштаб геноцид на Україні. За критику національної політики СРСР за заклики до українців орієнтуватися у своїй культурному розвитку на Європу а не на Москву, Багряного заарештували і засудили на п'ять років концтабору. Арешт і засудження не паралізували вольової вдачі Івана Багряного. Він не став зляканою жертвою, а втік від своїх мучителів і переховувався між українцями які жили на Далекому Сході.

Коли ж повернувся додому, його знов заарештували, допитували, страшно катували, але він усе витримав, і система відступила, звільнила

його під наглядання і недостатністю матеріалів для повторного засудження». Усі свої поневіряння, нерівну боротьбу він пізніше опише у творах «Сад гетсиманський» (прізвища мучителів подав без змін) і «Тигролови». З початком війни — нові випробування. Опинився на окупованій території. Тут він пише листівки, статті, бойові пісні і марші для УПА, але скоро розуміє, що фашистське «визволення» — це новий геноцид українського народу. Скоро він пориває всі зв'язки з бандерівцями і емігрує до Словаччини, пізніше переїжджає до Німеччини.

Після війни Іван Багряний веде активне творче і політичне життя: створює, стає лідером УРДП. Іван Багряний — один із найталановитіших українських письменників емігрантів. Несхитною вірою в незнищеність життя, любов'ю до України були сили нені всі твори митця. Як і багато письменників, Іван Багряний починав свою творчість поезією. 1926 року він написав поему «Бумеранг», у якій щиро, залюблено говорив про Україну.

Лице в зеніт. Коса в цвітінь.

Рожеві руки в моря синь.

Заквітчана, усміхнена і мрійна над усіх вона.

Пливе Україна під сонцем, і світ дивується її красі й силі. Вона була плацдармом для всіх європейських воєн, об'єктом для всіх завойовників, бо лежить межі двох світів. Але:

Не один там кораблі спалив,

Не один там пальці посмалив.

Україна Для поета — «земля титанів — «нетитанів», земля веселих кобзарів. Вона мала багато співців, але ніколи не мала і не потребувала своїх царів, не мала свого імені в світі, її доля була їй мачухою, але народжуються і виростають її діти, і пливе вона із давно забутої пори в майбутнє, щоб розпочати «все з початку». Багато горя і нещастя пережила Україна. «Над пережитим, мов печатки, стоять хрести, шелестять могили...», які є пам'ятниками минулих битв і слави. А зараз:

Вже не бряжчать мечі, як здавна,

В лискучім, соняшнім пилу.

В Путівлі-граді на валу

Давно не плаче Ярославна.

Пил, порох укривають «плацдарм бойових військ». Не скоро тут знову забряжчать, може, цього й зовсім ніколи не буде. Цей «край — дитина.

І зветься той край Україна», — пише поет.

Іван Багряний з тих письменників, що відчули на собі весь жах репресій, катувань, фізичних та моральних знущань. Щоб нарешті позбавитися гнітючої атмосфери підневільного життя, звільнитися від страшних спогадів, він емігрував з України. І саме там, в еміграції, йому вдалося написати неперевершений за правдивістю роман "Тигролови", чи не найпершу чесну розповідь про сталінські концтабори.

Тільки той, хто не байдужий; тільки той, хто ладен на весь світ кричати про нечуване лихо, що навалилося на Україну, може стати поруч із Іваном Багряним. Тільки самовідданий, до кінця вірний своєму письменницькому обов'язку, тільки такий творець міг за 14 днів написати вражаючий пригодницький роман "Тигролови".

І ній, на Далекий Схід страшний потяг, вщерть наповнений в'язнями, які не мають перед людьми, ні перед державою жодної вини. З вагона просто на ходу вистрибує в'язень Григорій Многогрішний і потрапляє на розкішний острівець у тайзі, вже багато років живуть українці. Вони зберегли свою мову, культуру, селам дали інші назви. Тут, у дикій тайзі, тоталітарна система не може понівечити душі них українців. Вони створили свій світ, наповнений чистотою і гармонією. Доля героя роману Григорія Многогрішного — це уособлення долі України.

Твір Івана Багряного «Сад Гетсиманський» було визнано «енциклопедією політв'язниці». Він розповідає нам про життя політв'язнів, про страшні умови їхнього життя, коли в маленькій камері «мешкало» до кількох десятків людей, про постійні допити та знущання, про прагнення працівників НКВС у будь-який спосіб зламати морально своїх жертв.

Не можна не згадати й поему І. Багряного «АУЄ Магія», яка вийшла друком і мала сміливу присвяту: «Всім бунтарям і протестантам, всім, хто

родимої рабом і не хоче бути ним, всім скривдженим і зборканим і своїй бідній мрії — крик свого серця присвячую». Надзвичайно цікава повість Багряного «Огненне коло», яка має підзаголовок «Повість про трагедію під Бродами». У цьому творі письменник з позицій загальнолюдської моралі намагається пізнати і оцінити такі категорії, як життя і смерть, війна і мир, добро і зло. Іван Багряний прожив важке, сповнене небезпек, тривог і поневірянь життя. Але ніщо не могло зламати його віри в людину, справедливість і добро. Він завжди мріяв повернутися в Україну і зараз, у наш час, повертається на батьківщину своїми творами.

Іван Багряний до самої смерті, проводив незалежне видавництво і партію, та зробив вклад у заснування і діяльність УНРади. Багряний був єдиний із політичних лідерів еміграції, що зумів найти групу російських політичних діячів, які пішли на співпрацю з українцями на базі безумовного визнання державної самостійності України.

Безумовно, партія і політика забирали у Багряного основну енергію і час, а головне — забирали його здоров'я, бо творили йому численних ворогів, які не давали спати новому противникові. Безумовно, Москва не пошкодувала грошей на агентуру, щоб цькувати Багряного, шкодити йому на полі української еміграції, вносити розвал і в саму УРДП, ба навіть і на власну родину тиснути. Але з другого боку організований Багряним гурт ентузіастів УРДП допоміг йому видавати й поширювати його твори, а зокрема забезпечити дуже трудну справу видання його «Тигроловів» і «Саду Гетсиманського» чужими мовами. [5. с. 544].

В українській літературі немає такого письменника, у творчості якого не була б змальована Україна: її природа чи то історія, народ, або його побут та культура тощо.

Іван Багряний і як людина, і як політичний діяч, і як письменник був обдарований щедро силою і талантом. Ішла ця сила з глибокого коріння його в українському житті сучасному і минулому. Він мав чудове відчуття ритму сучасності і ритму минулих віків. І тому так природно зринає в ліпших бароккових своєю природою місцях його творчості якась підземна

течія древнього багатирського епосу, казки, думи. І все це поєднується з доброю усмішкою людини, яка така сильна, така любляча, що при всій своїй шаленості може обійтись і без помсти за всі незчисленні образи і кривди, завдані їй своїми і чужими.

Гора наклепів на Багряного вивершилася в 1963 році, перед його смертю, брудною книжкою «На літературному базарі. Поезія, проза і публіцистика Івана Багряного». Підписана псевдонімом, ця книжка має прямий логічний і змістовий зв'язок з радянськими нападами на Багряного. Вона свідчить тільки про його вагу як письменника і діяча.

У Достоевського є одне місце про талант і нікчемну злобу: «Ти ще нікому непотрібний, тепер ніхто тебе не знає і не хоче. Так світ іде. Почекай, не те ще буде, коли визнають, то в тебе є обдарування. Заздрість, дріб'язкова підлість, а найбільше глупота наляжуть на тебе сильніше за злидні. Талантові треба співчувати, йому треба, щоб його зрозуміли; а ти побачиш, які пики обступлять тебе, коли хоч трохи досягнеш мети. Вони будуть ставити в ніщо і з презирством дивитися на те, що в тобі виробилося тяжкою працею, терпінням, голодом, безсонними ночами. А ти задирливий, ти часто недоречно гордий і можеш образити самолюбну нікчемність, і тоді біда, ти будеш один, а їх багато: вони тебе замучать шпильками». І замучили. В листі-оголошенні згаданої вище пасквільної книжки написано, що вона «є вбивчою для Івана Багряного». Насправді це була тільки остання шпилька серед страстей тієї української Голгофи, що її пережив і змалював Іван Багряний.

Багряний тривалий час був штучно вилученим з материкового літературно-мовного процесу. Фактично лише в 1990-і роки читачі України, які майже 50 років не мали про цього письменника уявлення, одержали можливість безперешкодно читати його художні твори. [6. с. 8, 10].

Отже, Іван Багряний своїми творами, прикладом свого страдницького життя надихав на боротьбу за вільну незалежну демократичну Україну.

Його можна назвати однією з ключових постатей в українському літературному процесі середини ХХ століття. Письменник залишив

чималий доробок у різних жанрах. Величезний внесок Багряного полягає в тому, що він як письменник і політичний діяч, який сам безпосередньо був жертвою радянської тоталітарної системи, сміливо й талановито говорив правду, викриваючи перед світом жахи радянської дійсності [7, с. 7].

«Багряний — людина, чиє життя і творчість — одне уперте й героїчне, велике ні: ні — русифікації, ні — цензурі, ні — безправ'ю, ні — нелюдяності, і тисячі менших ні, пронесені й утверджені крізь тортури й фронти, крізь подвиг праці й працю подвигу».

Література

1. Гришко В. Живий Багряний: Доп. на вічах у Нью-Йорку й Чикаго 5 і 6 жовтня. - Новий Ульм: Укр. вісті, 1963. - 30 с.
2. Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Розділ III. «Просвіта» й розвиток культури. 3, 2016. — С.137-138.
3. Лавріненко Юрій. Іван Багряний — політичний діяч і письменник//Українське слово: Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст. — Кн.2. — К., 1994. — С. 612—617.
4. Юрій ЛАВРІНЕНКО. «Листи до приятелів», с.127-128, 1963. (За книгою «Українське слово» — Т. 2. — К., 1994.)
5. Багряний І. Вірю!...: Хрестоматія. - Детройт-Харків, 2000. - 544 с.
6. Іван Багряний та українська політична думка. Сучасні акценти: Розмова за "круглим столом" організована і проведена О.Логвиненко // Літ. Україна. - 2001. - 25 жовт. - С. 8, 10.
7. Войчишин Ю. Іван Багряний. Літ.-бібліографічна студія / Вступ. слово К.Біди. Українська вільна АН. - Вінніпег - Оттава, 1968. - 87 с.

Електронні ресурси

<http://narodna-osvita.com.ua>

<http://krapka.at.ua>

<http://library.nltu.edu.ua>

Кунченко Л.

м. Куп'янськ

ІВАН БАГРЯНИЙ – ПОЛІТИЧНИЙ ДІЯЧ І ПИСЬМЕННИК

Анотація. Пропонована стаття «Іван Багряний – політичний діяч і письменник» містить відомості про життя письменника, його становлення і діяльність як політичного діяча. Звернена увага на його романи: «Сад Гетсиманський», «Тигролови». Додається перелік творів письменника.

«Іван Багряний усе життя біг над прірвою з вірою в людину, прагнучи запалити в ній негасиму іскру, яка б висвітлила шлях із чорної п'тьми зневіри, приниження і знеособлення в безсмертя. Він поспішав, боровся відчайдушно, знесилювався і знову духовно окрилювався, запалювався гнівом і страждав», – так говорив про життя письменника відомий літературознавець Микола Жулинський [2, 511]

З юнацьких літ Іван Багряний заповів собі бути тільки людиною:

Людина – це найвеличніша з усіх істот.

Людина – найнещасливіша з усіх істот.

Людина – найпідліша з усіх істот.

Як тяжко з цих трьох рубрик вибрати першу для доведення прикладом.

Людина-легенда Іван Багряний – одна з найвеличніших і найтрагічніших постатей в українському письменстві ХХ століття. Активний учасник творення літератури відродження, він у двадцять п'ять років був заарештований радянськими репресивними органами за націоналізм. І в еміграції сприймався неоднозначно, піддавався злісним наклепам і переслідуванням. Однак суворі випробування не зломали волі митця і спонукали до творчості.

Великий доробок письменника – лірика, романи, повісті, п'єси й публіцистика – цікава сторінка в духовному бутті української нації.

Народився Іван Павлович 2 жовтня (19 вересня) 1906 року в сім'ї охтирського муляра Павла Лозов'яги, прізвище якого було зросійщене –

Лозов'ягін. Багрянний – псевдонім письменника. До школи пішов шестирічним. Вірші почав складати у другому класі церковно-приходської школи. Продовжив навчання в Охтирській технічній школі, потім – у Краснопільській художньо-керамічній школі (за фахом «малярство та гончарна справа»). Духовне піднесення тривало недовго. Уже в 1921 – 1922 р.р. у селах і повітових містечках лютував голод. Червоноармійські загони оточили кордонами степову Україну, і десятки тисяч людей мулили вмерти. Краснопільську художньо-керамічну профшколу закрили. Змалку звиклий до праці, Багрянний вирушає на Донбас.

Повернувшись в Охтирку, він намагався знайти вихід зі складної ситуації в громадській роботі: побував на різних посадах – від секретаря заводського осередку Тростянецького цукрокомбінату до окружного інспектора й навіть політрука. Остаточно переконавшись у лицемірстві кремлівських вождів, 1926 року порвав із комсомолом.

Протягом 1926 – 1930 р.р. Іван навчався в Київському художньому інституті, але диплома не отримав, бо виявив себе «політично неблагонадійним». По-перше, «сумнівна» ідеологічна позиція прочитувалася між рядками його віршів, опублікованих у журналах «Глобус», «Життя й революція», «Червоний шлях», «Плужанин». По-друге, він входив до попутницької організації МАРС, до якої належали Г.Косинка, Є.Плужник, В.Підмогильний, Б.Тенета, Б.Антоненко-Довидович, Т.Осьмачка, Д.Фальківський. А також товаришував із М.Хвильовим, М.Кулішем, Остапом Вишнею, М.Яловим.

У 1928 році Іван Багрянний написав роман у віршах «Скелька», де використав почуту в дитинстві легенду про те, як у XVIII столітті селяни села Скелька (що на Полтавщині), протестуючи проти засилля московських ченців спалили чоловічий монастир.

Наступного року з'явилася друком збірка поезій І.Багряного «До меж заказаних», яка вже в самій назві містила активний протест, не кажучи про зміст усередині, що був своєрідною прискіпливою оцінкою пореволюційної дійсності. Наступні книжки «В поті чола» і «Комета» потрапляють тільки до

портфеля НКВС. У 1931 році з'явилась стаття О.Правдюка «Куркульським шляхом», яка свідчила про наміри щодо бунтівного, ідеологічно непокореного І.Багряного.

Після цієї статті твори письменника були вилучені з бібліотек і книжкових крамниць. 16 квітня 1932 року «за контрреволюційну і націоналістичну діяльність» І.Багряного було заарештовано.

Репресійна машина тоді ще тільки набирала темпу. Письменник стійко тримався на слідстві, тому й вирок був поблажливий: три роки «вільного» поселення на далекому Сході. «Охотське море. Тайга. Тундра. Звіроловство. Були там поселення давно осілих наших людей з України. Все це, сказати щиро, було мені навіть цікаво. Але згодом охопила мене страшна туга за Україною. Непереможна. Отож сів я на поїзд і рушив на захід. У Томську мене перехопила залізнична агентура НКВС. Арешт, суд, вирок: за втечу з заслання – три роки ув'язнення в таборі. Так я потрапив у Бумлаг (Байкало-Амурський лагерь). Відгаратав там три роки. Звільнившись, офіційно поїхав до Охтирки», – так згадує про той період І.Багрянний [1, 238]

16 червня 1938 року його арештовують знову. Цього разу справа тяглася аж до 1940 року. Тоді в нього й почалися сухоти. За відсутністю матеріалів для повторного засудження його звільнили під нагляд. Цей шлях принизливих тортур, знущань Іван Багрянний згодом опише в романі «Сад Гетсиманський». А поки що знову оселяється в Охтирці. Там застає його війна. Береться за редагування «Голос Охтирщини». Невдовзі потрапляє до народного ополчення, працює в ОУН. У 1944 році виїздить за кордон.

Іван Багрянний вписав своє ім'я в історію як найвидатніший політичний речник першої еміграції з Радянського Союзу. «Стара» еміграція вийшла за кордон порядком оборонної війни з окупантом, вона не жила під окупантом, її руки і ризи були чисті від будь-яких підкорень, компромісів.

Але країна не могла емігрувати. Вона вирвала у ворога компроміс нової економічної і національної політики, юридичне визнання її самостійності (конституція СРСР) і була далі у відродженні.

Строки історії були невмолимо короткі – встигла чи не встигла нація стати на ноги...

Москва нищила беззбройну країну кулею, депортацією, тюрмою і організованим голодом. Стався геноцид – замах на Відродження, на всю націю.

Новий Ульм (Німеччина) стає місцем постійного перебування в еміграції І.Багряного. Це місто стає центром українського культурного відродження. Але на еміграції теж не було свободи. Не менш, ніж заборонами, перешкоджала гітлерівська Німеччина формуванню політичної еміграції усілякими «розенбергівськими штабами», в яких псувалися і компрометувалися навіть і дуже пристойні люди.

І от серед такого хаосу і тьми крімшньої залунав голос Івана Багряного. Спершу це був голос письменника, голос «Тигроловів»! «Тигролови» зробили велике діло. Вони здерли з радянського раба шкуру зека, оста, «совєтського человека» і показали під нею незломлену, горду людину, повну життєвої снаги, волі до життя і боротьби: «Мені не треба було нічого вигадувати. Життя товпилося в моїй душі і виривалося, як Ніагара. Країну, про яку я писав, я любив, як свою другу батьківщину, хоч і потрапив у неї невільником... Я не просто писав, я – жив! І упивався тим життям, повтореним з такою страшною силою, що перевищував силу реальності на багато років».

Памфлетом «Чому я не хочу вертати до СРСР (1946 р.) І. Багрянний привернув увагу громадськості вражаючою правдою про істинне становище людини в СРСР, урятувавши цим від репатріації не одного нещасного. Це ніби перша політична декларація гідності людини і нації з-під московсько-більшовицького тиску.

Вона вийшла в розпалі примусової репатріації колишніх радянських громадян, яка супроводжувалась і тихими, і голосними трагедіями насильства, тортур, знищення. Колишні зеки, ости, полонені ховалися під іменами чужих націй і людей, не сміли признатись, хто вони і звідки!

Брошура Багряного сказала все за них. Сказала кількома мовами, будучи перекладено також на англійську, іспанську, італійську мови.

Кожний острівець читав її, і пригортав до грудей, і показував чужинцям як посвідку своєї особистості. Багряний повернув людині її політичну пам'ять. Він почав з того, як у нього на очах московські більшовики вбили його дядька і діда і як було розстріляно відродження його народу та вчинено геноцид.

Комунізм – найновіша фаза російського імперіалізму і засіб знищення підвладних йому націй – у тому числі української. Супроти цієї сили виникає явище емігрантів з УРСР і їх рішучість до політичної боротьби.

За декларацією пішло діло: організація газети і видавництва «Українські вісті» і УРДП. Українець із УРСР має багато плюсів, але одного йому бракує: школи політичної самоорганізації і самодіяльності.

І не через банк вроджених якостей, а тому, що підросійська Україна взагалі ніколи не мала і п'яти років елементарної свободи для практичної громадсько-політичної ініціативи і самоорганізації. Анахронічні догматичні спори про соціалізм, а також вплив людини віку творити партію за принципом провідництва та ідеології, а не для практично-політичним, перешкодили належному зосередженню наявних сил навколо видавництва і УРДП. Вони також стали на заваді того, щоб цей осередок став школою політичної самоосвіти, з одного боку, а з другого – оперативною базою для виконання найдоконечніших практичних завдань, що їх поклала на еміграцію поневолена батьківщина.

Усе ж нехай і в ослабленому вигляді, але Багряний таки зумів 17 років, до самої смерті, провадити незалежне видавництво і партію.

Нерозривність письменника з його партією не була випадковою. У своїх поезіях (книжка «Золотий Бумеранг», 1946), драмах («Генерал», 1948, «Морітурі», 1948, «Розгром», 1948), а також у повістях «Тигролови» (1944), «Сад Гетсиманський» (1950), «Огненне коло» (1953), «Маруся Богуславка» (1957), як і в своїх публіцистичних памфлетах, Іван Багряний стверджував

одну дуже дорогу для емігранта з УРСР істину. А саме: всупереч замахам на геноцид – людина жива. Україна – жива!

Ніякого вакууму під диктаторським режимом, лише стиснена до неймовірності, але тим сильніша жива енергія, жива душа – жива нація.

У 1948 році письменник заснував Українську Революційну Демократичну партію (УРДП), очолив Українську національну раду, заснував ОДУМ (об'єднання демократичної української молоді).

Політика забирала у Багряного основну енергію і час, а головне – забирала його здоров'я, бо творила йому численних ворогів, які не давали спати новому противникові. Москва не пошкодувала грошей на агентуру, щоб цькувати Багряного, шкодити йому на колі української еміграції, вносити розвал в саму УРДП. Але організований Багряним гурт ентузіастів УРДП допоміг йому видати його «Тигроловів» і «Саду Гетсиманського» чужими мовами.

Роман «Сад Гетсиманський» В.Винниченко назвав «великим, вопіючим і страшним документом» радянської дійсності.

Заслуга І.Багряного насамперед у тому, що він першим розповів світові про страшні катівні НКВС у «квітучій Країні Рад». Правдиві описи тюремного ув'язнення головного героя засновані на особистому авторському досвіді.

Отож, на майже документальній основі досить вправно вибудовується розгалужений каркас витвореного уявою і фантазією митця апокаліптичного світу безправ'я, нелюдських знущань і принижень. Цей зовнішній світ контрастно протиставляється духовно наповненому, глибокому внутрішньому світові Андрія Чумака. Описуючи переживання, душевні муки, фізичні страждання головного героя, І.Багрянний психологічно переконливо демонструє стійкий опір добра злу. Сюжет підпорядковано провідній ідеї – вірі в незнищенність українського народу.

Символічною є назва роману. За біблійною легендою, Гетсиманський сад – місце передсмертних мук, молитов Ісуса Христа. У творі образ такого саду є різючим контрастом до тієї дійсності, у якій змушений страждати Андрій Чумак, якій він мусить протистояти.

Обставини надзвичайні, ситуації напружені, у душах героїв багато сум'яття, розпачу, зневіри, проте всупереч усьому Андрій перемагає все це, витримує тортури й допити, знаходить у собі сили зберегти людську гідність. Андрія та інших дітей коваля не розчавлює тоталітарний прес – ситуація скоріше бажана, аніж дійсна. У ній передано непереможну віру автора в незнищенність свого народу.

Художні та публіцистичні твори Багряного ще за його життя мали успіх у зарубіжних читачів, неодноразово виходили в США, Канаді, Англії, Німеччині, Голландії, Франції, Австралії. Загальний тираж трьох видань лише англійською мовою становив мільйон примірників.

У Нью-Йорку саме Багряному було вручено символічний ключ від міста й на його честь започатковано відзначення «Українського дня» 22 січня, коли на будинку міської управи вивішували синьо-жовтий прапор...

Він знаходив час і сили бувати у США, Канаді, Англії, Бельгії, Франції, Італії.

Іван Багряний ніколи не втрачав віри в себе, у свій народ і людину взагалі, у добро її душі. Кажуть, що на його надгробку є такі слова: «Ми є. Були. І будем ми. Й Вітчизна наша з нами». Він хотів, щоб усі жили в мирі та злагоді, прагнув згуртувати людей, повернути їх до християнських заповідей.

У світовідчутті І.Багряного переважають ідеї консолідації та гуманізму. За це його ненавиділи войовничо настроєні емігранти за кордоном, які понесли на чужину лише ненависть і людиноненависництво. У людях він цінував волелюбність, вміння зберегти власну гідність. Сам ніколи ні перед ким не плазував. Іван Багряний вважав, що ми «маємо виховувати людей сміливих і гордих, людей незалежних в думаннях і устремліннях, людей діла і ризику. Людей боротьби й фантастичної твердості та зятятості. Людей, здібних на жертву. Маємо виховувати людей безоглядної вірності ідеї й здібності боротися за неї до загибелі» [5, 115]

Іванові Багряному судилося виграти жорстокий бій за своє місце в історії.

Етапи творчого шляху І.Багряного

Теми творчості

- Викриття системи більшовицького терору.
- Показ жорстоких і підступних методів роботи каральних органів.
- Розвінчання більшовицької системи господарювання і знуцання з людей.
- Розповідь про страждання українського народу у більшовицькому «раю».
- Безкомпромісне і аргументоване викриття російського великодержавного шовінізму.
- Звернення до історії і боротьба проти Росії.
- Змалювання долі української людини у вирі Другої світової війни.
- Віра в перемогу добра над злом.

Премії

1963 року філія Об'єднання демократичної української молоді (ОДУМ) в Чикаго розпочала акцію за надання Нобелівської премії Іванові Багряному, але його несподівана смерть перешкодила офіційному висуненню на цю нагороду.

1992 року постановою Кабінету Міністрів України Іванові Багряному посмертно присудили Шевченківську премію за романи «Сад Гетсиманський» і «Тигролови».

Оповідання

- «Міщаночка» (Охтирка, 1924)
- «Мадонна» (Жмеринка, 1925)
- «Заєць» (Ялта, 1925)
- «Петро Каменярь» (Охтирка, 1925)
- «З оповідань старого рибалки» (1927)
- «В сутінках» (1927)
- «Пацан» (1928)
- «Рука» (1928)
- Збірка оповідань «Крокви над табором» (Харків, 1931)

Поеми

- «Монголія» (1927)
- «Собачий бенкет» (Київ, 1928)
- «Вандея» (1928)
- «Ave Maria» (Харків, 1929)
- «Батіг» (1928-1930),
- «Гутенберг» (1928-1930, зникла на початку 1930-тих років)
- Сатирична епопея «Комета» (повністю не збереглась) (1928-1930)
- «Гуляй-Поле» (Тернопіль, 1944)
- Сатирична поема «Антон Біда – герой труда: повість про ДІ-ІІІ» (Новий Ульм, 1947)
- «Цукроварня» (Поема про чотирьох)
- «Мечоносці»

П'єси

- «Бузок»
- «Генерал» (1944)
- «Морітурі» (1947)

Поетичні збірки

- «В поті чола» (1929) (заборонена до друку цензурою)
- «До меж заказаних» (Київ, 1929)
- «Золотий бумеранг» (1946)
- «Пісні» (авторські пісні І. Багряного різних років)

Романи

- «Марево» (був заборонений до друку цензурою)
- Роман у віршах «Скелька» (Харків, 1930)
- «Тигролови» (Львів-Краків, 1944)
- «Люба» (1944) (знищений власноруч).
- «Сад Гетсиманський» (Новий Ульм, 1950)
- «Маруся Богуславка» – перша книга роману «Буйний вітер» (Мюнхен, 1957)
- «Людина біжить над прірвою» (посмертно, Новий Ульм – Нью-Йорк, 1965)

Повісті

- «Огненне коло» (Новий Ульм, 1953)
- Повість-вертеп «Розгром» (1948)

Статті

- «Україна біля Тихого океану» (1944)
- «На новий шлях» (1946)
- Памфлет «Чому я не хочу вертати на «родіну»?» (інша назва «Чому я не хочу вертатись до СРСР?») (1946)
- «Народження книги» (1956)

Дитячі твори

- «Казка про лелек та Павлика-мандрівника» (1943)
- «Колискова» (1955)
- «Телефон» (1956)

Література

1. Костюк Г. Іван Багряний. Зустрічі і прощання: Спогади – Кн. 1 – Едмонтон. 1937.
2. Жулинський М. Іван Багряний / Слово і доля. – К., 2002 р. – с.511-523.
3. Багряний І. Листування, 1946-1963 р.р.: у 2 т. – К., 2002.
4. Шугай О. В Новому Ульмі при Дунаю... / Літературна Україна. – 1994 – 10 лютого.
5. Багряний І. Під знаком Скорпіона. З творчої спадщини письменника: Поезія, проза, публіцистика – К., 1994.
6. Лавріненко Ю. Листи приятелів / книга «Українське слово» - т.2. – К., 1994 – с.127-128, 1963.

**РОМАН І. БАГРЯНОГО «САД ГЕТСИМАНСЬКИЙ»:
ПРОБЛЕМАТИКА, ОБРАЗИ, СТИЛЬ**

Анотація. У статті висвітлюються проблеми, порушені І. Багряним у автобіографічному романі з елементами філософії екзистенціалізму «Сад Гетсиманський», характеризується образ Андрія Чумака, звертається увага на авторський стиль письменника. Статтю можна використовувати при аналізові запропонованого роману на уроках української літератури в школах

У нинішній історії було таке, про що боляче згадувати та неможливо забувати. Все бурхливе життя, творчість, політична діяльність Івана Багряного саме були цілеспрямовані на те, щоб людина глибше зрозуміла і замислилась над тим, що було в роки ленінсько-сталінського режиму. Ось чому його біографія, його творчість маловідома читацькому загалу аж до дев'яностих років ХХ століття...

Творчість «найсмівливішого на той час українського літературного бунтаря», «українського Пушкіна», «українського Солженіцина» – багатогранна і багатожанрова. Ним написано, зокрема, романи «Тигролови», «Люба», «Скелька» (роман у віршах), повісті «Морітурі», «Розгром», «Огненне коло», «Марія-Богуславка», поеми «Ave Maria», «Канів», «Гуляй-поле», «Вандея», «Собачий бенкет», збірка поезій «Золотий бумеранг», п'єса «Генерал», памфлети «Наші позиції», «Молодь Великої України», стаття «Комунізм, фашизм і революційна демократія», тексти до відомих пісень («Марш українських січових стрільців», «Вставай, народе!» та ін.). Самі назви творів Багряного говорять, що автор неухильно дотримувався свого кредо «Йти до лінії найбільшого опору».

Роман «Сад Гетсиманський» написано у 1948-1950 роки. Цей твір – автобіографічний. В українській літературі він посідає особливо значиме місце. За висловом літературознавців О. Гавриленка та А. Коваленка, «Сад

Гетсиманський» без перебільшення можна назвати художнім та історичним пам'ятником страждань нашого народу» [2, с.169]. Володимир Винниченко, одержавши в подарунок від Багряного цей роман, напише: «Ця книга – великий, вопіючий і страшний документ. Про неї можна говорити книгами і, мабуть, чулі люди будуть так говорити...» [3, с.39].

У передмові до роману автор укаже: «Всі прізвища у цій книзі..., прізвища всіх без винятку змальованих працівників НКВД, а також всі прізвища в'язнів (за винятком кількох змінених) є правдиві». Таке зауваження автора має важливе смислове навантаження, настроює читача на сприймання твору як документу. Факти у «Саді Гетсиманському» настільки драматичні, що здатні вражати читача набагато сильніше за факти, побудовані на вимислі. Іван Багряний висловлює також готовність іти до кінця, іти на свою Голгофу. У романі показано також сходження головного героя Андрія Чумака на свою Голгофу через страждання.

Біблійні мотиви, символіка, яка наближає твір до вічних духовних проблем, показує пізнання істини через страждання. В основі твору доля родини Чумаків, зокрема доля головного героя, авіатора Андрія Чумака, який за свої переконання був у засланні, але втік до рідної домівки і був за доносом знову ув'язнений. Іван Багряний приділяє особливу увагу перипетіям долі, фізичним випробуванням, тортурам головного героя. Але не меншого значення у розкритті внутрішнього світу Андрія Чумака надано екзистенційним проблемам вибору, поведінці у межовій ситуації, мотивам самогубства. Роман демонструє людству весь вимір Зла, що несе у собі тоталітарна система. Засобами екзистенціалізму Багряний описав специфіку того буття, яке є людиною. Буття головного героя роману і є тим буттям-свідомістю, – через яке відкривається буття світу. Отже, через долю Андрія Чумака Іван Багряний показує особистість в умовах тоталітарної системи.

Людина – це найвеличніша з усіх істот, найнещасніша, найпідліша з усіх істот. В основу роману «Сад Гетсиманський» покладені гострі соціально-моральні колізії, протистояння людини і системи, гуманізму і жорстокості, людиноненависництво. Внутрішні колізії, роздуми про

власний вибір, про винуватців доносу (хто був зрадником) яскраво ілюструють протиставлення християнських цінностей та ідеалів численним символам епохи сталінських таборів: арештам, безпідставним звинуваченням, допитам, нечуваним тортурам.

Детально розкриваються умови перебування у в'язниці, порівняння радянської системи із середньовічною інквізицією, використовується документальна точність при змалюванні в'язниці НКВД і на Холодній горі. У романі зображені всі ступені, які проходив політв'язень 30-х років: від буцегарні в районному містечку, де ще можна ходити й думати, до карцеру харківської в'язниці — кам'яного мішка, який ламав духовно і фізично найвитриваліших. Коли Андрія Чумака запроторили до камери цієї тюрми, він подумав, що потрапив до божевільні. У камері, розрахованій на одного арештанта, сиділо 28 в'язнів. А сама тюрма здавалася йому саме тим, загробним, світом, якщо він десь існував. Однією найсуттєвіший ознак нової реальності був страх, який на довгі роки входить у свідомість людини та менталітет нації. Страх не дає можливості висловити свою позицію. В'язниця — це фабрика, кухня по знищенню людей. «Людішки» так ще називали людей за часів Івана Грозного, ця система складалася століттями. Іван Багряний акцентує увагу на парадоксі: архітектор, який збудував цю тюрму, сам у неї потрапив. В'язні робили все, щоб замінити побут, якимось його облаштувати. Але при обшуках забирали все, що могло служити людині, полегшити її перебування у цій безодні. В цих жорстоких умовах людина хотіла залишитись людиною: хтось учив малювати, ділився досвідом. Священик Петровський розповідав біблійні легенди про страждання Ісуса Христа в Саду Гетсиманському, розповідали про шедеври світової літератури, прилучаючи таким чином приречених на смерть до світового літературного процесу. «Петровський розповідав про муки Христа... про те, як Христос, приречений на розп'яття, молився про чашу, обливаючись потом від скорби й душевної муки... Молився про силу душевну, щоб тую чашу змогти випити до дна... Він розповідав про Сад Гетсиманський...» [1, с. 229]. Легенда, що звучить у тюремній камері,

набуває особливого змісту, адже не просто виконує інформативну функцію, а пробуджує спогади, по-іншому висвітлює становище людей, які потрапили в новітній «Сад Гетсиманський», виступає паралеллю до трагічного становища

в'язнів, яких теж чекають невимовні страждання. Над в'язнями ставили експерименти, вони зазнавали страшних фізичних тортур. Якби було дійсно стільки терористичних організацій, як на папері, жодна держава не витримала б. Це був сфальсифікований геноцид проти нації. Автор зображує людину у межовій ситуації. Але кожен персонаж роману по-різному сприймає цю межову ситуацію.

Іван Багрянний активно включає до роману біблійну символіку, легенди, психологічні засоби розкриття персонажів. Безпосереднє звернення Івана Багряного до біблійного сюжету про сад Гетсиманський, що як підтекст проходить через увесь твір, і сприймається у двох планах. У вузькому плані – стосовно долі головного героя Андрія Чумака: зрада, арешт, передбачення мук, спрямування всіх внутрішніх сил на здолання фізичної наруги й, таким чином, утвердження моральної чистоти, розуміння невідворотності подій, але й усвідомлення того факту, що від його позиції залежить життя інших невинних людей. У широкому плані легенда стала ключем до розуміння письменником суті його доби. Сад Гетсиманський – це символічний образ країни зла в часи сталінських репресій, де на кожному кроці підстерігає зрада, страх і байдужість, де одвічне терзання людської душі між двома крайніми межами вибору – добром і злом.

Незвичайну контамінацію реалістичного та біблійного планів демонструє письменник, увівши до парадигми значення «зрада» біблійні образи Каїна й Авеля. У загальномовному контексті слово «Каїн» закріпилося зі значенням «братовбивця». У творі І. Багряного до нього долучається ще і значення «зрада». Головного героя більше, ніж тортур енкаведистів, весь час протягом слідства мучить запитання: хто видав його, невже хтось із братів? Саме в Біблії Чумак шукає відповіді на це прокляте «хто?», і біблійні сюжети виступають тут силовим струменем в'язничних

роздумів Андрія. Не випадково Чумак, згадуючи своє дитинство, акцентує увагу на таких моментах, як Великодня ніч, читання «Апостолів» у церкві, прихід до Плащаниці.

Другим по силі місцем в цілій Біблії для Андрія була «Пісня Пісень» Соломона, яка стала для героя опорою, психологічним стимулом для відновлення віри в людей.

Традиційним, загальнолюдським біблійним символом зради є образ Іуди. Це ім'я в багатьох мовах стало загальною назвою зі значенням «підступний, корисливий зрадник», «лицемір», «людина продажної душі». У романі в Юду перевтілюється священник Ніколай Жгут. Не випадково він вислизає з хати Чумаків, перервавши читання саме сцени Юдиного гріха, щоб завершити її самому в реальному житті –здати Андрія владі, а за ним – і всю сім'ю Чумаків.

Образ Ісуса Христа не має прямих номінацій у романі, але опосередковано – це основний біблійний образ, з яким асоціюються у творі страждання. Аналізуючи використання І. Багряним християнських мотивів у романі, приходимо до висновку, що письменник послідовно проводить паралель між головним героєм і біблійним образом Ісуса Христа. Тут у дію вступає підтекст, і читач безпомилково вгадує в стражданнях Андрія Чумака муки Христові. Багато епізодів у романі нагадують біблійні сюжети про те, як вели Ісуса Христа на розп'яття, як молився він перед смертю в Гетсиманії, але прозаїк зробив їх центральною фігурою свого героя, тим самим порівнявши його з Ісусом. Сходження Андрія крутими сходами у романі асоціюється із підйомом на Голгофу. Але Голгофа Христа –це шлях до неба, до безсмертя. Голгофа Чумака інша: вона нагадує дантівське пекло: «Андрій вже готувався душею до нового туру ходіння по модерному пеклу» [1, с. 293]. Діалоги між катом та жертвою –слідчим та в'язнем –також нагадують канон: Ісус Христос –Понтій

Пілат. У такій формі автор вибудовує свою світоглядну концепцію: кожен повинен випити свою чашу страждань, випробувань, адже вся країна перетворилася на Сад Гетсиманський – теж країну страждань і випробувань.

Найпідліша істота людина – наглядач Мельник – дволикий Янус. Він наче добрий до в'язнів, єдиний людяний з усіх, вітався, давав навіть махорку. В умовах ігнорування людей з'являється людина, яка нормально поводить з в'язнями. У кінці арештант дізнаються від слідчого Копаєва, що нічні розстріли робить Мельник, що саме він добиває поранених. Стає зрозумілим, чому йому дозволяли таке ставлення.

Отже, І.Багрянний показує систему правосуддя, яка базувалася на беззаконні, імітувала справжнє правосуддя. Представники судової системи Великін, Донець, Нечаєва (уособлення жіночої брутальності), цинічні виконавці верховної влади, спрямована проти особистості.

Усі найкращі риси українського народу втілив І. Багрянний в образі Андрія Чумака, який повинен пройти тортури заради відданості родині й народу. Його сім'я досить велика: троє братів і сестра Галя. Андрій обрав складний і тернистий життєвий шлях спротиву системі, за що його було засуджено й відправлено у в'язницю. Але це не зламало його ні фізично, ні морально. Коли юнак повернувся додому, то «мав вигляд гордої, сильної й високопоставленої особи... він стояв і посміхався, стріпнувши буйним руським чубом...» [1, с. 12].

Автор очима головного персонажа бачить страх людей, що ніби поглинає їх, змушує підкорятися законам: «Наполохані й ніби гнані в шию люди (пригнічені думкою про можливість спізнитися й потрапити замість заводу на Колиму!..)» [1, с. 49]. Але це не стосується Чумака, якого й на допиті не полишає зухвалість і почуття гумору. Він упевнений у своїй безвинності, тож і не підписує фальшиві документи. Навіть в умовах примусової соціальної ізоляції головний персонаж залишається людиною: «...щось стояло на перешкоді, щось, чого він ніколи не переміг би в собі. Гордість. Шалена гордість, що уперто оберігала його честь, вартувала над утомою й відчаєм, не даючи пуститися берега. Та ще іскра свідомості...» [1, с. 173].

Здається, в умовах в'язниці можна зламати, підкорити будь-яку людину. Андрій Чумак теж міг не вистояти, але цього не сталося. Він твердо знав, що «він не дірка від бублика!» [1, с. 158], а людина і громадянин.

Звернімося до характеристики головного персонажа – людини козацького роду, яка пам'ятає відвагу, волю своїх предків та готова боротися за власні переконання, ідеї. Чумак продовжує традиції, що зберігалися і передавалися з покоління в покоління, дотримується неписаних законів, що існували в давніші часи. Первинним є ставлення до рідної землі, родини, батьків, задля яких живе головний герой.

Андрій має в душі міцну опору, без якої зазнало б краху його світовідчуття. Письменник створив той духовний центр, завдяки якому його персонажу вдається не порушити моральних принципів та дотримуватися власних переконань. Юнак витримує всі випробування заради досягнення однієї мети – зберегти підвалини життя, ту основу, на якій тримається людська гідність, здатність чинити опір ворожій системі.

І. Багрянний вдало використовує в романі прийом ретроспекції. Спогади про дитинство, життя родини допомагали Андрію Чумаку в умовах ізоляваності. З їх допомогою він тримав зв'язок із близькими, не втрачав віри у власні сили. Андрій Чумак пройшов пекельні кола катувань, зазнав сильного

психологічного тиску, але вистояв. У романі вражають не стільки деталізовані описи катувань, скільки сила характеру героя, який у безнадійному стані зумів зберегти свої переконання: «В цій ситуації може бути два виходи: вмерти раз або вмерти двічі. Вмерти раз – це бути роздавленим фізично, але лишитись і не вмерти морально, зберегти свою честь, свою душу й горде право називатись людиною... Вмерти двічі – це вмерти безповоротно морально, ставши підлим трусом і нікчемою, і до того ж вмерти фізично, але як! Можливість вижити в таборах – це байка. До того ж вижити морально мертвому!...» [1, с. 222].

Отже, І. Багрянний довів, що за будь-яких обставин треба залишатися людиною. В образі представника славетного роду Чумаків втілений весь

народ, який потерпав від радянської тоталітарної системи. Автор доводить, що можна вижити, не піддаючись психологічному та фізичному тиску. Головне – мати велику силу волі, пам'ятати рідну землю, родину, не нехтувати моральними законами. Саме ці ідеали допомогли письменнику І.Багрянному і його персонажу Андрію Чумаку протистояти радянській системі.

Використовується фольклорна стилістика. Темпоритм народної пісні, думи (початок твору). Музичний супровід – місячна соната Бетховена як важливий виражальний засіб, контраст до жорстокої дійсності, люди, які стали жертвою в конфлікті проти загострення геноциду свого народу. Музичний супровід також відтворює тодішню жорстоку дійсність.

Цей роман — високий злет талановитого художника в ім'я ідейно-мистецького утвердження нескореності людини, для якої почуття національної гідності, патріотизм, моральна чистота та вірність заповітам, традиціям роду і народу є органічними, природними як саме життя, як дихання, як потреба діяти, боротися, перемагати.

Література

1. Багрянний І. Сад Гетсиманський / І. Багрянний. – К. : Час, 1991. – 512 с.
2. Ковалів Ю. Лабіринтами сталінського пекла / Ю. Ковалів // Київ. – 2007. – № 10. – С. 168-173.
3. Ковальчук О. Новітній українець у саду страждань : образ головного героя роману І. Багряного «Сад Гетсиманський» / О. Ковальчук // Дивослово. –1997. – № 7. – С. 38-40.

ІВАН БАГРЯНИЙ — ПОЛІТИЧНИЙ ДІЯЧ І ПИСЬМЕННИК

Анотація. У статті висвітлюється постать Івана Багряного — одна з найяскравіших і найдраматичніших в українському письменстві і громадянстві першої половини і середини ХХ ст.

У статті висвітлюється постать Івана Багряного — одна з найяскравіших і найдраматичніших в українському письменстві і громадянстві першої половини і середини ХХ ст. Переслідуваний і караний на батьківщині, в УРСР, він не для всіх виявився бажаним і зручним і в еміграції, в діаспорі — його політична позиція ставала предметом не лише заперечень, а й злостивих перекручень та наклепів, а серед політичних супротивників знаходилися й такі, що погрожували йому розправою і вдавалися до засобів кримінальних. Замовчуваний в Україні всі повоєнні роки, він тільки останнім часом став відомий читачам на батьківщині. Тепер опубліковано тут кілька його романів, за його творами ставляться фільми, з'являються дослідження про нього. Актом справедливості і визнання (хоч і запізнитого) стало присудження йому посмертно в березні 1992 року найвищої відзнаки нашої держави — Державної премії України імені Тараса Шевченка.

Мене захоплюють люди, які не коряться обставинам, не йдуть на компроміси із совістю, живуть за законами добра й справедливості. Саме такою людиною, на мою думку, був Іван Багряний - український поет, прозаїк, публіцист, політичний діяч, романтик і «невиправний мрійник». Він ніколи не втрачав віри в себе, у свої сили, у свій народ, в людину і в добро в її душі.

Іван Багряний мав підставу сказати: «Я нікого і ніколи в своєму житті не зрадив... Я не є повалений, я лиш трохи приліг, щоб раптом встати на весь зріст. Я фанатично переконаний, що мені судилося звести і виграти

жорстокий бій не тільки за своє життя фізичне, а й за своє місце в історії». Ось ще одна його думка: «Ходи тільки по лінії найбільшого опору, і ти пізнаєш себе і не понесеш нікому душу свою на базар, бо вона буде цінніша за Всесвіт, і не буде того, хто б її зміг купити». І нарешті: «Прийми життя таким, як є, й дивись йому у вічі!» — закликав він.

Активна громадянська позиція, гнівний протест проти всієї радянської системи, прагнення продовжити національні ідеї доби УНР спонукали до того, що І. Багрянний став відомим політичним діячем, якого Ю. Лавріненко назвав "найвидатнішим політичним речником першої еміграції з Радянського Союзу" [10, 612]. Саме в еміграції він активно розгорнув свою політичну діяльність, очолював УРДП, організував газету і видавництво "Українські вісті", був обраний головою Української Національної ради, згодом - віце - президентом Української Народної Республіки у вигнанні. Він згуртував українців різних політичних сил навколо однієї спільної ідеї — національної.

Але країна не могла емігрувати. Вона вирвала у ворога компроміс нової економічної і національної політики, юридичне визнання її самостійності (конституція СРСР) і була далі у відродженні. Відродження, як і весну, не можна скасувати. Тому неминуче Україна почала перемагати в нерівному радянському компромісі з Москвою. У це змагання втягалось і підростаюче покоління Багряного, поспішаючи добути освіту і позицію на великому фронті.

Строки історії були невмолимо короткі — встигла чи не встигла нація стати на ноги; встиг чи не встиг юнак закінчити вищу освіту; мусів чи не мусів пройти крізь масові примусові організації профспілок, комсомолу, партії; встиг чи не встиг знайти себе і своє життєве покликання — а вже над головою шумить нова гроза тотального вражого терору. Зламавши компроміс і договір (яким була конституція), Москва нищила безоружну країну кулею, депортацією, тюрмою і організованим голодом. Стався геноцид — замах на Відродження, на всю націю.

Іван Багряний мав 25 років, коли геноцид на Україні розгорнувся на весь свій диявольський масштаб. Багряний разом із сотнями тисяч поїхав у концтабори Далекого Сходу з вироком на п'ять років.

Що встиг він зробити? Технічна і загальна освіта. Перша збірка поезій «До меж заказних» (1927), поема «Аве Марія», роман «Скелька» дали йому дорогу до членства в опозиційній добірній групі письменників МАРС (Підмогильний, Антоненко-Давидович, Плужник, Осьмачка, Косинка, Галич). Але він тільки-но встиг переступити поріг суворої школи літератури, як НКВД перетворило його на «зека» — в'язня далекосхідного концтабору. Втеча, бездомність, мандри і поворот до своєї країни, що ще не одійшла від геноциду, а вже була напередодні нової катастрофи. Новий арешт, тортури — все це описане в романі «Сад Гетсиманський», що його вважають значною мірою автобіографічним.

Друга світова війна дала «вихід» на Захід крізь вогняні ворота фронту, крізь цвинтарні табори полонених і концтабори, крізь унтерменшівську категорію «остарбайтера», крізь оунівське підпілля. Волею і неволею мільйони українців з УРСР опинилися на Заході. Кількасот тисяч їх осталися емігрантами. Не еміграція, а «ісход», не група однодумців, а неймовірна мішанина маси — колишніх в'язнів і колишніх сексотів; партійних і безпартійних; рядових червоноармійців і полковників та генералів; неписьменних і письменників; колишніх політичних і колишніх кримінальних злочинців; свідомих патріотів і русифікованих; таких, що були патріотами Радянської України, будували в ній українське відродження, і таких, що були внутрішніми емігрантами; селяни, робітники, фахівці. Коротко — це вийшов конгломерат отієї соціальної каші, на яку перетворив комуніст-окупант суспільство України.

З цієї каші не міг нормально формуватися струмінь політичної еміграції, бо Німеччина стала для втікачів не країною політичного азилу, а країною концтабору. На еміграції теж не було свободи. Не менш, ніж заборонами, перешкоджала гітлерівська Німеччина формуванню політичної еміграції усілякими «розенбергівськими штабами», в яких псувалися і

компромітувалися навіть і дуже пристойні люди. Наскільки не помиляюся, Багрянний пішов на Захід і в еміграцію через оунівське підпілля.

І от серед такого хаосу і тьми кромішньої залунав голос Івана Багряного. Спершу це був голос письменника, голос «Тигроловів». «Тигролови» зробили велике діло. Вони здерли з радянського раба шкуру зека, оста, «советського человека» і показали під нею незломлену, горду людину, повну життєвої снаги, волі до життя і боротьби. Для старої еміграції образ Григорія Многогрішного, що подолав і тигрів, і НКВД і вирвався у вільний світ, здався таким зухвалим і перебільшеним, що Мосендз і Клен вирішили спародіювати Багряного-Многогрішного в вигаданому ними гумористичному Горотаку. Однак Горотакові не вдалося подолати Багряного так, як Стрісі — Семенка. Многогрішний переміг, і Горотак вийшов лише симпатичним, буквально дружнім шаржем. Горотак тільки збільшив популярність Багряного-Многогрішного.

Кажуть, Багрянний належав якийсь час до ОУН. Степан Бандера нібито відпустив Багряного на власну волю творити власну партію з емігрантів із УРСР, визнаючи нібито, що ОУН політично не впорається з цим завданням. Якщо це було так, то було слушно. Ні в які-бо готові форми не міг уміститися чвертьсторічний досвід України в складі СРСР з двома світовими війнами й двома тоталітаризмами як рамками і як тлом. Ні форми ОУН, ні форми українського соціалізму чи ундизму не могли вмістити й оформити того, нового, ще не визнаного в історії політичного досвіду України. Тут мусіли сказати своє слово ті, в кого той досвід був вписаний і на серці, і на шкурі. Багрянний, щедро обдарований імпульсом чи інстинктом ініціативи, першим сказав це слово, якщо не вважати статті Аркадія Любченка «Україна живе!», написаної зразу після втечі з України більшовицького окупанта 1942 року.

Памфлет-брошура Івана Багряного «Чому я не хочу повертатися до СРСР?» — це ніби перша політична декларація прав і гідності людини і нації з-під московсько-більшовицького тиску. Вона вийшла в розпалі примусової репатріації колишніх радянських громадян, яка

супроводжувалась і тихими, і голосними трагедіями насильства, тортур, знищення. Колишні зеки, ости, полонені ховалися під іменами чужих націй і людей, не сміли признатись, хто вони і звідки. Брошура Багряного сказала все за них. Сказала кількома мовами, будучи перекладена також на англійську, еспанську, італійську мови. Кожний читав її, і пригортав до грудей, і показував чужинцям як посвідку своєї особистості. Багряний повернув людині її політичну пам'ять. Він почав з того, як у нього на очах московські більшовики вбили його дядька і діда і як було розстріляно відродження його народу та вчинено геноцид. Комунізм — найновіша фаза російського імперіалізму і засіб знищення підвладних йому націй — в тому числі української. Супроти цієї сили виникає явище емігрантів з УРСР і їх рішучість до політичної боротьби.

За декларацією пішло діло: організація газети і видавництва «Українські вісті» і УРДП. Українець із УРСР має багато плюсів, але одного йому бракує: школи політичної самоорганізації і самодіяльності. І то зовсім не через банк вроджених якостей, а тому, що підросійська Україна взагалі ніколи не мала і п'яти років елементарної свободи для практичної громадсько-політичної ініціативи і самоорганізації. Анахронічні догматичні спори про соціалізм, а також вплив моди віку творити партію за принципом просвітництва та ідеології, а не практично-політичним, перешкодили належному зосередженню наявних сил навколо видавництва і УРДП. Вони також стали на заваді того, щоб цей осередок став школою політичної самоосвіти, з одного боку, а з другого — оперативною базою для виконання практичних завдань, що їх поклала на еміграцію поневолена батьківщина.

Все ж нехай і в ослабленому, супроти першого засягу, вигляді, але Багряний таки зумів 17 років, до самої смерті, провадити незалежне видавництво і партію, а при тому ще й зробити вклад у заснування і діяльність УНРади. Багряний був єдиний із політичних лідерів еміграції, що зумів найти групу російських політичних діячів, які пішли на співпрацю з українцями на базі безумовного визнання державної самостійності України. Це Алексінський — знана постать у політичній історії Росії нашого

століття. Алексінський вже і переклав на французьку мову роман Багряного «Сад Гетсиманський» та видавав у видавництві «Українські вісті» свій орган «Освобождение».

Безумовно, партія і політика забирали у Багряного, мабуть, основну енергію і час, а головне — забирали його здоров'я, бо творили йому численних ворогів, які не давали спати новому противникові. Безумовно, Москва не пошкодувала грошей на агентуру, щоб цькувати Багряного, шкодити йому на полі української еміграції, вносити розвал і в саму УРДП, ба навіть і на власну родину тиснути. Але з другого боку організований Багряним гурт ентузіастів УРДП допоміг йому видавати й поширювати його твори, а зокрема забезпечити дуже трудну справу видання його «Тигроловів» і «Саду Гетсиманського» чужими мовами.

Ця симбіоза письменника з його партією не була випадкова. У своїх поезіях (книжка «Золотий Бумеранг», 1946), драмах («Генерал» — 1948, «Морітурі» — 1948, «Розгром» — 1948), а також у повістях «Тигролови» (1944), «Сад Гетсиманський» (1950), «Огненне коло» (1953), «Маруся Богуславка» (1957), як і в своїх публіцистичних памфлетах, Іван Багряний стверджував одну дуже дорогу для емігранта з УРСР істину. А саме: всупереч замахам на геноцид — людина жива, Україна жива! Ніякого вакууму під диктаторським режимом, лише стиснена до неймовірності, але тим сильніша жива енергія, жива душа — жива нація.

Уявляю, яка дорога була кожному не тільки уердепівцю оця велика реабілітація людини, нищеної під наклеюваними їй ярликами «ворога народу», зека, оста, бандита тощо. За це будуть вдячні письменникові мільйони й по той бік заслони. Це підкреслив і чужинецький критик Юзеф Лободовський у статті про «Сад Гетсиманський»:

«Парадоксально, ця книжка, де діються справді несамовиті речі і безперервно поневіряється людська гідність, є по суті одним безперервним хоралом на честь людини і її духових вартостей. Багряний описує таку страшну дійсність, про яку Кестлерові навіть і не снилося. А все ж таки «Тьма опівдні» є книжкою понурою і гнітючою. Натомість «Сад

Гетсиманський» закриваємо — не біймося цього банального вислову — з почуттям духового підсилення. Що страшніші речі діються в книжці, то більшу віру в людину викликають у читача».

«З одного боку книжка Багряного є разючим документом радянської дійсності, який перевищує силою вислову все, що дотепер на цю тему було написано; з другого ж боку — є виразним свідомством глибокого гуманізму автора, що на самому дні пекла зумів побачити людські прикмети навіть у найозвіріліших осібняків» («Культура», 1951, ч. 1).

Лободовський вловив ще одну прикмету Багряного-письменника — його здібність до оптимізму серед трагедії, його гумор серед відчаю, його «кошмарний гротеск». Людина Багряного перемагає «в глухій війні, що провадиться на величезних просторах євразійської імперії».

За ці високі прикмети критик терпить письменникові його вади, що походять не то з браку часу, не то з не завершення літературної культури. Це деклямаційність, многословіє, резонерство, сировість, неочищеність. Ці хиби є в прозі, і в поезії, і в драмі Багряного. Але найбільше позначились вони на поетичному його доробку, де такі шедеври, як «Собачий бенкет», є винятком.

Здоров'я, сила любов до людини та до свого народу — ці прикмети знаходить Юрій Шерех у «Тигроловах», вважаючи, що Багряний цією повістю «стверджує жанр українського пригодницького роману, українського всім своїм духом, усім спрямуванням, ідеями, почуттями, характерами. Цим він говорить нове слово в українському літературному процесі». («Твір про мистецтво стріляти», «Українські Вісті», 1947, 6 квітня). Щедра і прихильна критика у англосакській і німецькій пресі свідчить про те, що «Тигролови» стали новим — і саме українським — словом у пригодницькому жанрі світової літератури.

Іван Багряний і як людина, і як політичний діяч, і як письменник був обдарований щедро силою і талантом. Ішла ця сила з глибокого коріння його в українському житті сучасному і минулому. Він мав чудове відчуття ритму сучасності і ритму минулих віків. І тому так природно зринає в

ліпших барокових своєю природою місцях його творчості якась підземна течія древнього багатирського епосу, казки, думи. І все це поєднується з доброю усмішкою людини, яка така сильна, така любляча, що при всій своїй шаленості може обійтись і без помсти за всі незчисленні образи і кривди, завдані їй своїми і чужими.

Гора наклепів на Багряного вивершилася в 1963 році, перед його смертю, брудною книжкою «На літературному базарі. Поезія, проза і публіцистика Івана Багряного». Підписана псевдонімом, ця книжка має прямий логічний і змістовий зв'язок з радянськими нападами на Багряного. Вона свідчить тільки про його вагу як письменника і діяча.

У Достоевського є одне місце про талант і нікчемну злобу: «Ти ще нікому непотрібний, тепер ніхто тебе не знає і не хоче. Так світ іде. Почекай, не те ще буде, коли визнають, то в тебе є обдарування. Заздрість, дріб'язкова підлість, а найбільше глупота наляжуть на тебе сильніше за злидні. Талантові треба співчувати, йому треба, щоб його зрозуміли; а ти побачиш, які пики обступлять тебе, коли хоч трохи досягнеш мети. Вони будуть ставити в ніщо і з презирством дивитися на те, що в тобі виробилося тяжкою працею, терпінням, голодом, безсонними ночами. А ти задирливий, ти часто недоречно гордий і можеш образити самолюбну нікчемність, і тоді біда, ти будеш один, а їх багато: вони тебе замучать шпильками».

І замучили. В листі-оголошенні згаданої вище пасквільної книжки написано, що вона «є вбивчою для Івана Багряного». Шизофренічна своєю одвертістю претенсія бути вбивцею. Насправді це була тільки остання шпилька серед страстей тієї української Голготи, що її пережив і змалював Іван Багряний.

Отже, політична публіцистика свідчить про те, що для І. Багряного як публіциста, письменника, журналіста провідною стала національна ідея, в якій він, з одного боку, підтримував ідею провідних очільників УНР, продовжуючи традиції, з іншого – висловив оригінальні положення своєї концепції побудови незалежної демократичної України, які, як підтвердила історія, справдилися, бо ж залишаються актуальними і на сьогодні. Така

публіцистика (більшою мірою памфлети) не тільки відтворила політичну діяльність І. Багряного, активного борця, а й сприяла поширенню національної ідеї та її підтримки серед українців-емігрантів і українців материкової України, надихала вірою в перемогу.

Література

1. Багряний І. Національна ідея і "націоналізм" // Там само. – С. 56–65.
2. Багряний І. Чому я не хочу повертатись до СРСР? // Там само. – С. 22–32.
3. Лавріненко Ю. Іван Багряний – політичний діяч і письменник // Українське слово: Хрестоматія укр. літ. та літ. критика XX ст.: У 3 кн. – К., 1994. – Кн. 2. – С. 612–617.

Салій З.

м. Харків

ІВАН БАГРЯНИЙ — ПОЛІТИЧНИЙ ДІЯЧ І ПИСЬМЕННИК

Анотація. У статті висвітлюється діяльність письменника як політичного діяча

та вплив його світоглядних поглядів на літературну творчість. У цій статті подані основні проблеми, яких торкається автор в літературній творчості.

Іван Багряний вписав своє ім'я в історію як найвидатніший політичний речник першої еміграції з Радянського Союзу. «Стара» еміграція вийшла за кордон порядком оборонної війни з окупантом, вона не жила під окупантом, її руки і ризи були чисті від будь-яких підкорень, компромісів. Коли останні ар'єргарди Української Армії відходили за Збруч, покоління Багряного було у віці 12-15 років. Зокрема і дванадцятилітній Іван Багряний, син охтинського муляра Павла Лозов'яги, на власні очі бачив заграви українсько-російської війни, терор московських більшовиків. Бачив, як північні наїзники вбили дядька, вояка Української Армії під командою Симона Петлюри, і тут же поруч повалили на смерть його коханого діда-

пасічника.

Але країна не могла емігрувати. Вона вирвала у ворога компроміс нової економічної і національної політики, юридичне визнання її самостійності (конституція СРСР) і була далі у відродженні. Відродження, як і весну, не можна скасувати. Тому неминуче Україна почала перемагати в нерівному радянському компромісі з Москвою. У це змагання втягалось і підростаюче покоління Багряного, поспішаючи добути освіту і позицію на великому фронті.

Строки історії були невмолимо короткі — встигла чи не встигла нація стати на ноги; встиг чи не встиг юнак закінчити вищу освіту; мусів чи не мусів пройти крізь масові примусові організації профспілок, комсомолу, партії; встиг чи не встиг знайти себе і своє життєве покликання — а вже над головою шумить нова гроза тотального вражого терору. Зламавши компроміс і договір (яким була конституція), Москва нищила безоружну країну кулею, депортацією, тюрмою і організованим голодом. Стався геноцид — замах на Відродження, на всю націю.

Іван Багряний мав 25 років, коли геноцид на Україні розгорнувся на весь свій диявольський масштаб. Багряний разом із сотнями тисяч поїхав у концтабори Далекого Сходу з вироком на п'ять років. Що встиг він зробити? Технічна і загальна освіта. Перша збірка поезій «До меж заказних» (1927), поема «Аве Марія», роман «Скелька» дали йому дорогу до членства в опозиційній добірній групі письменників МАРС (Підмогильний, Антоненко-Давидович, Плужник, Осьмачка, Косинка, Галич). Але він тільки-но встиг переступити поріг суворої школи літератури, як НКВД перетворило його на «зека» — в'язня далекосхіднього концтабору. Втеча, бездомність, мандри і поворот до своєї країни, що ще не одійшла від геноциду, а вже була напередодні нової катастрофи. Новий арешт, тортури — все це описане в романі «Сад Гетсиманський», що його вважають значною мірою автобіографічним. Друга світова війна дала «вихід» на Захід крізь вогняні ворота фронту, крізь цвинтарні табори полонених і концтабори, крізь унтерменшівську категорію «остарбайтера»,

крізь оунівське підпілля. Волею і неволею мільйони українців з УРСР опинилися на Заході. Кількасот тисяч їх осталися емігрантами. Не еміграція, а «ісход», не група одностудців, а неймовірна мішанина маси — колишніх в'язнів і колишніх сексотів; партійних і безпартійних; рядових червоноармійців і полковників та генералів; неписьменних і письменників; колишніх політичних і колишніх кримінальних злочинців; свідомих патріотів і русифікованих; таких, що були патріотами Радянської України, будували в ній українське відродження, і таких, що були внутрішніми емігрантами; селяни, робітники, фахівці. Коротко — це вийшов конгломерат отієї соціальної каші, на яку перетворив комуніст-окупант суспільство України.

З цієї каші не міг нормально формуватися струмінь політичної еміграції, бо Німеччина стала для втікачів не країною політичного азилю, а країною концтабору. На еміграції теж не було свободи. Не менш, ніж заборонами, перешкоджала гітлерівська Німеччина формуванню політичної еміграції усілякими «розенбергівськими штабами», в яких псувалися і компромітувалися навіть і дуже пристойні люди. Наскільки не помиляюся, Багряний пішов на Захід і в еміграцію через оунівське підпілля.

І от серед такого хаосу і тьми кромішньої залунав голос Івана Багряного. Спершу це був голос письменника, голос «Тигроловів». «Тигролови» зробили велике діло. Вони здерли з радянського раба шкуру зека, оста, «советського человека» і показали під нею незломлену, горду людину, повну життєвої снаги, волі до життя і боротьби. Для старої еміграції образ Григорія Многогрішного, що подолав і тигрів, і НКВД і вирвався у вільний світ, здався таким зухвалим і перебільшеним, що Мосендз і Клен вирішили спародіювати Багряного-Многогрішного в вигаданому ними гумористичному Горотаку. Однак Горотаківі не вдалося подолати Багряного так, як Стрісі — Семенка. Многогрішний переміг, і Горотак вийшов лише симпатичним, буквально дружнім шаржем. Горотак тільки збільшив популярність Багряного-Многогрішного.

Кажуть, Багряний належав якийсь час до ОУН. Степан Бандера нібито відпустив Багряного на власну волю творити власну партію з емігрантів із УРСР, визнаючи нібито, що ОУН політично не впорається з цим завданням. Якщо це було так, то було слушно. Ні в які-бо готові форми не міг уміститися чвертьсторічний досвід України в складі СРСР з двома світовими війнами й двома тоталітаризмами як рамками і як тлом. Ні форми ОУН, ні форми українського соціалізму чи ундізму не могли вмістити й оформити того, нового, ще не визнаного в історії політичного досвіду України. Тут мусіли сказати своє слово ті, в кого той досвід був вписаний і на сердці, і на шкурі. Багряний, щедро обдарований імпульсом чи інстинктом ініціативи, першим сказав це слово, якщо не вважати статті Аркадія Любченка «Україна живе!», написаної зразу після втечі з України більшовицького окупанта 1942 року.

Памфлет-брошура Івана Багряного «Чому я не хочу повертатися до СРСР?» — це ніби перша політична декларація прав і гідності людини і нації з-під московсько-більшовицького тиску. Вона вийшла в розпалі примусової репатріації колишніх радянських громадян, яка супроводжувалась і тихими, і голосними трагедіями насильства, тортур, знищення. Колишні зеки, ости, полонені ховалися під іменами чужих націй і людей, не сміли признатись, хто вони і звідки. Брошура Багряного сказала все за них. Сказала кількома мовами, будучи перекладена також на англійську, еспанську, італійську мови. Кожний остівець читав її, і пригортав до грудей, і показував чужинцям як посвідку своєї особистості. Багряний повернув людині її політичну пам'ять. Він почав з того, як у нього на очах московські більшовики вбили його дядька і діда і як було розстріляно відродження його народу та вчинено геноцид. Комунізм — найновіша фаза російського імперіялізму і засіб знищення підвладних йому націй — в тому числі української. Супроти цієї сили виникає явище емігрантів з УРСР і їх рішучість до політичної боротьби.

За декларацією пішло діло: організація газети і видавництва «Українські вісті» і УРДП. Українець із УРСР має багато плюсів, але одного

йому бракує: школи політичної самоорганізації і самодіяльності. І то зовсім не через банк вроджених якостей, а тому, що підросійська Україна взагалі ніколи не мала і п'яти років елементарної свободи для практичної громадсько-політичної ініціативи і самоорганізації. Анахронічні догматичні спори про соціалізм, а також вплив моди віку творити партію за принципом провідництва та ідеології, а не практично-політичним, перешкодили належному зосередженню наявних сил навколо видавництва і УРДП. Вони також стали на заваді того, щоб цей осередок став школою політичної самоосвіти, з одного боку, а з другого — оперативною базою для виконання найдоконечніших практичних завдань, що їх поклала на еміграцію поневолена батьківщина.

Все ж нехай і в ослабленому, супроти першого засягу, вигляді, але Багрянний таки зумів 17 років, до самої смерти, провадити незалежне видавництво і партію, а при тому ще й зробити вклад у заснування і діяльність УНРади. Багрянний був єдиний із політичних лідерів еміграції, що зумів найти групу російських політичних діячів, які пішли на співпрацю з українцями на базі безумовного визнання державної самостійності України. Це Алексінський — знана постать у політичній історії Росії нашого століття. Алексінський вже і переклав на французьку мову роман Багряного «Сад Гетсиманський» та видавав у видавництві «Українські вісті» свій орган «Освобождение».

Безумовно, партія і політика забирали у Багряного, мабуть, основну енергію і час, а головне — забирали його здоров'я, бо творили йому численних ворогів, які не давали спати новому противникові. Безумовно, Москва не пошкодувала грошей на агентуру, щоб цькувати Багряного, шкодити йому на полі української еміграції, вносити розвал і в саму УРДП, ба навіть і на власну родину тиснути. Але з другого боку організований Багряним гурт ентузіястів УРДП допоміг йому видавати й поширювати його твори, а зокрема забезпечити дуже трудну справу видання його «Тигроловів» і «Саду Гетсиманського» чужими мовами.

Ця симбіоза письменника з його партією не була випадкова. У своїх поезіях (книжка «Золотий Бумеранг», 1946), драмах («Генерал» — 1948, «Морітурі» — 1948, «Розгром» — 1948), а також у повістях «Тигролови» (1944), «Сад Гетсиманський» (1950), «Огненне коло» (1953), «Маруся Богуславка» (1957), як і в своїх публіцистичних памфлетах, Іван Багряний стверджував одну дуже дорогу для емігранта з УРСР істину. А саме: всупереч замахам на геноцид — людина жива, Україна жива! Ніякого вакууму під диктаторським режимом, лише стиснена до неймовірності, але тим сильніша жива енергія, жива душа — жива нація. Уявляю, яка дорога була кожному не тільки уердепівцю оця велика реабілітація людини, нищеної під наклеюваними їй ярликами «ворога народу», зека, оста, бандита тощо. За це будуть вдячні письменникові мільйони й по той бік заслони. Це підкреслив і чужинецький критик Юзеф Лободовський у статті про «Сад Гетсиманський»:

«Парадоксально, ця книжка, де діються справді несамовиті речі і безперервно поневіряється людська гідність, є по суті одним безперервним хоралом на честь людини і її духових вартостей. Багряний описує таку страшну дійсність, про яку Кестлерові навіть і не снилося. А все ж таки «Тьма опівдні» є книжкою понурою і гнітючою. Натомість «Сад Гетсиманський» закриваємо — не біймося цього банального вислову — з почуттям духового підсилення. Що страшніші речі діються в книжці, то більшу віру в людину викликають у читача». «З одного боку книжка Багряного є разючим документом радянської дійсності, який перевищує силою вислову все, що дотепер на цю тему було написано; з другого ж боку — є виразним свідомством глибокого гуманізму автора, що на самому дні пекла зумів побачити людські прикмети навіть у найозвіріліших осібняків» («Культура», 1951, ч. 1). Лободовський вловив ще одну прикмету Багряного-письменника — його здібність до оптимізму серед трагедії, його гумор серед відчаю, його «кошмарний гротеск». Людина Багряного перемагає «в глухій війні, що провадиться на величезних просторах євразійської імперії». За ці високі прикмети критик терпить письменникові його вади, що походять не то з браку часу, не то з незавершення

літературної культури. Це деклямаційність, многословіє, резонерство, сировість, неочищеність. Ці хиби є в прозі, і в поезії, і в драмі Багряного. Але найбільше позначились вони на поетичному його доробку, де такі шедеври, як «Собачий бенкет», є винятком.

Здоров'я, сила, лицарськість і любов до людини та до свого народу — ці прикмети знаходить Юрій Шерех у «Тигроловах», вважаючи, що Багряний цією повістю «стверджує жанр українського пригодницького роману, українського всім своїм духом, усім спрямуванням, усіми ідеями, почуттями, характерами. Цим він говорить нове слово в українському літературному процесі». («Твір про мистецтво стріляти», «Українські Вісті», 1947, 6 квітня). Щедра і прихильна критика у англосакській і німецькій пресі свідчить про те, що «Тигролови» стали новим — і саме українським — словом у пригодницькому жанрі світової літератури.

Іван Багряний і як людина, і як політичний діяч, і як письменник був обдарований щедро силою і талантом. Ішла ця сила з глибокого коріння його в українському житті сучасному і минулому. Він мав чудове відчуття ритму сучасності і ритму минулих віків. І тому так природно зринає в ліпших бароккових своєю природою місцях його творчості якась підземна течія древнього багатирського епосу, казки, думи. І все це поєднується з доброю усмішкою людини, яка така сильна, така любляча, що при всій своїй шаленості може обійтись і без помсти за всі незчисленні образи і кривди, завдані їй своїми і чужими. Гора наклепів на Багряного вивершилася в 1963 році, перед його смертю, брудною книжкою «На літературному базарі. Поезія, проза і публіцистика Івана Багряного». Підписана псевдонімом, ця книжка має прямий логічний і змістовий зв'язок з радянськими нападами на Багряного. Вона свідчить тільки про його вагу як письменника і діяча. У Достоевського є одне місце про талант і нікчемну злобу: «Ти ще нікому непотрібний, тепер ніхто тебе не знає і не хоче. Так світ іде. Почекай, не те ще буде, коли визнають, то в тебе є обдарування. Заздрість, дріб'язкова підлість, а найбільше глупота наляжуть на тебе сильніше за злидні. Талантові треба співчувати, йому треба, щоб його зрозуміли; а ти побачиш,

які пики обступлять тебе, коли хоч трохи досягнеш мети. Вони будуть ставити в ніщо і з презирством дивитися на те, що в тобі виробилося тяжкою працею, терпінням, голодом, безсонними ночами. А ти задирливий, ти часто недоречно гордий і можеш образити самолюбну нікчемність, і тоді біда, ти будеш один, а їх багато: вони тебе замучать шпильками». І замучили. В листі-оголошенні згаданої вище пасквільної книжки написано, що вона «є вбивчою для Івана Багряного». Шизофренічна своєю одвертістю претенсія бути вбивцею. Насправді це була тільки остання шпилька серед страстей тієї української Голготи, що її пережив і змалював Іван Багряний.

Література

1. І. Багряний. Листування 1946-1963. Т.1. – К., 2002 р. – 705 с.
2. І. Багряний. Публіцистика. – К., 1996 р. – 856 с.
3. Ю. Шерех. Третя сторожа. [Література](#). [Мистецтво](#). Ідеології. – Торонто, 1991р. – 350 с.
4. І. Багряний. [Сад](#) Гетсиманський. – К., 1991 р. – 390 с.
5. І. Багряний. Тигролови. Огненне коло. – К., 1996 р. – 400 с.
6. І. Багряний. Буйний вітер. – [Книга 1](#). [Маруся](#) Богуславка. – Мюнхен, 1957 р. – 470 с.
7. М. Братусь. Кольористий епітет як ознака тоталітарної доби (за творами І. Багряного). // Диво слово. – 2000. – № 10. – С. 14- 15.
8. І. Дзюба. Громадянська снага і політична прозорливість (Про публіцистику І. Багряного). // Слово і час. – 1996. - № 10. – С.82 – 84.
9. Українське слово. [Хрестоматія](#) української літератури та [літературної](#) критики ХХ ст. – К., 1994 р. – 719 с.
10. Г. Багряна. І довго ти будеш плакати за мною. // Нові дні. – вересень 1993. - № 522. – С. 8.
11. А. Гак. На двох трибунах. Оповідання та [фейлетони](#). – [Філадельфія](#), 1966 р. – 360 с.
12. Д. Нитченко. Фрагменти із життя І. Багряного. – [Полтава](#), 1993 р. – 300 с.

О.Ю.Стеблян

Харківська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 111

Харківської міської ради Харківської області

Іван Багрянний – політичний діяч і письменник

Іван Багрянний вписав своє ім'я в історію як найвидатніший політичний речник першої еміграції з Радянського Союзу. «Стара» еміграція вийшла за кордон порядком оборонної війни з окупантом, вона не жила під окупантом, її руки і ризи були чисті від будь-яких підкорень, компромісів. Коли останні ар'єргарди Української Армії відходили за Збруч, покоління Багряного було у віці 12-15 років. Зокрема і дванадцятилітній Іван Багрянний, син охтинського муляра Павла Лозов'яги, на власні очі бачив заграви українсько-російської війни, терор московських більшовиків. Бачив, як північні наїзники вбили дядька, вояка Української Армії під командою Симона Петлюри, і тут же поруч повалили на смерть його коханого діда-пасічника.

Але країна не могла емігрувати. Вона вирвала у ворога компроміс нової економічної і національної політики, юридичне визнання її самостійності (конституція СРСР) і була далі у відродженні. Відродження, як і весну, не можна скасувати. Тому неминуче Україна почала перемагати в нерівному радянському компромісі з Москвою. У це змагання втягалось і підростаюче покоління Багряного, поспішаючи добути освіту і позицію на великому фронті.

Строки історії були невмолимо короткі — встигла чи не встигла нація стати на ноги; встиг чи не встиг юнак закінчити вищу освіту; мусів чи не мусів пройти крізь масові примусові організації профспілок, комсомолу, партії; встиг чи не встиг знайти себе і своє життєве покликання — а вже над головою шумить нова гроза тотального вражого терору. Зламавши

компроміс і договір (яким була конституція), Москва нищила беззбройну країну кулею, депортацією, тюрмою і організованим голодом. Стався геноцид — замах на Відродження, на всю націю.

Іван Багряний мав 25 років, коли геноцид на Україні розгорнувся на весь свій диявольський масштаб. Багряний разом із сотнями тисяч поїхав у концтабори Далекого Сходу з вироким на п'ять років.

Що встиг він зробити? Технічна і загальна освіта. Перша збірка поезій «До меж заказних» (1927), поема «Аве Марія», роман «Скелька» дали йому дорогу до членства в опозиційній добірній групі письменників МАРС (Підмогильний, Антоненко-Давидович, Плужник, Осьмачка, Косинка, Галич). Але він тільки-но встиг переступити поріг суворої школи літератури, як НКВД перетворило його на «зека» — в'язня далекосхідного концтабору. Втеча, бездомність, мандри і поворот до своєї країни, що ще не одійшла від геноциду, а вже була напередодні нової катастрофи. Новий арешт, тортури — все це описане в романі «Сад Гетсиманський», що його вважають значною мірою автобіографічним.

Друга світова війна дала «вихід» на Захід крізь вогняні ворота фронту, крізь цвинтарні табори полонених і концтабори, крізь унтерменшівську категорію «остарбайтера», крізь оунівське підпілля. Волею і неволею мільйони українців з УРСР опинилися на Заході. Кількасот тисяч їх осталися емігрантами. Не еміграція, а «ісход», не група однодумців, а неймовірна мішанина маси — колишніх в'язнів і колишніх сексотів; партійних і безпартійних; рядових червоноармійців і полковників та генералів; неписьменних і письменників; колишніх політичних і колишніх кримінальних злочинців; свідомих патріотів і русифікованих; таких, що були патріотами Радянської України, будували в ній українське відродження, і таких, що були внутрішніми емігрантами; селяни, робітники, фахівці. Коротко — це вийшов конгломерат отієї соціальної каші, на яку перетворив комуніст-окупант суспільство України.

З цієї каші не міг нормально формуватися струмінь політичної еміграції, бо Німеччина стала для втікачів не країною політичного азилу, а

країною концтабору. На еміграції теж не було свободи. Не менш, ніж заборонами, перешкоджала гітлерівська Німеччина формуванню політичної еміграції усілякими «розенбергівськими штабами», в яких псувалися і компромітувалися навіть і дуже пристойні люди. Наскільки не помиляюся, Багрянний пішов на Захід і в еміграцію через оунівське підпілля.

І от серед такого хаосу і тьми кромішньої залунав голос Івана Багряного. Спершу це був голос письменника, голос «Тигроловів». «Тигролови» зробили велике діло. Вони здерли з радянського раба шкуру зека, оста, «советського человека» і показали під нею незломлену, горду людину, повну життєвої снаги, волі до життя і боротьби. Для старої еміграції образ Григорія Многогрішного, що подолав і тигрів, і НКВД і вирвався у вільний світ, здався таким зухвалим і перебільшеним, що Мосендз і Клен вирішили спародіювати Багряного-Многогрішного в вигаданому ними гумористичному Горотаку. Одначе Горотакові не вдалося подолати Багряного так, як Стрісі — Семенка. Многогрішний переміг, і Горотак вийшов лише симпатичним, буквально дружнім шаржем. Горотак тільки збільшив популярність Багряного-Многогрішного. Кажуть, Багрянний належав якийсь час до ОУН. Степан Бандера нібито відпустив Багряного на власну волю творити власну партію з емігрантів із УРСР, визнаючи нібито, що ОУН політично не впорається з цим завданням. Якщо це було так, то було слушно. Ні в які-бо готові форми не міг уміститися чвертьсторічний досвід України в складі СРСР з двома світовими війнами й двома тоталітаризмами як рамками і як тлом. Ні форми ОУН, ні форми українського соціалізму чи ундізму не могли вмістити й оформити того, нового, ще не визнаного в історії політичного досвіду України. Тут мусіли сказати своє слово ті, в кого той досвід був вписаний і на сердці, і на шкурі. Багрянний, щедро обдарований імпульсом чи інстинктом ініціативи, першим сказав це слово, якщо не вважати статті Аркадія Любченка «Україна живе!», написаної зразу після втечі з України більшовицького окупанта 1942 року.

Памфлет-брошура Івана Багряного «Чому я не хочу повертатися до СРСР?» — це ніби перша політична декларація прав і гідності людини і нації з-під московсько-більшовицького тиску. Вона вийшла в розпалі примусової репатріації колишніх радянських громадян, яка супроводжувалась і тихими, і голосними трагедіями насильства, тортур, знищення. Колишні зеки, ости, полонені ховалися під іменами чужих націй і людей, не сміли признатись, хто вони і звідки. Брошура Багряного сказала все за них. Сказала кількома мовами, будучи перекладена також на англійську, еспанську, італійську мови. Кожний остівець читав її, і пригортав до грудей, і показував чужинцям як посвідку своєї особистості. Багряний повернув людині її політичну пам'ять. Він почав з того, як у нього на очах московські більшовики вбили його дядька і діда і як було розстріляно відродження його народу та вчинено геноцид. Комунізм — найновіша фаза російського імперіялізму і засіб знищення підвладних йому націй — в тому числі української. Супроти цієї сили виникає явище емігрантів з УРСР і їх рішучість до політичної боротьби.

За декларацією пішло діло: організація газети і видавництва «Українські вісті» і УРДП. Українець із УРСР має багато плюсів, але одного йому бракує: школи політичної самоорганізації і самодіяльності. І то зовсім не через банк вроджених якостей, а тому, що підросійська Україна взагалі ніколи не мала і п'яти років елементарної свободи для практичної громадсько-політичної ініціативи і самоорганізації. Анахронічні догматичні спори про соціалізм, а також вплив моди віку творити партію за принципом провідництва та ідеології, а не практично-політичним, перешкодили належному зосередженню наявних сил навколо видавництва і УРДП. Вони також стали на заваді того, щоб цей осередок став школою політичної самоосвіти, з одного боку, а з другого — оперативною базою для виконання найдоконечніших практичних завдань, що їх поклала на еміграцію поневолена батьківщина.

Все ж нехай і в ослабленому, супроти першого засягу, вигляді, але Багряний таки зумів 17 років, до самої смерті, провадити незалежне

видавництво і партію, а при тому ще й зробити вклад у заснування і діяльність УНРади. Багрянний був єдиний із політичних лідерів еміграції, що зумів найти групу російських політичних діячів, які пішли на співпрацю з українцями на базі безумовного визнання державної самостійності України. Це Алексінський — знана постать у політичній історії Росії нашого століття. Алексінський вже і переклав на французьку мову роман Багряного «Сад Гетсиманський» та видавав у видавництві «Українські вісті» свій орган «Освобождение».

Безумовно, партія і політика забирали у Багряного, мабуть, основну енергію і час, а головне — забирали його здоров'я, бо творили йому численних ворогів, які не давали спати новому противникові. Безумовно, Москва не пошкодувала грошей на агентуру, щоб цькувати Багряного, шкодити йому на полі української еміграції, вносити розвал і в саму УРДП, ба навіть і на власну родину тиснути. Але з другого боку організований Багряним гурт ентузіястів УРДП допоміг йому видавати й поширювати його твори, а зокрема забезпечити дуже трудну справу видання його «Тигроловів» і «Саду Гетсиманського» чужими мовами. Ця симбіоза письменника з його партією не була випадкова. У своїх поезіях (книжка «Золотий Бумеранг», 1946), драмах («Генерал» — 1948, «Морітурі» — 1948, «Розгром» — 1948), а також у повістях «Тигролови» (1944), «Сад Гетсиманський» (1950), «Огненне коло» (1953), «Маруся Богуславка» (1957), як і в своїх публіцистичних памфлетах, Іван Багрянний стверджував одну дуже дорогу для емігранта з УРСР істину. А саме: всупереч замахам на геноцид — людина жива, Україна жива! Ніякого вакууму під диктаторським режимом, лише стиснена до неймовірности, але тим сильніша жива енергія, жива душа — жива нація.

Уявляю, яка дорога була кожному не тільки урдепівцю оця велика реабілітація людини, нищеної під наклеюваними їй ярликами «ворога народу», зека, оста, бандита тощо. За це будуть вдячні письменникові мільйони й по той бік заслони. Це підкреслив і чужинецький критик Юзеф Лободовський у статті про «Сад Гетсиманський»: «Парадоксально, ця

книжка, де діються справді несамовиті речі і безперервно поневіряється людська гідність, є по суті одним безперервним хоралом на честь людини і її духових вартостей. Багрянний описує таку страшну дійсність, про яку Кестлерові навіть і не снилося. А все ж таки «Тьма опівдні» є книжкою понурою і гнітючою. Натомість «Сад Гетсиманський» закриваємо — не біймося цього банального вислову — з почуттям духового підсилення. Що страшніші речі діються в книжці, то більшу віру в людину викликають у читача».

«З одного боку книжка Багряного є разючим документом радянської дійсності, який перевищує силою вислову все, що дотепер на цю тему було написано; з другого ж боку — є виразним свідомством глибокого гуманізму автора, що на самому дні пекла зумів побачити людські прикмети навіть у найозвіріліших осібняків» («Культура», 1951, ч. 1).

Лободовський вловив ще одну прикмету Багряного-письменника — його здібність до оптимізму серед трагедії, його гумор серед відчаю, його «кошмарний гротеск». Людина Багряного перемагає «в глухій війні, що провадиться на величезних просторах євразійської імперії». За ці високі прикмети критик терпить письменникові його вади, що походять не то з браку часу, не то з незавершення літературної культури. Це деклямаційність, многословіє, резонерство, сировість, неочищеність. Ці хиби є в прозі, і в поезії, і в драмі Багряного. Але найбільше позначились вони на поетичному його доробку, де такі шедеври, як «Собачий бенкет», є винятком.

Здоров'я, сила, лицарськість і любов до людини та до свого народу — ці прикмети знаходить Юрій Шерех у «Тигроловах», вважаючи, що Багрянний цією повістю «стверджує жанр українського пригодницького роману, українського всім своїм духом, усім спрямуванням, усіми ідеями, почуттями, характерами. Цим він говорить нове слово в українському літературному процесі». («Твір про мистецтво стріляти», «Українські Вісті», 1947, 6 квітня). Щедра і прихильна критика у англосакській і

німецькій пресі свідчить про те, що «Тигролови» стали новим — і саме українським — словом у пригодницькому жанрі світової літератури.

Іван Багряний і як людина, і як політичний діяч, і як письменник був обдарований щедро силою і талантом. Ішла ця сила з глибокого коріння його в українському житті сучасному і минулому. Він мав чудове відчуття ритму сучасності і ритму минулих віків. І тому так природно зринає в ліпших бароккових своєю природою місцях його творчості якась підземна течія древнього багатирського епосу, казки, думи. І все це поєднується з доброю усмішкою людини, яка така сильна, така любляча, що при всій своїй шаленості може обійтись і без помсти за всі незчисленні образи і кривди, завдані їй своїми і чужими.

Гора наклепів на Багряного вивершилася в 1963 році, перед його смертю, брудною книжкою «На літературному базарі. Поезія, проза і публіцистика Івана Багряного». Підписана псевдонімом, ця книжка має прямий логічний і змістовий зв'язок з радянськими нападами на Багряного. Вона свідчить тільки про його вагу як письменника і діяча.

У Достоевського є одне місце про талант і нікчемну злобу: «Ти ще нікому непотрібний, тепер ніхто тебе не знає і не хоче. Так світ іде. Почекай, не те ще буде, коли визнають, то в тебе є обдарування. Заздрість, дріб'язкова підлість, а найбільше глупота наляжуть на тебе сильніше за злидні. Талантові треба співчувати, йому треба, щоб його зрозуміли; а ти побачиш, які пики обступлять тебе, коли хоч трохи досягнеш мети. Вони будуть ставити в ніщо і з презирством дивитися на те, що в тобі виробилося тяжкою працею, терпінням, голодом, безсонними ночами. А ти задирливий, ти часто недоречно гордий і можеш образити самолюбну нікчемність, і тоді біда, ти будеш один, а їх багато: вони тебе замучать шпильками».

І замучили. В листі-оголошенні згаданої вище пасквільної книжки написано, що вона «є вбивчою для Івана Багряного». Шизофренічна своєю одвертістю претенсія бути вбивцею. Насправді це була тільки остання шпилька серед страстей тієї української Голготи, що її пережив і змалював Іван Багряний.

Література

1. Жулинський М.Г. Літературна енциклопедія. / М.Г. Жулинський,. – К.: Українська енциклопедія, 2001.
2. Марцинюк Т. Людина на трагічному іспиті історії// Дзвін. — 1995.— №10.— с.149-150
3. Кубійович В.М Енциклопедія українознавства. – Л.: Вид. «Глобус» 1999.

Тетяна Миколаївна Столяренко
Будянський ліцей Харківської
районної ради Харківської області

Іван Багряний - політичний діяч і письменник

Зміст

Вступ.

Розділ 1. Факти з політичного життя Івана Багряного.

Розділ 2. Літературна спадщина Івана Багряного.

2.1. Памфлет «Чому я не хочу вертатися до СРСР?»

2.2. Творчість Івана Багряного: романи «Тигролови» та «Сад Гетсиманський».

Висновки.

Список використаної літератури.

Анотація.

Стаття присвячена вивченню політичної публіцистики Івана Багряного, її ідейного та тематичного наповнення. Аналізуються твори письменника, його погляди на тогочасні суспільно-політичні процеси та проблеми. Літературна творчість письменника – визначне явище в історії української літератури. Загальнонаціональна ідея української незалежності - основна

ідея його життя, творчості. Публіцистичний доробок письменника містить надзвичайний інтерес, багато в чому повчальний. Іван Багряний – відома постать, людина з твердими політичними поглядами, які були подані в його творах. Арешт і засудження не паралізували вольової вдачі Івана Багряного. Він не був заляканою безмовною жертвою, а вів ідеологічний і психологічний двобій зі своїми переслідувачами. Знаходячись в еміграції, Іван Багряний виявив велику творчу енергію в широкому інтелектуальному і громадянському діапазоні — як поет, романіст, публіцист, політичний мислитель і діяч, організатор політичного життя.

Вступ

Про постать Івана Багряного в наші часи говорять дуже багато. Одним із дослідників його особистості в якості політичного діяча та письменника є академік Іван Дзюба. Він називає його «одним із найяскравіших і найдраматичніших в українському письменстві й громадянстві першої половини й середини ХХст.» [1]. На думку дослідника, «політична позиція Івана Багряного ставала предметом не лише заперечень, а й злостивих перекручень та наклепів, а серед політичних супротивників знаходилися й такі, що погрожували йому розправою і вдавалися до засобів кримінальних» [1].

Постать письменника в післявоєнний період замовчувалась, і це було пов'язано з його політичною позицією. Вона чітко була виявлена у його творах. Михайлин Л. І. в своїй роботі «Журналістика як Всесвіт» дає таку оцінку ідей Багряного: «У 1956 р. І. Багряний надрукував 24 більших чи менших публіцистичних виступів. Присвячені різним інформаційним приводам, вони все ж об'єднані навколо однієї ідеї — довести, що сталінізм і ленінізм тотожні, не відрізняються один від одного не тільки засадничо, але й у деталях. Найбільш глибоко ця тема в публіцистиці І. Багряного репрезентована в статті «Апологетика ідейного роззброєння і наша відсіч», яка вперше була надрукована в газеті «Українські вісті»» [2, 486].

В наші часи читачі знають Івана Багряного, як відому постать, людину з твердими політичними поглядами, які були подані в його публіцистичних

творах. Його романи є частиною шкільною програми. Відзнакою його досягнень в житті літературного життя стала премія Тараса Шевченка, яку Іван Багряний отримав у 1992 році.

Розділ 1. Факти з політичного життя Івана Багряного

Справжнє прізвище письменника Іван Лозов'ягін. Свій псевдонім він обрав під впливом творів Михайла Хвильового. Одна з теорій того, чому письменник вирішив узяти саме таке прізвище, пов'язана з творчими маневрами Хвильового. На думку Івана Дзюби та інших дослідників творчості Багряного, «псевдонім обрано, як припускають, під впливом захоплення творами Миколи Хвильового — в текстах його улюблений епітет «багряний» виражав революційно-романтичне поривання» [1].

Ще в студентські часи Іван Багряний намагався чинити опір партійній політизації літератури, яку Іван вважав вульгарною. Обстоювати свої ідеї письменник намагався в товаристві під назвою «Марс» членами якого ще були Є. Плужник, Т. Осьмачка, Б. Антоненко-Давидович, Б. Тенета, Д. Фальківський, М. Івченко, Г. Косинка, В. Підмогильний, Я. Савченко, Я. Качура. Всі ці письменники мали свій стиль написання та погляди на владу, але на початку 1930-х років всі вони були репресовані.

Після арешту Івана Багряного чекісти провели з ним декілька бесід щодо його «контрреволюційної діяльності» (саме так називали свідчення молодого Багряного). Вперше ці документи були опубліковані в 1992 році в «Літературній Україні» від 6 лютого дослідником творчості Багряного Олександром Шугай. Політичні та суспільні переконання письменника були виражені у цих свідченнях таким чином:

«1) Я мушу працювати для української культури насамперед, і твори мусять бути національними не тільки за формою, а й за змістом. Я — український письменник.

2) Національну політику розв'язано не досить вдало, вірніше, в цій справі багато перекручень, як-от: кепсько поставлено справу з українізацією, а коли про це говорити, закинуть у націоналізмі. Потім

російській культурі надається перевага й створено для неї кращі умови, за рахунок нашої російська культура домінує. Ми в неї в давній залежності.

3) В своєму культурному розвитку нам треба орієнтуватися на Європу, а не на Москву...» [7,482].

Арешт і засудження не паралізували вольової вдачі Івана Багряного. Судячи з усього, він не був заляканою безмовною жертвою, а, наскільки це виявилось можливим за різних ситуацій, вів ідеологічний і психологічний двобій зі своїми переслідувачами — слугами системи (відлуння якого — і в пізнішому романі «Сад Гетсиманський», де вгадується й особисто пережите.

Іван Багряний в перші дні війни опиняється під німецькою окупацією, намагається віддатися національно-культурній роботі, але, пересвідчившись у геноцидному для українського народу характері фашистського «визволення», знаходить шлях до українського підпілля, де працює в референтурі пропаганди, пише пісні, статті, малює карикатури та плакати, бере участь у створенні Української Головної Визвольної Ради (УГВР) та у виробленні програмових документів, зорієнтованих на об'єднання всіх незалежницьких сил та подолання впливу тоталітарних і авторитарних ідеологій, на поворот до демократичної політичної концепції.

Іван Багряний відіграв велику роль в еволюції програми ОУН від інтегрального до демократичного націоналізму. У Львові, на Прикарпатті й у дорозі на захід він перебував часто в середовищі оунівських діячів чи згодом старшин УПА. Всі, хто з ним зустрічався, оповідали, що де лише появлявся Іван Багряний, всюди вів гарячі дискусії на політично-програмові теми. Він знав справу, був досвідченим, красномовно і агресивно вів дискусії. Провідні діячі ОУН назагал орієнтувалися, що успіхи ОУН на центральних українських землях, які боролися за незалежність, були незначними. Щоб зрозуміти причину цьому, вони вирішили, що над Дніпром треба шукати політичних формул успіху визвольної боротьби.

Щодо творів Івана Багряного в цей період Євген Штендер написав: «Досі не відомі політичні писання І. Багряного з цього періоду, а напевно такі були, бо він завжди реагував на політичні події. Відома лише його

полемічна стаття проти “оцінки” Д. Донцовим “Постанов” Третього НВЗ ОУН. Власне Д. Донцов написав гострий памфлет проти цих постанов, називаючи їх “зрадою” позицій націоналізму, “ухилом” у бік більшовизму, і передав його до Проводу ОУН. Стаття І. Багряного була відповіддю на цю критику. Обидва документи не були опубліковані. Також відомо, що він був одним із перших, хто форсував потребу утворення загально-українського й понадпартійного центру, який був би верховним керівництвом УПА і всієї визвольної боротьби. Чому не взяв він участі у ПВЗ УГВР, хоч здається був тоді недалеко – в Стрию. Відомо, що він дав згоду увійти до УГВР, пізніше прийняв членство і разом з іншими членами УГВР виїхав на захід. На Угорщині він брав участь у підготовці вояків УПА й угорських “кандидатів” у партизани десь до весни 1945. Про це ширше оповідають Андрій Дольницький і Ярослав Струтинський у своїх згадках, опублікованих у “Літопису УПА”» [8].

Знаходячись в еміграції, переважно в Німеччині, Іван Багряний виявив велику творчу енергію в широкому інтелектуальному і громадянському діапазоні — як поет, романіст, публіцист, політичний мислитель і діяч, організатор політичного життя.

Розділ 2. Літературна спадщина Івана Багряного

2.1 Памфлет «Чому я не хочу вертатися до СРСР?»

З 10-ти років письменник бачив та відчував той більшовицький лад, з яким до смерті боровся. Він намагався вкорінити у душі українського народу боротьбу за українську державу. «Я вернусь до своєї Вітчизни з мільйонами своїх братів і сестер, що перебувають тут, в Європі, і там, по сибірських концтаборах, тоді, коли тоталітарна кривава більшовицька система буде знесена так, як і гітлерівська, коли НКВС піде вслід за гестапо, коли червоний російський фашизм щезне так, як щез фашизм німецький...»[9]. Так він розпочав свій памфлет «Чому я не хочу вертатися до СРСР» (1946). Свої памфлети, статті Багряний друкував в еміграційній пресі і лише з проголошенням незалежності вони стали надбанням сучасного читача.

Памфлет Івана Багряного «Чому я не хочу вертатися до СРСР?», що мав великий розголос серед української еміграції та у світі, був перекладений багатьма європейськими мовами. «Це — один із шедеврів багатогранної й темпераментної публіцистики Багряного, яка збагатила скарбницю української політичної думки та історію визвольних змагань».

[1].

Памфлет «Чому я не хочу вертатися до СРСР?» був відповіддю на облудні заклики радянської пропаганди й на безсоромні дії західних урядів, які сприяли насильницькій репатріації біженців до СРСР — прямо в концтабори. Це була відповідь патріота України, який хотів використати становище емігранта — перебування у вільному світі — для боротьби за її свободу. Це був і гіркий докір західній громадськості, яка в більшій своїй частині сліпо не помічала трагедії мільйонів жертв більшовизму або й, загіпнотизована сталінською пропагандою, вороже ставилася до втікачів із СРСР як до нібито фашистських «колабораціоністів».

У цьому памфлеті Багрянний, зокрема, писав:

«Для європейців і для громадян всіх частин світу (крім СРСР) дивно й незрозуміло, як-то може людина утікати від своєї Вітчизни і не хотіти вертатись до неї. То, мабуть, великі злочинці, що бояться кари за свої великі гріхи перед своєю Вітчизною?

Мабуть, тому до нас ставляться з такою ворожістю.

Дійсно, тут є чому дивуватися для тих, для кого слово «Вітчизна» наповнене святим змістом. Що може бути милішого за Вітчизну, за ту землю, де ти родився і ходив по ній дитячими ногами, де лежать кості предків, де могила матері.

Для нас слово «Вітчизна» також наповнене святим змістом і, може, більшим, як для будь-кого іншого. Але не сталінська «родіна». Мені моя Вітчизна сниться щоночі. Вітчизна моя, Україна, одна з «рівноправних» республік у федерації, званій СРСР. Я не тільки не є злочинцем супроти моєї Вітчизни, а, навпаки, я витерпів за неї третину свого життя по радянських тюрмах і концтаборах ще до війни.

Вона мені сниться щоночі, і все ж я не хочу нині вертатися до неї.

Чому?

Бо там більшовизм.

Цивілізований світ не знає, що це значить, і може навіть не повірити нам. Та слухаючи нас, мусить поставитися до того уважно».

І далі, розповівши «страшну правду про тамтешній світ», Іван Багряний закінчує свій пристрасний памфлет — заклик до людської совісті й розуму — такою відчайдушною пропозицією:

«Людині, що виросла в нормальних людських умовах, тяжко повірити у все, що діялося там, на одній шостій частині світу, за китайським муром.

Нам світ може не повірити. Добре!

То нехай нам влаштують суд. Нехай нас судять, але в Європі, перед лицем цілого світу. Нехай нас обвинувачують, але нехай це будуть представники цивілізованого світу. Всі оті сотні тисяч нас, утікачів від більшовизму, сядуть на лаву підсудних.

Нехай нам влаштують суд.

Але на такий суд Сталін не піде!

Ми того суду не боїмося, але він його боїться — «сонцюподібний», «батько народів», «наймудріший із мудрих», «найдемократичніший із демократичних» боїться такого суду, бо то був би суд над ним і над цілим більшовизмом»... [9].

Полум'яний памфлет Івана Багряного, його пристрасна розповідь про страждання українських робітників, селян, інтелігенції (як і інших народів) у більшовицькому «раю» та про свої власні поневіряння, стає в 1940-ві роки одним із тих документів, які допомогли змінити ставлення західної громадськості до проблеми «переміщених осіб», — а водночас це був і початок деміфологізації сталінського режиму.

Публіцист описує важке становище українців у своєму памфлеті «Чому я не хочу вертатись до СРСР». У публіцистиці Багряного саме цей памфлет дослідники відносять до найважливіших скарбів української історії. Автор з докором до радянської влади описує страждання українського народу

«...фізичне винищення колосальної маси людей, чесних трударів-хліборобів. І, насамперед, винищення українського селянства.» [9]. Не оминув автор голодомору 1933 року. «Сталін прирік українське селянство на наглядну смерть свідомо, щоб змусити його до покірності, до примирення з заведеним колгоспним рабством.»[9]. Автор із смутком говорить про знищення великої кількості письменників, науковців, художників.

2.2 Творчість Івана Багряного: романи «Тигролови» та «Сад Гетсиманський»

Найбільшу популярність Іван Багряний зміг досягнути завдяки своєму роману «Тигролови». Цей роман добре написаний і його без вагань можна віднести до кращих пригодницьких творів світової літератури. Тодішній український читач неначе чекав на такий твір, був до нього підготовлений. «Вісник» під редакцією Д. Донцова роками проповідував сильну “вольову” людину, яка переборює всі труднощі й прямує до своєї мети. Проте вісниківці не були спроможні створити літературного твору, який створив би зразок такої людини для широкого кола читачів. Несподівано Іван Багряний дає твір “Звіролови”, з головним персонажем Григорієм Многогрішним, з такою українською людиною – непокірною, витривалою, мужньою, а при цьому фізично міцною, яка успішно переборює всі перешкоди. Однак ця людина була інша від вісниківського коду. Вона не була абстрактним суперменом, а мала звичайні людські почуття, була моральною й етичною. Головні події роману відбувалися в “екзотичному” для українського читача оточенні – серед українських поселенців Приамур’я, де серед лісів збереглося традиційне українське життя, але було багато незвичайного, наприклад, полювання на тигрів. Твір був також патріотичним, бо Григорій Многогрішний боровся чи радше боронився від радянської системи, яка хотіла його знищити й спустошити все живе й прекрасне.

Важлива роль належить експозиції зі своєрідно запропованою ідеєю твору. Поїзд-дракон, якого веде паровоз-голова «Йосиф Сталін» і підпихає демон «Фелікс Дзержинський», який має черево «натоптане вщерть

тисячними жертвами, летить у чорну темряву, у прірву, в небуття. Цей ешелон смерті, сформований ОГПУ-НКВД, уособлює загрозу знищення, яка стала реальною для громадян великої радянської імперії. Та ось зринає, над обставленими багнетами й оповитими жахливою державною таємницею вагонами, українська розлога пісня. Вона почала звучати все голосніше і оскаженілі вартові безсилі спинити її. Бо то голос непокореної волі, свідчення нездоланності українського духу [11; 49].

На перший погляд, «Тигроловів» можна вважати соціально-побутовим романом про мисливців в Уссурійській тайзі. Проте в основу його було покладено враження письменника від перебування в таборах ДСК (Далекосхідного краю). Тому привертає увагу політичний бік «Тигроловів», ідеологічний конфлікт — зав'язка роману, що бере початок із радянської молодості Багряного — між людською одиницею та тоталітарною системою.

Нескінченна віра в людину, возвеличення надії в безвиході й подолання екстремальних ситуацій визначають буттєвий оптимізм твору. Для Багряного — людини та художника — головне переконати читача в тому, що за будь-яких обставин людина може й повинна бути людиною. Тому його Григорій Многогрішний переміг. Переміг відчай і безвихідь, фізичну знемогу й підлість сталінських тигроловів, випростався велично й гордо, залишився Людиною, утвердився в переконанні, що людина — найвеличніша з усіх земних істот. Григорій Многогрішний переміг передусім тому, що не визнав себе нулем в історії, не озвірів, не перейнявся озлобленням і ненавистю до людей, зберігши у собі людяність, доброту, здатність співчувати, співпереживати та вірити, що людина може й повинна кинути виклик цілій системі — і вистояти. Перемога Григорія над «людоловом» Медвиним символізує боротьбу гордого й волелюбного українського народу проти жорстокого тоталітарного режиму, що калічив людей фізично, але не зміг подолати їх духовність, бо, як говорить один із в'язнів, «ліпше вмирати, біжучи, ніж жити, гниючи!»

Однією з головних тем творчості Івана Багряного було викриття системи більшовицького терору, показ жорстоких і підступних методів роботи каральних органів — тут він використав багатий матеріал особистих вражень. Його роман «Сад Гетсиманський» — не «звичайна біблійна історія», як може видатися на перший погляд, це тюремний роман, в основі якого — документальні факти.

«Сад Гетсиманський» був чи не першим твором емігранта з СРСР, який розповів правду про жахливий катівський механізм більшовицької влади. Юрій Шерех-Шевельов назвав його «справжньою енциклопедією радянської політичної в'язниці» і спростував тезу про Солженіцина як першовідкривача цієї теми: роман Багряного з'явився набагато раніше. Критик говорить про «разючу подібність» «Саду Гетсиманського» та «Архіпелагу ГУЛАГ» (попри більшу масштабність останнього), а водночас зауважує, що «брак сприятливої кон'юнктури 1950 року супроти 1970-го і класичне українське невміння виходити поза своє гетто звелось до того, що роман Багряного не здобув і одної тисячної частки тієї популярності, якої осягла документальна епопея Солженіцина» [16,263].

Висновки

Отже, можна зробити такі висновки:

Постать Івана Багряного — одна з найяскравіших і найдраматичніших в українському письменстві і громадянстві першої половини і середини ХХ ст. Особуа, яку переслідували на батьківщині, в УРСР, не для всіх виявилась бажаним і в еміграції, і в діаспорі — його політична позиція була предметом не лише заперечень, а й злостивих перекручень та наклепів, а серед політичних супротивників знаходилися й такі, що погрожували йому розправою і вдавались до засобів кримінальних. Замовчуваний в Україні всі повоєнні роки, він тільки останнім часом став відомим читачам на батьківщині. Зараз опубліковано кілька його романів, за його творами знімають фільми, з'являються дослідження про нього. Актом справедливості й визнання стало присудження йому посмертно в березні 1992 р. найвищої відзнаки України — Державної премії України ім. Тараса Шевченка.

Іван Багряний поєднував ідею національного визволення України з ідеями соціальної демократії та соціальної справедливості. Основною силою визвольного руху в Україні він вважав робітників, селян, трудову інтелігенцію. Іван Багряний натомість стверджував, що «носієм української національної ідеї є нині не каста, не клас чи спеціальна група, а український народ» [17,82].

Здобутки політичної думки Івана Багряного не були належною мірою прийняті ані в минулому, в діаспорі, ані досі, в незалежній Україні. Прикро дивитися, тривожно бачити, як і сьогодні національно-демократичні сили роблять помилки, які вже губили Україну і від яких ще півстоліття тому застерігав Іван Багряний: відрив національно-політичних завдань від соціально-економічних, недостатність державницького, інтегруючого розуміння політичної нації замість етнічної; поверховий, незграбно-емоційний підхід до мовного питання, який дає можливість ворогам української незалежності використовувати його для розколу українського суспільства.

Публіцистичний доробок Івана Багряного містить надзвичайний інтерес, багато в чому повчальний, не втративши при цьому своєї актуальності. Не всі, певно, погодяться з автором (та в цьому й нема потреби), але, поза сумнівом, кожному можуть дати неабиякий імпульс для роздумів, для порівняння двох уже досить віддалених один від одного періодів української та світової історії.

Література

1. Біографія Івана Багряного та шкільна версія аналізу роману “Тигролови” / під. Ред. Григорія Клочека. – Кіровоград: Степова Еллада, 2000. – 240с.
2. Багряний І. Сад Гетсиманський: роман/ Передм. О.С. Гаврильченка, А.П. Коваленка, підгот. Тексту О.С. Гаврильченка, А.П. Коваленка, підгот. Тексту О.С. Гаврильченка, А.П. Коваленка, А.Ю. Ткаченка / І.Багряний. – К.: Дніпро, 1992. – 528 с.

3. Багрянний І. Чому я не хочу повертатися до СРСР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http:// www. varnak.psend.com/why.html](http://www.varnak.psend.com/why.html)
4. Багрянний І. Тигролови: Роман та оповідання/ Післямова М.Г. Жулинського; упоряд. О.С. Гаврильченка та А.П. Коваленка/І. Багрянний. – К.: Молодь, 1991. – 264с.
5. Дзюба І. Громадянська снага і політична прозорливість (Про публіцистику І. Багряного). // Слово і час. – 1996. - № 10. – С.82 – 84.
6. Дзюба Іван. [Бронебійна публіцистика](http://day.kyiv.ua/uk/library/books/bronebiyna-publicistika-ivan-bagryaniy). Іван Багрянний. Режим доступу <http://day.kyiv.ua/uk/library/books/bronebiyna-publicistika-ivan-bagryaniy>
7. Дзюба. І. Публіцистика Івана Багряного / І.Дзюба – К. : Сучасність,1992. — № 4,— С.64-70
8. Жулинського М. «Іван Багрянний» / М.Жулинський //Слово і час –К.: Слово і час. – 1991 р
9. Ковальчук О. Новітній українець у Саду Страждань (Образ головного героя роману І. Багряного “Сад Гетсиманський”)/О. Ковальчук // Дивослово. – 1997. - №7. – с.38-40.
10. Михайлин Л.І. Журналістика як Всесвіт / Л.І. Михайлин . – Х. : Прапор, 2008. – 511с.
11. Роздольська І. Ловці фортуни. Художній світ «Тигроловів» // Усе для школи. Українська література 11 клас. І. Багрянний. – К., 2001. – с. 44-73
12. Чекалюк В. В. Недарма Іван Багрянний не хотів “повертатися до СРСР” / В.В. Чекалюк //Українське журналістичознавство [Текст]: зб. наук. ст.

ІВАН БАГРЯНИЙ – ПОЛІТИЧНИЙ ДІЯЧ І ПИСЬМЕННИК

Анотація. В історії вітчизняної культури серед постатей, які викликають подив і шану розмаїттям таланту — як на неосяжному художньому полі, так і в інших сферах діяльності, неминуче згадується Іван Багряний — український поет, прозаїк, публіцист, політичний діяч.

Народився 19 вересня (2 жовтня) 1907 року в селі Куземині в сім'ї муляра Павла Петровича Лозов'яги. Мати майбутнього письменника — Євдокія Іванівна Кривуша — походила із заможного селянського роду із села Куземин біля Охтирки. У сім'ї, крім Івана, виховувалися також син Федір і дочка Єлизавета.

У шестирічному віці почав навчатися в церковнопарафіяльній школі, потім закінчив в Охтирці вищу початкову школу. 1920 року вступив до технічної школи слюсарного ремесла, потім — до Краснопільської школи художньо-керамічного профілю.

1922 року починається період трудової діяльності і активного громадсько-політичного життя: він то завполіт цукроварні, то окружний політінспектор в Охтирській міліції, то вчитель малювання в колонії для безпритульних і сиріт. 1925 року вийшов із комсомолу. Щоб «збагатитись враженнями» (вислів Івана Багряного), побував на Донбасі, в Криму, на Кубані [1, 10].

1925 року Іван працював у Кам'янці-Подільському ілюстратором у газеті «Червоний кордон», надрукував у ній свої перші вірші. Того ж 1925 року Іван під псевдонімом І. Полярний видав в Охтирці невеличку збірку «Чорні силуети: П'ять оповідань».

1926 року Іван вступив до Київського художнього інституту (КХІ), якого через матеріальну скруту та упереджене ставлення керівництва

закінчити не вдалося. Навчаючись в КХІ, виходить зі спілки «Плуг», вступає до опозиційного літературного об'єднання МАРС («Майстерня революційного слова»), де зближується з самовимогливими митцями слова: Валер'яном Підмогильним, Євгеном Плужником, Борисом Антоненком-Давидовичем, Григорієм Косинкою, Тодосем Осьмачкою та іншими, яких пізніше було піддано нищівній критиці з боку офіційної радянської критики. Саме в цей період Іван Багряний активно працював і друкувався в журналах «Глобус», «Всесвіт», «Життя й революція», «Червоний шлях» та інших [2, 15].

У 1920-х роках видає низку поетичних творів: збірку віршів «До меж заказаних», поеми «Монголія» та «Ave, Марія» (невдовзі була заборонена цензурою і вилучена з книготоргівлі), п'єсу «Бузок» про графоманів.

1930 року побачив світ роман у віршах «Скелька». Офіційною реакцією на роман стала стаття О. Правдюка «Куркульським шляхом» в журналі «Критика», де автор говорить: «...Від самого початку поет став співцем куркульської ідеології і до сьогодні залишається таким...».

16 квітня 1932 року його заарештували в Харкові й звинуватили «в проведенні контрреволюційної агітації» за допомогою його літературних творів, таких як поема «Ave Maria», історичний роман «Скелька», поеми «Тінь», «Вандея», «Гутенберг», соціальна сатира «Батіг»[3, 37].

Багряний пробув 11 місяців у камері одиночного ув'язнення у внутрішній тюрмі ГПУ. А 25 жовтня 1932 року його звільнили з-під варті і на три роки відправили до спецпоселень Далекого Сходу. Про період перебування Івана Багряного на Далекому Сході в 1932—1937 роках досі мало відомостей: Охотське море, тайга, життя серед українців Зеленого Клину. Утеча в Україну та арешт у дорозі, новий термін (3 роки) — тепер уже в таборі БАМТАБу.

Точних даних про час повернення Івана Багряного із заслання немає: 16 червня 1938 року повторно арештований та відсидів у Харківській в'язниці УДБ-НКВС на Холодній горі. Йому пред'являють нове звинувачення — участь чи навіть керівництво у націоналістичній

контрреволюційній організації. Хоч тривали довгі дні знущань та допитів, Акт про закінчення слідства 26 березня 1939 року з висунутими проти нього обвинуваченнями І. Багрянний не підписав. 1 квітня 1940 року прийнято постанову, в якій відзначалося, що всі свідчення про контрреволюційну діяльність належать до 1928 — 1932 років, за що він уже був засуджений, а «...інших даних про антирадянську діяльність Багряного-Лозов'ягіна слідством не добуто». Хворий, знесилений, Іван Багрянний повертається в Охтирку[4, 56].

Автобіографічні подробиці про ці п'ять років життя — арешт, тортури, втечу із заслання й повернення на батьківщину — письменник використав у романі «Сад Гетсиманський».

Радянсько-німецька війна застала письменника в Охтирці. Він одразу пішов в українське підпілля, передислокувався до Галичини. Іван Багрянний працював у референтурі пропаганди, писав пісні на патріотичні теми, статті різноманітного характеру, малював карикатури й плакати агітаційного призначення. Одночасно він брав участь у створенні Української Головної Визвольної Ради (УГВР), у розробці її програмових документів.

Попри таку завантаженість Іван Багрянний не покинув літературну працю. 1944 року він написав один із найталановитіших творів - роман «Звіролови» (згодом відомий як «Тигролови») [5, 130].

У січні 1944 написав, перебуваючи у Тернополі, поему «Гуляй-Поле».

1945 року Багрянний емігрував до Німеччини. Як свідчить у «Листах до приятелів» Юрій Лавріненко, “в еміграції теж не було свободи. Не менш, ніж заборонами, перешкоджала гітлерівська Німеччина сформуванню політичної еміграції усілякими «розенбергівськими штабами», в яких псувалися та компромітувалися і дуже пристойні люди. Багрянний пішов на Захід і в еміграцію через «оунівське підпілля».

Іван Багрянний написав брошуру — програмний для нього памфлет «Чому я не хочу вертатись до СРСР?», де виклав політичну декларацію національної гідності й прав людини, яка пережила примусову репатріацію, насильство, тортури, приниження як колишній в'язень,

остарбайтер, полонений, позбавлений власного імені. Він логічно обґрунтував закономірність еміграції з Радянського Союзу — батьківщини-мачухи, котра пішла на геноцид проти власного народу. 1948 року Багрянний заснував Українську революційно-демократичну партію (УРДП) і відтоді цілих 17 років — до самої смерті редагував газету «Українські вісті». Письменник був головою Виконавчого органу Української Національної Ради і заступником президента УНР.

Помер Іван Багрянний 25 серпня 1963 року. Похований у місті Новий Ульм (Німеччина) на цвинтарі, при вулиці Ройттір (Neu-Ulmer Friedhof, an der Reuttier Str.). Могила Івана Багряного — перша могила ліворуч від входу на цвинтар, що навпроти вул. Фіннінгер (Finninger Str.). Автор надгробного пам'ятника — скульптор Л. Моложавий. Пам'ятника на могилі освячено 3 жовтня 1965.

Перша дружина — Антоніна Зосімова, діти: Борис і Наталя. На еміграції одружився з Галиною Тригуб (родом із Тернопільщини). Їхні діти: Нестор і Роксолана.

Західні дослідники творчості Івана Багряного відзначали унікальну здатність письменника до «кошмарного гротеску», неабиякого гумору серед відчаю, оптимізму — серед трагедії в глухій війні, що проводиться на величезних просторах євразійської імперії. Юзеф Лободовський твердить, що «Сад Гетсиманський» перевищує силою вислову все, що дотепер на цю тему було написано, з другого ж боку — є виразним свідченням глибокого гуманізму автора, що на самому дні пекла зумів побачити людські прикмети навіть у найозвіріліших осібняків» [6, 30].

Популярність іншого роману «Тигролови», що його Юрій Шерех вважав утвердженням жанру українського пригодницького роману, — «українського всім своїм духом, усім спрямуванням, усіми ідеями, почуттями, характерами», спричинилася до пародіювання Мосендзом та Кленом образу багрянівського Григорія Многогрішного. Так з'явився гумористичний Горотак, що на думку Лавріненка, читався радше як беззлобний дружній шарж. Зате незадовго до

смерті письменника, а саме 1963 року, з'явився друком плід заздрості й ненависті до Багряного, схоже, що витвір аноніма, бо псевдонім і досі не розшифровано, — брудна книженція «На літературному базарі. Поезія, проза і публіцистика Івана Багряного».

Етапи творчого шляху І.Багряного:

- 1926 – 1932 – початок літературного шляху до першого арешту;
- 1932 – 1940 – період ув'язнень і концтаборів;
- 1941 – 1945 – період Другої світової війни й окупації України;
- 1945 – 1963 – повоєнна доба і еміграція.

Теми творчості:

- Викриття системи більшовицького терору.
- Показ жорстоких і підступних методів роботи каральних органів.
- Розвінчання більшовицької системи господарювання і знущення з людей.
- Розповідь про страждання українського народу у більшовицькому «раю».
- Безкомпромісне і аргументоване викриття російського великодержавного шовінізму.
- Звернення до історії і боротьба проти Росії.
- Змалювання долі української людини у вирі Другої світової війни.
- Віра в перемогу добра над злом.

Премії

- 1963 року філія Об'єднання демократичної української молоді (ОДУМ) в Чикаго розпочала акцію за надання Нобелівської премії Іванові Багряному, але його несподівана смерть перешкодила офіційному висуненню на цю нагороду .
- 1992 року постановою Кабінету Міністрів України Іванові Багряному посмертно присудили Державну премію України імені Тараса Шевченка за романи «Сад Гетсиманський» і «Тигролови».

Література

1. Загребельний П. Багряний Іван // Українська літературна енциклопедія. — Т. 1. — К., 1988. — С. 108.
2. Енциклопедія українознавства : Словникова частина : [в 11 т.] / Наукове товариство імені Шевченка ; гол. ред. проф., д-р Володимир Кубійович. — Париж ; Нью-Йорк : Молоде життя ; Львів ; Київ : Глобус, 1955—2003. Словникова частина. — Т. 1. — С. 81.
3. Мистецтво України: Біографічний довідник / Упор.: А. В. Кудрицький, М. Г. Лабінський. За ред. А. В. Кудрицького. — К. : «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 1997. — С. 33. — ISBN 5-88500-071-9.
4. Шугай О. В. Багряний Іван // Енциклопедія сучасної України / Нац. акад. наук України, Наук. т-во ім. Шевченка, Координац. бюро енциклопедії сучасної України НАН України. — Редкол. І. М. Дзюба (співголова) , А. І. Жуковський (співголова) (та ін.). — К. : [б. в.], 2003. — Т. 2 : Б — Біо. — 872 с. — 10 000 прим. — ISBN 966-02-2681-0. — С. 65—66.
5. Шевченко Л. А. Багряний Іван Павлович // Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. — Київ : Наукова думка, 2003. — Т. 1 : А — В. — 688 с. : іл. — С. 162.
6. Шевченківські лауреати 1962—2001:Енциклопедичний довідник. — К., 2001. — С. 29—31.

Чернявська Т.

м. Куп'янск

Куп'янська гімназія №1

ІВАН БАГРЯНИЙ – ВЕЛИКИЙ БУНТАР, ПОЕТ, ПРОЗАЇК ТА ПОЛІТИК

Анотація. У статті висвітлюється проблематика окремих творів І. Багряного в зіставленні з його політичними поглядами, висвітлюється постать автора художніх та публіцистичних творів через призму його світоглядних переконань. Уся діяльність митця була підпорядкована високій ідеї

служінню Україні. Іван Багряний був великим Бунтарем, поетом, прозаїком, громадським діячем, борцем за Людину, за Україну, справжнім гуманістом. Стаття може стати у нагоді вчителям-предметникам і учням старших класів.

Іван Багряний — український поет, прозаїк, публіцист, політичний діяч, романтик і «невиправний мрійник». Він ніколи не втрачав віри в себе, у свої сили, у свій народ, в людину і в добро в її душі.

Іван Павлович Лозов'ягін народився на Полтавщині, зростав у м. Охтирка на Харківщині, закінчив Краснопільську художньо-керамічну школу, навчався в Київському художньому інституті, писав вірші, друкувався в газетах і журналах, був членом спілки МАРС, видавав збірки прозових творів. Здається, життя хлопця з простої родини муляра мало скластися щасливо. Красивий, здоровий, усебічно обдарований, він покладав великі надії на майбутнє, але в країні тоталітаризму такі люди, як Багряний, не могли бути щасливими, адже в задушливій атмосфері неволі їм важко було дихати на повні груди. Ще підлітком він був свідком революційних перетворень, бачив заграви українсько-російської війни, коли Україна стікала кров'ю, намагаючись вибороти свою незалежність; бачив терор більшовиків, смерть дядька, вояка петлюрівської армії, страшну загибель свого дідуся-пасічника, який чимось не догодив більшовикам. Як і тисячі патріотів України змушений був покинути рідну землю, стати емігрантом.

Коли Україна здобула незалежність, Івана Багряного було посмертно реабілітовано (1991р.). Відтоді на Батьківщині почала видаватися його творча спадщина.

У 1992 році Багряному було посмертно присуджено Шевченківську премію за твори “Сад Гетсиманський” і “Тигролови”. Сьогодні ці твори є програмними: їх вивчають у школах і вищих навчальних закладах.

Багряний мріяв, що настане «Епоха всесвітньої справедливості, що зійшла, як сонячний ранок, після жаскої, макабричної ночі минулого. Епоха шанування людської гідності і людського права — дихати, жити, думати і одверто говорити... Епоха культу матері і дитяти... Епоха торжества

людського щирого серця, вільного, незтероризованого, не зганьбленого, не підгорненого ні під чий брудний чобіт...»

Біографія Івана Багряного сповнена багатьох поневірянь, арештів, переслідувань, невтомної боротьби за честь, гідність людини, за її волю і за вільну Україну. Про витoki й джерела своєї творчості він писав: «Літературою почав займатися дуже рано... Вірші я почав писати (і то по-українськи) ще в російській церковно-приходській школі. Почав писати з протесту проти вчителя і вчительки, які називали мене злісно «мазепинцем», бо я лічив (рахував) в арифметиці не так, як вони веліли, а так, як навчили мати: один, два, три, чотири... шість... вісім тощо. Це було завзяте змагання. І от під впливом збірки байок Глібова та «Катерини» Шевченка, які я дістав нелегально (це було за царату), я почав писати войовничі вірші в другій класі церковно-приходської школи восьмирічним хлоп'ям, у 1915 р. (почав учитися 6-річним). Звідси й почалися мої митарства. Три роки пізніше чи чотири в Вище початковій школі я вже був редактором журналу — шкільного — «Надія», що виходив в українській мові, бо вже тоді школа була українська».

Про свій літературний дебют поет згадує так: «Друкуватися по-справжньому почав в 1926 році в Києві, в «Глобусі», а потім вже в усіх інших журналах, як то «Життя і революція», «Червоний шлях», «Всесвіт» тощо. Організаційно належав до «Марсу», що вважався неофіційною Київською філією ВАПЛІТЕ... При першому арешті ГПУ, по рокові сидіння в камері самотнього ув'язнення, мені пропонували орден, якщо я здамся, засуджу офіційно в пресі своє минуле й усіх своїх соратників, засуджу свою літературну творчість як класово ворожу тощо й напишу велику поему про Сталіна. Я все це відкинув геть. Хотів би я знати, хто з теперішніх моїх супротивників встояв в такій ситуації й при виборі між орденом і смертю чи каторгою — вибрав би останнє?».

Він автор відомої поеми «Ave Maria» (1929), епіграфом до якої взяв слова: «Вічним бунтарям і протестантам. Всім, хто родився рабом і не хоче бути ним, Всім скривдженим і зборканим і своїй бідній матері Крик свого

серця присвячую Автор», а також роману у віршах «Скелька», поезій, які були зустрінуті офіційною критикою насторожено, а то й вороже.

Про подальше своє життя він згадував: «В 1932 р. був заарештований за політичний (самостійницький український) ухил в літературі і політиці й ув'язнений в Харківській т.зв. «внутрішній тюрмі» ГПУ, де пробув 11 місяців в камері самотнього ув'язнення, а потім був засуджений на 5 років концтаборів. Присуд відбував в таборі т.зв. БАМЛАГУ. Терміну не добув, бо в 1937 р. втік. Був повторно заарештований на початку 1938 р. й сидів в Харківській в'язниці УГБ-НКВД на Холодній горі. Сидів 2 роки й 7 місяців. Був звільнений в 1940 р. восени під нагляд в зв'язку з тяжкою хворобою легенів, а головне... «за недостатністю матеріалів для повторного засудження...».

Без права виїзду він жив деякий час у м. Охтирці, працював у місцевому театрі декоратором. Під час війни був на фронті як «народний ополченець», залишився в німецькому заплілі, працював редактором української газети «Голос Охтирщини». В 1942 р. мав бути розстріляний, але випадково врятувався. А далі складне й неспокійне емігрантське життя: Івана Багряного переслідували «свої», провокували, погрожували, викликали на якісь суди, виносили смертні вирoki йому і його дітям, бо не сприймали цілей очолюваної ним Української Революційно-Демократичної Партії (УРДП). Разом з іншими вигнанцями Іван Багряний створив у 1945 р. літературно-мистецьке об'єднання українських письменників Мистецький Український Рух (МУР), був редактором газети «Українські вісті». Він обирався головою Української Національної Ради, пізніше — віцепрезидентом УНР в екзилі, друкував багато статей політичного змісту.

Романи «Тигролови» (1943), «Сад Гетсиманський» (1950) стали великими подіями в літературі і в житті митця.

У романі «Тигролови» Багряний наголосить: «Людина — це найвеличніша з істот. Людина — найнещасніша з усіх істот. Людина — найпідліша з усіх істот.

Як тяжко з цих трьох рубрик вибрати першу для доведення прикладом».

Саме таку — найважчу з названих рубрик обирають автор і його герої — Григорій Многогрішний («Тигролови»), Андрій Чумак та його брати («Сад Гетсиманський», Максим Колот із роману «Людина біжить над прірвою».

Перу Багряного належать також роман «Буйний вітер», повість «Розгром», віршований памфлет «Антон Біда — герой труда», драматична повість «Морітурі», «Огненне коло»; є у нього сатиричні вірші «Ода до Сталіна», «Правдороб (Памфлет на Олександра Корнійчука)», пісні-марші.

Особливе місце у його публіцистиці посідає памфлет «Чому я не хочу вертатись до СРСР» (1946), перекладений на багато мов, зокрема, на французьку, німецьку, італійську, англійську, іспанську та інші мови, який набув широкого резонансу в повоєнні роки.

«Дійсно, тут є чому дивуватися для тих, для кого слово «Вітчизна» наповнене святим змістом. Що може бути милішого за Вітчизну, за ту землю, де народився і ходив по ній дитячими ногами, де лежать кості предків, де могила матері, — писав Іван Багряний. — Для нас слово «Вітчизна» також наповнене святим змістом і, може, більшим, як для будь-кого іншого. Але не сталінська «родіна». Мені моя Вітчизна сниться щоночі. Вітчизна моя, Україна, одна з «рівноправних» республік в федерації, званій СРСР. Я не тільки не є злочинцем супроти своєї Вітчизни, а, навпаки, я витерпів за неї третину свого життя по радянських тюрмах і концтаборах ще до війни. Вона мені сниться щоночі, і все ж я не хочу нині вертатися до неї. Чому? Бо там більшовизм».

Памфлет цей — один із шедеврів багатогранної і високо темпераментної публіцистики Багряного, яка збагатила скарбницю української політичної думки та історію визвольних змагань.

Памфлет «Чому я не хочу вертатись до СРСР?» був відповіддю на обманливі й підлі заклики радянської пропаганди і на безсоромні вчинки західних держав, які сприяли насильницькій репатріації біженців до СРСР

— прямо в тюрми та концтабори. Це була відповідь патріота України, який хотів використати становище емігранта — перебування у вільному світі — для боротьби за її свободу. Це був і гіркий докір західній громадськості, яка в більшій своїй частині сліпо не помічала трагедії мільйонів жертв більшовизму або й загіпнотизована сталінською пропагандою вороже ставилась до втікачів з СРСР, як до нібито фашистських запродавців.

Іван Багряний майстерно використовуючи прийоми публіцистики, переконливо писав: «Для європейців і для громадян всіх частин світу (крім СРСР) дивно й не зрозуміло, як-то може людина утікати від своєї Вітчизни і не хотіти вертатись до неї. То, мабуть, великі злочинці, що бояться кари за великі гріхи перед своєю Вітчизною? Мабуть, тому до нас ставляться з такою ворожістю. Дійсно тут є чому дивуватися для тих, для кого слово «Вітчизна» наповнене святим змістом. Що може бути милішого за Вітчизну, за ту землю, де родився і ходив дитячими ногами...

Я один із тих сотень тисяч людей-українців, що не хочуть вертатися додому, під більшовизм, дивуючи цим цілий світ.

Я не хочу вертатись до СРСР тому, що там людина не варта й того, що комаха. Я не хочу вертатися на сталінську «родіну» тому, що підлість, цинізм і жорстокість більшовиків не знає меж.

Я не хочу вертатись до своєї Вітчизни саме тому, що я люблю свою Вітчизну. А любов до Вітчизни, до свого народу, цебто національний патріотизм в СРСР є найтяжчим злочином. Так було цілих 25 років, так є тепер. Злочин цей зветься на більшовицькій мові — на мові червоного московського фашизму — «місцевим націоналізмом».

Памфлет сповнений болю і пристрасті, перейнятий глибинним національним почуттям.

«Я є українець, робітник з походження... уроджений на Полтавщині, зараз живу без сталого житла, в вічній нужді, никаючи, як бездомний пес, по Європі, утікаючи перед репатріаційними комісіями з СРСР, що хочуть повернути мене на «родіну». Нас тут сотні тисяч тих, що не хочуть вертатись. Нас беруть з застосуванням зброї, але ми чинимо скажений опір,

ми воліємо вмерти тут, на чужині, але не вертатись на ту «родіну». Я беру це слово в лапки, як слово, наповнене для нас страшним змістом, як слово чуже, з таким незрівнянним цинізмом нав'язуване нам радянською пропагандою: більшовики зробили для 100-а національностей єдину «совіцьку родіну» і нав'язують її силою, цю страшну тюрму народів, іменовану СРСР».

І далі, розповівши «страшну правду про тамтешній світ», Багряний завершує цю статтю такими словами: «Нам світ може не повірити! Добре! То нехай нам влаштують суд. Нехай нас судять, але в Європі, перед лицем цілого світу. Нехай нас обвинувачують, у чому хочуть, але нехай судять представники цивілізованого світу.

Всі оті сотні тисяч, нас, утікачів від більшовизму, сядуть на лаву підсудних. Нехай нам влаштують суд. Але на такий суд Сталін не піде!

Ми того суду не боїмося, але він його боїться — «сонцеподібний», «батько народів», «наймудріший з мудрих», «найдемократичніший з демократичних» боїться такого суду, бо то був би суд над ним і над цілим більшовизмом... «Я вернуся до своєї Вітчизни з мільйонами своїх братів і сестер, що перебувають тут, в Європі, і там, по сибірських концтаборах, тоді, коли тоталітарна кривава більшовицька система буде знесена так, як гітлерівська, коли НКВС піде вслід за гестапо, коли червоний російський фашизм щезне так, як щез фашизм німецький... Коли нам, українському народові, буде повернено право на свободу і незалежність в ім'я християнської правди і справедливості».

Памфлет, за свідченням І.Дзюби, відіграв важливу роль, бо став «одним із тих документів, які допомогли змінити ставлення західної громадськості до проблеми «переміщених осіб», — а водночас це був і початок деміфологізації сталінського режиму». Памфлет врятував від концтаборів десятки тисяч біженців-емігрантів.

Іван Багряний вірив і надіявся на молодь, зокрема, виступаючи на IV з'їзді УРДП (1955) у доповіді «Десять років боротьби і наші ближчі завдання», говорив: «То ж з нашої демократичної молоді має виховуватись

не покоління безідейних і аполітичних міщухів, не каста філософуючих резонерів і ледачих балакунів про «високі матерії», а покоління суворих, дисциплінованих під національним, суспільним і організаційним оглядом високоідейних і високоморальних борців за кращу долю нашого народу. До цієї боротьби молодь мусить готуватися, для неї вона має виростати. В цій її історичне призначення. В цій її героїчна місія.».

На нього навалювались і сипались багато наклепів. До яких тільки єзуїтських методів боротьби з Багряним не вдавались усілякі вороги: погрожували, переслідували, викликали на суди, публікували наклепницькі листи — оголошення, статті, навіть книги. Ловці душ змусили його сина Бориса виступити по радіо з повчанням і напучуванням батька, був опублікований на цілу сторінку фельєтон-некролог про смерть митця ще за життя (21 травня 1961 р.) з його портретом, співчуттям і повідомленнями від «Українських вістей», підписані навіть президією УНРАДИ, Центральним Комітетом УРДП. На виступ сина Бориса письменник відповів: «Якщо ти Остап — ми з тобою знайдемо спільну мову, а якщо Андрій, то нема що говорити». Це були страшні і жорстокі удари для Багряного, які підривали здоров'я, вже до того надірване тюрмами й концтаборами. У митця почався крововилив. Він заповідав молодшому сину Нестору: «Якщо виростеш, знайди свого брата Бориса і сестру Наталку і допоможи їм, якщо будуть в біді».

Письменник мав чутливу, вразливу, романтично окрилену душу, душу поранену і тіло виморене, вистраждане, фізично не здатне витримати такі перевантаження, перевтоми, несправедливості й звинувачення, виношував багато творчих задумів і планів, яким не судилось здійснитись.

Його життя передчасно обірвалося 25 серпня 1963 року на 56 році. У передсмертному листі митець писав: «Друже мій! Я вже задихаюсь. Щоби уявити якого несамовитого напруження нервів і волі треба мені для витримування всієї зливи мерзоти (такої безкінечної і такої немилосердної), треба взяти лише до уяви, що моя душа від природи — це душа поета і митця. А значить, вона зовсім не пристосована таку мерзоту витримувати —

не має панцира, та я все це витримувати мушу. Мушу! Хто зрозуміє це слово?! Тому я зціплюю зуби, нагинаю голову і йду до кінця мого призначення. Серце кожного поета і романтика мусить йти на Голгофу».

Твори Багряного прийшли до нас із запізненням, але ми маємо змогу відчутти їх силу і могутність його таланту.

Іван Багряний мав підставу сказати: «Я нікого і ніколи в своєму житті не зрадив... Я не є повалений, я лиш трохи приліг, щоб раптом встати на весь зріст. Я фанатично переконаний, що мені судилося звести і виграти жорстокий бій не тільки за своє життя фізичне, а й за своє місце в історії». Ось ще одна його думка: «Ходи тільки по лінії найбільшого опору, і ти пізнаєш себе і не понесеш нікому душу свою на базар, бо вона буде цінніша за Всесвіт, і не буде того, хто б її зміг купити». І нарешті: «Прийми життя таким, як є, й дивись йому у вічі!» — закликав він.

Іван Багряний був великим Бунтарем, Поетом, прозаїком, громадським діячем, борцем за Людину, за Україну, справжнім гуманістом.

Література

1. Багряний І. Вірю!...: Хрестоматія. — Детройт-Харків, 2000. — 544 с.
2. Багряний І. Листування 1946-1963: Т. 1, 2. — К.: Смолоскип, 2002. — 706 с.
3. Багряний І. Людина біжить над прірвою. — К.: Укр. письменник, 1992. — 320 с.
4. Багряний І. Під знаком скорпіона. — К.: Смолоскип, 1994. — 240 с.
5. Багряний І. Публіцистика. — К.: Смолоскип, 1996. — 856 с.
6. Багряний І. Сад Гетсиманський. — К.: Час, 1991. — 509 с.
7. Багряний І. Тигролови. — К.: Молодь, 1991. — 264 с.
8. Гришко В. Ідейний співучасник сучасного самовизволення України // Літ. Україна. — 1991. — 10 жовт.
9. Дзюба І. Громадська снага і політична прозорливість: (До 90-річчя від дня народження Івана Багряного) // Дивослово. — 1996. — № 10. — С. 3-8.
10. Жулинський М. «Я хочу бути тільки людиною...» // Багряний І. Тигролови. — К.: Молодь, 1991. — С. 246-261.

11. Іван Багряний та українська політична думка. Сучасні акценти: Розмова за «круглим столом» організована і проведена О.Логвиненко // Літ. Україна. — 2001. — 25 жовт. — С. 8, 10.
12. Костюк Г. Іван Багряний: (Сторінки спогадів) // УМЛШ. — 1993. — № 10. — С.4-12.
13. Качуровський І. ...І четвертий вимір сюжету: Про творчість Івана Багряного // Літ. Україна. — 1995. — 16 лист.
14. Лавріненко Ю. Іван Багряний — політичний діяч і письменник // Українське слово: Хрестоматія. Кн. 2. — К.: Рось, 1994. — С. 612-617.
15. Шугай О. В Новому Ульмі, при Дунаю // Літ. Україна. — 1994. — 10 лют.
16. Шугай О. Іван Багряний, або Через терни Гетсиманського саду. — К.: Рада, 1996. — 480 с.

Напрямок 2. «Бронебійна публіцистика». Іван Багряний

Аврамко Л., Потапенко М.

Харківська ЗОШ І-ІІІ ступенів №78

Публіцистика Івана Багряного як вияв світосприйняття та громадянської позиції митця

Анотація. У статті йдеться про людину складної долі, провідною ідеєю творчості якої в цілому і публіцистики зокрема стала ідея української державності та відродження національної гідності.

„... Серце кожного поета і романтика мусить іти на Голгофу.” Ці слова із недописаного останнього листа Івана Павловича Лозов’ягіна стали усвідомленням власного призначення і порадою-застереженням для кожного, хто вибрав інструментом свого покликання — слово. Він ніби дивився крізь час, уперто переконуючи себе і подібних собі вигнанців: „Я повернусь до своєї Вітчизни з мільйонами своїх братів і сестер, що перебувають тут, в Європі, і там, по сибірських концтаборах, тоді, коли тоталітарна кривава більшовицька система буде знесена так, як і гітлерівська. Коли

НКВС піде вслід за гестапо, коли червоний російський фашизм щезне, як щез фашизм німецький. Коли нам, українському народові, буде повернено право на свободу і незалежність в ім'я християнської правди і справедливості.” [2, 23] Ми дожили до часу, коли Іван Багряний повернувся.

Народжений на Полтавщині, він змалку ввібрав із рідної землі силу духу тих, хто ще з козацьких часів, а то й набагато раніше, власним життям платили за свободу. Не випадково саме ця земля породила стільки славетних імен видатних митців. Цілком логічним є той факт, що Іван Багряний прийняв революцію як єдино можливий шанс для свого змученого, знедоленого українського народу змінити хід історії та повернути її на шлях соціального і національного визволення. Крім того, він вбачав у цих історичних змінах своє власне призначення, свою кровну справу – відродження виснаженої України.

На той час це був революційний романтизм, фанатична віра у власну історичну місію. Митець із головою пірнає у таке різноманітне, багатообіцяюче творче та суспільне життя. Він шліфує свій природний мистецький таланти у різних жанрах, займається активною громадською діяльністю. Це дозволяє визначитися у виборі політичних пріоритетів. Ідеологічна позиція І. Багряного все більше відхилялася від „курсу партії”, а „попутницькі” настрої членів МАРСУ все більше загрожували розповсюдженням антибільшовицьких поглядів на вульгарний процес партійної політизації літератури. І результату не довелося довго чекати: початок репресій, посилення цензури. 1932 р., у 25 років Івана Багряного вперше заарештували „за контрреволюційну і націоналістичну діяльність”. Ті, хто знав митця, в один голос підтверджували, що ця людина нічого не боялася, бо почувалася повновладним господарем своєї країни. І вирок – 3 роки „вільного” поселення на Далекому Сході – це результат поведінки на слідствах мужньої, сильної духом людини. Саме відбування автором заслання стало поштовхом до написання пригодницького роману „Тигролови” („Звіролови”), який має яскраво виражений автобіографічний характер. Але за спробу втечі із заслання – новий вирок: 3 роки ув'язнення в таборі Бамлагу. А перед цим – перебування майже два з половиною роки у „радянській” Харківській в'язниці, де його били, катували,

всіляко принижували, провокували... Та найбільшою дикістю було звинувачення в **українському націоналізмі українця** на території **України**.

Саме ці автобіографічні факти поневірянь в'язня склали підвалини викривальному для радянської системи роману „Сад Гетсиманський”, у якому майже документально описуються катівні НКВС і цим розвінчується нав'язана світові думка про щасливе життя в країні „Советов”.

„Я не визнаю пролетарського правосуддя, здійснюваного закаблуканими й палкою. І так само не визнаю соціалізму, будованого тюрмою, кулею. Ось це вкупі і є все моє кредо” – демонструє свою світоглядну позицію автор, обрамлюючи її словами головного героя роману.

Із такою позицією залишатися в країні „Советов” означало вірну й страшну смерть. Друга світова війна через вогняні ворота фронту, крізь концтабори, крізь ОУНівське підпілля, через „ост-арбайтенівську” меншовартість дала можливість пройти сотням, тисячам українців і знайти прихисток на Заході, а на Батьківщині стати для всіх зрадниками, „ворогами народу”.

В одному із листів Багрянний напише: „Ударившись об мур підлості, вифарбленої в красивий колір, і відскочивши від нього, я покотився в протилежний бік. І тепер уже не знаходить він мене і не вдарюся я об нього, бо це дуже боляче... Ходи тільки по лінії найбільшого опору – і ти пізнаєш світ...” [2, 44]

У липні 1944 року Багрянний виїздить за кордон до Словаччини, а у вересні – до Німеччини. Новий Ульм завдяки І. Багряному став центром українського культурного відродження, визвольно-демократичного руху. Митець засновує газету „Українські вісті”, організовує українські видавництва, які дають світло забороненим у СРСР авторам. І. Багрянний бере участь у створенні потужної організації МУР, стає лідером УРДП, очолює Українську Національну Радку, засновує ОДУМ (Об'єднання демократичної української молоді). Але його ідейні засади, моральні принципи та ініціативи навіть в еміграції не всім були „до смаку”, багатьох не влаштовували. В Україні його звинувачували в антирадянщині й націоналізмі, а у „вільному світі” таврували як прислужника Москви, агента НКВД.

Мабуть, відчуваючи деякою мірою провину перед пам'яттю славних предків, виправдовуючись перед власним сумлінням, а найбільше – укладаючи певну „сповідь-

декларацію” гідності і прав людини й націй, 1946 року І. Багрянний створює „документ доби” брошуру-памфлет „Чому я не хочу повертатися до СРСР?”, пізніше перекладений багатьма мовами. Це була відповідь на насильницьку репатріацію біженців до СРСР. Ця пристрасна розповідь про страждання простих українців у більшовицькому „раю” та про власну життєву трагедію, коли на очах більшовики замордували діда та вбили дядька, давала розлоге тлумачення політичного устрою „Советов” як способу знищення „окупованих” ними націй – у тому числі й української. „Я не хочу повертатись на ту „родіну”... Нас беруть із застосуванням зброї, але ми чинимо скажений опір, – ми воліємо вмерти тут на чужині, але не вертатись на ту „родіну”. Я беру це слово в лапки, як слово, наповнене для нас страшним змістом, як слово чуже, з таким незрівнянним цинізмом нав’язуване нам советською пропагандою: більшовики зробили для ста національностей єдину „советську родіну” і нав’язують її силою – цю страшну „тюрму народів”, іменовану СССР.” [2, 25] Ця публікація була зболенним зверненням українця-патріота, для якого становище емігранта – перебування у вільному світі – це можливість рішучої політичної боротьби. Водночас це був гіркий докір західній громадськості, яка здебільшого залишалася глуха і сліпа до проблем своїх „сусідів”, не помічаючи трагедії мільйонів жертв більшовизму або, ще гірше, вбачала у втікачах із СРСР фашистських колабораціоністів.

Своє негативне ставлення, викривальну позицію дій „батька всіх народів” І. Багрянний висвітлює у статті „Над труною тирана”, де виступає представником знедоленого люду, який упевнено заявляє: „...Ми не підемо за його вченням...”, іронізуючи: „Це був найвидатніший з усіх видатних і найбільший з усіх тиранів”. [2, 154]

У своїх статтях, памфлетах, виступах І. Багрянний наголошував на необхідності здобуття Україною державності, розмежуванні понять „націоналізм” і „національна ідея”, відродженні національної свідомості. [2, 56]

Участь у громадському житті, глибокий аналіз суспільних законів та високий рівень національної свідомості дає підстави автору статті „На новий шлях” заявити: „Україна або повстане волею й енергією реально існуючих творчо-продуктивних та бойових сил нації, або її ніколи не буде”. [1, 166]

Не менш активно у публікаціях І. Багряного висвітлювалася проблема об'єднання національно-патріотичних сил в Україні та за її межами для боротьби за самостійну, незалежну державу: „Ми ставимо завданням організацію всіх потенціальних сил українського народу в єдиний революційний фронт, зорієнтований на більшість”. [2, 20]

У статті „Молодь великої України і наші завдання” автор не залишає поза увагою проблему підготовки підростаючого покоління до боротьби за українську ідею, за єднання сходу й заходу, за збереження у молоді національних рис – релігійності, вихованості, кмітливості, вільнолюбства, поваги один до одного тощо. „Український територіальний патріотизм” повинен слугувати основою будь-якої молодіжної організації. [2, 47]

У статті „До проблеми молоді” І. Багрянний визначає питання організації та виховання молодого покоління: „Патріотична організація молоді не „націоналістична”, а національна... Але демократичні засади її мусять бути такими, щоб вона була українська спілка молоді... І керівництво в ній мусить належати не духовним „дідам”, а молоді, яка кликала б старших собі на допомогу з числа тих, кого вона поважає”. [2, 145]

Своєрідним аналізом діяльності тогочасних ЗМІ слугує стаття І. Багряного „Юпітере, ти злостишся...”. Публіцист наводить факти утисків засобів масової інформації. Порівняння радянської преси, що „вітала ярлики про „запроданство”, „чужі гроші”, „ворогів народу”, та емігрантської, яка стала виявом сили волі і духу вчорашніх сталінських рабів, визначає призначення преси у слугуванні своєму народові, поневоленому окупантом,...у боротьбі за свободу братів і сестер, за волю цілої нації...”. [1, 130]

Отже, публіцистика І. Багряного глибоко просякнута національною ідеєю, яка, з одного боку, спирається на конструктивізм та традиційність очільників УНР, а з іншого, – виводить оригінальне бачення побудови незалежної демократичної України, що, як показав час, мало місце бути, адже залишається злободенною і зараз. Його статті, памфлети – це звернення до всіх нас. Він демонструє стан і настрої суспільства, тому для нашого часу це неоціненний матеріал із вивчення історії тих років.

Література

1. Багрянний І. Під знаком Скорпіона: З творчої спадщини письменника: Поезія, проза, публіцистика. – К., 1994.
2. Багрянний І. Публіцистика. – К., 1996.
3. Дзюба І. Громадянська снага і політична про зрілість. Про публіцистику І. Багряного // Слово і час. – 1996. – № 10.
4. Костюк Г. Літературна спадщина І. Багряного // Слово і час. – 2001. – № 4.
5. Шугай О. Іван Багрянний, або Через терни Гетсиманського саду. – К., 1996.

Белікова В.В.

Покотилівський ліцей «Промінь»

Антиурядова письменницька діяльність Івана Багряного

Публіцистика Івана Багряного має опільне велику частину подій подій 20ст. Це звернення до всього народу. Його статті це окремі ідеї боротьби, промови, які автор намагається донести до людей. Саме критичні проблеми та події наштотвхують Івана Багряного до журналістської праці.

Постать Івана Багряного — одна з найзахоплюючих і найдраматичніших в українському письменстві й громадянстві першої половини й середини ХХ ст. Переслідуваний на батьківщині, в УРСР. Його позиція в політиці ставала предметом не лише заперечень, заборон а й злостивих перекручень та наклепів. Погрожували письменнику розправою, вдавалися до кримінальних засобів і політичні діячі, що виявлялися його супротивниками.

Про його постать не розповсюджувалась інформація у роки війни, відносно нещодавно його він став загальновідомим для читачів. Тепер твори Івана Багряного опубліковано, за його романами знято фільми, з'являються дослідження про нього.

Отже, Іван Багрянний на сьогодні вже не є постаттю невідомою для читача в Україні. Іван Багрянний – український письменник, поет, публіцист, політичний діяч, який особливо відкрився в журналістиці. У текстах мав улюблений епітет «багрянний», що виражав революційно-романтичне поривання (справжнє прізвище — Іван Лозов'ягін з роду Лозов'яг).

Однією з головних тем творчості Івана Багряного було викриття системи більшовицького терору, показ жорстоких і підступних методів роботи каральних органів — тут він використав багатий матеріал особистих вражень. Його роман «Сад Гетсиманський» був чи не першим твором емігранта з СРСР, який розповів правду про жахливий катівський механізм більшовицької влади. Юрій Шерех-Шевельов назвав його «справжньою енциклопедією радянської політичної в'язниці» і спростував тезу про Солженіцина як першовідкривача цієї теми: роман Багряного з'явився набагато раніше за твори останнього.[3]

«У 1956 р. І. Багряний надрукував 24 більших чи менших публіцистичних виступів. Присвячені різним інформаційним приводам, вони все ж об'єднані навколо однієї ідеї — довести, що сталінізм і ленінізм тотожні, не відрізняються один від одного не тільки засадничо, але й у деталях. Найбільш глибоко ця тема в публіцистиці І. Багряного репрезентована в статті «Апологетика ідейного роззброєння і наша відсіч», яка вперше була надрукована в газеті «Українські вісті» [4, 486]. Ще 10-ти років письменник бачив та відчував той більшовицький лад, з яким до смерті боровся. Він намагався вкорінити у душі українського народу боротьбу за українську державу.

«Я вернусь до своєї Вітчизни з мільйонами своїх братів і сестер, що перебувають тут, в Європі, і там, по сибірських концтаборах, тоді, коли тоталітарна кривава більшовицька система буде знесена так, як і гітлерівська, коли НКВС піде вслід за гестапо, коли червоний російський фашизм щезне так, як щез фашизм німецький...»[2]. Так він розпочав свій памфлет «Чому я не хочу вертатися до СРСР» (1946). Свої памфлети, статті Багряний друкував в еміграційній пресі і лише з проголошенням незалежності вони стали надбанням сучасного читача.

Публіцист описує важке становище українців у своєму памфлеті «Чому я не хочу вертатись до СРСР». У публіцистиці Багряного саме цей памфлет дослідники відносять до найважливіших скарбів української історії. Автор з докором до радянської влади описує страждання українського народу «...фізичне винищення колосальної маси людей, чесних трударів-хліборобів. І насамперед винищення українського селянства.» [2]. Не оминув автор голодомору 1933року. «Сталін прирік українське селянство на наглядну смерть свідомо, щоб змусити його до покірності, до примирення з заведеним колгоспним рабством.»[2]. Автор із смутком говорить про

знищення великої кількості письменників, науковців, художників. «Цей реєстр такий довгий, цей реєстр такий безконечний, як безконечна наша трагедія. Багато українських діячів-комуністів покінчили життя самогубством, як Скрипник, письменник-комуніст Хвильовий, голова Раднаркому УРСР Любченко тощо.»[6].

Памфлети зазвичай спрямовані проти політичного устрою у цілому чи окремої його частини, проти тої чи іншої соціальної групи, партії, управління [1]. Іван Багряний називає тогочасною систему управління держави «систему модерного рабства... жорстокої інквізиції», яку людство ніколи ще не зустрічало.

Іван Багряний представник емігрантської літератури і один із тієї тисячі людей, які змушені були тікати у Німеччину, або Австралію від тоталітарного режиму. «...Німеччина стала центром української еміграції, осередком, організаційною структурою життя по таборах і приватних домах»[5, 65]. За кордоном Багряний займається публіцистикою, але не говорить, що це було його ініціативою, так склалися обставини.

Автор порушує велику кількість проблем, яких вистачило б для того, щоб дослідити мотиваційну базу його публікацій, інформаційне наповнення та ідеологічну заангажованість. «Проаналізувавши все написане Багряним, беручи до уваги і публіцистику, й поставити в контекст його драматичного життя — означало б виголосити присуд тоталітарній системі, яка методично знищувала національні таланти і робила це жорстоко, не усвідомлюючи при цьому, що зло обертається бунтом, спротивом, боротьбою» — підкреслює М. Жулинський. Його журналістська діяльність починається від заснування видання «Українські вісті». У ній він опублікував близько 200 своїх статей. Ця газета стала одним із джерел для друку публіцистики українських емігрантів, серед яких: Тодось Осьмачка, Микола Руденко та інші. Саме це видання було одним серед небагатьох, яке пропагувало, утверджувало, боролось за українську незалежність і свободу прав та обов'язків кожного громадянина. Іван Багряний користувався цим виданням як одним із головних стержнів до пробудження національної свідомості і сміливості, до боротьби проти більшовицького режиму. Хто як не письменник повинен розуміти силу друкованого слова і Багряний знайшов ту прогалину, до якої не добралися більшовики.

І.Михайлин у своїх медіадослідженнях говорив про те, що публіцистика Багряного пов'язана із його політичною діяльністю. Не секрет, що кожній написаній статті Багряного передувала якась подія, що торкнулася його особистих інтересів, але потрібно виокремити, що захищаючи свої інтереси він допомагав і іншим таким як він сам. «Головна тема його публіцистики — з одного боку, спростування сталінізму як найжахливішої форми російського націоналізму, денационалізації підлеглих народів і тоталітаризму; і з іншого — боротьба за українську державну незалежність як єдиний гарантований спосіб подолання сталінізму, за становлення національної свідомості української людини, оскільки її виховання є гарантією створення української держави Цей факт пояснює мотиваційну особливість статей письменника.»[4, 220].Його твори присвячені суспільно-політичним питанням та іншим проблемам суспільства, зокрема історичним чи науковим, актуальним для сучасності та майбутнього.

Публіцистика Багряного захоплює читача різкими виразами у текстах, які завжди привертають увагу людини, заставляють її задуматися над актуальними проблемами. Одне з чільних місць у публіцистиці Івана Багряного займають такі статті, як «До питань стратегії й тактики нашої визвольної боротьби(Доповідь на 3 з'їзді УРДП)», «Юпітере, ти злостишся...», інтерв'ю «Розмова з БІ-БІ-СІ», у яких публіцист відповідає на запитання про його «не прості» стосунки «під советами», а головне про настрої та ідеї українських емігрантів. Багрянний виступає представником «української політичної еміграції».

Наступну статтю Івана Багряного «Юпітере, ти злостишся...» можна віднести до своєрідного аналізу тогочасних ЗМІ. Автор говорить про становище преси та радіо, наводить чіткі приклади утисків засобів масової інформації. А в радіотрансляції (авт. з Києва 24 травня присвячене емігрантській пресі та її політичній діяльності за кордоном) від 24 травня після історії про «обагрянених кров'ю лютих ворогів українського народу» (авт. мається на увазі емігрантів)влада поставила крапку над «і» у справах людей, що виступають проти влади. І.Багрянний описує як до його творчості і, творчості інших емігрантів ставилася радянська влада, і як розвивалися українські видання у той час. Багатьом людям «вішають ярлики про «запроданство», «чужі гроші», «ворогів народу»». Публіцист з гордістю і величчю говорить, що емігрантська преса не є засобом маніпуляції у чийхось руках «...наша преса — це зовсім не продажна

преса і за нею не стоїть ніякий «Уолл-стріт», ніякі «капіталістичні акули». Ні – це преса авангарду українського трудящого люду. Вона є виявом волі й творчого, могутнього духу вчорашніх недоучених сталінських, комуністичних рабів під московських. А трималася вона на запрацьованих копійках політичної української еміграції «призначення її – в слугуванні своєму народові, поневоленому окупантом, призначення її – боротьба за свободу братів і сестер, за волю цілої нації»[1]. Письменник переконаний якщо буде жити «наша правда, правда нашого поневоленого народу», то преса і радіо будуть незалежними.

Отож, публіцистика Багрянного є ґрунтовним джерелом дослідження стану преси та радіо. Памфлети є базою для вивчення історичного минулого тих років, суспільно-політичних процесів. Жанрова різноманітність охоплює, як сучасні види ЗМ (інтерв'ю, репортаж, стаття), так і трохи застарілі – памфлет. Публіцистика Багрянного має великий спектр всеохоплюваності подій 20ст. Тому вона повинна вивчатися в школах, в інститутах з метою дослідження стану історичного минулого, розвитку преси та радіо. Колись М.Рильський писав: «Хто не знає свого минулого, той не вартий майбутнього». Як ми можемо говорити про історію чи публіцистику знаючи лише окремі короткі записи? Публіцистика Івана Багрянного – це промова до всього світу. Кожна стаття є окремою ідеєю, яку автор намагався донести до людей. Безумовно, певні протиріччя у його публіцистиці, як і у всіх письменників, зустрічаються, але не можна говорити, що ідей визволення народу від СРСР та інші, яких доволі достатньо не заслуговують на головне місце у світовій публіцистиці. Іван Багрянний своїми протестами, критикою у пресі та радіо не прагне до публіситі, він репрезентує стан і настрої суспільства. Публіцистика це ніщо інше як і евентуальність написати про певні ідеї боротьби. Журналістикознавство і розпочало свою історію саме від таких критичних проблем і настроїв у суспільстві.

Література

1. 16. Багрянний І. Публіцистика [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.blog.meta.ua/~meineivawka/posts/i967356>

- 2.15. Багрянний І. Чому я не хочу повертатися до СРСР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http:// www. varnak.psend.com/why.html](http://www.varnak.psend.com/why.html)
3. Дзюба І. Публіцистика Івана Багряного// Сучасність. — 1992. — № 4,— С.64-70
4. Михайлин Л.І. Журналістика як Всесвіт / Л.І. Михайлин . – Х. : Прапор, 2008. – 511с.
5. Чекалюк В. В. Недарма Іван Багрянний не хотів “повертатися до СРСР” / В.В. Чекалюк //Українське журналістикознавство [Текст]: зб. наук. ст. Вип. 4 / КНУ ім. Т. Шевченка; Ін-т журналістики та ін..- К.: Видавництво Інституту журналістики, 2003.- 73 с.
- 6.Штендер Є. Іван Багрянний [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www. forum.ottawa-litopys.org/documents/dos0302_u.htm](http://www.forum.ottawa-litopys.org/documents/dos0302_u.htm)

Балюк Ю.

ГРОМАДЯНСЬКА ПОЗИЦІЯ У ТВОРАХ І.БАГРЯНОГО

Харківська ЗОШ І-ІІІ ступенів №54

Анотація. У статті висвітлюються провідні мотиви творів І.Багряного, аналізуються погляди літературознавців щодо публіцистики митця, доводиться думка про те, що вся творчість письменника – це протест проти величезного злочину над Людиною.

2005 року, за рік до 100-літнього ювілею Івана Багряного, більшістю голосів у Верховній раді України було відхилено пропозицію державного відзначення сторіччя письменника, до речі, лауреата Державної премії України імені Тараса Шевченка (з 1992 року, посмертно). Проте сьогодні ми повертаємося до творчості цього письменника і знову й знов намагаємося зрозуміти, розтлумачити, пояснити те, чим жив митець, що хвилювало його й змушувало творити.

У 40-60-х роках ХХ століття у красному письменстві української еміграції Іван Багрянний найповніше зафіксував і осмислив досвід тоталітаризму. Його романи «Тигролови», «Сад Гетсиманський», «Людина

біжить над прірвою», «Огненне коло» зірвали перед світової громадськістю маску зі звіра радянського імперіалізму.

Іван Багрянний, майже так само, як і його герої, перебував в огненному колі життєвих обставин, колізій літературного процесу в Україні та еміграції, особистих взаємин із представниками «своїх» і «чужих» політичних партій. А причиною й разом з тим і результатом численних естетично-політичних баталій завжди була художня творчість, літературно-критичні виступи та, особливо, публіцистичні праці – і в усьому проглядала непримиренна громадянська позиція їх автора.

Публіцистика – особливий рід літератури, такий же древній, як і суспільство. Це – могутній і оперативний засіб одночасного впливу на великі маси людей, засіб здійснення політики, важлива зброя ідеологічної боротьби. У публіцистичних текстах висловлена думка автора поєднується із його яскраво вираженим ставленням до неї, оцінкою того, що відбувається. Головне у публіцистичному творі – гострота злободенного, політичного змісту, адже умовою існування публіцистичного твору є відображення у ньому актуальних політичних відносин.

Що ж такого небезпечного було в полі зору Багряного – полеміста, який свій публіцистичний доробок друкував в основному на шпальтах власноруч заснованої і редагованої газети «Українські вісті»?

Частину відповіді можемо знайти у всесвітньовідомому листі І Багряного до свідомої частини людськості «Чому я не хочу вертатись до СРСР?». Цей памфлет був політичною декларацією прав людини в умовах московсько – більшовицького тиску, вибуховим одкровенням для Європи. Це був той документ, пише І.Дзюба, який «допоміг змінити ставлення західної громадськості до проблеми «переміщених осіб». Це була відповідь на облудні заклики радянської пропаганди і на безсоромні дії західних урядів, які сприяли насильницькій репарації біженців до СРСР – прямо в концтабори, - відповідь патріота України, який хотів використати становище емігранта, перебування у вільному світі для боротьби за її свободу.

У публіцистиці Багряного знайдемо викриття радянського «щасливого» соціалістичного суспільного ладу, показ долі радянської людини незалежно від національності – як гвинтика у жорсткій машині смерті; засудження комплексу національної вищості (а це називається таким звичним сьогодні словом – шовінізм) росіян і встановленої «ієрархії» народів на «родіне». Не дивуйтеся, було й таке у «благодатному» СРСР, як це, мабуть, підсвідомо акцентував у поетичному творі «Баевой расчѣот» Семен Кірсанов, хрестоматійний поет «великої вітчизняної» війни («Командир – великоросс, світел цвіт его волос... И помощник – украинец, и наводчик – белорус. Ко всему бойцы готовы, светит мужество в глазах. Среди них грузин – замковый, заряжающий – казах...»)

Письменник – гуманіст засуджує тоталітарний тероризм влади в СРСР і безкомпромісно доводить її злочини супроти Людини.

Авторові важливо наголосити і на актуальних питаннях української політики – на ідеї соборності (об'єднання всієї різномовної і різнорідної маси населення України в єдину українську цілість), на потребі знищення комплексу меншовартості в українця, спричиненого кривдами національної історії, осмислення українського досвіду переживання російського, німецького імперіалізмів. Аналогічним огненним колом є тематика і поезії, і прози, і драматургії Багряного.

Критики майже не вибачають Багряному – письменнику Багряного – публіциста. Одним із перших опонентів його «голосно-ораторської» (Ю.Шерех) стилістики був Юрій Бойко-Блохин, який 1946 р. висловив деякі міркування з приводу статті Івана Багряного «Думки про літературу». Почерк Блохина – діаметрально протилежний стилю свого опонента, у якому той тяжіє, як це влучно підмітила дослідниця публіцистики І.Багряного О.Утріско, до монументальних образів, вмонтованих у публіцистичні полотна космічних масштабів, великої еміграційної напруги. І є, зрештою, повновартісним виявом натури І.Багряного – безкомпромісної, жагучої, бурхливої, позбавленої півтонів. Дослідниця називає публіцистику Багряного його *sekunda natura* (друга природа).

Юлія Войчишин, роблячи огляд письменникової спадщини, з сумом відзначає кількісну перевагу публіцистичного доробку над художніми творами, що мало негативний вплив на журналістську роботу, а також творчість: «...стверджуємо з великим жалем, бо якщо б Багрянний не роздрібнював свого таланту в різних ділянках громадянського, політичного та мистецького життя, то ми напевно мали б багато більше його літературних творів. Не було б теж того від'ємного впливу публіцистики та журналістики на його творчість...», називаючи публіцистику «недосягненнями», недооцінюючи її, і навіть, взагалі позбавляючи будь-кої позитивної оцінки у порівнянні із творами художніми.

Поза тим Ю. Войчишин визначила основний генетичний момент у багряннівських політичних ораціях як продовження красного письменства, а також як продовження світогляду митця, що лише звернувся до іншої творчої форми самовираження. Іван Багрянний навряд чи “розмінював на непотрібне “ свій талант. Має рацію І. Дзюба у тому, що для Багряного ця форма була органічною сферою виявлення його політичної, інтелектуальної і творчої енергії : “Громадянський темперамент “... не вміщався в річищі суто художньої творчості і проривався навіть у поезії та прозі – політичними деклараціями та політичною сатирою. ... Зате й навпаки – в його публіцистиці на ідеологічні конструкції та логічні викладки лягає печать емоційності та поетичного візіонерства, не кажучи про стилістичну багатобарвність і часом “світіння “слова “.

В парадигмі Багряннівського переживання тоталітаризму – страшна своєю жорстокістю картина, закарбована в пам'яті серця довіку: на очах чотирнадцятилітнього малого Івана чекісти та бійці «істребительних отрядов», увірвавшись на пасіку, закатували його однорукого діда-пасічника та дядька за приналежність до армії Симона Петлюри. На Соловки загнали другого дядька, звідки той не повернувся. 20-30-ті роки в життєписі І.Багряного твердо фіксують його «бойову стійку» «перед обличчям звіра».

У екзистенційній парадигмі особистого досвіду І.Багряного – арешт 1932р. у Харкові і річне ув'язнення у камері смертників Харківської в'язниці. «При першому арешті в ГПУ, - згадував письменник, - по рокові сидіння в камері самотнього ув'язнення, мені запропонували орден, якщо я здамся, засуджу офіційно в пресі своє минуле і всіх своїх соратників, засуджу свою літературну творчість, як класово ворожу, тощо й напишу велику поему про Сталіна. Я все це відкинув геть. Хотів би я знати, хто би з теперішніх моїх супротивників встояв би в такій ситуації й при виборі між орденом і смертю чи каторгою – вибрав останнє» [6, с.9]. Під час слідства Багрянний написав і поему-симфонію «Золотий бумеранг», оптимістичний гімн людині й всій планеті. В результаті Багряного засудили 1933р. на п'ять років заслання і вивезли на Далекий Схід, але вже через два роки він тікає і переховується у знайомих в Зеленому Клині (Буреїнський та Сучанський райони). Ще через два роки осмілюється приїхати додому, дейого на третій день заарештовують. У в'язниці просидів два роки і чотири місяці, з них 83 дні – у камері смертників. І так було до приходу німців. На волю вийшов із підірваним здоров'ям – починалися сухоти. В'язничні поневіряння Багряного лягли згодом в основу роману «Сад Гетсиманський» (1950).

Цей твір – не «звичайна» біблійна історія», як може видатися на перший погляд. Це політичний тюремний роман, в основі якого документальні факти. Син коваля Андрій Чумак утікає з тюрми додому. На похорон батька. На поминках зібралася осиротіла родина: матір, Андрій, троє старших і видатних братів: командир дивізії Микола, моряк Михайло, льотчик-орденоносець Сергій та сестра Галя, дівчина-підліток, та священник. Окрім них, Андрія бачив ще й візник. І от несподівано перед світанком прийшов до хати начальник НКВС і забрав «націоналіста». Герой проходить кола пекла. А мозок випікає одна-єдина думка: «ХТО ЗРАДИВ?!» «Сад Гетсиманський» не мав такої популярності, як памфлет «Чому я не хочу вертатись до СРСР», хоч преса пошанувала твір захопленими відгуками. На два десятиліття випередив Багрянний «Архіпелаг ГУЛАГ» О.Солженіцина, Нобелівського лауреата.

Ю.Шерех після порівняльного аналізу обох книг дійшов до таких висновків: книгу Солженіцина від цілковитої об'єктивності відокремлює свідомість винятковості в'язня-росіянина на фоні «інших», неросіян. Тому «Архіпелаг» постає насамперед книгою про загибель російської інтелігенції і страждання російського народу, а це далеке від правди про здобування людьми північних «окраїн» «великої родіни». Книжка Багряного в справах національних чесніша від документалістики І.Солженіцина – євреям, вірменам, німцям ін. національностям приділено мало не стільки уваги, співчуття і захоплення, як і національності Багряного [12,с.347].

Роман «Тигролови» став ще одним естетичним і філософським узагальненням особистого досвіду І.Багряного від перебування в «зоні» СРСР, зокрема того досвіду, коли його 1933 року після кіл пекла Харківської тюрми було засуджено на 5 років заслання і вивезено на Далекий схід. Спочатку був «висланцем», і йому заборонили протягом трьох років проживати на Україні, потім понад два роки – каторжанином БАМЛАГу (табір Байкало-Амурської магістралі).

На перший погляд, зміст «Тигроловів» дозволяє кваліфікувати твір як соціально-побутовий роман про мисливців в Усурійській тайзі. В основу твору покладено враження письменника від перебування у таборах ДВК (Дальньєвосточного края). Поглянувши ще раз, звернемо увагу на пригоди політв'язнів, політичний бік «Тигроловів», ідеологічний конфлікт-зав'язку роману, що бере початок із радянської молодості Багряного – між людською одиницею і тоталітарною системою. В його повістях і романах діють особливі герої – відважні, безкомпромісні, відчайдушні, фізично і морально досконалі чоловіки і жінки, які уміють зловити фортуна не втрачаючи гідності і при цьому – змінити світ на краще: Григорієм Многогрішним, Наталкою Сірківною, Андрієм Чумаком («Сад Гетсиманський»), Максимом Колотом («Людина біжить над прірвою»), Петром («Огненне коло»), Штурманом («Морітурі»). Усі вони – позитивні герої гуманітарного романтизму, який виник в кінці XIX – початку XX ст., що його характерною рисою був Культ Людини, Дитини Сонця, яка має у собі риси деміурга

(світотворця), але без титанізму. Герої Багряного – вихідці з маси, однак саме в них сфокусовано справжнє активне людське начало.

Архітектоніка твору, чітка і симетрична, сприяє панорамному розгортанню бою між добром і злом, - є дві частини по шість розділів, кожен з яких має заголовок і є окремим оповіданням. Наприклад, перший розділ «Дракон» (алегорія поїзда). Поїзд – дракон – людоджер везе до краю землі (!) українських політв'язнів у шістдесяти вагонах? Другий розділ – антитеза до першого. За драконом їде вагон радянських «аристократів». Чи не найголовніший із них – майор ОГПУ-НКВД Медвин, слідчий у справі Многогрішного. По ходу дії письменник зіштовхує українську людину, її цінності, спосіб життя, мрії зі зденаціоналізованим радянським стандартом. Логіка пригодницького жанру тримає у постійній напрузі: хто ж переможе у цьому політичному двобої на фоні екзотичних декорацій?

Іван Багряний уникнув трагічної долі багатьох письменників своєї генерації, генерації «Розстріляного Відродження». Проте драматично перебував на лінії найбільшого опору. Вірний водночас сказаному слову, був радянському тоталітаризмові ворогом через свою відчайдушну безкомпромісність. Він став на прю із системою і вижив, довівши правоту й внутрішню силу Української людини. «Гомо советікусу» як тоталітарній одиниці протиставляє одиницю національну, особистість-пасіонарія із імперативом національної пам'яті, позитивних екзистенціалів віри, надії, любові, міцно закорінену в національний простір (природу, ландшафт, рідну мову). Перед обличчям звіра – над прірвою, за І.Багряним, немає іншого вибору – як залишитися людиною і не втратити найважчої корони – власної гідності і доброго імені.

Література

1. Багряний І. Тигролови: роман; Чому я не хочу вертатись до СРСР?: памфлет /Біографія Івана Багряного та шкільна версія аналізу роману «Тигролови» Григорія Ключека. – Кіровоград: Степова Еллада, 2000. – 240с.
2. Балаклицький М. «Нова релігійність» Івана Багряного: Наукова монографія. – К.: Смолоскип, 2005. – 167с.

3. Дзюба І. Публіцистика Івана Багряного // Сучасність. – 1992. - №4. – С. 64 – 70.
4. Дзюба І. Громадянська снага і політична прозорливість (Про публіцистику Івана Багряного // Слово і час. – 1996. - № 10. – С. 82 – 83.
5. Жулинський М. Іван Багряний // Слово і час. – 1991. - № 10 (370). – С. 7 – 13.
6. З листів Івана Багряного до Дмитра Нитченка /Підготувала В.Лисенко // Слово і час. – 1996. - № 10. – С. 82.
7. Костюк Г. Іван Багряний // Костюк Г. Зустрічі і прощання: Спогади. – Книга перша. – Едмонтон: Канадський інститут українських студій; Альбертський університет, 1987. – С.224 – 243.
8. Кульчицька М. Романи Василя Барки «Рай» та «Жовтий князь»: художня візія тоталітарної дійсності. Автореф. Дис. на здоб. наук. ступ. канд. філол. наук .10.01.01 - українська література – Львів: Львівський національний університет ім.Івана Франка, 2002. - 20с.
9. Роздольська І. Іван Багряний /Усе для школи. Українська література. 11 клас. Програмні тексти, ілюстрації, пояснення, завдання, тести. Вип.6 /Головний редактор Григорій Чопик. – К.: Всеуви́то, 2001. - 64с.
10. Сеник Л. Роман опору: Український роман 20-х років: проблема національної ідентичності. – Львів: Академічний Експрес, 2002. – 239с.
11. Утріско О. І.Багряний і Д.Донцов: проблема світоглядно-публіцистичних взаємин // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. – Серія: Літературознавство 1(4) 1999. – Тернопіль, 1999. – С. 2999 – 304.
12. Шерех Ю. Пороги і запоріжжя // Шерех Ю. Третя сторожа: Література. Мистецтво. Ідеології. – К.: Дніпро, 1993. – С.

Іван Багряний - публіцист

Іван Багряний – український письменник, поет, публіцист, політичний діяч, який особливо відкрився в журналістиці. Цікавими є такі жанри як: інтерв'ю, стаття, репортаж, які залишаються недослідженими. На сучасному етапі публіцистику Багряного досліджували такі науковці, як І.Дзюба, М.Жулинський, Л. Михайлин, Г. Костюк та інші, що накреслили завдання для майбутніх досліджень. Адже сьогодні необхідний комплексний аналіз ідейно-художнього інструментарію публіцистики митця, що, на нашу думку, доповнить наші уявлення про творчу особу публіциста. Сучасним журналістам бажано знати статті Багряного, бо вони можуть стати хорошою теоретичною базою, методологічною та практичною основою для підготовки матеріалів.

Публіцистика Івана Багряного має великий спектр всеохоплюваності подій 20ст. Це промова до всього світу. Кожна стаття – це окрема ідея боротьби, яку автор намагається донести до людей. Журналістикознавство і розпочало свою історію саме від таких критичних проблем і настроїв у суспільстві.

Публіцистика Багряного має великий спектр всеохоплюваності подій 20ст. Тому вона повинна вивчатися в школах, в інститутах з метою дослідження стану історичного минулого, розвитку преси та радіо. Колись М.Рильський писав: «Хто не знає свого минулого, той не вартий майбутнього». Як ми можемо говорити про історію чи публіцистику знаючи лише окремі короткі записи? Публіцистика Івана Багряного – це промова до всього світу. Кожна стаття є окремою ідеєю, яку автор намагався донести до людей. Безумовно, певні протиріччя у його публіцистиці, як і у всіх письменників, зустрічаються, але не можна говорити, що ідей визволення народу від СРСР та інші, яких доволі достатньо не заслуговують на головне місце у світовій публіцистиці. Іван Багряний своїми протестами, критикою у пресі та радіо не прагне до публіситі, він репрезентує стан і настрої

суспільства. Публіцистика це ніщо інше як і евентуальність написати про певні ідеї боротьби. Журналістичкознавство і розпочало свою історію саме від таких критичних проблем і настроїв у суспільстві.

«У 1956 р. І. Багрянний надрукував 24 більших чи менших публіцистичних виступів. Присвячені різним інформаційним приводам, вони все ж об'єднані навколо однієї ідеї — довести, що сталінізм і ленінізм тотожні, не відрізняються один від одного не тільки засадничо, але й у деталях. Найбільш глибоко ця тема в публіцистиці І. Багряного репрезентована в статті «Апологетика ідейного роззброєння і наша відсіч», яка вперше була надрукована в газеті «Українські вісті» [8, 486]. Тематика статті є звичною для І.Багряного як з ідеологічного погляду, так і публіцистичного методу. З 10-ти років письменник бачив та відчував той більшовицький лад, з яким до смерті боровся. Він намагався вкорінити у душі українського народу боротьбу за українську державу.

Публіцист описує важке становище українців у своєму памфлеті «Чому я не хочу вертатись до СРСР». У публіцистиці Багряного саме цей памфлет дослідники відносять до найважливіших скарбів української історії. Автор з докором до радянської влади описує страждання українського народу «...фізичне винищення колосальної маси людей, чесних трударів-хліборобів. І насамперед винищення українського селянства.» [15]. Не оминув автор голодомору 1933 року. «Сталін прирік українське селянство на наглядну смерть свідомо, щоб змусити його до покірності, до примирення з заведеним колгоспним рабством.» [15]. Автор із смутком говорить про знищення великої кількості письменників, науковців, художників. «Цей реєстр такий довгий, цей реєстр такий безконечний, як безконечна наша трагедія. Багато українських діячів-комуністів покінчили життя самогубством, як Скрипник, письменник-комуніст Хвильовий, голова Раднаркому УРСР Любченко тощо.» [20]. Багрянний усвідомлював, що повернутися в Україну означає померти. «Я не хочу вертатись до своєї Вітчизни саме тому, що я люблю свою Вітчизну. А любов до Вітчизни, до свого народу, цебто національний патріотизм в СРСР є найтяжчим

злочином. Так було цілих 25 років, так є тепер. Злочин цей зветься на більшовицькій мові — на мові червоного московського фашизму — «місцевим націоналізмом».[15]. Іван Багряний описує сталінську систему, називає її «партійною кліткою», викриває весь той цинізм, жорстокість політики правлячого режиму і все це проходить через його власний досвід починаючи із діда і дядька, якого вбили більшовики у нього на очах. У памфлеті «Над труною тирана» Багряний ставить акцент на політиці Сталіна, як головного ворога, створює своєрідний портрет, для сприйняття диктатора. Але поряд із цим автор наводить перспективи СРСР після смерті Сталіна. І у завершенні автор бажає «...народам СРСР, щоб слідом за тираном померла й його тиранія, його жорстока антилюдяна система у вогні і бурі народного гніву, який нарешті мусить вибухнути над тією юдолюю сліз і народного горя».

Памфлети зазвичай спрямовані проти політичного устрою у цілому чи окремої його частини, проти тої чи іншої соціальної групи, партії, управління [16]. У статті «Над труною тирана» Багряний виступає як представник всього знедоленого народу із своєрідним закликком, маніфестом, що супроводжується словами, які дуже часто повторюються: «...ми не підемо за його вченням...», «...ми відхилилися від прямої теми, якою не є турбота про Сталінове потойбічне життя...». Часто автор вдається до іронії «Це був найвидатніший з усіх видатних і найбільший з усіх великих тиранів...»[16]. Іван Багряний називає тогочасною систему управління держави «систему модерного рабства... жорстокої інквізиції», яку людство ніколи ще не зустрічало.

Іван Багряний представник емігрантської літератури і один із тієї тисячі людей, які змушені були тікати у Німеччину, або Австралію від тоталітарного режиму. «...Німеччина стала центром української еміграції, осередком, організаційною структурою життя по таборах і приватних домах»[11, 65]. За кордоном Багряний займається публіцистикою, але не говорить, що це було його ініціативою, так склалися обставини.

Автор порушує велику кількість проблем, яких вистачило б для того, щоб дослідити мотиваційну базу його публікацій, інформаційне наповнення та ідеологічну заангажованість.”Проаналізувавши все написане Багряним, беручи до уваги і публіцистику, й поставити в контекст його драматичного життя — означало б виголосити присуд тоталітарній системі, яка методично знищувала національні таланти і робила це жорстоко, не усвідомлюючи при цьому, що зло обертається бунтом, спротивом, боротьбою” – підкреслює М. Жулинський. Його журналістська діяльність починається від заснування видання «Українські вісті». У ній він опублікував близько 200 своїх статей. Ця газета стала одним із джерел для друку публіцистики українських емігрантів, серед яких: Тодось Осьмачка, Микола Руденко та інші. Саме це видання було одним серед небагатьох, яке пропагувало, утверджувало, боролось за українську незалежність і свободу прав та обов’язків кожного громадянина. Іван Багряний користувався цим виданням як одним із головних стержнів до пробудження національної свідомості і сміливості, до боротьби проти більшовицького режиму. Хто як не письменник повинен розуміти силу друкованого слова і Багряний знайшов ту прогалину, до якої не добралися більшовики.

І.Михайлин у своїх медіадослідженнях говорив про те, що публіцистика Багряного пов’язана із його політичною діяльністю. Не секрет, що кожній написаній статті Багряного передувала якась подія, що торкнулася його особистих інтересів, але потрібно виокремити, що захищаючи свої інтереси він допомагав і іншим таким як він сам. «Головна тема його публіцистики — з одного боку, спростування сталінізму як найжахливішої форми російського націоналізму, денационалізації підлеглих народів і тоталітаризму; і з іншого — боротьба за українську державну незалежність як єдиний гарантований спосіб подолання сталінізму, за становлення національної свідомості української людини, оскільки її виховання є гарантією створення української держави Цей факт пояснює мотиваційну особливість статей письменника.»[8, 220]. Його твори присвячені суспільно-політичним питанням та іншим проблемам

суспільства, зокрема історичним чи науковим, актуальним для сучасності та майбутнього.

Науковець І. Михайлин виокремлює ще ідеологічну публіцистику. Багрянний – це людина, яка стала першим емігрантом, який більшу половину життя провів на чужині у таборах. Декілька місяців у одиночній камері, кілька років на Далекому Сході, потім втеча до України, але знову арешт і новий строк, еміграція... Що залишається робити людині, яку тодішній Радянський Союз «вигнав» з України? Лише одне – розповісти всьому світові про становище українського народу, про голодомор, заслання і тортури людей, знищення «куркулів як класу» [15]. Основна властивість публіцистики письменника це змусити читача співчувати, співпереживати, але не «плакати» після прочитаного, а робити все, щоб змінити життя. Де-факто це спрацьовує, як своєрідний засіб впливу, або маніпуляції. Де-юре це ставить автор в один ряд з «викинутими» із суспільства людьми. «Замучили вони мого діда за те, що він був заможний український селянин (мав 40 десятин землі) й був проти «комуни», а дядька за те, що він був за часів національної визвольної боротьби — в 1917-1919 рр. — вояком національної армії Української Народної Республіки. За те, що боровся за свободу і незалежність українського народу.»[15]. Цими та іншими прикладами із свого життя автор постійно викликає ще більшу довіру читачької аудиторії. Це є інформаційним наповненням публіцистики письменника. Не достатньо просто розповісти про певні події, потрібно чітко окреслити масштаби описуваного автором, мається на увазі не перенасичувати статтю інформацією, а написати так, щоб не виникло більше запитань.

Публіцистика Багряного захоплює читача різкими виразами у текстах, які завжди привертають увагу людини, заставляють її задуматися над актуальними проблемами. Одне з чільних місць у публіцистиці Івана Багряного займають такі статті, як «До питань стратегії й тактики нашої визвольної боротьби (Доповідь на 3 з'їзді УРДП)», «Юпітере, ти злостишся...», інтерв'ю «Розмова з БІ-БІ-СІ», у яких публіцист відповідає

на запитання про його «не прості» стосунки «під софитами», а головне про настрої та ідеї українських емігрантів. Багряний виступає представником «української політичної еміграції».

Отож, публіцистика Багряного є ґрунтовним джерелом дослідження стану преси та радіо. Памфлети є базою для вивчення історичного минулого тих років, суспільно-політичних процесів. Жанрова різноманітність охоплює, як сучасні види ЗМ (інтерв'ю, репортаж, стаття), так і трохи застарілі – памфлет.

Письменник, що, постійно не маючи ні часу, ні умов для літературної роботи, устиг написати немало, особливо ж зважаючи на те, що неласкава доля вділила йому тільки 57 років.

Політичний лідер, організатор, ідеолог і незмінний керівник потужної української партії в еміграції, яка через кілька десятиліть після здобуття Україною державної незалежності подала руку нашим націонал-демократам.

Прозірливий політолог, який бачив далеко уперед і який видав прогноз-парадокс: незалежна Україна постане завдяки зусиллям тих, хто перебував у лавах комуністичної партії і в комсомолі. До речі, ця теза коштувала йому дуже дорого. Знайшлися політичні сили, які оголосили, що Багряний – комуністичний агент зі спеціальним завданням політично розкласти еміграцію.

А ще взагалі – поза цими рубрикаціями – окремо треба сказати про нього як про людину виняткової відваги й вольовитості. Нині ми вже не уявляємо, як мусила маскуватися чи не вся українська еміграція в Німеччині та Австрії, боячись гвалтовної репатріації. Люди масово змінювали прізвища й міняли біографії, «східняки» переписувалися на «західняків» – для уродженців Галичини й Буковини, що до Другої світової війни не були в складі СРСР, у документах, підписаних альянтами, передбачалися певні пільги, а решта людей із совдепії – полонені, остарбайтери, емігранти – мали бути відконвойованими назад. За ними полювали спеціальні нишпорки по всіх таборах переміщених осіб, і не один став жертвою радянських людоловів. І

саме в цей час з відкритим забралом – Іван Багряний під власним прізвищем, відкриваючи свою правдиву біографію й географію (хто він, звідки родом і т. ін.), виступив зі своїм пристрасним відкритим листом до всієї світової громадськості «Чому я не хочу повертатися на рідину»...

Усе це – і не тільки це, бо можна назвати ще низку інших життєвих ролей, що належать тій же людині, – він, Іван Багряний.

Література

1. Багряний І. Між “трупом” і “привидом” / І.Багряний // Укр. вісті. – Л.: Наші позиції, 1946
2. Багряний І. Публіцистика./ І. Багряний. – К., 1996 – 856 с.
3. Дзюба. І. Громадянська снага і політична прозорливість (Про публіцистику І. Багряного) / І.Дзюба// Слово і час. – 1996. – № 10. – С.82 – 84.
4. Дзюба. І. Публіцистика Івана Багряного / І.Дзюба – К. : Сучасність, 1992. — № 4, — С.64-70
5. Жулинського М. «Іван Багряний» / М.Жулинський //Слово і час –К.: Слово і час. – 1991 р
6. Костюк. Г. Літературна спадщина І. Багряного./ Г. Костюк // Слово і час. – 2001. – № 4. – 10с.
7. Літературознавчий словник-довідник / Р.Т. Гром’як, Ю.І. Ковалів та ін. — К.: ВЦ «Академія», 1997. — с. 531
8. Михайлин Л.І. Журналістика як Всесвіт / Л.І. Михайлин . – Х. : Прапор, 2008. — 511с.
9. Публіцистика // Літературознавча енциклопедія — Т. 2. — К.: Академія, 2007. — С. 296—297.
10. Українська діаспора: літературні постаті, твори, біобібліографічні відомості / Упорядк. В. А. Просалової. – Донецьк: Східний видавничий дім, 2012. — 516 с.
11. Чекалюк В. В. Недарма Іван Багряний не хотів “повертатися до СРСР” / В.В. Чекалюк //Українське журналістичознавство [Текст]: зб. наук. ст. Вип.

- 4 / КНУ ім. Т. Шевченка; Ін-т журналістики та ін..- К.: Видавництво Інституту журналістики, 2003.- 73 с
12. Шаповал Ю. Г. Газета “Волинь” як український часопис (1941 – 1944 рр.)/ Ю.Г. Шаповал // Збірник праць науково-дослідного центру періодики. – Львів, 1994. – Вип. 1. – С. 122–138.,
13. Шевченківські лауреати 1962—2001:Енциклопедичний довідник. — К., 2001. — С. 29—31.
14. Шугай О. В. Багряний Іван/ О.В. Шугай // Енциклопедія сучасної України. — Т. 2. — К., 2003. — С. 65—66.
15. Багряний І. Чому я не хочу повертатися до СРСР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http:// www. varnak.psend.com/why.html](http://www.varnak.psend.com/why.html)
16. Багряний І. Публіцистика [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.blog.meta.ua/~meineivawka/posts/i967356>
17. Бібліотека української літератури[Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrlib.com.ua/bio/printout.php?id=14>
18. Електронна бібліотека. Твори Івана Багряного. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrclassic.com.ua /katalog/b/bagryanij-ivan>
19. Синицина О. В. Стилiстична майстернiсть памфлетiв Iвана Багряного[Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vlush/Filol/2010_11_1/25.pdf
20. Штендер Є. Іван Багряний [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www. forum.ottawa-litopys.org/documents/dos0302_u.htm](http://www.forum.ottawa-litopys.org/documents/dos0302_u.htm)

Гета О.

Красноградська гімназія «Гранд»

Публіцистика І. Багряного

Анотація. У статті висвітлюється проблематика публіцистичних творів І. Багряного, зокрема його памфлету «Чому я не хочу повертатися в СРСР?»

Іван Багряний – український письменник, поет, публіцист, політичний діяч, який особливо відкрився в журналістиці. Цікавими є такі жанри як:

інтерв'ю, стаття, репортаж, які залишаються недослідженими. На сучасному етапі публіцистику Багряного досліджували такі науковці, як І.Дзюба, М.Жулинський, Л. Михайлин, Г. Костюк та інші, що накреслили завдання для майбутніх досліджень.

Без жодного перебільшення Івана Багряного можна назвати «українським Джорджем Орвелом». Основні твори обох письменників-мислителів, спрямовані проти тоталітаризму, вийшли практично одночасно, але в «паралельних світах»: Джорджа Орвела спочатку прочитав англомовний світ, а Івана Багряного – україномовний (та й то на еміграції...). Саме твори Івана Багряного одними з перших намагалися зняти полуду з очей західної «передової» лівої (і не тільки) громадськості щодо уявлень про ССРСР, про справжню суть більшовицького тоталітарного ладу...

У 1956 р. І. Багрянний надрукував 24 більших чи менших публіцистичних виступів. Присвячені різним інформаційним приводам, вони все ж об'єднані навколо однієї ідеї — довести, що сталінізм і ленінізм тотожні, не відрізняються один від одного не тільки засадничо, але й у деталях. Найбільш глибоко ця тема в публіцистиці І. Багряного репрезентована в статті «Апологетика ідейного роззброєння і наша відсіч», яка вперше була надрукована в газеті «Українські вісті» [7, 486]. Тематика статті є звичною для І.Багряного як з ідеологічного погляду, так і публіцистичного методу. З 10-ти років письменник бачив та відчував той більшовицький лад, з яким до смерті боровся. Він намагався вкорінити у душі українського народу боротьбу за українську державу.

«Я вернусь до своєї Вітчизни з мільйонами своїх братів і сестер, що перебувають тут, в Європі, і там, по сибірських концтаборах, тоді, коли тоталітарна кривава більшовицька система буде знесена так, як і гітлерівська, коли НКВС піде вслід за гестапо, коли червоний російський фашизм щезне так, як щез фашизм німецький...»[1]. Так він розпочав свій памфлет «Чому я не хочу вертатися до СРСР» (1946). Свої памфлети, статті Багрянний друкував в еміграційній пресі і лише з проголошенням незалежності вони стали надбанням сучасного читача.

Публіцист описує важке становище українців у своєму памфлеті «Чому я не хочу вертатись до СРСР». У публіцистиці Багряного саме цей памфлет дослідники відносять до найважливіших скарбів української історії. Автор з докором до радянської влади описує страждання українського народу «...фізичне винищення колосальної маси людей, чесних трударів-хліборобів. І насамперед винищення українського селянства.» [1].

Памфлет «Чому я не хочу вертатися до СРСР?» був відповіддю на облудні заклики радянської пропаганди й на безсоромні дії західних урядів, які сприяли насильницькій репатріації біженців до СРСР — прямо в концтабори. Це була відповідь патріота України, який хотів використати становище емігранта — перебування у вільному світі — для боротьби за її свободу. Це був і гіркий докір західній громадськості, яка в більшій своїй частині сліпо не помічала трагедії мільйонів жертв більшовизму або й, загіпнотизована сталінською пропагандою, вороже ставилася до втікачів із СРСР як до нібито фашистських «колабораціоністів».

У цьому памфлеті Багрянний, зокрема, писав:

«Для європейців і для громадян всіх частин світу (крім СРСР) дивно й незрозуміло, як-то може людина утікати від своєї Вітчизни і не хотіти вертатись до неї. То, мабуть, великі злочинці, що бояться кари за свої великі гріхи перед своєю Вітчизною?

Мабуть, тому до нас ставляться з такою ворожістю.

Дійсно, тут є чому дивуватися для тих, для кого слово «Вітчизна» наповнене святим змістом. Що може бути милішого за Вітчизну, за ту землю, де ти родився і ходив по ній дитячими ногами, де лежать кості предків, де могила матері.

Для нас слово «Вітчизна» також наповнене святим змістом і, може, більшим, як для будь-кого іншого. Але не сталінська «родіна». Мені моя Вітчизна сниться щоночі. Вітчизна моя, Україна, одна з «рівноправних» республік у федерації, званій СРСР. Я не тільки не є злочинцем супроти моєї Вітчизни, а, навпаки, я витерпів за неї третину свого життя по радянських тюрмах і концтаборах ще до війни.

Вона мені сниться щоночі, і все ж я не хочу нині вертатися до неї.

Чому?

Бо там більшовизм.

Цивілізований світ не знає, що це значить, і може навіть не повірити нам. Та слухаючи нас, мусить поставитися до того уважно» [1].

І далі, розповівши «страшну правду про тамтешній світ», Іван Багряний закінчує свій пристрасний памфлет — заклик до людської совісті й розуму — такою відчайдушною пропозицією:

«Людині, що виросла в нормальних людських умовах, тяжко повірити у все, що діялося там, на одній шостій частині світу, за китайським муром.

Нам світ може не повірити. Добре!

То нехай нам влаштують суд. Нехай нас судять, але в Європі, перед лицем цілого світу. Нехай нас обвинувачують, у чому хочуть, але нехай нас судять представники цивілізованого світу. Всі оті сотні тисяч нас, утікачів від більшовизму, сядуть на лаву підсудних.

Нехай нам влаштують суд.

Але на такий суд Сталін не піде!

Ми того суду не боїмося, але він його боїться — «сонцюподібний», «батько народів», «наймудріший із мудрих», «найдемократичніший із демократичних» боїться такого суду, бо то був би суд над ним і над цілим більшовизмом»... [1]

В еміграції у ФРН Іван Багряний розгорнув активну політичну та організаторську діяльність, спрямовану на консолідацію українських патріотичних сил, на вироблення реалістичної й демократичної політико-ідеологічної платформи, — і це знайшло відбиття в його рясній публіцистичній, журналістській продукції.

Як одне з найважливіших завдань І. Багряний завжди висував: «Об'єднати всю різномовну і різнорідну масу населення України в єдину українську цілість». У зв'язку з цим поставала проблема міста. Ось що говорив він про це на III з'їзді УРДП: «Проблема міста — це проблема панування в Україні. Радянська і взагалі російська політика спрямована на роз'єднання ук-

раїнського робітництва й селянства, на відчахнення міста з національного українського комплексу й радикальне його зросійщення».

Ця теза — складник постійної боротьби І. Багряного з українським шовінізмом та його політичними модифікаціями в еміграційних колах. І він робить висновок: «Ми мусимо протиставити російській політиці, як також і політиці рідних українських недорік, політиці роз'єднання — політику зв'язування, об'єднання, злиття в єдину цілість, бо ця єдність усіх елементів українського суспільства нам потрібна конче як найважливіша передумова в боротьбі з могутнім ворогом. Щоб об'єднати всі соціальні й національні елементи українського народу в єдину націю, щоб щільно поєднати місто з селом, мусимо написати на своєму щиті великий девіз не расового, а територіального патріотизму» (Знов-таки: те, що Багрянний висував понад півстоліття тому гіпотетично, сьогодні постало перед Українською державою як першочергова потреба!) [3]

Він спростовує думку про те, що робітництву байдуже до ідеї самостійної України. Як робітництво, так само й усе населення «за самостійну Україну буде боротися, але лише за таку, в яку віритиме, що в ній йому буде вільніше й краще жити. Бо це населення бачило вже кілька «Україн», в тому числі «Україну» Микити Хрущова й Еріха Коха.

Житиме та Україна, в якій будуть забезпечені інтереси українського народу. «А ті інтереси: Влада! Земля! Заводи і фабрики і всі блага! І свобода. Свобода порядкувати на своїй землі в своїх інтересах» [3] .

Це сказано в 1948 році. Понад півстоліття тому. Понад півстоліття тому були виголошені та розвинуті й інші думки, які становили основу цілісної політичної концепції Івана Багряного. Тоді, здавалося б, мало було підстав для такого оптимізму (хоч і драматичного) щодо майбутньої долі України. Але знання українського життя, органічний заряд національної енергії й віра в творчий потенціал українського народу надали політичному мисленню Багряного тієї провісницької прозорливості, яка мала б вразити сучасного уважного читача. Адже — попри деякий теоретичний еkleктизм та інерцію народницько-соціал-революціоністської (а почасти й укапіс-

тської) фразеології, попри деякий анахронізм політичної риторики — багато його провіщень справдилося, а чимало його принципових положень зберігають і сьогодні свою вагу та актуальність.

Тим парадоксальнішим є той факт, що здобутки політичної думки Івана Багряного не були належною мірою затребувані ні в минулому, в діаспорі, ні досі, в незалежній Україні. Прикро дивитися, тривожно бачити, як і в наш час національно-демократичні сили робили помилки, які вже губили Україну й від яких ще півстоліття тому застерігав Іван Багряний: відкрив національно-політичних завдань від соціально-економічних, в результаті чого ініціативу захисту життєвих інтересів трудящих перехоплювали необільшовики (щоправда, лише на рівні облудних гасел і мітингової гри, але це дуже небезпечна гра); недостатність державницького, інтегруючого розуміння політичної нації, поверховий підхід до складнощів мовного питання, який дає можливість ворогам української незалежності використовувати його для розколу українського суспільства, та ін.

Громадянський темперамент Багряного не вмщався в річищі суто художньої творчості й проривався в поезії та прозі — політичними деклараціями та політичною сатирою. (Згадаймо хоча б поетичний цикл «Каїнам, хамам і провокаторам, мертвим, живим і ще не народженим, в Україні і поза Україною сущим» — з характерним, так інтимно пережитим епіграфом з Олеся: «Свої серця нам виривали, чужі тесали нам хрести».) Зате й навпаки — в його публіцистиці на ідеологічні конструкції та логічні викладки лягає печать емоційності та поетичного візіонерства, не кажучи про стилістичну багатобарвність і часом «світіння» слова.

Загалом же публіцистичний доробок Івана Багряного являє надзвичайний інтерес і, як уже говорилося, багато в чому повчальний і не втратив своєї актуальності. Не всі, напевно, погодяться з поглядами автора, часом висловленими в запалі полеміки (та в цьому й немає доконечної потреби), але, поза сумнівом, кожному можуть дати неабиякий імпульс для роздумів, для порівняння двох уже досить віддалених один від одного періодів нашої та світової історії й висновків про минуле і стає в ній, про динаміку суспіль-

но-політичних процесів та критерії їх оцінки, про пошукування інтелектуального «ключа» до них.

Зокрема тим читачам в Україні, тій частині молоді, в уявленні якої, через необізнаність, уся ідеологія українського національно-визвольного руху зводиться до праць Д. Донцова та його прихильників і послідовників, не зайве буде ознайомитися і з іншими концепціями.

Водночас публіцистика Івана Багряного є квінтесенцією національної гідності й суверенності, обстоювання повноти національного буття. Вона подає приклад послідовного, безкомпромісного і аргументованого викриття російського великодержавного шовінізму — як у його популярно-вульгарних формах, так і в «прогресистських» та «інтелектуалістських». В силове поле політичної думки Багряного входив і широкий спектр фактів та процесів світового політичного життя.

Соціалізм, комуністичну ідеологію Іван Багрянний знав не збоку, як щось чуже й далеке, — він внутрішньо пережив її, вижив, відродився з неї, очистився — тому судив про неї глибше, точніше і справедливніше, ніж інші, від початку до неї далекі; тому бачив її «зсередини»; тому міг давати прогнози, що справджувалися. А його викриттям додавав сили гнів за спаплюжені надії мільйонів, які були повірили фальшивим богам, гнів і біль за знищене українське відродження.

У памфлеті «Чому я не хочу вертатися до СРСР?» Іван Багрянний писав:

«Я вернусь до своєї Вітчизни з мільйонами своїх братів і сестер, що перебувають тут, в Європі, і там, по сибірських концтаборах, тоді, коли тоталітарна кривава більшовицька система буде знесена так, як і гітлерівська. Коли НКВС піде вслід за гестапо, коли червоний російський фашизм щезне, як щез фашизм німецький.

Коли нам, українському народові, буде повернено право на свободу і незалежність в ім'я християнської правди і справедливості» [1] .

Нині Іван Багрянний вертається в Україну. І стверджуються горді слова, викарбувані на його могилі:

Ми є. Були. І будемо Ми!

Й Вітчизна наша з нами.

Література

1. Багрянний І. Чому я не хочу повертатися до СРСР [Електронний ресурс] – Режим доступу : [http:// www. varnak.psend.com/why.html](http://www.varnak.psend.com/why.html)
2. Багрянний І. Публіцистика [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.blog.meta.ua/~meineivawka/posts/i967356>
3. Дзюба І. М. Громадянська і політична прозорливість (Про публіцистику І. Багряного) / І. Дзюба // Слово і час. – 1996. – № 10. – С. 82–84.
4. Жулинський М. Г. Іван Багрянний / М. Г. Жулинський // Історія української літератури ХХ століття: у 2 кн. – Кн. 2. – Ч. 1. / за ред. В. Г. Дончика. – К., 1994. – С. 244–252.
5. Клещова О. Публіцистичний доробок І. Багряного у формуванні національної свідомості української людини / О. Клещова // Педагогіка і психологія професійної освіти. – Львів, 1998. – № 4. – С. 103–110.
6. Лавріненко Ю. Іван Багрянний – політичний діяч і письменник / Ю. Лавріненко // Українське слово : хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст. – Кн. 2. – К., 1994. – С. 612–617.
7. Михайлин Л.І. Журналістика як Всесвіт / Л.І. Михайлин . – Х. : Прапор, 2008. – 511с.

Крижановська І.

Чугуївський НВК №6

ім. тричі Героя Радянського Союзу

І. М. Кожедуба

ОСМИСЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕЇ В ПУБЛІЦИСТИЦІ ІВАНА БАГРЯНОГО

Анотація. Стаття присвячена вивченню політичної публіцистики І. Багряного, зокрема її провідного аспекту – національної ідеї.

Постать Івана Багряного — одна з найяскравіших і найдраматичніших в українському письменстві й громадянстві першої половини й середини ХХ ст. Переслідуваний і караний на батьківщині, в УРСР, він не для всіх виявився бажаним і зручним в еміграції, в діаспорі його політична позиція ставала предметом не лише заперечень, а й злостивих перекручень та наклепів, а серед політичних супротивників знаходилися й такі, що погрожували йому розправою і вдавалися до засобів кримінальних.

Замовчуваний в Україні всі повоєнні роки, він тільки останнім часом став відомий читачам на батьківщині. Тепер опубліковано кілька його романів, зазнято фільми, аналізується та досліджується творча спадщина. Актом справедливості й визнання (хоч запізнілого) стало присудження І.Багряному посмертно, в березні 1992 року, найвищої відзнаки нашої країни — Державної премії України імені Тараса Шевченка.

Отже, Іван Багряний на сьогодні вже не є постаттю невідомою для читача в Україні. Однак нагадаємо деякі найзагальніші відомості про його життя і творчість. Іван Багряний (справжнє прізвище — Іван Лозов'ягін з роду Лозов'яг; псевдонім обрано, як припускають, під впливом захоплення творами Миколи Хвильового — в текстах його улюблений епітет «багряний» виражав революційно-романтичне поривання) народився 2 жовтня 1906 року в м. Охтирці. Деякий час навчався в Київському художньому інституті. Писати почав ще у школі, рано розпочав і систематичну літературну діяльність. Належав до літературного об'єднання «Марс» (Майстерня революційного слова), яке обстоювало засади професійної кваліфікованості й намагалось чинити опір вульгарній партійній політизації літератури. Членами «Марсу» були Є. Плужник, Т. Осьмачка, Б. Антоненко-Давидович, Б. Тенета, Д. Фальківський, М. Івченко, Г. Косинка, В. Підмогильний, Я. Савченко, Я. Качура — письменники дуже не схожі між собою, але майже всі яскраво талановиті; й майже всі вони були репресовані ще на початку 1930-х років.

Іванові Багряному було лише 25, коли його заарештували (1932 р.; про обставини арешту, перипетії життя тих літ і ранню творчість докладно роз-

повіли Дмитро Нитченко-Чуб у книжках «Люди великого серця» і «Від Зінькова до Мельбурна» та Григорій Костюк у «Зустрічах і прощаннях»). Але молодий поет устиг уже засвідчити свій небуденний хист збіркою віршів «До меж заказаних» (1929); поемою «Монголія» (1927), в якій образ далекої азіатської країни постав не у звично-екзотичному, а швидше в історіософському плані, а контраст величного минулого й жалюгідного сьогодення містив для українського читача прозорі алюзії; поемою «Аве Марія» (1929) з гімном бунтарству й запереченням духовного рабства (теж досить небезпечний на ті часи пафос); історичним романом у віршах «Скелька» (1930), який постав на основі місцевих народних переказів і «антирелігійна» спрямованість якого була формою викриття експансії російської православної церкви, її колонізаторської й русифікаторської ролі в Україні. Певно, саме неординарний характер творчості привернув увагу чекістів до молодого поета, як і його незалежна вдача та приналежність до запідозреного в нелояльності «Марсу». А втім, під підозрою була вся українська інтелігенція. У всякому разі, Багряному інкриміновано його ймовірні політичні погляди. Арешт і засудження не паралізували вольової вдачі Івана Багряного. Судячи з усього, він не був заляканою безмовною жертвою, а, наскільки це виявилось можливим за різних ситуацій, вів ідеологічний і психологічний двобій зі своїми переслідувачами — слугами системи (відлуння якого — і в пізнішому романі «Сад Гетсиманський», де вгадується й особисто пережите)

Однією з головних тем творчості Івана Багряного було викриття системи більшовицького терору, показ жорстоких і підступних методів роботи каральних органів — тут він використав багатий матеріал особистих вражень. Його роман «Сад Гетсиманський» був чи не першим твором емігранта з СРСР, який розповів правду про жахливий катівський механізм більшовицької влади. І саме романи Багряного — «Тигролови» й «Сад Гетсиманський» — стали тими, що були перекладені англійською та деякими іншими мовами і здобулися на певний резонанс на Заході.

Мова публіцистики І.Багряного — це не тільки форма думки, а спосіб народження цієї думки, оскільки вона віддзеркалює світобачення

письменника. Через мову публіцист висловлює авторське кредо, створює індивідуально-авторську мовну картину світу. Поняття картини світу – фундаментальне поняття, що відображає взаємини людини та її оточення. Образ світу лежить в основі суспільної та індивідуальної свідомості. Формування картини світу народу неможливе без мови, бо саме мова відображає специфіку засобів фіксації та членування об'єктивної реальності. Таким чином, письменник відображає світ крізь призму своєї діяльності й національної культури. Через усю багатогранну творчість І.Багряного і як політика, і як письменника, поета, і як публіциста проходить ідея національного визволення українського народу з-під комуністичного ярма Москви задля його удержавлення, задля духовно-культурного відродження України. Невтомна діяльність І.Багряного «в обороні свого народу, його майстерні літературні твори піднесли його на таку височінь, що ми сьогодні говоримо про нього, як про письменника, твори якого стали мистецьким і політичним скарбом всієї нашої спільноти. Все це дає нам підстави берегти цю спадщину, вивчати її й пропагувати» [13, 214].

На сучасному етапі публіцистику Багряного досліджували такі науковці, як І.Дзюба, М.Жулинський, Л. Михайлин, Г. Костюк та інші, що накреслили завдання для майбутніх досліджень. Адже сьогодні необхідний комплексний аналіз ідейно-художнього інструментарію публіцистики митця, що, на нашу думку, доповнить наші уявлення про творчу особу публіциста. Далекоглядний політик-трибун умів запалювати інших на подвиги в ім'я народу, був письменником-аналітиком, який засуджував радянсько-комуністичну тиранію ще задовго до О.Солженіцина, але був борцем, організатором-натхненником політичної та ідеологічної боротьби за всенародний ідеал – державну незалежність України [10, 4].

«У 1956 р. І. Багрянний надрукував 24 більших чи менших публіцистичних виступів. Присвячені різним інформаційним приводам, вони все ж об'єднані навколо однієї ідеї — довести, що сталінізм і ленінізм тотожні, не відрізняються один від одного не тільки засадничо, але й у

деталіях. Найбільш глибоко ця тема в публіцистиці І. Багряного репрезентована в статті «Апологетика ідейного роззброєння і наша відсіч», яка вперше була надрукована в газеті «Українські вісті» [8, 486]. Тематика статті є звичною для І.Багряного як з ідеологічного погляду, так і публіцистичного методу. З 10-ти років письменник бачив та відчував той більшовицький лад, з яким до смерті боровся. Він намагався вкоренити у душі українського народу боротьбу за українську державу. «Я вернусь до своєї Вітчизни з мільйонами своїх братів і сестер, що перебувають тут, в Європі, і там, по сибірських концтаборах, тоді, коли тоталітарна кривава більшовицька система буде знесена так, як і гітлерівська, коли НКВС підеслід за гестапо, коли червоний російський фашизм щезне так, як щез фашизм німецький...»[16]. Так він розпочав свій памфлет «Чому я не хочу вертатися до СРСР» (1946). Свої памфлети, статті Багрянний друкував в еміграційній пресі і лише з проголошенням незалежності вони стали надбанням сучасного читача. Багрянний описує важке становище українців у своєму памфлеті «Чому я не хочу вертатись до СРСР». У публіцистиці саме цей його памфлет дослідники відносять до найважливіших скарбів української історії. Автор з докором до радянської влади описує страждання українського народу «...фізичне винищення колосальної маси людей, чесних трударів-хліборобів. І насамперед винищення українського селянства.» [16]. Не змовчав втор і про голодомор 1933року. «Сталін прирік українське селянство на наглядну смерть свідомо, щоб змусити його до покірності, до примирення з заведеним колгоспним рабством.»[16]. Автор із смутком говорить про знищення великої кількості письменників, науковців, художників. «Цей реєстр такий довгий, цей реєстр такий безконечний, як безконечна наша трагедія. Багато українських діячів-комуністів покінчили життя самогубством, як Скрипник, письменник-комуніст Хвильовий, голова Раднаркому УРСР Любченко тощо.» [21]. Багрянний усвідомлював, що повернутися в Україну означає померти. «Я не хочу вертатись до своєї Вітчизни саме тому, що я люблю свою Вітчизну. А любов до Вітчизни, до свого народу, цебто національний патріотизм в СРСР

є найтяжчим злочином. Так було цілих 25 років, так є тепер. Злочин цей зветься на більшовицькій мові — на мові червоного московського фашизму — «місцевим націоналізмом.»[16]. Іван Багряний описує сталінську систему, називає її «партійною кліткою», викриває весь той цинізм, жорстокість політики правлячого режиму і все це проходить через його власний досвід починаючи із діда і дядька, якого вбили більшовики у нього на очах. Полум'яний памфлет Івана Багряного, його пристрасна розповідь про страждання українських робітників, селян, інтелігенції (як і інших народів) у більшовицькому «раю» та про свої власні поневіряння, стає в 1940-ві роки одним із тих документів, які допомогли змінити ставлення західної громадськості до проблеми «переміщених осіб», — а водночас це був і початок деміфологізації сталінського режиму. У памфлеті «Над труною тирана» Багряний ставить акцент на політиці Сталіна, як головного ворога, створює своєрідний портрет, для сприйняття диктатора. Але поряд із цим автор наводить перспективи СРСР після смерті Сталіна. І у завершенні автор бажає «...народам СРСР, щоб слідом за тираном померла й його тиранія, його жорстока антилюдяна система у вогні і бурі народного гніву, який нарешті мусить вибухнути над тією юдоллю сліз і народного горя». Памфлети зазвичай спрямовані проти політичного устрою у цілому чи окремої його частини, проти тої чи іншої соціальної групи, партії, управління [17].

У статті «Над труною тирана» Багряний виступає як представник всього знедоленого народу із своєрідним закликком, маніфестом, що супроводжується словами, які дуже часто повторюються: «...ми не підемо за його вченням...», «...ми відхилилися від прямої теми, якою не є турбота про Сталінове потойбічне життя...». Часто автор вдається до іронії «Це був найвидатніший з усіх видатних і найбільший з усіх великих тиранів...»[17]. Іван Багряний називає тогочасною систему управління держави «систему модерного рабства... жорстокої інквізиції», яку людство ніколи ще не зустрічало. Іван Багряний представник емігрантської літератури і один із тієї тисячі людей, які змушені були тікати у Німеччину, або Австралію від

тоталітарного режиму. «...Німеччина стала центром української еміграції, осередком, організаційною структурою життя по таборах і приватних домах»[12,65]. За кордоном Багряний займається публіцистикою, але не говорить, що це було його ініціативою, так склалися обставини. Автор порушує велику кількість проблем, яких вистачило б для того, щоб дослідити мотиваційну базу його публікацій, інформаційне наповнення та ідеологічну заангажованість. «Проаналізувавши все написане Багряним, беручи до уваги і публіцистику, й поставити в контекст його драматичного життя — означало б виголосити присуд тоталітарній системі, яка методично знищувала національні таланти і робила це жорстоко, не усвідомлюючи при цьому, що зло обертається бунтом, спротивом, боротьбою,»— підкреслює М. Жулинський. Його журналістська діяльність починається від заснування видання «Українські вісті». У ній він опублікував близько 200 своїх статей. Ця газета стала одним із джерел для друку публіцистики українських емігрантів, серед яких: Тодось Осьмачка, Микола Руденко та інші. Саме це видання було одним серед небагатьох, яке пропагувало, утверджувало, боролось за українську незалежність і свободу прав та обов'язків кожного громадянина. Іван Багряний користувався цим виданням як одним із головних стержнів до пробудження національної свідомості і сміливості, до боротьби проти більшовицького режиму. Хто як не письменник повинен розуміти силу друкованого слова і Багряний знайшов ту прогалину, до якої не добралися більшовики. І.Михайлин у своїх дослідженнях говорив про те, що публіцистика Багряного пов'язана із його політичною діяльністю. Не секрет, що кожній написаній статті Багряного передувала якась подія, що торкнулася його особистих інтересів, але потрібно виокремити, що захищаючи свої інтереси він допомагав і іншим таким як він сам. «Головна тема його публіцистики — з одного боку, спростування сталінізму як найжахливішої форми російського націоналізму, денационалізації підлеглих народів і тоталітаризму; і з іншого — боротьба за українську державну незалежність як єдиний гарантований спосіб подолання сталінізму, за становлення національної свідомості української людини, оскільки її

виховання є гарантією створення української держави Цей факт пояснює мотиваційну особливість статей письменника.»[8, 220]. Його твори присвячені суспільно-політичним питанням та іншим проблемам суспільства, зокрема історичним чи науковим, актуальним для сучасності та майбутнього. Основна властивість публіцистики письменника це змусити читача співчувати, співпереживати, але не «плакати» після прочитаного, а робити все, щоб змінити життя. Де-факто це спрацьовує, як своєрідний засіб впливу, або маніпуляції. Де-юре це ставить автор в один ряд з «викинутими» із суспільства людьми. «Замучили вони мого діда за те, що він був заможний український селянин (мав 40 десятин землі) й був проти «комуни», а дядька за те, що він був за часів національної визвольної боротьби — в 1917-1919 рр. — вояком національної армії Української Народної Республіки. За те, що боровся за свободу і незалежність українського народу.»[16]. Цими та іншими прикладами із свого життя автор постійно викликає ще більшу довіру читацької аудиторії. Це є інформаційним наповненням публіцистики письменника. Не достатньо просто розповісти про певні події, потрібно чітко окреслити масштаби описуваного автором, мається на увазі не перенасичувати статтю інформацією, а написати так, щоб не виникло більше запитань.

Публіцистика Багряного захоплює читача різкими виразами у текстах, які завжди привертають увагу людини, заставляють її задуматися над актуальними проблемами. Одне з чільних місць у публіцистиці Івана Багряного займають такі статті, як «До питань стратегії й тактики нашої визвольної боротьби(Доповідь на 3 з'їзді УРДП)», «Юпітере, ти злостишся...», інтерв'ю «Розмова з БІ-БІ-СІ», у яких публіцист відповідає на запитання про його «не прості» стосунки «під советами», а головне про настрої та ідеї українських емігрантів. Багрянний виступає представником «української політичної еміграції».

Наступну статтю Івана Багряного «Юпітере, ти злостишся...» можна віднести до своєрідного аналізу тогочасних ЗМІ. Автор говорить про становище преси та радіо, наводить чіткі приклади утисків засобів масової

інформації. А в радіотрансляції (авт. з Києва 24 травня присвячене емігрантській пресі та її політичній діяльності за кордоном) від 24 травня після історії про «обагрянених кров'ю лютих ворогів українського народу» (авт. мається на увазі емігрантів) влада поставила крапку над «і» у справах людей, що виступають проти влади. І. Багряний описує як до його творчості і, творчості інших емігрантів ставилася радянська влада, і як розвивалися українські видання у той час. Багатьом людям «вішають ярлики про «запроданство», «чужі гроші», «ворогів народу». Публіцист з гордістю і величчю говорить, що емігрантська преса не є засобом маніпуляції у чийхось руках «...наша преса – це зовсім не продажна преса і за нею не стоїть ніякий «Уолл-стріт», ніякі «капіталістичні акули». Ні – це преса авангарду українського трудящого люду. Вона є виявом волі й творчого, могутнього духу вчорашніх недоучених сталінських, комуністичних рабів під московських. А трималася вона на запрацьованих копійках політичної української еміграції «призначення її – в слугуванні своєму народові, поневоленому окупантом, призначення її – боротьба за свободу братів і сестер, за волю цілої нації». [17] Письменник переконаний якщо буде жити «наша правда, правда нашого поневоленого народу», то преса і радіо будуть незалежними. Отож, публіцистика Багряного є ґрунтовним джерелом дослідження стану преси та радіо. Памфлети є базою для вивчення історичного минулого тих років, суспільно-політичних процесів. Жанрова різноманітність охоплює, як сучасні види ЗМІ (інтерв'ю, репортаж, стаття), так і трохи застарілі – памфлет. Публіцистика Багряного має великий спектр всеохоплюваності подій 20ст. Тому вона повинна вивчатися в школах, в інститутах з метою дослідження стану історичного минулого, розвитку преси та радіо. Колись М. Рильський писав: «Хто не знає свого минулого, той не вартий майбутнього». Як ми можемо говорити про історію чи публіцистику знаючи лише окремі короткі записи? Публіцистика Івана Багряного – це промова до всього світу. Кожна стаття є окремою ідеєю, яку автор намагався донести до людей. Безумовно, певні протиріччя у його публіцистиці, як і у всіх письменників, зустрічаються, але не можна

говорити, що ідей визволення народу від СРСР та інші, яких доволі достатньо не заслуговують на головне місце у світовій публіцистиці. Іван Багряний своїми протестами, критикою у пресі та радіо не прагне до публіситі, він репрезентує стан і настрої суспільства. Публіцистика це ніщо інше як евентуальність написати про певні ідеї боротьби.

ЛІТЕРАТУРА

1. Багряний І. Між «трупом» і «привидом»/ І.Багряний // Укр. вісті. – Л.: Наші позиції,1946
2. Багряний І. Публіцистика./ І. Багряний. – К., 1996 – 856 с.
3. Дзюба. І. Громадянська снага і політична прозірливість (Про публіцистику І. Багряного) / І.Дзюба// Слово і час. – 1996. – № 10. – С.82 – 84.
4. Дзюба. І. Публіцистика Івана Багряного / І. Дзюба – К. : Сучасність,1992. — № 4,— С.64-705.
5. Жулинського М. «Іван Багряний» / М.Жулинський //Слово і час –К.: Слово і час. – 1991 р
6. Костюк. Г. Літературна спадщина І. Багряного./ Г. Костюк // Слово і час. – 2001. – № 4. – 10с.
7. Літературознавчий словник-довідник / Р.Т. Гром'як, Ю.І. Ковалів та ін. — К.: ВЦ «Академія», 1997. — с. 531
8. Михайлин Л.І. Журналістика як Всесвіт / Л.І. Михайлин . – Х. : Прапор, 2008. – 511с.
9. Публіцистика // Літературознавча енциклопедія — Т. 2. — К.: Академія, 2007. — С. 296—297.
10. Сологуб Н.М. Мовний портрет Яра Славутича. – К.: Дніпро; Вінніпег: Українська Вільна Академія Наук, 1999. – 152 с.
11. Українська діаспора: літературні постаті, твори, біобібліографічні відомості / Упорядк. В. А. Просалової. – Донецьк: Східний видавничий дім, 2012. – 516 с.

12. Чекалюк В. В. Недарма Іван Багряний не хотів «повертатися до СРСР»/ В.В. Чекалюк //Українське журналістикознавство [Текст]: зб. наук. ст. Вип. 4 / КНУ ім. Т. Шевченка; Ін-т журналістики та ін.- К.: Видавництво Інституту журналістики, 2003.- 73 с.
13. Чуб Д. Люди великого серця (Статті, розвідки, спогади). – Мельбурн-Австралія Видавництво: «Ластівка», 1981. – 240 с.
14. Шаповал Ю. Г. Газета «Волинь» як український часопис (1941 – 1944 рр.)/ Ю.Г. Шаповал // Збірник праць науково-дослідного центру періодики. – Львів, 1994. – Вип. 1. – С. 122–138
15. Шугай О. В. Багряний Іван/ О.В. Шугай // Енциклопедія сучасної України. — Т. 2. — К., 2003. — С. 65—66.
16. Багряний І. Чому я не хочу повертатися до СРСР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http:// www. varnak.psend.com/why.html](http://www.varnak.psend.com/why.html)
17. Багряний І. Публіцистика [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.blog.meta.ua/~meineivawka/posts/i967356>
18. Бібліотека української літератури[Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrlib.com.ua/bio/printout.php?id=14>
19. Електронна бібліотека. Твори Івана Багряного. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrclassic.com.ua /katalog/b/bagryanij-ivan>
20. Синицина О. В. Стилiстична майстернiсть памфлетiв Iвана Багряного[Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vlush/Filol/2010_11_1/25.pdf
21. Штендер Є. Іван Багряний [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www. forum.ottawa-litopys.org/documents/dos0302_u.htm](http://www.forum.ottawa-litopys.org/documents/dos0302_u.htm)

ПУБЛІЦИСТИКА ІВАНА БАГРЯНОГО

В КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКОГО ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ

Анотація. У статті висвітлюються питання особливостей публіцистики Івана Багряного з огляду на те, що письменник тривалий час був штучно вилучений із материкового мовно-літературного процесу, він змушений був емігрувати. Фактично лише в 90-і роки ХХ ст. читачі України одержали можливість вільно читати його художні твори, а публіцистичні тексти І.Багряного стали відомими ще пізніше. Окреме, найповніше, видання публіцистичних творів І.Багряного побачило світ 1996 р. у видавництві «Смолоскип», яке в наш час носить його ім'я.

Постать Івана Багряного ось уже два десятиліття перебуває в центрі уваги читачів та дослідників української літератури. Попри запізнє на кілька десятиліть повернення на батьківщину, цей письменник посів гідне місце, на яке від початку заслуговував. Але через запізнення його творчість ще далеко не до кінця осмислена. Публіцистика для І.Багряного була органічною сферою виявлення його політичної, інтелектуальної й творчої енергії; значною мірою вона виростала з художньої творчості, у рамках якої йому було дещо затісно. Значну частину творчої спадщини Івана Багряного, зокрема художню, досліджено мовознавцями (М.Братусь, Т.Коць, Г.Маклаковою, Н.Сологуб, О.Чумак, А.Яровою). Проте поза увагою дослідників залишилась публіцистика. Аналіз цих текстів може дати цінні відомості про жанри публіцистичного стилю, його мовностилістичну систему, зокрема про індивідуальний стиль письменника-публіциста. Творчість І. Багряного присвячена викриттю й засудженню тоталітарної сталінської репресивної системи. Публіцист був виразником антирадянської ідеології. І. Багрянний тривалий час був штучно вилученим з материкового літературно-мовного процесу. Фактично лише в 1990-і роки читачі України, які майже 50 років не мали про цього письменника уявлення, одержали

можливість безперешкодно читати його художні твори. Публіцистичні тексти стали доступними ще пізніше. Окреме, найбільш повне видання публіцистичних творів І. Багряного вийшло у світ 1996 р. у видавництві «Смолоскип», яке, до речі, має ім'я І. Багряного. Публіцистика письменника становить особливий інтерес, тому що він творив у вільних від ідеологічного тиску умовах. Особливе враження справляє те, що фактично вже 50 років тому він бачив безперспективність комуністичної системи, що трималася на жахливій системі державного терору. Багряний викривав антинародний, антилюдський характер комуністичної системи. Трибуною ж радянських письменників-публіцистів була офіційна преса, яка в силу пануючої концепції однопартійності, діючи нерідко репресивними методами, вилучила з публіцистики плюралізм думок, будь-яку критику реалій існуючої системи і правлячого апарату. Тому публіцистичні твори І. Багряного були забороненими на той час і не мали ніякого шансу бути надрукованими на сторінках радянської преси, а лише за кордоном, в еміграції побачили світ. Тривалий час у Радянській Україні творчість письменника замовчувалась. Якщо в останні роки український читач дістав можливість прочитати художні твори І. Багряного, то його публіцистика мало відома.

Микола Шлемкевич, відомий філософ, політолог і есеїст, далекий своїм світоглядом і політичними переконаннями від Івана Багряного, в червні 1957 року опублікував статтю, в якій відзначав: «Євген Маланюк-Іван Багряний – це, можна сказати, сьогодні найбільш відомі наші письменники за межами України. Здавалося б: два світи!» Ім'я І. Багряного було замовчувано в Україні всі повоєнні роки. Лише за часів незалежності України воно стало відомим читачам на батьківщині, опубліковано його романи «Сад Гетсиманський», «Тигролови», з'явилися дослідження про нього. Актом справедливості й визнання стало присудження йому посмертно у березні 1992 року найвищої відзнаки нашої держави – Державної премії України імені Тараса Шевченка.

Однією з головних тем творчості письменника було викриття системи більшовицького терору, показ жорстоких і підступних методів роботи каральних органів. Його твори вражають драматизмом зображуваного, принциповим і відвертим тавруванням тих заходів, які проголошувалися законними та необхідними для побудови далекого комунізму.

Багатьма європейськими мовами був перекладений памфлет «Чому я не хочу вертатись до СРСР?». Це – один із шедеврів публіцистики Багрянного, який збагатив скарбницю української політичної думки. Поява цього твору стала відповіддю на облудні заклики радянської пропаганди й на безсоромні дії західних урядів, які сприяли насильницькій репатріації біженців до СРСР – прямо в концтабори. «Це була відповідь патріота України, – як зазначив І. Дзюба, – який хотів використати становище емігранта – перебування у вільному світі – для боротьби за її свободу». Письменник докоряв у памфлеті тим представникам західної громадськості, які не помічали трагедії мільйонів жертв більшовизму й вороже ставилися до втікачів з СРСР, як до фашистських «колабораціоністів». Іван Багрянний так пояснював виїзд на чужину: «Для нас слово «Вітчизна» також наповнене святим змістом і, може, більшим, як для будь-кого іншого. Але не сталінська «родина». Мені моя Вітчизна сниться щоночі. Вітчизна моя, Україна...» Письменник відзначає, що третину свого життя ще до війни він провів по радянських тюрмах і концтаборах. Його вважали злочинцем супроти Вітчизни. Повертатися до СРСР Іван Багрянний категорично не хотів. Чому? Однією з відповідей на це питання була фраза: «Людині, що виросла в нормальних людських умовах, важко повірити у все, що діялось там, на шостій частині світу, за китайським муром». І перед читачами постають страшні картини більшовицького свавілля: зменшення чисельності українського населення за чотири роки (з 1927 по 1930) на 10 мільйонів, вбивство каліки-дідуса та дядька, батька, примусова «колективізація», голод 33-го року, знищення української інтелігенції. Іван Багрянний писав: «Я вернусь до своєї Вітчизни... Коли нам, українському

народові, буде повернено право на свободу і незалежність в ім'я християнської правди і справедливості».

Полум'яний памфлет Івана Багряного про страждання українського народу став одним із тих документів у сорокові роки двадцятого століття, які допомогли змінити ставлення західної громадськості до проблеми «переміщених осіб».

Хоча іноді творчий доробок автора й зазнавав критики з погляду недосконалості мови, але з іншого боку твір був неперевершений за змістом, гостротою піднятої теми. Недаремно ж зараз Багряного називають «речником першої еміграції з Радянського Союзу». Можливо, саме завдяки цьому публіцист і здобув таку широку славу, а його твори вивчаються та їх люблять. Тим більше, що він чи не один з перших почав піднімати з забуття теми близького минулого – знищення провідних представників української інтелігенції, катування їх в сталінських таборах і тюрмах. Багряний першим розповів в своєму романі «Сад Гетсиманський» жахи радянських концтаборів, які пережив сам. А пізніше не забув викласти їх і у своїх публіцистичних творах. У воєнні та післявоєнні роки в еміграцію виїхало багато вихідців з України. Однак, із усієї численної і не бідної талантами еміграції Іван Багряний виявився письменником та публіцистом найбільш відомим: його доробки були перекладені кількома європейськими мовами. У своїй публіцистиці Багряний ставить надто часто питання щодо майбутнього України, української нації, що необхідно зробити для її щасливого й незалежного життя.

Публіцистика Багряного є квінтесенцією національної гідності і суверенності, обстоюванням повноти національного буття. Вона подає приклад послідовного, безкомпромісного й аргументованого викриття російського великодержавного шовінізму – як у його популярно-вульгарних формах, так і в прогресистських і інтелектуальних. У нього була та швидка і безпомилкова реакція на імперіалістичний подразник, якої так бракує нинішній нашій публіцистиці.

Література

1. Багряний І. Вибрані твори / Іван Багряний ; упоряд., автор передм. та приміток М. Балаклицький.. – К. : Смолоскип, 2006. – 688 с. – (Сер. «Розстріляне Відродження»).
2. Багряний І. Вибрані твори : у 2 т. Т. I / Іван Багряний ; упоряд. О. Коновал, О. Шугай ; ред. і передм. О. Шугая. – К. : Юніверс, 2006. – 584 с.
3. Багряний І. Листування 1946 – 1963 : у 2 т. / Іван Багряний ; упоряд. Олексій Коновал. – К.: Смолоскип, 2002. – Т. 1. – 706 с. ; Т. 2. – 555 с.80
4. Багряний І. Під знаком Скорпіона: З творчої спадщини письменника : поезія, проза, публіцистика / Іван Багряний ; упоряд. та передм. О. Шугая. – К. : Смолоскип, 1994. – 240 с. 5. Багряний І. Публіцистика : доп., ст., памфлети, рефлексії, есе / Іван Багряний ; упоряд. О. Коновал ; передм. І. Дзюби ; післямова Г. Костюка. – К. : Смолоскип, 1996. – 856 с.
6. Балаклицький М. Іван Багряний як літературна постать / Максим Балаклицький // Багряний І. Вибрані твори. / Іван Багряний. – К. : Смолоскип, 2006. – С. 5 – 41.
7. Колошук Н. Г. Табірна проза в парадигмі постмодерну : монографія / Надія Колошук. – Луцьк : РВВ Волинськ. держ. ун-ту «Вежа», 2006. – 500 с.
8. Наддніпрянець В. На літературному базарі: Поезія, проза і публіцистика Івана Багряного / Володимир Наддніпрянець. – Мюнхен; Нью-Йорк: Спілка Визволення України, Організаційне Бюро на Німеччину, 1963. – 163 с.
9. Шугай О. В Новому Ульмі, при Дунаю... Замість передмови / Олександр Шугай // Багряний І. Під знаком Скорпіона: З творчої спадщини письменника : поезія, проза, публіцистика / Іван Багряний ; упоряд. та передм. О. Шугая. – К. : Смолоскип, 1994. – С. 5-27.

ІВАН БАГРЯНИЙ – ВІРНИЙ ОБОРОНЕЦЬ ПРАВ РІДНОГО НАРОДУ

Анотація. У статті висвітлюються основні переконання Івана Багряного, короткі відомості з життя, огляд публіцистичних статей, які стали відповіддю на соціально-політичний катаклізм, зокрема тоталітаризм та нацизм.

Кінець XIX – початок XX століття - це період глобальних катаклізмів, подій планетарного масштабу. Він плідно представлений у літературі різноманіттю стилів, жанрів та літературних течій. Особливу увагу дослідників привертають письменники, чиї твори відображають тогочасну дійсність та вважаються художніми «документами доби».

Славну когорту таких митців гідно доповнюють два Івана - Франко та Багряний. Обидва – достойні сини нашого народу, вірні оборонці його прав та володарі дум, виразники найсокровенніших прагнень, втілених у яскравому й неперебутньому художньому та публіцистичному слові, у великих громадських діяннях. Перший підвівся на рідних західних теренах у XIX столітті, другий – на її східних у XX столітті. Незважаючи на значну історичну різницю, відстань у часі, в просторі, вони мають багато спільного, можна сказати, що стоять поруч, плечем до плеча. Але більше уваги хочеться приділити одному з них. Тож далі наша мова піде про Івана Багряного (творчий псевдонім Івана Лозов'ягіна, 1906-1963).

Іван Багряний – український письменник, поет, публіцист, політичний діяч, який особливо відкрився в журналістиці. Цікавими є такі жанри як: інтерв'ю, стаття, репортаж, які залишаються недослідженими. Його творчість стала відповіддю на соціально-політичні катаклізми, зокрема на тоталітаризм, колоніалізм і нацизм, тому її розглядають передусім у контексті антитоталітарного дискурсу.

У 1956 р. І. Багряний надрукував 24 більших чи менших публіцистичних виступів. Присвячені різним інформаційним приводам,

вони все ж об'єднані навколо однієї ідеї — довести, що сталінізм і ленінізм тотожні, не відрізняються один від одного не тільки засадничо, але й у деталях. Найбільш глибоко ця тема в публіцистиці І. Багряного репрезентована в статті «Апологетика ідейного роззброєння і наша відсіч», яка вперше була надрукована в газеті «Українські вісті» [1, 486]

Тематика статті є звичною для І.Багряного як з ідеологічного погляду, так і публіцистичного методу. З десяти років письменник бачив та відчував той більшовицький лад, з яким до смерті боровся. Він намагався вкорінити у душі українського народу боротьбу за українську державу. [2]

Недарма ще зовсім юним, двадцятип'ятирічним поставши перед слідчим НКВС, свої переконання І.Багрянний сформулював у такий спосіб:

«1) Я мушу працювати для української культури насамперед, і твори мої мусять бути національні не тільки формою, а й змістом. Я – український письменник.

2) Національну політику розв'язано не досить вдало, точніше, в цій справі багато перекручень, як-от: кепсько поставлено справу з українізацією, а коли про це говорити, закинуть в націоналізмі. Потім російській культурі надається перевага і створено для неї кращі умови за рахунок нашої...

3) В своєму культурному розвитку нам треба орієнтуватися на Європу, а не на Москву...»

Публіцист описує важке становище українців у своєму памфлеті «Чому я не хочу вертатись до СРСР». У публіцистиці Багряного саме цей памфлет дослідники відносять до найважливіших скарбів української історії.

Невеличка – розміром з долоню, на 38 сторінок – книжечка. Та скільки в ній було праведної сили, убоління за свій народ! Цитуємо: «Нам світ може не повірити! Добре! То нехай нам влаштують суд. Нехай нас осудять, але в Європі, перед лицем цілого світу. Нехай нас обвинувачують, в чому хочуть, але нехай нас судять представники цивілізованого світу... Але на такий суд Сталін не піде! Ми того суду не боїмося, але він його бо-

їться — «сонцюподібний», «батько народів», «наймудріший із мудрих», «найдемократичніший із демократичних» боїться такого суду, бо то був би суд над ним і над цілим більшовизмом». Цей памфлет, одразу ж перекладений іншими мовами, зробив переворот у свідомості всього західного світу. Він вселив почуття гідності і в серця вчорашніх утікачів, залякуваних, переслідуваних, знедолених, піднявши їх із колін. Тепер вони, ніби птах, що розправив крила після тривалого перебування в клітці, готові до боротьби не тільки за власну свободу й незалежність, а й за свободу всього народу, всієї Батьківщини.

Памфлет «Чому я не хочу вертатися до СРСР?» також був відповіддю ще й на облудні заклики радянської пропаганди й на безсоромні дії західних урядів, які сприяли насильницькій репатріації біженців до СРСР — прямо в концтабори. Це була відповідь патріота України, який хотів використати становище емігранта — перебування у вільному світі — для боротьби за її свободу. Це був і гіркий докір західній громадськості, яка в більшій своїй частині сліпо не помічала трагедії мільйонів жертв більшовизму або й, загіпнотизована сталінською пропагандою, вороже ставилася до втікачів із СРСР як до нібито фашистських «колабораціоністів».

Якби сталося так, що І.Багрянний не створив більше нічого, окрім памфлету «Чому я не хочу вертатись до СРСР», він би все одно увійшов до історії українського народу як його надійний оборонець, видатний полеміст і політичний діяч.

І.Михайлин у своїх медіадослідженнях говорив про те, що публіцистика Багряного пов'язана із його політичною діяльністю. Не секрет, що кожній написаній статті Багряного передувала якась подія, що торкнулася його особистих інтересів, але потрібно виокремити, що захищаючи свої інтереси він допомагав і іншим таким як він сам. «Головна тема його публіцистики — з одного боку, спростування сталінізму як найжахливішої форми російського націоналізму, денационалізації підлеглих народів і тоталітаризму; і з іншого — боротьба за українську державну незалежність як єдиний гарантований спосіб подолання сталінізму, за

становлення національної свідомості української людини, оскільки її виховання є гарантією створення української держави Цей факт пояснює мотиваційну особливість статей письменника.»[1, 220].Його твори присвячені суспільно-політичним питанням та іншим проблемам суспільства, зокрема історичним чи науковим, актуальним для сучасності та майбутнього.

Науковці виокремлюють ще ідеологічну публіцистику. Багряний – це людина, яка стала першим емігрантом, який більшу половину життя провів на чужині у таборах. Декілька місяців у одиночній камері, кілька років на Далекому Сході, потім втеча до України, але знову арешт і новий строк, еміграція... Що залишається робити людині, яку тодішній Радянський Союз «вигнав» з України? Лише одне – розповісти всьому світові про становище українського народу, про голодомор, заслання і тортури людей, знищення «куркулів як класу» [2].Основна властивість публіцистики письменника це змусити читача співчувати, співпереживати, але не «плакати» після прочитаного, а робити все, щоб змінити життя. Де-факто це спрацьовує, як своєрідний засіб впливу, або маніпуляції. Де-юре це ставить автора в один ряд з «викинутими» із суспільства людьми.

Арешт і засудження не паралізували вольової вдачі Івана Багряного. Судячи з усього, він не був заляканою безмовною жертвою, а, наскільки це виявилось можливим за різних ситуацій, вів ідеологічний і психологічний двобій зі своїми переслідувачами — слугами системи, тікав із заслання, дістав новий строк. Взагалі, все його життя сповнене дії, ризику і драматичних пригод, що відбилися і в його творчості. «Замучили вони мого діда за те, що він був заможний український селянин (мав 40 десятин землі) й був проти «комуни», а дядька за те, що він був за часів національної визвольної боротьби — в 1917-1919 рр. — вояком національної армії Української Народної Республіки. За те, що боровся за свободу і незалежність українського народу.»[2].

У складних умовах еміграції – необлаштованості, постійного цькування і переслідування більшовицькими агентами, підступних

провокацій (чого вартий лишень некролог на нього, на живого, вміщений у фальшивих примірниках газети «Українські вісті», розтиражований і розісланий багатьом тим, хто захоплювався творчістю письменника і поділяв пропаговані ним ідеї), І.Багряний мав неабиякий авторитет і фактично був уособленням справжнього, визначного лідера нації. Послідовно і переконливо відстоював ідею вільної, демократичної, незалежної, суверенної України, консолідації всіх здорових сил не тільки українського суспільства, а й цілого світу для сприйняття в розбудові її державності. Хіба ж ці принципи Івана Багряного не актуальні для нас і тепер?

Перефразовуючи відомий вислів, з упевненістю можна сказати, що нелегка доля Багряного невіддільна від долі рідного народу, лідером якого, незважаючи на ізоляцію від Батьківщини, він був. Він ніс в епоху те, чого їй бракувало, а саме – ідею гуманізму. Але ця ідея, поза сумнівом, мала свій розвиток і в українській, більше того – слобожанській землі, де народився його попередник Григорій Сковорода. То хіба ж тут не простежується зв'язок між твердженнями Сковороди і афоризмом Багряного «Любов – є найсильніша з усіх релігій»?

Отож, публіцистика Багряного є ґрунтовним джерелом дослідження стану преси та радіо. Памфлети є базою для вивчення історичного минулого тих років, суспільно-політичних процесів. Жанрова різноманітність охоплює, як сучасні види ЗМІ (інтерв'ю, репортаж, стаття), так і трохи застарілі – памфлет.

Публіцистика Багряного має великий спектр всеохоплюваності подій 20ст. Тому вона повинна вивчатися в школах, в інститутах з метою дослідження стану історичного минулого, розвитку преси та радіо. Колись М.Рильський писав: «Хто не знає свого минулого, той не вартий майбутнього». Як ми можемо говорити про історію чи публіцистику знаючи лише окремі короткі записи? Публіцистика Івана Багряного – це промова до всього світу. Кожна стаття є окремою ідеєю, яку автор намагався донести до людей. Безумовно, певні протиріччя у його публіцистиці, як і у всіх

письменників, зустрічаються, але не можна говорити, що ідей визволення народу від СРСР та інші, яких доволі достатньо не заслуговують на головне місце у світовій публіцистиці. Іван Багряний своїми протестами, критикою у пресі та радіо не прагне до публіситі, він репрезентує стан і настрої суспільства. Публіцистика це ніщо інше як і евентуальність написати про певні ідеї боротьби.

Література

1. Михайлин Л.І. Журналістика як Всесвіт / Л.І. Михайлин . – Х. : Прапор, 2008. – 511с.;486
2. Багряний І. Чому я не хочу повертатися до СРСР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http:// www. varnak.psend.com/why.html](http://www.varnak.psend.com/why.html)
3. Електронна бібліотека. Твори Івана Багряного. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrclassic.com.ua /katalog/b/bagryanij-ivan>
4. Шугай О. В. Багряний Іван/ О.В. Шугай // Енциклопедія сучасної України. — Т. 2. — К., 2003. — С. 65—66.
5. Багряний І. Публіцистика./ І. Багряний. – К., 1996 – 856 с.

Черненко З.О.

м. Первомайський

«БРОНЕБІЙНА ПУБЛІЦИСТИКА». ІВАН БАГРЯНИЙ

Постать Івана Багряного — одна з найяскравіших і найдраматичніших в українському письменстві й громадянстві першої половини й середини ХХ ст. Переслідуваний і караний на батьківщині, в УРСР, він не для всіх виявився бажаним і зручним в еміграції, в діаспорі його політична позиція ставала предметом не лише заперечень, а й злостивих перекручень та наклепів, а серед політичних супротивників знаходилися й такі, що погрожували йому розправою і вдавалися до засобів кримінальних. Замовчуваний в Україні

всі повоєнні роки, він тільки останнім часом став відомий читачам на батьківщині. Тепер опубліковано його кілька романів, за його творами ставляться фільми, з'являються дослідження про нього. Актом справедливості й визнання (хоч запізнілого) стало присудження йому посмертно, в березні 1992 року, найвищої відзнаки нашої країни — Державної премії України імені Тараса Шевченка.

Отже, Іван Багряний на сьогодні вже не є постаттю невідомою для читача в Україні. Однак нагадаємо деякі найзагальніші відомості про його життя і творчість. Іван Багряний (справжнє прізвище — Іван Лозов'ягін з роду Лозов'яг; псевдонім обрано, як припускають, під впливом захоплення творами Миколи Хвильового — в текстах його улюблений епітет «багряний» виражав революційно-романтичне поривання) народився 2 жовтня 1906 року в м. Охтирці. Деякий час навчався в Київському художньому інституті. Писати почав ще у школі, рано розпочав і систематичну літературну діяльність. Належав до літературного об'єднання «Марс» (Майстерня революційного слова), яке обстоювало засади професійної кваліфікованості й намагалось чинити опір вульгарній партійній політизації літератури. Членами «Марсу» були Є. Плужник, Т. Осьмачка, Б. Антоненко-Давидович, Б. Тенета, Д. Фальківський, М. Івченко, Г. Косинка, В. Підмогильний, Я. Савченко, Я. Качура — письменники дуже не схожі між собою, але майже всі яскраво талановиті; й майже всі вони були репресовані ще на початку 1930-х років.

Іванові Багряному було лише 25, коли його заарештували (1932 р.; про обставини арешту, перипетії життя тих літ і ранню творчість докладно розповіли Дмитро Нитченко-Чуб у книжках «Люди великого серця» і «Від Зінькова до Мельбурна» та Григорій Костюк у «Зустрічах і прощаннях»). Але молодий поет устиг уже засвідчити свій небуденний хист збіркою віршів «До меж заказаних» (1929); поемою «Монголія» (1927), в якій образ далекої азійської країни постав не у звично-екзотичному, а швидше в історіософському плані, а контраст величного минулого й жалюгідного сьогодення містив для українського читача прозорі алюзії; поемою «Аве Марія» (1929)

з гімном бунтарству й запереченням духовного рабства (теж досить небезпечний на ті часи пафос); історичним романом у віршах «Скелька» (1930), який постав на основі місцевих народних переказів і «антирелігійна» спрямованість якого була формою викриття експансії російської православної церкви, її колонізаторської й русифікаторської ролі в Україні.

Певно, саме неординарний характер творчості привернув увагу чекістів до молодого поета, як і його незалежна вдача та приналежність до запідозреного в нелояльності «Марсу». А втім, під підозрою була вся українська інтелігенція. У всякому разі, Багрянному інкриміновано його ймовірні погляди, як видно з його «Свідчень про свою контрреволюційну діяльність» (назву таким документам давали самі чекісти), що їх вперше опублікував у «Літературній Україні» (від 6 лютого 1992 року) дослідник творчості Івана Багряного Олександр Шугай. У цих зізнаннях Іван Багряний так викладає свої «ще не зовсім сталі» переконання:

«Я мушу працювати для української культури насамперед, і твори мусять бути національними не тільки за формою, а й за змістом. Я — український письменник.

Національну політику розв'язано не досить вдало, вірніше, в цій справі багато перекручень, як-от: кепсько поставлено справу з українізацією, а коли про це говорити, закинуть у націоналізмі. Потім російській культурі надається перевага й створено для неї кращі умови, за рахунок нашої російська культура домінує. Ми в неї в давній залежності.

В своєму культурному розвитку нам треба орієнтуватися на Європу, а не на Москву...»

І ще: «Протягом 29-30, 31 та 32 рр. погляди мої змінилися лише в той бік, що стали сталішими та поширилися на іншу ділянку нашої дійсності. Так, я вважав, що ми скривджені й економічно, що, мовляв, багато віддано, а мало за те маємо».

Неважко побачити, що, незалежно від того, чи це добровільні свідчення, чи вимушені, чи самим слідчим писані, — вони відбивають настрої мислячої частини української інтелігенції, коло тем і уявлень, популярних в Ук-

раїні 20-х — початку 30-х років, і саме тих, яких боявся режим і яких дошукувалися репресивні органи.

Арешт і засудження не паралізували вольової вдачі Івана Багряного. Судячи з усього, він не був заляканою безмовною жертвою, а, наскільки це виявилось можливим за різних ситуацій, вів ідеологічний і психологічний двобій зі своїми переслідувачами — слугами системи (відлуння якого — і в пізнішому романі «Сад Гетсиманський», де вгадується й особисто пережито), тікав із заслання, дістав новий строк. Взагалі, все його життя сповнене дії, ризику і драматичних пригод, що відбилися і в його творчості. Тут треба згадати і про фатальну недугу — туберкульоз легенів, яку він дістав чи то в тюрмі, чи то на засланні й яка переслідувала його до останніх днів, укоротивши віку.

Вийшовши на волю в перші дні війни, опиняється під німецькою окупацією, намагається віддатися національно-культурній роботі, але, не бачачи умов для цього і пересвідчившись у геноцидному для українського народу характері фашистського «визволення», знаходить шлях до українського підпілля, де працює в референтурі пропаганди, пише пісні, статті, малює карикатури та плакати, бере участь у створенні Української Головної Визвольної Ради (УГВР) та у виробленні програмових документів, зорієнтованих на об'єднання всіх незалежницьких сил та подолання впливу тоталітарних і авторитарних ідеологій, на поворот до демократичної політичної концепції.

В еміграції, живучи переважно в Німеччині, Іван Багряний виявив велику творчу енергію в широкому інтелектуальному і громадянському діапазоні — як поет, романіст, публіцист, політичний мислитель і діяч, організатор політичного життя. (До речі, саме він був ініціатором і організатором видання українського перекладу «Колгоспу тварин» Орвелла — під таким заголовком вийшла славетна сатира-антиутопія. Це був перший переклад її чужою мовою; ювілей цього видання недавно відзначив «День», а особливо варто відзначити заслугу Багряного.) З-під його пера виходили поезії, частина яких об'єднана в збірці «Золотий бумеранг» (1946; ця збірка дала підставу Ю. Шереху-Шевельову поставити ім'я автора поряд з Уласом Самчуком,

як двох найвидатніших письменників української еміграції); романи «Тигролови» (1944, друга редакція — 1946—1947), «Сад Гетсиманський» (1950), «Огненне коло» (1953), «Антон Біда — герой труда» (поетична сатира, 1956), «Буйний вітер» (1957), «Людина біжить над прірвою» (1965), п'єси — «Морітурі», «Генерал», «Розгром» та інші твори.

Однією з головних тем творчості Івана Багряного було викриття системи більшовицького терору, показ жорстоких і підступних методів роботи каральних органів — тут він використав багатий матеріал особистих вражень. Його роман «Сад Гетсиманський» був чи не першим твором емігранта з СРСР, який розповів правду про жахливий катівський механізм більшовицької влади. Юрій Шерех-Шевельов назвав його «справжньою енциклопедією радянської політичної в'язниці» і спростував тезу про Солженіцина як першовідкривача цієї теми: роман Багряного з'явився набагато раніше за твори останнього. Критик говорить про «разючу подібність» «Саду Гетсиманського» та «Архіпелагу ГУЛАГ» (попри більшу масштабність останнього), а водночас зауважує, що «брак сприятливої кон'юнктури 1950 року супроти 1970-го і класичне українське невміння виходити поза своє гетто спричинилося до того, що роман Багряного не здобув і одної тисячної частки тієї популярності, якої досягла документальна епопея Солженіцина».

І все-таки саме романи Багряного — «Тигролови» й «Сад Гетсиманський» — стали тими, що були перекладені англійською та деякими іншими мовами і здобулися на певний резонанс на Заході.

Багатьма європейськими мовами був перекладений і його памфлет «Чому я не хочу вертатися до СРСР?», що мав великий розголос серед української еміграції та у світі. Це — один із шедеврів багатогранної й темпераментної публіцистики Багряного, яка збагатила скарбницю української політичної думки та історію визвольних змагань.

Памфлет «Чому я не хочу вертатися до СРСР?» був відповіддю на облудні заклики радянської пропаганди й на безсоромні дії західних урядів, які сприяли насильницькій репатріації біженців до СРСР — прямо в концтабори. Це була відповідь патріота України, який хотів використати станови-

ще емігранта — перебування у вільному світі — для боротьби за її свободу. Це був і гіркий докір західній громадськості, яка в більшій своїй частині сліпо не помічала трагедії мільйонів жертв більшовизму або й, загіпнотизована сталінською пропагандою, вороже ставилася до втікачів із СРСР як до нібито фашистських «колабораціоністів». У цьому памфлеті Багрянний, зокрема, писав: «Для європейців і для громадян всіх частин світу (крім СРСР) дивно й незрозуміло, як-то може людина утікати від своєї Вітчизни і не хотіти вертатись до неї. То, мабуть, великі злочинці, що бояться кари за свої великі гріхи перед своєю Вітчизною? Мабуть, тому до нас ставляться з такою ворожістю.

«Дійсно, тут є чому дивуватися для тих, для кого слово «Вітчизна» наповнене святим змістом. Що може бути милішого за Вітчизну, за ту землю, де ти родився і ходив по ній дитячими ногами, де лежать кості предків, де могила матері. Для нас слово «Вітчизна» також наповнене святим змістом і, може, більшим, як для будь-кого іншого. Але не сталінська «родіна». Мені моя Вітчизна сниться щоночі. Вітчизна моя, Україна, одна з «рівноправних» республік у федерації, званій СРСР. Я не тільки не є злочинцем супроти моєї Вітчизни, а, навпаки, я витерпів за неї третину свого життя по радянських тюрмах і концтаборах ще до війни. Вона мені сниться щоночі, і все ж я не хочу нині вертатися до неї. Чому? Бо там більшовизм. Цивілізований світ не знає, що це значить, і може навіть не повірити нам. Та слухаючи нас, мусить поставитися до того уважно».

І далі, розповівши «страшну правду про тамтешній світ», Іван Багрянний закінчує свій пристрасний памфлет — заклик до людської совісті й розуму — такою відчайдушною пропозицією: «Людині, що виросла в нормальних людських умовах, важко повірити у все, що діялося там, на одній шостій частині світу, за китайським муром.

Нам світ може не повірити. Добре!

То нехай нам влаштують суд. Нехай нас судять, але в Європі, перед лицем цілого світу. Нехай нас обвинувачують, у чому хочуть, але нехай нас

судять представники цивілізованого світу. Всі оті сотні тисяч нас, утікачів від більшовизму, сядуть на лаву підсудних.

Нехай нам влаштують суд.

Але на такий суд Сталін не піде!

Ми того суду не боїмося, але він його боїться — «сонцюподібний», «батько народів», «наймудріший із мудрих», «найдемократичніший із демократичних» боїться такого суду, бо то був би суд над ним і над цілим більшовизмом»...

Полум'яний памфлет Івана Багряного, його пристрасна розповідь про страждання українських робітників, селян, інтелігенції (як і інших народів) у більшовицькому «раю» та про свої власні поневіряння, стає в 1940-ві роки одним із тих документів, які допомогли змінити ставлення західної громадськості до проблеми «переміщених осіб», — а водночас це був і початок деміфологізації сталінського режиму. У публіцистиці Багряного саме цей памфлет дослідники відносять до найважливіших скарбів української історії.

Іван Багряний—представник емігрантської літератури і один із тієї тисячі людей, які змушені були тікати у Німеччину, або Австралію від тоталітарного режиму. «...Німеччина стала центром української еміграції, осередком, організаційною структурою життя по таборах і приватних домах». В еміграції у ФРН Іван Багряний розгорнув активну політичну та організаторську діяльність, спрямовану на консолідацію українських патріотичних сил, на вироблення реалістичної й демократичної політико-ідеологічної платформи, — і це знайшло відбиття в його рясній публіцистичній, журналістській продукції.

За кордоном Багряний займається публіцистикою, але не говорить, що це було його ініціативою, так склалися обставини. Основна властивість публіцистики письменника—це змусити читача співчувати, співпереживати, але не «плакати» після прочитаного, а робити все, щоб змінити життя. Де-факто це спрацьовує, як своєрідний засіб впливу, або маніпуляції. Де-юре —це ставить автор в один ряд з «викинутими» із суспільства людьми.

«Замучили вони мого діда за те, що він був заможний український селянин (мав 40 десятин землі) й був проти «комуни», а дядька за те, що він був за часів національної визвольної боротьби — в 1917-1919 рр. — вояком національної армії Української Народної Республіки. За те, що боровся за свободу і незалежність українського народу». Цими та іншими прикладами із свого життя автор постійно викликає ще більшу довіру читацької аудиторії. Це є інформаційним наповненням публіцистики письменника. Не достатньо просто розповісти про певні події, потрібно чітко окреслити масштаби описуваного автором, мається на увазі не перенасичувати статтю інформацією, а написати так, щоб не виникло більше запитань.

Громадянський темперамент Багряного не вміщався в річищі суто художньої творчості й проривався в поезії та прозі — політичними деклараціями та політичною сатирою. (Згадаймо хоча б поетичний цикл «Каїнам, хамам і провокаторам, мертвим, живим і ще не народженим, в Україні і поза Україною сущим» — з характерним, так інтимно пережитим епіграфом з Олеся: «Свої серця нам виривали, чужі тесали нам хрести».) Зате й навпаки — в його публіцистиці на ідеологічні конструкції та логічні викладки лягає печать емоційності та поетичного візіонерства, не кажучи про стилістичну багатобарвність і часом «світіння» слова. Загалом же публіцистичний доробок Івана Багряного являє надзвичайний інтерес і, як уже говорилося, багато в чому повчальний і не втратив своєї актуальності. Не всі, напевно, погодяться з поглядами автора, часом висловленими в запалі полеміки (та в цьому й немає доконечної потреби), але, поза сумнівом, кожному можуть дати неабиякий імпульс для роздумів, для порівняння двох уже досить віддалених один від одного періодів нашої та світової історії й висновків про минуле і тепер в ній, про динаміку суспільно-політичних процесів та критерії їх оцінки, про пошукування інтелектуального «ключа» до них.

Зокрема тим читачам в Україні, тій частині молоді, в уявленні якої, через необізнаність, уся ідеологія українського національно-визвольного руху зводиться до праць Д. Донцова та його прихильників і послідовників, не зайве буде ознайомитися і з іншими концепціями.

Водночас публіцистика Івана Багряного є квінтесенцією національної гідності й суверенності, обстоювання повноти національного буття. Вона подає приклад послідовного, безкомпромісного і аргументованого викриття російського великодержавного шовінізму — як у його популярно-вульгарних формах, так і в «прогресистських» та «інтелектуалістських». В силове поле політичної думки Багряного входив і широкий спектр фактів та процесів світового політичного життя. Соціалізм, комуністичну ідеологію Іван Багряний знав не збоку, як щось чуже й далеке, — він внутрішньо пережив її, вижив, відродився з неї, очистився — тому судив про неї глибше, точніше і справедливіше, ніж інші, від початку до неї далекі; тому бачив її «зсередини»; тому міг давати прогнози, що справджувалися. А його викриттям додавав сили гнів за спаплюжені надії мільйонів, які були повірили фальшивим богам, гнів і біль за знищене українське відродження.

У памфлеті «Чому я не хочу вертатися до СРСР?» Іван Багряний писав:

«Я вернусь до своєї Вітчизни з мільйонами своїх братів і сестер, що перебувають тут, в Європі, і там, по сибірських концтаборах, тоді, коли тоталітарна кривава більшовицька система буде знесена так, як і гітлерівська. Коли НКВС піде вслід за гестапо, коли червоний російський фашизм щезне, як щез фашизм німецький.

Коли нам, українському народові, буде повернено право на свободу і незалежність в ім'я християнської правди і справедливості».

Сьогодні Іван Багряний повернувся в Україну своїм пристрасним словом, що пробуджує у кожного справжнього українця почуття національної гідності. І стверджуються горді слова, викарбувані на його могилі:

«Ми є. Були. І будем Ми! Й Вітчизна наша з нами».

Література

1. Багряний І. Між “трупом” і “привидом” / І.Багряний // Укр. вісті. — Л.: Наші позиції, 1946
2. Багряний І. Публіцистика./ І. Багряний. — К., 1996 — 856 с.

3. Багрянний І. Чому я не хочу повертатися до СРСР [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.varnak.psend.com/why.html>
4. Багрянний І. Публіцистика [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.blog.meta.ua/~meineivawka/posts/i967356>
5. Бібліотека української літератури [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.ukrlib.com.ua/bio/printout.php?id=14>
6. Дзюба. І. Громадянська снага і політична прозорливість (Про публіцистику І. Багряного)
7. Дзюба І. // Слово і час. – 1996. – № 10. – С.82 – 84.
8. Дзюба. І. Публіцистика Івана Багряного / І.Дзюба – К. : Сучасність, 1992. — № 4, — С.64-70
9. Електронна бібліотека. Твори Івана Багряного. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrclassic.com.ua/katalog/b/bagryanij-ivan>
10. Жулинський М. «Іван Багрянний» / М.Жулинський //Слово і час –К.Слово і час. – 1991 р
11. Іванов В. Основні функції і принципи преси. - К.1998.—96 с.
12. Літературознавчий словник-довідник / Р.Т. Гром'як, Ю.І. Ковалів та ін. — К.: ВЦ «Академія», 1997. — с. 531
13. Михайлин Л.І. Журналістика як Всесвіт /Л.І. Михайлин. — Х.: Прапор, 2008 —511с.
14. Москаленко А., Іванов В., Пономарів О. Українська журналістика-97. /За ред. А. З. Москаленка.- К, 1997.
15. Синицина О. В. Стилiстична майстернiсть памфлетiв Iвана Багряного. [Електронний ресурс].— Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vlush/Filol/2010_11_1/25.pdf
16. Українська діаспора: літературні постаті, твори, біобібліографічні відомості / Упорядк. В. А. Просалової. – Донецьк: Східний видавничий дім, 2012. – 516 с.
17. Чекалюк В. В. Недарма Іван Багрянний не хотів “повертатися до СРСР” / В.В. Чекалюк //Українське журналістичнознавство [Текст]: зб. наук. ст. Вип.

4 / КНУ ім. Т. Шевченка; Ін-т журналістики та ін.- К.: Видавництво

Інституту журналістики, 2003.—73 с

18. Шаповал Ю. Г. Газета “Волинь” як український часопис (1941 – 1944 рр.)/ Ю.Г. Шаповал // Збірник праць науково-дослідного центру періодики. – Львів, 1994. – Вип. 1. – С. 122–138.,

19. Шевченківські лауреати 1962—2001:Енциклопедичний довідник. — К., 2001. — С. 29—31.

20. Шугай О. В. Багряний Іван/ О.В. Шугай // Енциклопедія сучасної України. — Т. 2. — К., 2003. — С. 65—66.

21. Штендер Є. Іван Багряний [Електронний ресурс]. – Режим доступ: [http://www. forum.ottawa-litopys.org/documents/dos0302_u.htm](http://www.forum.ottawa-litopys.org/documents/dos0302_u.htm)

Напрямок 3. Традиції й новаторство Івана Багряного в осмисленні національної ідеї

Золотухіна Н.

Первомайська ЗОШ I-III ступенів №5

ГРОМАДЯНСЬКА ЛІРИКА ІВАНА БАГРЯНОГО – МАНІФЕСТ УКРАЇНСЬКОЇ ГІДНОСТІ

Анотація. У статті розглядаються особливості громадянської лірики Івана Багряного, що дає змогу зрозуміти образ «вільної людини» в його творчості. Характерними рисами ліричного героя Івана Багряного є гідність, честь, та непереможне бажання волі. При цьому внутрішня воля, тобто вірність собі, та можливість залишатися собою домінують над зовнішньою свободою і свободою дії. Іван Багряний дотримується думки, що внутрішня воля прямо не залежить від активності життєвої позиції героя, його бажання відкрито чи внутрішньо конфронтувати із зовнішніми обмежувальними

обставинами. Український поет неодноразово підкреслює, що людина залишається вільною доти, доки не зрадила власним ідеалам, а мірилом вірності собі обирає патріотизм.

XX століття як період глобальних катаклізмів та подій планетарного масштабу плідно представлений у літературі різноманітним стилів, жанрів та літературних течій. Особливу увагу привертають письменники, чиї твори вважаються художніми «документами доби». Одним з найяскравіших національних авторів міжвоєнного та повоєнного періоду XX століття є Іван Багряний (творчий псевдонім Івана Лозов'ягіна, 1906-1963). Творчість письменника стала відповіддю на соціально-політичні катаклізми, зокрема на тоталітаризм, колоніалізм і нацизм, тому її розглядають передусім у контексті антитоталітарного дискурсу. Іван Багряний позиціонується як автор із глибокою українською ідентичністю, постає речником свого покоління, носієм ідеї глибокої гуманності, а його твори є своєрідним гімном гідності та волі.

Проблема волі як фундаментальної цінності в житті людини набуває різноманітних інтерпретацій залежно від авторського трактування та жанрово -

стильових особливостей твору. У творчій спадщині Івана Багряного центральним орієнтиром є «вільна особистість», а також умови та обставини, котрі обмежують її самореалізацію чи, навпаки, сприяють їй. У публіцистичному доробку автора свобода особистості розглядається в особистісній та суспільній площинах, передусім у національному та соціальному аспектах. Своє мистецьке рішення вона знаходить і в поетичному

доробку письменника, отримуючи особливе авторське звучання та увиразнюючи творчу позицію митця.

Іван Багряний, як і багато літераторів, розпочав свій творчий шлях як поет, надрукувавши у середині 20-х рр. XX с. свої перші вірші в газеті «Червоний кордон», де працював ілюстратором. У 1925 р. під псевдонімом

І.Полярний він опублікував першу збірку «Чорні силуети», яку радянська критика зустріла насторожено та доволі холодно [9]. У 1929 р. збірка «До меж заказаних», [7, 11-12] закріпила за ним славу талановитого, але неоднозначного поета, котрому небайдужа доля власного народу. Важливо наголосити, що Іван Багряний, за визначенням Л. Череватенка, як поет «...не відривався аж так високо над землею, щоб заперечити політичну, соціальну, просвітницьку функцію поезії...» [5,132], і використовував власні твори як засіб естетичного, духовного та національного виховання, що не оминуло уваги ні його прибічників, ні опонентів. 1931 р. І. Ярмолинський у своїй рецензії на поему «Скелька» наголошує на тому, що «в автора годі шукати голої агітації, однак, ціла книжка кожним словом агітує» [14, 505].Звісно, критик має на увазі лише антирелігійну та антиклерикальну агітацію,проте, на нашу думку, дана цитата доволі вдало характеризує більшість як віршованих, так і прозових творів Івана Багряного.Л. Череватенко наголошує, що Іван Багряний прямо зараховував себе до поетів-борців, поетів-воїнів за велику справу попередників [3, 132]. У віршах та поемах відображається його неортодоксальний, не завжди «соціалістично-благонадійний» світогляд, а тому автор був приречений стати жертвою критики та звинувачень. Збірка «У поті чола» (1929) була заборонена цензурою, а 16 квітня 1932 року поета заарештували в Харкові, звинувативши «в проведенні контрреволюційної агітації» через його поему «Ave Maria», історичний роман у віршах «Скелька», якою, як зауважує Г. Костюк, автор ствердив свою дозрілість, високу поетичну обдарованість, ритмічну й евфонічну оригінальність [12, 430], поеми «Тінь», «Вандея», «Гутенберг» [4] та соціальні сатири «Батіг», «Комета», «Собачий бенкет», які, на думку П.Волиняка, ще не перевершені в нашій літературі [12, 533]. Свобода думки та слова коштували митцеві батьківщини – письменник опинився в еміграції. У середині 40-х років він став відомий світові як обдарований прозаїк, проте не покинув поезію, упорядкувавши у 1946 р. збірку «Золотий бумеранг», що містила загублені, знищені та конфісковані вірші за останні 20 років. Як пише М. Жулинський, ця збірка стала

оптимістичним гімном людині та цілій планеті, що прагне до сонця та до свободи [2, 638].

У громадянській ліриці концепт волі актуалізується через почуття патріотизму, що є засобом розкриття зовнішньої та внутрішньої свободи людини. У ряді різножанрових поезій, як-от у сатирах «Газават» та «Слинянин», пародіях та викривальних памфлетах, ліричних «Комета» та «Товаришам», викривальній та історичній поемах «Антон Біда – герой труда» та «Скелька», Іван Багряний звертається до одвічної боротьби українців за національну незалежність, але особливого звучання мотив національної свободи набуває в авторських піснях та гімнах. Стиль його громадянської лірики різниться: часто пафосний він переходить у ніжно-ліричний чи, навпаки, сатиричний. Багато літературознавців відзначають його декларативність і відверту публіцистичність [11], втім основний акцент робиться на високій ідейності творів, котра затьмарює їх естетичну вартість [13]. М. Балаклицький називає марші Івана Багряного поетичними агітками, оголеною публіцистикою без філософської глибини та версифікаційної вправності, чия ідея дуже проста

– заклик до збройної боротьби [2, 37]. Хоча написання пісень, маршів та гімнів поет почав із наслідування, пародіювання та полеміки, але як наголошує Л. Череватенко, «він таки створював і намагався прислужитись становленню вільної України, а не лише плакав та розбалакував» [3, 123]. А отже, громадянська лірика та пісні Івана Багряного – це якісно нова сторінка української поезії, яка повною мірою відображає авторську мрію про вільний народ на рідній землі.

Н. Шаповаленко зазначає що образність лірики Івана Багряного публіцистично-художня [10, 276], переважно побудована на ряді протиставлень «свій-чужий» із позитивною конотацією першого слова пари. Причиною цього є узгодження мотивів письменника з його здатністю мислити як громадянин і як художник [10, 276]. Л. Череватенко, наголошує на тому, що Іван Багряний «змалку в себе увібрав естетичні засади народу, обдарованого музично, пісенно» [3, 120], що, на нашу думку, позначилось

на стилістиці, ідейній та образній наповненості його віршів та пісень . Так, у «Гімні», написаному у співавторстві з М. Бажаном та П. Тичиною, викривається фальшивість радянських лозунгів, що декларують рівноправність республік у «соціалістичному раю», рефреном звучить заклик до визвольної боротьби, традиційно підкреслюється домінування ідеї національної волі над особистими бажаннями та проблемами: «Вставай, Україно! Вставай непоборна! Зривай геть кайдани, надіті в «раю»! У горі єдина, у муках соборна! Вперед! Ми здобудем свободу в бою!»[3, 125]. У марші «Україна» звучать подібні мотиви. Поет декларує перемогу духу над тілом, виправдовує патріотичну жертовність тріумфом високої ідеї, адже той, хто помирає нескореним, залишається вільним. Іван Багряний звертається до класичного художнього порівняння співвітчизників з орлами, підкреслюючи гордість нації, яка швидше обере смерть, ніж неволю: «...Грізно реве неблаганна стихія. – Нас вже до ями на смерть привели. Тільки не знали ж напасники злії, Як умираючи б'ються орли» [3, 126].

М. Балаклицький підкреслює, що Іван Багряний вкладає у вірші, власний кодекс честі: живучи в мезових ситуаціях, бути лицарем без страху і догани, належати до ордену «крицевих» людей без жалю, під яким розуміємо внутрішню розчахнутість [2, 31]. У поезії «Перепілка в житі – радість», поет закликає сучасників черпати натхнення на боротьбу в героїчному минулому, що вкаже правильний шлях до вільного майбутнього. Стилїстика віршів, зокрема використання історизмів та архаїзмів, особливості синтаксичної побудови, допомагають повніше розкрити основну думку письменника: «Онуки звияжців, діти героїв – Ми вірні наказам великих предтеч, – Нас не зламали в нерівнім двобої ні тюрми, ні диби, ні зрада, ні меч.» [3, 126]. Громадянська поезія Івана Багряного моделює бажану поведінку читача. Проте остаточний вибір: плисти за течією, покрививши проти власної душі та нації, чи стати на нелегкий шлях боротьби – автор залишає адресатові. Самому вирішувати як жити і за що померати – у цьому і полягає багрянівська свобода людини.

О. Шевченко вважає Івана Багряного поетом національного всесвіту, що поєднує у віршах лірику, політику, психологію і глибоку філософію естетичних почувань [12, 636]. Саме подібний спосіб викладу разом із життєствердними ідеями віршів змушують читача відчувати себе невід'ємною частинкою народу, що самоутверджується, доводячи своє право на волю. Таким чином, громадянська лірика Івана Багряного є потужним поштовхом для пробудження «сірих мас», адже, як зазначає Л. Череватенко, поет «намагався розбудити гордість, самоповагу своїх затурканих, безвольних земляків. Не добивати їх, не упосліджувати, не топтати зайвий раз їхню гідність, а підносити їхню ... зневажену честь!» [3, 123]. Наскрізь проникнута визвольницькими мотивами, громадянська поезія Івана Багряного апелює до різних верств населення. Заклики до патріотичної боротьби звучать у «Марші єдиного народного фронту України» та «Марші трудового народу», «Юнацькій», «Пісні про Юрія Тютюнника», «Марші молоді», «Марші української молоді», «Марші Одумівського руху» та «Юнацькій пісні», а також у «Гімні республіки». У «Марші каторжан» поет оптимістично стверджує, що, хоча зовнішню свободу можна обмежити, людина залишатиметься вільною, доки не стане «рабом духу»: «В неволі родились, в неволі зростали. Ніхто не щадив нас – нас всі розпинали... Вставайте, рабів легіони! ...Все знищимо! Зламаємо! Розтопчемо в бою! Повернемо свободу й Вітчизну свою!» [3, 128]. Рядки його творів сповнені вірою у непереможність духу, окриленого національною ідеєю. А той факт, що життєва позиція автора повністю збігається із задекларованими цінностями, робить його поезію неповторною. Недарма найвищим досягненням Івана Багряного як поета вважається громадянська поема «Гуляй-поле» [2, 37], присвячена боротьбі за свободу. Важливо наголосити, що громадянська лірика вітчизняного поета є маніфестом не просто гідності, а передусім української гідності. Патріотизм та відданість Вітчизні трактуються як невід'ємні сторони життя індивіда, адже, як зауважував І. Дзюба, «громадянський темперамент Багряного не вміщався в річищі суто художньої творчості й проривався в поезії та прозі» [8]. Тому особливо

актуальною в його віршах є тема здобуття незалежності України навіть ціною жертвності. Вона звучить у всіх гімнах та маршах, у поезіях «Золотий бумеранг», «Перепілка в житті – радість», «Газават», «Аргонавти», «Балада про серце», «Собачий бенкет», «Тінь», поемах «Гуляй-поле», «Мечоносці» та «Вандея», а також у романі у віршах «Скелька». Іван Багряний продовжує романтично-ідеалістичну тенденцію української літератури в тому, що стосується її ідейного спрямування, хоча стилістика його поезій різноманітна.

Поетика віршів Івана Багряного тісно пов'язана з поняттям волі та її символікою. Іноді автор ототожнює її з Батьківщиною, іноді асоціює особисту свободу з національною. У поезіях письменник виводить образ України як «степової Беатріче». Вона найчастіше втілена у постаті молодої, гордої, нескореної українки, котру випробовує доля, наприклад у поезії «Дівчині» [4]. Також мотив свободи розкривається через символічні образи «підхмарних журавлів» та «вільного вітру», котрі виступають контрастним фоном життя і діяльності людей. Вони є втіленням повноти волі, котру не можна обмежити зовнішніми нормами: «Такий він славний розбишака вітер! Такий у мене милий трубадур! — Порозганяв геть-чисто всенські звіти, Перемішав відгомони культур» [4]. Подібна символіка вітру як втілення свободи зустрічається у однойменному вірші із поезій, котрі не ввійшли до надрукованих збірок. З одного боку, цей образ функціонує як продовження класичної української фольклорної традиції. З іншого боку, він передає всю повноту сподівань автора, адже дарує людям надію.

У громадянській ліриці Івана Багряного окремої уваги заслуговує роман у віршах «Скелька», у якому автор під прикриттям героїчного повстання селян проти диктатури монастиря на фоні зворушливої історії кохання езопівською мовою змалював підрадянську дійсність [12, 892]. Головні протагоністи поеми Данило Чорний, Мар'яна та старий Гармаш є носіями таких основних національних цінностей, як гідність, вірність, волелюбність та мужність. Головною ідеєю твору є незнищенність духу свободи, що дримає навіть у поневолених селянах. Стилiстично витримана в

дусі шевченківських творів, поема повертає до героїчних дум та балад козацького минулого. Символізм твору легко зчитується на всіх літературних рівнях.

Погоджуємось із І. Ярмолинським в тому, що «автор дуже вдало зумів у цій рямці романтичної легенди вкласти надзвичайно актуальний і для нашої доби зміст» [2, 504]. Використовуючи історичний сюжет, Іван Багряний показує реальне обличчя радянського колоніалізму, що прагне абсолютного контролю над пересічною людиною. Наскрізним мотивом поеми є заклик не лише до пасивного спротиву, а до активної боротьби за своє щастя. Як писав радянський критик О. Правдюк, характеризуючи поеми письменника «Скелька» та «Ave Maria»: «(автор) не тільки не мириться з радянською дійсністю, але й має намір ... змінити її» [2, 512].

У свій час поеми Івана Багряного отримали неоднозначну оцінку. Критики розглядали їх залежно від своєї політичної позиції та особистої зорієнтованості. Проте кожен з них зумів побачити основний намір автора – відображення прагнення свободи та готовність платити за неї найвищу ціну. Своєрідним підсумком цього прагнення є фінальні рядки поеми «Скелька»: «Гримлять нам молоти – фанфари перемоги. Нам не просить, нам не молить ні в кого – Тримайсь. Тягни! До сонця! Д'горі! Д'горі, краю мій!» [6, 200]. Інша поема Івана Багряного «Антон Біда, Герой труда» – належить до публіцистичної лірики автора. Як зауважує Д. Чуб, вона була написана на вимогу часу, повна оптимізму, нищівної правди, втіленої у сатирі [12, 536]. Її стиль то пафосно-ідеалістичний, то іронічно-сатиричний. Основною темою твору є «одіссея» ліричного героя Антона Біди, котрий намагається зберегти свою гідність та здобути право на свободу. Антон Біда символізує весь український народ, за визначенням Д. Бучинського – «народ-невмираку» [12, 619], уособлюючи як авторське «я», так і кожного з незгідних із тоталітарною системою. За сюжетом епічної поеми герой проходить шлях українського переселенця, дисидента, каторжанина, учасника війни і навіть емігранта. Фактично, Іван Багряний показує шлях становлення справжнього патріота, який приходить до чіткого

усвідомлення своєї ідентичності в боротьбі за себе. Письменник акцентує, що його персонаж – збірний образ незчисленної кількості людей, постраждалих за прагнення відстоювати власні права та свободи: «За слово правди, за свій рід, За волелюбство, за нарід, Сибір на бідного Биду!!! Так написалось на роду» [1]. Іван Багряний використовує свій талант, щоб продемонструвати непримиренність радянської системи до інакомислячих, її курс на уніфікацію. У результаті такої політики кожен націонал-патріот змушений або адаптуватися і піддатися, або рятуватися від переслідувань і тікати. Із цим існуюча влада бореться всіма доступними їй засобами, окрім зміни внутрішньої політики: «Тому і місце завузьке. Тому й кордони «на замке». Щоби з широкої «страни»

Не повтікали всі сини» [1]. Окремою проблемою у поемі Іван Багряний виділяє фатальний вплив тоталітаризму на право вибору людини через фізичний та моральний тиск. Він повертається до цієї теми в публіцистиці та прозі, наголошуючи, що радянська система вимагає від людини повної покори, навіть якщо це суперечить здоровому глузду чи моральним принципам: «Свобода – це закритий рот.... Ну, словом – все «наоборот» [1]. У поемі «Антон Біда, Герой труда», як і в публіцистиці, Іван Багряний виділяє проблеми національного самовизначення, свободи слова та вибору, а також боротьби за права української еміграції і проти примусової репатріації. Таким чином, громадянська лірика автора є органічним доповненням його прози, привертає увагу до протистояння особистості і системи, а також до знецінення окремої людини перед лицем глобальних проблем: «У саяві сталінських програм Несе свої закони: Тут числять золото – на грам, «Людішек» – на мільйони» [1].

Громадянська лірика письменника дає змогу краще зрозуміти образ «вільної людини» в його творчості. Характерними рисами ліричного героя Івана Багряного є гідність, честь, патріотизм та непереможне бажання волі. При цьому внутрішня воля, тобто вірність собі, та можливість залишатися собою домінують над зовнішньою свободою і свободою дії. Іван Багряний дотримується думки, що внутрішня воля прямо не залежить від активності

життєвої позиції героя, його бажання відкрито чи внутрішньо конфронтувати із зовнішніми обмежувальними обставинами: «Був тихий, смирний, як вода, Але... був гордий цей Біда. Тому – за честь хоч ти розпни! Він не боявся сатани» [1]. Український поет неодноразово підкреслює, що людина залишається вільною доти, доки не зрадила власним ідеалам, а мірилом вірності собі обирає патріотизм: «У сонячнім сяйві, як пісня побідна, Про нас прогримить Україна свободна. Онуки героїв згадають в цей час І дивні легенди розкажуть про нас » [3, 128].

Література

1. Багряний І. Антон Біда, Герой труда / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.poetryclub.com.ua/metr.php?id=208&type=tvorch>
2. Багряний І. Вибрані твори / Упоряд., автор передм. та приміток М. Балаклицький / Іван Багряний. – К. : Смолоскип, 2006. – 687с. – (Сер. «Розстріляне Відродження»).
3. Багряний І. «Вперед, сини народу, в кайдани закутого!» Тексти пісень / Іван Багряний [Передмова Л.Череватенко] // Київ. – 1996. – № 1-2. – С.119-138.
4. Багряний І. Золотий бумеранг: Вірші. Поеми. Роман у віршах. Сатира та інші поезії / Іван Багряний. – К. : Рада, 1999. – 680с.
5. Багряний І. З поеми «Блокада»/ Іван Багряний // Дніпро. – 1998. – № 7-8. –С.135-138.
6. Багряний І. Скелька: Поеми / Іван Багряний. – Х.: Важпромавтоматика, 2008. – 288с. – (Серія «Грамота»).
7. Балаклицький М. «Нова релігійність» Івана Багряного: Монографія /М.Балаклицький. – К. : Смолоскип, 2005. – 167 с.
8. Дзюба І. Бронебійна публіцистика. Іван Багряний. [Електронний ресурс].
– Режим доступу: <http://www.day.kiev.ua/uk/library/books/bronebiyna-publicistikaivan-Bagryaniy>

9. Чекаліна В. «Ми є. Були. І будем ми. Й Вітчизна наша з нами» //«Кримська Світлиця». – 2006. – № 9. – 24 лют. / [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://svitlytsia.crimea.ua/?section=article&artID=3635>
10. Шаповаленко Н. Публіцистичність лірики Івана Багряного. /Н.Шаповаленко / [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/prsl/2006_14/23.pdf
11. Шаповаленко Н.М. Форми синтезу ідейно-публіцистичного та образно-художнього начал у творах Івана Багряного [Текст] : автореф. дис... канд. філол. наук: 10.01.08 [Електронний ресурс] / Н.М. Шаповаленко; Київський нац. ун-т ім. Т.Шевченка, Ін-т журналістики. – К., 2007. – 18 с.
12. Шугай О. Іван Багряний: нове й маловідоме. Есеї, документи, листи, спогади, нотатки, факти. Кн.1. / О.Шугай. – К.: Смолоскип, 2013. – 960с. + 48 іл.
13. Шугай О. Іван Багряний: нове й маловідоме. Есеї, документи, листи, спогади, нотатки, факти. Кн.2. / О.Шугай. – К., Смолоскип, 2013. – 1048с. + 48 іл.
14. Ярмолинський І. Рецензія на поему «Скелька» Івана Багряного / Багряний І. Вибрані твори / Упоряд., автор передм. та приміток М. Балаклицький. – К.: Смолоскип, 2006. – С.503-505.

Колесник Т.

Харківська гімназія №86

«Я ВИЗНАЧИВ СОБІ ШЛЯХ - ШЛЯХ УКРАЇНСЬКОГО ПИСЬМЕННИКА...»

Анотація. Стаття присвячена аналізу традицій й новаторства Івана Багряного в осмисленні національної ідеї.

Стаття присвячена аналізу традицій й новаторства Івана Багряного в осмисленні національної ідеї. Простежено, що Іван Багряний на сьогодні вже не є постаттю невідомою для читача в Україні. На основі вивчення

встановлено, що переслідуваний і караний на батьківщині, в УРСР, він не для всіх виявився бажаним і зручним в еміграції, в діаспорі його політична позиція ставала предметом не лише заперечень, а й злостивих перекручень та наклепів, а серед політичних супротивників знаходилися й такі, що погрожували йому розправою і вдавалися до засобів кримінальних.

Івана Багряного без перебільшення можна назвати однією з ключових постатей в українському літературному процесі середини ХХ століття. Це надзвичайно виразно починаємо розуміти, відзначаючи 110-річний ювілей письменника.

Хотілося б наголосити на тому, що завдяки зусиллям національної спілки письменників України, Фонду культури України і представництву Фундації імені Івана Багряного видатний український письменник і громадсько-політичний діяч був включений до Календаря пам'ятних дат ЮНЕСКО на 2006 рік. У цьому Календарі пам'ятних дат, до святкування яких приєднується ЮНЕСКО, ім'я Івана Багряного перебуває в одному ряду з іншими ювілярами: Іваном Франком, Генріхом Гайне, Бертольдом Брехтом, Вольфгангом Амадеєм Моцартом, Зигмундом Фройдом, Полем Сезаном, Карлом Гольдони, Лукіно Вісконті, Єжі -Гедройцем та ін.

Адекватна оцінка творчості І. Багряного є концептуально важливою для розуміння багатьох проблем сучасного українського літературознавства, зважаючи на те, що й сьогодні навколо постаті письменника та його творчого доробку поміж науковцями точаться суперечки. Це передусім викликано як постаттю митця, так і непересічністю його творів, де поєднується глибока думка та цікавий сюжет[15,93].

Іван Багрянний — один із тих, хто своїм палким і нескореним словом виборів незалежність для України і самовіддано вірив, що народ український її виборе. Це «одна з найяскравіших і найдраматичніших постатей в українському письменстві і громадянстві першої половини і середини ХХ століття». Його переслідували на Батьківщині і не завжди розуміли в діаспорі. Все життя Івана Багряного сповнене ризику і драми. Життя і творчість Івана Багряного — приклад високої національної

самосвідомості яскравої особистості, відданого патріота України, що перед цілим світом ствердив свою віру в непоборність і вічність буття свого народу. «Нещадний до всіх поневолювачів і катів. Ворог усякої брехні, підступництва, облуди. Ворог рабської психології і покори. Ворог продажних і нищих, юд і фарисеїв, зрадників, перевертнів і донощиків. І водночас — возвеличник відважних і сильних, чесних і незрадливих, бентежних і гордих людей — носіїв української і вселюдської правди. Таким він був. Таким відійшов у безсмертя,» — так написав після смерті письменника Григорій Костюк[10,74].

У 1946 р. за кордоном було надруковано памфлет Івана Багряного «Чому я не хочу вертати на "родіну"?». Він привернув увагу світової громадськості вражаючою правдою про істинне становище людини в СРСР. урятував від репатріації не одного нещасного. Його перекладено багатьма мовами. Так само багатьма мовами видавалися романи письменника за кордоном, там вони користувалися популярністю, «пробиваючи мури чужих літератури, як наголосив у некролозі Г. Костюк. У ньому близький товариш І. Багряного ще з 20—30-х рр. з гіркотою зазначав: «Ми навіть на сьогодні добре не усвідомлюємо, кого ми втратили. А втратили в розквіті творчих сил насамперед оригінального, вникливого, перманентно неспокійного письменника, поета великої уяви, схвильованої суспільної і душевної напруги, самобутнього образно-мистецького бачення світу. Політика, що він їй віддавав чимало часу в останньому періоді свого життя, це лише частка, лише похідне його вічно схвильованої поетичної душі активного романтика. Це акція, сказати б образно, вимушена обставинами трагічного часу і його глибокою свідомістю обов'язку служіння українському народові».

На рідній землі його люто ненавиділа більшовицька влада, ім'я митця було занесено в чорні списки зрадників народу, а твори надовго вилучені з літературного вжитку. Тільки 1991 р. Івана Багряного реабілітовано, відтоді почала перевидаватися його творча спадщина.

Активна громадянська позиція, гнівний протест проти всієї радянської системи, прагнення продовжити національні ідеї доби УНР спонукали до того, що І. Багряний став відомим політичним діячем, якого Ю. Лавріненко назвав "найвидатнішим політичним речником першої еміграції з Радянського Союзу" [10, 612]. Саме в еміграції він активно розгорнув свою політичну діяльність, очолював УРДП, організував газету і видавництво "Українські вісті", був обраний головою Української Національної ради, згодом – віце-президентом Української Народної Республіки у вигнанні. Він згуртував українців різних політичних сил навколо однієї спільної ідеї – національної.

Слід зазначити, що найбільше І. Багряний поцінований як письменник, публіцистика ж була предметом поодиноких досліджень В. Гришка, І. Дзуби, Г. Костюка, В. Наддніпрянця, О. Утріско та ін., які вивчали її проблемно-тематичні аспекти, та окремо досліджений памфлет "Чому я не хочу повертатись в СРСР?", натомість не повною мірою досліджена політична публіцистика і провідна в ній – національна ідея. Зміст публіцистичного матеріалу відображає стан справ у суспільстві з певних світоглядних позицій тієї чи іншої соціальної групи і має на меті формування чи підтримування або заперечення певних світоглядних позицій читача матеріалу, а отже, має чітку (явну або приховану) ідеологічну компоненту. "Публіцистичний твір у тій чи іншій мірі завжди інтегрований з найважливішим сегментом загального дискурсу – політичним дискурсом, який несе в собі ідеологічний зміст" [13, 581].

У політичній публіцистичній спадщині І. Багряного виділяються провідні теми, серед яких осмислення подій в Україні та за її межами за часів Сталіна й Хрущова, зокрема й такі події, як укладення договору між Польщею, СРСР і Чехо-Словаччиною про діяльність, спрямовану проти партизанських груп; висвітлення діяльності УРДП, зокрема, проведення з'їздів цієї партії; висвітлення перебігу судового процесу між російським емігрантом Кравченком, автором книги "Я вибрав свободу" і редакцією "Українських вістей"; полеміка з українськими націоналістичними,

прокомуністичними та російськими виданнями, зокрема з Р. Абрамовичем у "Социалистическом вестнике", "Новом мире", "Известиях" щодо російського шовінізму; осмислення діяльності Американського Комітету звільнення народів СРСР; розгортання процесу репатріації до СРСР; проведення конгресу вільної преси в Берліні тощо.

Та слід наголосити, що провідною для публіцистики І. Багряного, як і для його художньої творчості, паростками якої стали лірика та історична белетристика, що ґрунтувалися на соціологічній концепції історії України, стає національна ідея. У романістиці ("Скелька", "Тигролови", "Сад Гетсиманський", "Людина біжить над прірвою") простежується продовження проблем пробудження національної самосвідомості, проблеми національного життя українців-таборян, інтелектуального поступу української нації та ін., що органічно пов'язано з його публіцистикою та політичними концептами УРДП.

Як уже відомо, що у своїх політичних виступах, памфлетах, статтях, рефлексіях, доповідях він наголошував на необхідності здобуття Україною державності, перебудови її в "прогресивну форму сучасної національної держави" [5, 20]; відстоювання національної ідеї, розмежування понять "національна ідея" і "націоналізм" [6,85]; відродження національної свідомості: "Україна або повстане волею й енергією реально існуючих творчо-продуктивних та бойових сил нації, або її ніколи не буде" [1, 166]; об'єднання національно-патріотичних сил в Україні та за її межами для боротьби за самостійну, незалежну Україну: "Ми ставимо завданням організацію всіх потенціальних сил українського народу в єдиний революційний фронт, зорієнтований на більшість" [5, 20].

Образ України та її долі І. Багрянний створює вже у першому своєму публіцистичному виступі – полум'яному політичному памфлеті "Чому я не хочу повертатись до СРСР?" У ньому центральними образами-антиподами стали образ "родіни" й України (у подальшому таке протиставлення міститься у таких виступах, як "Доповідь на II з'їзді УРДП", "Чад імперії", "Істерика російського фашизму", "До питань стратегії й тактики нашої

визвольної боротьби", "Як українці програли процес Кравченка", "2 x 2 = 4" та ін.), для створення яких автор, з одного боку, вдається до іронії і сарказму, використовуючи суржик, як-от: "родіна", "совітська родіна", "необятна родіна", загальний концтабір, з іншого – використовує патетику і співчуття через емоційність, наснаженість, великою кількістю риторичних фігур (запитань, окликів) виражає любов до України-Вітчизни, однієї з "рівноправних", забризканих кров'ю від "варфоломійських ночей", з доведеним до людоджерства народом, матерями й сестрами найшляхетнішого племені, вимордуваною інтелігенцією [8]. Вона одна з найбільш поневолених радянською системою республік, яка прагне вирватися з концтабору: "І насамперед до цього стремить Україна – найбільша з радянських республік після Росії й найбільша з націй, тією Росією поневолених" [2, 126]. Натомість СРСР автор вважав концентраційним табором: "Висловлюючись фігурально, це великий концентраційний табір багатьох націй, цей світ утримується в купі силою фізичного й морального терору органів влади російської більшовицької імперії, і як кожен "путній" концентраційний табір, цей світ підмосковський має непереможну тенденцію геть розбігтися" [2, 126].

Незважаючи на те, що Україна є частиною СРСР, автор переважно розглядає її як окрему державу, постійно наголошує на самобутності, традиціях і окреслює в подальших публіцистичних виступах перспективи її розвитку як незалежної держави. Україна для Багряного мислиться як самодостатня територія, соціально-політичний топос, де стикаються філософські, історіософські, культурологічні, економічні, релігійні та інші ідеї, що становлять внутрішній простір. Це вже не покірنا російська провінція Малоросія, у ній зникли поняття "малорос", "хохол" і "велика частина неукраїнського етнічного населення сьогоденної України заявляє себе все ж таки українцями за державною приналежністю" [2, 130]. Тож омріяна Україна для Багряного – незалежна, рівноправна з іншими вільними країнами у світі. Не останню роль у її розбудові він відводить для українців-емігрантів, на плечі яких покладена особлива місія в українському

державотворенні: "Своєю відданістю українському народові, своєю невтомною енергією і, як треба буде, своїм життям і кров'ю ми відкриємо нову сторінку української історії. Сторінку довершених змагань за свободу, добробут і національно-державну незалежність" [9, 103]. Еміграція мусить виробити тактику, створити не лише окремі партії на зразок УРДП, а має сформувати єдиний національний фронт, доказом чого є створення УНРади та ВО [9, 135]. І тому важливу роль у політичному житті емігрантів І. Багрянний відводить українській еміграційній пресі, такій як газета "Українські вісті" у Європі (у якій певний час був редактором і журналістом) та "Український прометей" у США, яку вважав найбільш демократичною. Саме преса виявилася, на думку публіциста, надзвичайно живучою, агресивною, непримиренною щодо комунізму та фашизму, й оптимістичною [7, 411]. Серед основних завдань преси він визначає вміння організувати й урухомити волю народних мас і найголовніше – вона має виконувати велику функцію "як в царині боротьби з нашим одвічним ворогом, в царині боротьби за визволення нашого народу, так і в справі ідейного та політичного виховання людських мас і їх духовної організації" [7, 411].

Основу концепцій П. Куліша, В. Антоновича, М. Драгоманова, а в ХХ ст. В. Липинського, Ю. Липи, Д. Донцова, а згодом й І. Багряного становило вивчення соціокультурної самобутності українського народу, ототожнення українців із хліборобсько-селянською верствою як провідною, націєутворюючою категорією народу та фундаментом для створення державності. Виокремлюючи в українському селянстві як домінуючі риси "хуторянство", прагнення до просвіти (М. Драгоманов) або традиціоналістське збереження основоположних засад буття суспільства (В. Липинський), мислителі загалом подали панорамну картину світоосмислення українського селянства як переважаючої не лише кількісно, а й світоглядно верстви народу. І такий селянський світогляд ототожнювався з загальносуспільним, оскільки селяни отожднювалися з пасіонаріями – саме хліборобська соціокультурна спільнота визначала не

лише тип світосприйняття, а й особливий тип етики, моралі, культури. Невипадковим у зверненні І. Багряного до проблем молоді великої України, розділеної на схід і захід, між якою "вирита глибока прірва" різною дійсністю та системами виховання і яку необхідно мобілізувати до боротьби за українську ідею, зацентровано на національних рисах української молоді, серед яких і релігійність, і вихованість, і схильність до бунтарства, і кмітливість, і тяжіння до героїчного, і вільнолюбство та ін. Зрештою, на думку публіциста, справжнє обличчя східної молоді зумовлене породженням хвилювізму і презентоване героями творів М. Хвильового (Аглая з "Вальдшнепів" та ін.) Тому основою будь-якої національної молодіжної організації має бути "не націоналістичний шовінізм, а український територіальний патріотизм, про який так твердив наш славний соціолог В. Липинський" [4, 145].

Важливим є те, що певний час І. Багряний поділяв погляди Д. Донцова щодо націоналізму та державницьких ідей, але згодом в їх поглядах, за твердженням дослідників, була помітна стабільність протистояння, виявлена зокрема в "словесних дуелях" публіцистів з різних питань, як це помітно у полемічних статтях "Національна ідея і "націоналізм" чи "Відповідь Д. Донцову і його деяким учням" та ін. Автор стверджував, що "націоналізм", як певне наповнення змістом національної ідеї слід відмежовувати від певних його носіїв (касти), від певного національного й соціального середовища, оскільки він зовсім не вичерпує поняття національна ідейність" [26, 59], і застерігав від провокацій та спекуляцій цими поняттями. Натомість, аргументуючи кожне своє положення і спростовуючи тези опонентів, наголошував, що носієм національної ідеї є цілий український народ (українське селянство, робітництво й українська робітничо-селянська інтелігенція). Першим гідним презентантом, "пророком і апостолом українського національного відродження", "мучеником за українську національну ідею" вважав Т. Шевченка, протиставляючи його думки тезам Д. Донцова.

Як очільник УРДП, І. Багрянний ставив своєю метою боротьбу за незалежну демократичну Україну, орієнтуючись на всі трудові та національно свідомі елементи в самій УРСР, серед яких надавав важливого значення робітництву, професійним кадрам та молоді, котрі сприятимуть будівництву незалежної України. У цьому й виявилось переосмислення принципів ідеології українського визвольного руху. Адже фактично І. Багрянний поєднував ідеї національного визволення з ідеями соціальної демократії, чим був близький до Микити Шаповала. Запоруку успіху публіцист бачив у об'єднанні всіх українських сил. Саме такі тези є провідними для полум'яних памфлетів і політичних виступів, опублікованих у подальшому в газеті "Українські вісті", – "Апологетика ідейного роззброєння і наша відсіч", "Дніпро впадає в Чорне море", "До питань стратегії й тактики нашої визвольної боротьби", "Доповідь на III з'їзді УРДП", "Доповідь на II з'їзді УРДП", "Істерика російського фашизму", "Молодь великої України і наші завдання", "На новий шлях", "Національна ідея і "націоналізм". Так, визнаючи завдання молоді в програмних статтях "Молодь Великої України і наші завдання" та "До проблеми молоді", він наголошує на проблемах організації молоді та її виховання: "Потрібна організація молоді не "націоналістична", а національна... Така організація може називатися й Спілка Української Молоді. Але демократичні засади її мають бути такими, щоб вона була українська спілка молоді... І керівництво в ній мусить належати не духовним "дідам", а молоді, яка кликала б старших собі на допомогу з числа тих, кого вона поважає..." [3, 145]. А найголовнішою для молоді має стати ідея, "що виросла органічно, корінням з його простого, але всесильного інстинкту самозахисту і боротьби за існування та самоствердження як особи і як спільності нації"[4, 37]. Справжнім обличчям такої молоді має стати породження хвилювізму і такі його взірці, як образи молоді, створені Аркадієм Любченком у "Вертепі", Юрієм Яновським у ряді романів, М. Хвильовим у "Вальдшнепах". У побудові демократичної України важливим опертям, на думку І. Багряного, є "наявність великих кількісно і високих якісно фахових

кадрів з усіх ділянок науки, техніки, мистецтва, господарства... ті кадри існують не на тлі темної, затурканої маси анальфabetів, а на тлі загальної письменності українського народу" [2, 131]. Далекозорість і проникливість публіциста виявились у тому, що він не лише визначив ті сили в Україні, попри скептичне ставлення окремих політиків-емігрантів, а й довів, що саме ці кадри та великі українські резерви по концентраційних таборах усього СРСР, скориставшись сприятливим ґрунтом для ідеї української державності (відсутність ворожості до етнічного неукраїнського населення і ненависть до тоталітарного та фашистського режимів), збудують незалежну державу.

Актуальною й пророчною на сьогодні залишається теза І. Багряного про необхідність відродження національної свідомості: "Україна або повстане волею й енергією реально існуючих творчо-продуктивних та бойових сил нації, або її ніколи не буде" [5, 22]. І. Багрянний вибудовував власну політичну платформу, синтезувавши здобутки попередніх політичних діячів і публіцистів, таких як В. Липинський, Д. Донцов, М. Шаповал, М. Хвильовий та ін. У своїй концепції він був далекий від романтично-піднесеного образу, створюваного в інших колах української еміграції, зокрема У. Самчуком, Ю. Дараганом, Є. Маланюком, О. Ольжичем, оскільки його уявлення закорінене на тогочасних реаліях та прагматичному підході.

Отже, на мою думку, політична публіцистика свідчить про те, що для І. Багряного як публіциста, письменника, журналіста провідною стала національна ідея, в якій він, з одного боку, підтримував ідею провідних очільників УНР, продовжуючи традиції, з іншого – висловив оригінальні положення своєї концепції побудови незалежної демократичної України, які, як підтвердила історія, справдились, бо ж залишаються актуальними і на сьогодні. Така публіцистика (більшою мірою памфлети) не тільки відтворила політичну діяльність І. Багряного, активного борця, а й сприяла поширенню національної ідеї та її підтримки серед українців-емігрантів і українців материкової України, надихала вірою в перемогу.

Я вважаю, що Іван Багряний вписав своє ім'я в історію як найвидатніший політичний діяч першої еміграції з Радянського Союзу. «Стара» еміграція вийшла за кордон порядком оборонної війни з окупантом, вона не жила під окупантом, її руки і ризи були чисті від будь – яких підкорень, компромісів.

Література

1. Багряний І. Дніпро впадає в Чорне море // Багряний І. Публіцистика: Доп., ст., памфлети, рефлексії, есе. – К., 1996.
2. Багряний І. До питань стратегії й тактики нашої визвольної боротьби // Там само.
3. Багряний І. До проблеми молоді // Там само.
4. Багряний І. Молодь великої України і наші завдання // Там само.
5. Багряний І. На новий шлях // Там само.
6. Багряний І. Національна ідея і "націоналізм" // Там само.
7. Багряний І. Наша преса // Там само.
8. Багряний І. Чому я не хочу повертатись до СРСР? // Там само.
9. Багряний І. Доповідь на II з'їзді УРДП // Там само.
10. Костюк Г. Відійшов у безсмертя //Іван Багряний. Публіцистика. — К.: Смолоскип, 1996. — С 837.
11. Лавріненко Ю. Іван Багряний – політичний діяч і письменник // Українське слово: Хрестоматія укр. літ. та літ. критика ХХ ст.: У 3 кн. – К., 1994. – Кн. 2.
12. Липа Ю. Призначення України. – Л., 1992. – 270 с.
13. Липинський В. Матеріали міжнародної конференції "В'ячеслав Липинський: історико-політологічна спадщина і сучасна Україна". – Київ; Філадельфія 1994. – 285 с.
14. Літературознавчий словник. – К., 1997. – 752 с.
15. Українське слово. Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст.: У 3-х кн. –Кн.3. –К.: Рось, 1994. 326 с.

В. Г. Чуркіна,

доцент кафедри виховання й розвитку особистості

КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти»,

кандидат мистецтвознавства, м. Харків

К. О. Косенко,

методист Центру громадянського виховання

КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти»,

магістр управління, м. Харків

Модель світу у публіцистиці І. Багряного

У другій половині ХХ ст. з'являється низка праць, присвячена дослідженню мови публіцистики, та видатним публіцистам. У дослідженнях І. Портянкіна, Д. Заславського, В. Западова, А. Рубашкіна, М. Черпахова, П. Овчаренка, С. Гуревича, Б. Яковлєва та багатьох інших авторів визначено риси публіцистичного стилю, феномен публіцистичної творчості видатних вітчизняних мислителів і письменників. У працях В.В. Балабіна, В.В. Виноградова, І.Р. Гальперина, О.А. Земської, М.Н. Кожини, В.Г. Костомарова, Л.О. Ставицької визначено основні функції публіцистичного стилю – активний вплив на читача або слухача, прагнення переконати в правильності висловлених думок, агітація.

Значущими є змістовні розвідки щодо специфіки лексики та фразеології публіцистичного стилю І. Білодіда, С. Єрмоленко, М. Жовтобрюха, А. Коваль, М. Кожини, В. Костомарова, О. Муромцевої, М. Пилинського, О. Пономарева, Г. Солганика, Н. Сологуб та ін. Вчені стверджують, що художні твори публіцистичного стилю характеризуються не тільки чіткістю, послідовністю, докладністю, логічністю викладу, а й емоційністю.

На відміну від автора художнього твору, публіцист безпосередньо звертається до читача зі своїми думками, почуттями, оцінками. Саме відкритою оцінністю, явним вираженням світоглядної позиції автора публіцистичний стиль відрізняється від художнього. Автор – основний

стилетворчий чинник публіцистичного тексту, у якому сконцентовано провідні стильові напрямки й тенденції епохи. Для кожної епохи характерний свій узагальнений тип автора, який конкретизується в багатьох публіцистичних текстах.

Публіцистичність тексту досягається завдяки влучним характеристикам, епітетам, нагнітанням оцінок, лексично-семантичним повторам. Це універсальні засоби. Отже, публіцистизм – це структурно-семантична й емоційно-оцінна експресивна одиниця мови. Він передбачає наявність концептуалізації – це осмислення інформації, яка надходить, і утворення певних уявлень про світ у вигляді концептів. Більшість з цих концептів закріплюється у мові значеннями конкретних слів. Філологи О. Селіванова, Л. Майлібаєва вважають, що концептуалізація є ключовим поняттям когнітивної лінгвістики, адже фіксація певного концепту за мовним знаком є базою формування семантичного простору мови [7, 8]. Значущим складником є категоризація публіцистичного тексту – це поділ об'єктів пізнання на категорії, виділення серед них груп, класів, це мисленевоє співвідношення об'єкта з певною категорією. У результаті пізнавальної діяльності в людини формуються загальні поняття, які об'єднуються в систему знань про світ. Ця система складається з концептів, тому розв'язання актуальних суспільних проблем, на думку вченого – основне завдання публіциста, а його творчість лежить у сфері політичної практики, політичної дії, політичного осмислення життя. Справжньому публіцистичному твору притаманні логіка суджень, глибина думки, широта життєвого погляду, а також засоби емоційного впливу на аудиторію [2, 75-78].

Публіцистика І. Багряного є значущою у відкритій оцінці дійсності. Його доповіді, статті, памфлети, рефлексії, есе були надруковані в 1946 – 1963 роках переважно в журналі «Наші позиції» та газеті «Українські вісті» – виданнях Української революційно-демократичної партії (УРДП), яку в еміграції організував і впродовж 1948-1963 років очолював автор. У його публіцистиці не підтекст, а сам текст віддзеркалює авторське ставлення до

фактів [1, 7]. Багрянний першим розповів в своєму романі «Сад Гетсиманський» жахи радянських концтаборів, які пережив сам. А пізніше майстерно виклав їх і у своїх публіцистичних творах. Автор також виступав проти перекручування спадщини видатних діячів України, зокрема, Тараса Шевченка та Миколи Хвильового.

Як публіцист І. Багрянний написав сотні різних статей, переважно для газети, яку він започаткував і довгий час редагував у Новім Ульмі в Німеччині – «Українські вісті». Іван Багрянний (справжнє прізвище – Іван Лозов'ягін з роду Лозов'яг; псевдонім обрано, під впливом захоплення творами Миколи Хвильового – в текстах його улюблений епітет «багрянний» виражав революційно-романтичне поривання [1, 78].

Публіцистичний стиль – один із найдієвіших і найпоширеніших, є на думку В. В. Виноградова, «за своєю структурою зовнішньо цільною і єдиною для всього суспільства, разом з тим стає основою складної і багатогранної системи стилів, які переплітаються і взаємодіють та стилей, які історично змінюються» [4, 92].

Публіцистика Івана Багряного була засобом боротьби за національну гідність і волю свого народу, за незалежність України та представляє модель світу автора. Гострим словом він критикував сталінський тоталітарний режим, викривав російський шовінізм, відгукувався на події в СРСР, аналізував світове політичне життя тощо. Його публіцистика, в якій відбилася його подвижницька політична й організаторська діяльність в еміграції, здебільшого не втратила актуальності й сьогодні. Відзначено літературознавцями, як В. Агєєва, І. Качуровський та І. Кошелівець, М. Балаклицький, Н. Колошук та ін.

Оцінка творчості І. Багряного є важливою для розуміння багатьох проблем сучасного українського літературознавства, зважаючи на те, що навколо постаті письменника та його творчого доробку поміж науковцями точаться суперечки, але визнається непересічність його творів, поєднання глибокої думки та цікавого сюжету, документальної правдивості та філософії.

Багатьма європейськими мовами було перекладено памфлет «Чому я не хочу вертатися до СРСР?», що був високо оцінений як представниками української еміграції так і світової спільноти. Автор збагатив скарбницю української політичної думки й історію визвольних змагань. Памфлет «Чому я не хочу вертатися до СРСР?» був відповіддю на заклики радянської пропаганди, висвітленням проблеми інакодумства та концтаборів. Це була відповідь патріота України, який хотів використати становище емігранта для боротьби за її свободу. Багряний викриває трагедію мільйонів жертв більшовизму. У цьому памфлеті Багряний, зокрема, писав: «Для європейців і для громадян всіх частин світу (крім СРСР) дивно й незрозуміло, як-то може людина утікати від своєї Вітчизни і не хотіти вертатись до неї. Що може бути милішого за Вітчизну, за ту землю, де ти родився і ходив по ній дитячими

ногами, де лежать кості предків, де могила матері. Для нас слово «Вітчизна» також наповнене святим змістом і, може, більшим, як для будь-кого іншого. Але не сталінська «родина». Мені моя Вітчизна сниться щоночі. Вітчизна моя, Україна, одна з «рівноправних» республік у федерації, званій СРСР. Я не

тільки не є злочинцем супроти моєї Вітчизни, а, навпаки, я втерпів за неї третину свого життя по радянських тюрмах і концтаборах ще до війни. Вона мені сниться щоночі, і все ж я не хочу нині вертатися до неї. Чому? Бо там більшовизм. Цивілізований світ не знає, що це значить, і може навіть не повірити нам. Та слухаючи нас, мусить поставитися до того уважно» [1].

Розповівши «страшну правду про тамтешній світ», Іван Багряний закінчує свій памфлет закликом до людської совісті й розуму: «Людині, що виросла в нормальних людських умовах, важко повірити у все, що діялося там, на одній шостій частині світу, за китайським муром. Всі оті сотні тисяч нас, утікачів від більшовизму, сядуть на лаву підсудних. Нехай нам влаштують суд. Але на такий суд Сталін не піде! Ми того суду не боїмося, але він його боїться — «сонцеподібний», «батько народів», «наймудріший із мудрих»,

«найдемократичніший із демократичних» боїться такого суду, бо то був би суд над ним і над цілим більшовизмом» [1].

Текст памфлету І. Багряного свідчить що найбільш типовою для публіцистичного стилю є суспільно-політична лексика. Лексичний склад письменник добирає цілеспрямовано, відповідно до своєї позиції, викрити радянський лад. Він майстерно здійснює оцінку описуваних явищ, фактів дійсності. Багряного називають «речником першої еміграції з Радянського Союзу». Саме тому І. Багрянний у своїх творах використовує значну кількість суспільно-політичних термінів. Можливо, саме завдяки цьому публіцист і здобув визнання. Він одним з перших почав піднімати проблеми знищення провідних представників української інтелігенції, катування їх в сталінських таборах і тюрмах, акумулював ідею незалежність України що стала моделлю світу.

В моделі майбутньої незалежної України Іван Багрянний висвітлював ідею національного визволення України та народу, поєднував їх з ідеями соціальної демократії та соціальної справедливості. Основною силою визвольного руху в Україні він вважав робітників, селян, трудову інтелігенцію.

Ідея справедливого українського суспільства за І. Багрянним пов'язана з життєдіяльністю селянства й українських трудових мас, що «становлять собою ґрунт, абсолютно не сприйнятливий для ідеології вузько націоналістичного розуміння», вони «абсолютно сприйнятливі для ідеї української держави» [1, 28]. Основою українського суспільства в моделі І. Багряного має бути єдність, спільність соціальних і політичних інтересів, які мають бути нерозривно пов'язані із територіально-державними інтересами

України, що в сукупності й творять нині національні інтереси цих людей» [1, 27]. Погоджуємось з висновками І. Васильцова, що твори передають високу пристрасність авторської думки й емоції. Тому образність є одним з важливих складових елементів публіцистики, однак відкинув іншу його думку, згідно з якою виходить, що коли автор уникає образного мислення, то його твір не може бути віднесений до жанрів публіцистики. Тому образ і

в ліриці, і в публіцистиці є засобом досягнення мети – він служить якнайкращому, якнайвиразнішому розкриттю ідеї твору. Однак образ – не самоціль. Образність публіцистики, за словами науковця, це її органічна необхідність, яка впливає, хоч і опосередковано (внаслідок необхідності емоційного впливу на почуття) з її функцій, призначення, природи, а не якимсь обов'язковим атрибутом, асортиментом, приписаним їй теоретиками. Отже, образність, як зазначає автор, можна вважати суттєвою, характерною ознакою публіцистики [3, 212-218].

В публіцистиці, в переважній більшості жанрів і творів публіцистики, образ служить переважно як засіб. Публіцист, перш за все, доводить. Образ у публіцистиці, маючи, без сумніву, гносеологічне, в якійсь мірі, естетичне значення, оскільки завжди викликає відповідні емоції, збуджує уяву, підпорядковується доказу певної думки.

Публіцистика своїм методом аналізу та методом узагальнення фактів, своєю образністю й енергійністю стилю проникає і в наукові праці, і в художню літературу, і в письменнику. Її поняття значно ширше від поняття письменники. Дослідники вважають, що успішно формувати громадську думку можна, лише своєчасно схоплюючи, вловлюючи та виражаючи те, що поступово зароджується та визріває у свідомості мас. Формувати громадську думку можна лише шляхом переконання за допомогою фактів і суджень. Адже коли публіцист повідомляє факти, описує події та явища, незалежно від того, бере він їх з самого життя чи користується повідомленнями інших і на цій основі доходить висновки, то з їхньою допомогою він впливає, перш за все, на громадську думку, а через неї – на суспільну свідомість і суспільну практику [5, 8]. У публіцистичних творах, романі «Сад Гетсиманський», у художній дійсності автор передає страхітливе «задзеркалля» сталінського тоталітарного режиму [6, 71]. Бо основною його публіцистики є не тільки узагальнення фактів і їх політичне висвітлення, а й таке поєднання логіки понять з образністю мислення, яке в усій глибині розкривало б ідейний зміст, наприклад за І. Багряним, боротьба за державну незалежність розпочинається із двобою особистості з

тоталітарною системою, який можна представити формулою «Я – Система» де «Я» = ідея, тоді матимемо: «(Ідея) – Система» [6, 71-72]. Автор був впевнений що Україна й українці достойно пройшовши усі перешкоди долі, переборовши себе та возз'єднавшись, отримають перемогу над радянськими ідеологіями. Він аналізує відмінності ідеології українського «націонал-комунізму» та практики російського більшовизму.

Івана Багряного можна назвати однією з ключових постатей в українській літературі середини ХХ століття. Публіцистичний доробок та стиль Івана Багряного являє надзвичайний інтерес і, є багато в чому повчальним, він не втратив своєї актуальності. Його модель справедливого українського суспільства дає неабиякий імпульс для роздумів, в своїх публіцистичних творах автор висвітлює один із періодів нашої та світової історії. Його висновки про минуле та тепер в ній, про динаміку суспільно-політичних процесів і критерії їх оцінки, про пошук українців.

Література

1. Багряний Іван. Публіцистика: Доп., ст., памфлети, рефлексії, есе. Друге видання / Упоряд. О. Коновал; Передм. І. Дзюби; Післямова Г. Костюка. – К.: Смолоскип, 2006. – 856 с.
2. Брага І.І. Особливості використання прецедентних текстів у мові газети // Семантика мови і тексту: Зб.ст. VI Міжнар. Наук. Конф., 26- 28 вересня, 2000 р. Івано-Франківськ: Плай, 2000.– С.75-78.
3. Васильцова І.О. Активізація використання англомовних запозичень у соціально-політичних текстах київських газет/І.О. Васильцова // Система і структура східнослов'янських мов. -Київ, 2000.-С.212-218

4. Виноградов В. В. О теории художественной речи: [учебное пособие для ВУЗов] / В. В. Виноградов. – М. : Высшая школа, 2005. – 287 с.
5. Гнатюк А. Д. Средства создания экспрессии и её интенсификация в газетно-журнальных жанрах: Автореф дис. ... к. филол. наук: 10.02.05. – К.: Київський держуніверситет ім. Т. Г. Шевченка, 1984. – 25 с.
6. Клочек Г. Романи Івана Багряного “Тигролови” і “Сад Гетсиманський” / Григорій Клочек . – Кіровоград: Степова Еллада, 1998. – 80 с. – (Навчальний посібник)
7. Майлибаева Л.И. О некоторых признаках английского публицистического стиля (На материале парламентских речей и эссе 18, 19 в.) Автореф. дис. ... канд. филол. наук. -М., 1968. - 24 с.

Сіра А.

м. Харків

«СПИВЕЦЬ КУРКУЛЬСЬКОЇ ІДЕОЛОГІЇ»

Анотація. У статті висвітлюється питання про необхідність широкого залучення спадщини визначного письменника І. Багряногов сучасний духовний, національний процес в Україні. Вибір автором «Скельки» жанрової форми історичного віршованого роману став своєрідним творчим викликом добі. Робота може бути використана вчителями - предметниками, молодими вчителями, студентами філологічних факультетів.

Повага до своєї Вітчизни починається з рідного слова, літератури, історії . Саме твори [І. Багряного](#) становлять своєрідну сторінку в історії духовного опору тотальній нівеляції національної культури. В одному з ранніх віршів І. Багрянний, звертаючись до поетів-земляків, гостро критикував їх за те, що вони:

Родившись з крилами не вчилися літати.

Родившись гордими – навчилися плазувати.

У цих рядках не важко було літературній критиці розгадати ставлення поета до творів декларативних і фанфарних, як і їх авторів, та звинуватити митця у відступі від «магістрального шляху» політизації літератури й мистецтва. Подібні вирокі підтримувались офіційною ідеологією. Адже в ході літературної дискусії 1925-1928 років тодішня влада настирливо вишукувала серед української інтелігенції «ворогів народу», чіпляла борцям за духовне відродження ярлики українських буржуазних націоналістів, розкручувала маховик масових репресій. Така політика сковувала розвиток літератури і мистецтва, позбавляла письменників можливості проявити творчу індивідуальність і свободу мистецького самовираження. Та ні політичні вирокі, ні репресії, що розпочалися в Україні, не лякали І. Багряного. Він залишався вірним своєму мистецькому кредо: *«Я хочу бути тільки людиною, яких так мало на світі...»*. У той час письменники і літератори України залюбки гуртувалися в об'єднання, які відповідали їм найбільше. Так [І. Багрянний](#) опинився в колі опозиційної групи письменників МАРС (Майстерня Революційного Слова) до якої належали найвидатніші письменники «попутники» (тобто письменники непролетарські щодо ідеології) того часу: В. Підмогильний, Б. Антоненко-Давидович, Г. Косинка, Т.Осьмачка. Також був приятелем найбільш опозиційно настроєних письменників і політичних діячів України кінця 20-х років — таких, як М. Хвильовий, О. Вишня, М. Куліш та інші. Ця група не дотримувалася лінії компартії, не вела чиновницької агітації, а зосереджувала свою увагу на написанні творів, базованих на українській національній духовності. Російсько-більшовицький режим знищив її, у живих залишився, чи не єдиний Антоненко-Давидович, який пройшов пекло каторги і був звільнений після смерті Сталіна. Тільки на цьому тлі (історії українського народу) можна пояснити чому саме такі, а не інші твори, чому саме так, а не інакше написав їх письменник. Саме після публікації історичного роману «Скелька», у журналі «Критика» була надрукована велика стаття-донос О.

Правдюка «Куркульським шляхом», у якій автора твору було названо *«співцем куркульської ідеології»* та відвертим ворогом радянської влади.

Історичний віршований роман Івана Багряного «Скелька» став одним із перших романів у віршах в українській літературі ХХ століття. Своєю появою він засвідчив окремішність від інших віршованих романів, написаних у 1920–1930-х рр.: на відміну від сучасників, автор «Скельки» не лише чітко й однозначно дав своєму поетичному витвору жанрове означення «роман у віршах», а й докладно обґрунтував причини написання твору саме цього вельми непростого жанру. Вибір жанрової форми став своєрідним творчим викликом добі, бо відрізнявся від соцреалістичних канонів не лише змістом, а й формою – елегантною та стрункою. Тож, очевидно, не випадково автор єдиної на час написання твору схвальної рецензії Іван Ярмолинський називає твір романом у віршах і зазначає, що «роман Ів. Багряного вражає насамперед бездоганною єдністю, витонченою врівноваженістю форми і змісту, емоційною насиченістю образів, динамічним, всебічним, не спрощено одноманітним відображенням психіки героїв. Роман вражає культурою мови й віршованих розмірів, багатством свіжих, далеких від трафарету, образів, цікавою композицією...»

Підґрунтям віршованого роману стали народні перекази й легенди про антикріпацьке повстання у ХVІІІ столітті селян с. Скельки, що на Полтавщині, проти московських ченців Скельського монастиря. Достовірних історичних даних ані про заснування монастиря, ані про саме повстання, внаслідок якого монастир було знищено місцевими селянами під проводом Данила Чорного, на сьогодні не існує. Отже, за слушним твердженням Миколи Васьківа, «питання про документальну основу «Скельки» залишається відкритим». Іван Багряний по-новому переосмислює народну легенду про героїв-повстанців, надавши їй чіткої окресленості характерів та влучно розставивши ідеологічні акценти, зосередивши свою творчу уяву на національно-історичній проблематиці, екстраполюючи події ХVІІІ століття на сучасні йому україно-російські взаємини. Завдяки опозиції «сучасне-минуле» поет легко переносить

трагічні, але водночас і славні, героїчні події на канву реалій 1920–1930-х років, спонукаючи читача зробити єдино можливий висновок: боротьба селян проти кліру Скульського монастиря є передовсім не класовою, не антирелігійною, а національною за своєю суттю.

Стилістичні фігури єдинопочатку та єдинокінця замикають сюжетне коло роману у віршах, який і починається, і завершується однаковими строфами:

Прилипла Скулька (Скулька – це село)

Над Ворсклою, де гори голубіють;

Біленькі хати цвітом залило,

Попід горою ж, наче бемське скло,

Блищить вода.

А далі, мов сулія,

Поставлена на сизому шпилі,

Там, де ліси і замчище здорове,

Де дух великий, а діла малі,

Мигає маківкою, ніби на столі,

На спині гір

Куземинська Покрова.

Анафора й епіфора виступають прикметними рисами «Скульки», надаючи їй неповторних жанрових рис та слугуючи одним із показників твору-симбїонта, його стилістичною візитівкою. Використовуючи композиційний засіб антиципації, поет вдається до таких прийомів, як віщі сні, віщі знаки, алюзії, авторські ремарки, наскрізні образи-символи, народні пісні. Структурна й змістовна трансформація легендарного матеріалу, застосована Іваном Багряним у “Скульці”, покликана змінити історико - культурологічні акценти, що почали насильно прищеплюватися українській літературі, наприклад, осмислення подій XVII–XVIII століть, а також сприяє корінній зміні погляду на українську творчість – і народну, й авторську: українці можуть і здатні боротися за свою свободу – так було і так буде в усі віки, – стверджує поет, використовуючи для цього

легендарний матеріал та проводячи художні паралелі зі становищем українства у XX столітті.

Письменник майстерно передає напружені моменти селянського повстання, коли його очолив юнак Данило Чорний. Утративши наречену Мар'яну, закатовану ченцями, Данило сповна розквитався з катами свого народу та розплатився за власну скалічену долю:

То ніч була!..

І в пекло крик дійшов.

Таких ночей було на світі мало...

Не врятувалося ніщо

Від помсти дикої ...

Викликані ігуменом російські драгуни жорстоко придушили повстання, але слава про повстанців і їх ватажка Данила з роками обростала романтичними легендами, а відгомін козацької слави вселяв надію й окрилював у боротьбі з гнобителями нові покоління українців. Про це теж з гордістю розповідає Іван Багряний:

Данило зник – пропав як сизий дим.

Та не пропала слава рамайна,

Хороша слава. Думи і пісні

По велетню, полюбому, по нім,

Рокочуть струни смілого Бояна

Високу мистецьку оцінку роман "Скелька" одержав не тільки в згадуваній нами рецензії Ярмолинського. Тоді його належно оцінили також Б. Антоненко-Давидович, М.Терещенко, І. Кулик, О. Слісаренко та інші письменники. Про спрямування цього роману проти гегемонії московської церкви й великодержавного російського шовінізму в Україні, про високу професійну майстерність тоді ще молодого автора наголосив Дмитро Нитченко (Чуб), видаючи книгу 1984 року в Мельборні (Австралія). Зазначаючи у вступній статті «Роман «Скелька» та його особливості», що роман «має в собі багато позитивного, як історичні моменти, образність, мистецькі засоби, композиція», Д. Нитченко звертає особливу увагу на

цікаву й своєрідну мову твору. Він пише, що в романі «щоразу зустрічаємо оригінальні метафори, епітети, порівняння; мова пересипана потрібними архаїзмами та місцевими діалектними виразами чи словами. Серед метафор барвисто звучать такі, як: «Вогник тлів і лашився на схудлих лицях. Просилася печаль до серця в куми. Крик пожакав тишину, немов шматок паперу. На покуті жебрачать каганці. Здригнулась ніч у чорнім клобуці. Схилилась ніч у кріпії». Порівняння: «Яснять хатки, як стебла молочаю. Серце б'ється, як щупак в рукгелі. Ідуть млини, як з степу чабани. Упало лихо, ніби влітку сніг. Думки – як реп'яхи. І шест, як мороз, пробіг по хащах лісу. Як птах в тенетах, б'ється молодик. У неї зір, як лезо кинджала. А серце билось, як кажан. Розсипала усмішку, як проміння. І ляскають слова, неначе бич. Гуде луна, як – в пащі катакомб». Роман написаний п'ятистопним ямбом і читається легко, хоч іноді автор користується і білим віршем, вільно поводить з римуванням, наголосами, вживає русизми.

Отже, як бачимо, своєрідний, насичений духом вітчизняної історії, далекої і близької минувшини, роман різко дисонував з творами, що оспівували революційну романтику та пафос соціалістичного будівництва «по всьому фронту», повинен зайняти належне йому місце в сучасній історичній романістиці цього жанру, оскільки започаткував його Іван Багряний ще в 20-х роках.

Звинувачений у націоналістичних тенденціях щодо показу нашої минувшини, буржуазній романтиці й палкій любові до Івана Мазепи та інших народних ватажків – «славних лицарів козачих», що проявилися в романі "Скелька", 16 квітня 1932 року Іван Багряний був заарештований. Це відбулося прямо на вулиці, недалеко від сумнозвісного письменницького будинку "Слово", який у Харкові стали називати "Крематорієм". Уже в еміграції Іван Багряний напише про ці трагічні дні в автобіографії: "У 1932 році був заарештований за політичний (самостійницький український) ухил в літературі й політиці та ув'язнений у Харківській так званій „внутрішній тюрмі” ГПУ, де пробув одинадцять місяців у камері самотнього ув'язнення, а потім був засуджений на 5 років концтаборів. Присуд відбував у таборах

так званого ГУМ ЛАГУ. Терміну не добув, у 1937 році втік. Був повторно заарештований на початку 1938 року й сидів у Харківській в'язниці УГБ-НКВД на Холодній горі. Сидів 2 роки 7 місяців. Був звільнений у 1940 році під нагляд у зв'язку з тяжкою хворобою легенів”.

Повернення творів І. Багряного, як і його імені, в скарбницю української національної культури є примітною ознакою нашого часу. Нинішній український читач уже має змогу прочитати романи І. Багряного „Сад Гетсиманський”, „Тигролови”, „Людина біжить над прірвою”, повість „Огненне коло”, книгу публіцистики „Під знаком Скорпіона” та інші твори, що з’явилися друком в Україні протягом 90-х років. Та найбільшим досягненням у галузі „багрянознавства” став вихід у 1999 році збірки „Золотий бумеранг”. Її редактором є упорядник та автор приміток, відомий український письменник і пристрасний дослідник творчості Івана Багряного – Олександр Володимирович Шугай. За підтримки фундації імені І. Багряного (США) він здійснив неоціненну послугу тим, хто цікавиться рідним словом, історією і культурою. У книзі вперше в Україні (після 1930 р.) надруковано повний текст роману у віршах „Скелька”, на який були посилання в даній статті.

Література

1. Бернадська Н. Мистецький український рух// Українська мова та література. – 2007. – №12 (508). – С.11.
2. Бурлакова І. Український “неокласицизм” у рецептивному полі Юрія Шереха // Вісник Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна. / Відповідальний за випуск Ю.М. Безхутрий – Серія Філологія. – Випуск 57. – Харків, 2009. – № 854. – С.36-43. (Заснований у 1965 році. Міністерство освіти і науки).
3. Войтович В. Голова // Войтович В. Українська міфологія. Видання друге, стереотипне. – К.: Либідь, 2005. – С.108.
4. Гричанюк Ю., Нямцу А. До джерел української історичної прози // Проблеми історизму і традиції в літературі XIX – XX ст. – Чернівці: Рута,

1997. – С. 21 – 35.

5. Денисюк І.О. Літературознавчі та фольклористичні праці: У 3 томах, 4 книгах. – Львів [У надзаг.: Львівський національний університет імені Івана Франка], 2005. – Т. 1: Літературознавчі дослідження – Книга 1 – 432с.
6. Денисюк І.О. Розвиток української малої прози XIX – поч. XX ст.. – К.: Головне видавництво видавничого об'єднання “Вища школа”, 1981. – 215с.
7. Денисюк Іван. Розвиток української малої прози XIX – поч. XX ст./ Науково-видавниче товариство “Академічний Експрес”. – Львів, 1999 – 280 с.
8. Ковалів Ю. Українська література в історичному інтер'єрі / Ю.І.Ковалів // Українська мова та література.– 2003.– Ч.45 (349).– С. 3–18.
9. Ковалів Ю. Художня хроніка великої трагедії (українська література періоду другої світової війни).– К. : Джерело-М, 2004.– 108 с.
- 10.Шерех Ю. МУР і я в МУРі. Сторінки зі спогадів. Матеріали до історії української еміграційної літератури // Шерех Ю. Пороги і Запоріжжя. Література. Мистецтво. Ідеології. Три томи. Т.2. / Ред. рада: В.О.Шевчук та ін.: Упоряд. та приміт. Р.М. Корогородського: Худож. оформ. серії І.М. Гаврилюка, О.Д.Назаренка: Іл. С.Г.Якутовича: Світлина І. Юрчука.– Харків: Фоліо, 1998.– С.296–323. (Українська література XX століття).
- 11.Шерех Ю. Над Україною дзвони гудуть. // Шерех Ю. Пороги і запоріжжя. Література. Мистецтво. Ідеології. У 3-х т. Т.1.– Харків: Фоліо, 1999.– С. 236-247.

Сузова Т.

Куп'янська гімназія №1

ТРАДИЦІЇ Й НОВАТОРСТВО ІВАНА БАГРЯНОГО В ОСМИСЛЕННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕЇ

Анотація. Стаття присвячена розгляду традицій й новаторства національних ідей у творах Івана Багряного, зокрема її провідного аспекту –

національної ідеї. Аналізується полеміка письменника, його оригінальні положення концепції побудови незалежної демократичної України.

Активна громадянська позиція, гнівний протест проти всієї радянської системи, прагнення продовжити національні ідеї доби УНР спонукали до того, що І. Багрянний став відомим політичним діячем, якого Ю. Лавріненко назвав "найвидатнішим політичним речником першої еміграції з Радянського Союзу" [5, 612]. Саме в еміграції він активно розгорнув свою політичну діяльність, очолював УРДП, організував газету і видавництво "Українські вісті", був обраний головою Української Національної ради, згодом – віце-президентом Української Народної Республіки у вигнанні. Він згуртував українців різних політичних сил навколо однієї спільної ідеї – національної.

Найбільше І. Багрянний поцінований як письменник, публіцистика ж була предметом поодиноких досліджень В. Гришка, І. Дзюби, Г. Костюка, В. Наддніпрянця, О. Утріско та ін., які вивчали її проблемно-тематичні аспекти, та окремо досліджений памфлет "Чому я не хочу повертатись в СРСР?", натомість не повною мірою досліджена політична публіцистика і провідна в ній – національна ідея. Зміст публіцистичного матеріалу відображає стан справ у суспільстві з певних світоглядних позицій тієї чи іншої соціальної групи і має на меті формування чи підтримування або заперечення певних світоглядних позицій читача матеріалу, а отже, має чітку (явну або приховану) ідеологічну компоненту. "Публіцистичний твір у тій чи іншій мірі завжди інтегрований з найважливішим сегментом загального дискурсу – політичним дискурсом, який несе в собі ідеологічний зміст" [2, 581].

У політичній публіцистичній спадщині І. Багряного виділяються провідні теми, серед яких осмислення подій в Україні та за її межами за часів Сталіна й Хрущова, зокрема й такі події, як укладення договору між Польщею, СРСР і Чехо-Словаччиною про діяльність, спрямовану проти партизанських груп; висвітлення діяльності УРДП, зокрема, проведення з'їздів цієї партії; висвітлення перебігу судового процесу між російським

емігрантом Кравченком, автором книги "Я вибрав свободу" і редакцією "Українських вістей"; полеміка з українськими націоналістичними, прокомуністичними та російськими виданнями, зокрема з Р. Абрамовичем у "Социалистическом вестнике", "Новом мире", "Известиях" щодо російського шовінізму; осмислення діяльності Американського Комітету звільнення народів СРСР; розгортання процесу репатріації до СРСР; проведення конгресу вільної преси в Берліні тощо.

Та провідною для публіцистики І. Багряного, як і для його художньої творчості, паростками якої стали лірика та історична белетристика, що ґрунтувалися на соціологічній концепції історії України, стає національна ідея. У романістиці ("Скелька", "Тигролови", "Сад Гетсиманський", "Людина біжить над прірвою") простежується продовження проблем пробудження національної самосвідомості, проблеми національного життя українців-таборян, інтелектуального поступу української нації та ін., що органічно пов'язано з його публіцистикою та політичними концептами УРДП.

У своїх політичних виступах, памфлетах, статтях, рефлексіях, доповідях він наголошував на необхідності здобуття Україною державності, перебудови її в "прогресивну форму сучасної національної держави" [5, 20]; відстоювання національної ідеї, розмежування понять "національна ідея" і "націоналізм" [6]; відродження національної свідомості: "Україна або повстане волею й енергією реально існуючих творчо-продуктивних та бойових сил нації, або її ніколи не буде" [1, 166]; об'єднання національно-патріотичних сил в Україні та за її межами для боротьби за самостійну, незалежну Україну: "Ми ставимо завданням організацію всіх потенціальних сил українського народу в єдиний революційний фронт, зорієнтований на більшість" [5, 20].

Образ України та її долі І. Багрянний створює вже у першому своєму публіцистичному виступі – полум'яному політичному памфлеті "Чому я не хочу повертатись до СРСР?" У ньому центральними образами-антиподами стали образ "родіни" й України (у подальшому таке протиставлення

міститься у таких виступах, як "Доповідь на II з'їзді УРДП", "Чад імперії", "Істерика російського фашизму", "До питань стратегії й тактики нашої визвольної боротьби", "Як українці програли процес Кравченка", "2 x 2 = 4" та ін.), для створення яких автор, з одного боку, вдається до іронії і сарказму, використовуючи суржик, як-от: "родіна", "совітська родіна", "необятна родіна", загальний концтабір, з іншого – використовує патетику і співчуття через емоційність, наснаженість, великою кількістю риторичних фігур (запитань, окликів) виражає любов до України-Вітчизни, однієї з "рівноправних", забризканих кров'ю від "варфоломійських ночей", з доведеним до людожерства народом, матерями й сестрами найшляхетнішого племені, вимордуваною інтелігенцією [1]. Вона одна з найбільш поневолених радянською системою республік, яка прагне вирватися з концтабору: "І насамперед до цього стремить Україна – найбільша з радянських республік після Росії й найбільша з націй, тією Росією поневолених" [2, 126]. Натомість СРСР автор вважав концентраційним табором: "Висловлюючись фігурально, це великий концентраційний табір багатьох націй, цей світ утримується в купі силою фізичного й морального терору органів влади російської більшовицької імперії, і як кожен "путній" концентраційний табір, цей світ підмосковський має непереможну тенденцію геть розбігтися" [2, 126].

Незважаючи на те, що Україна є частиною СРСР, автор переважно розглядає її як окрему державу, постійно наголошує на самотності, традиціях і окреслює в подальших публіцистичних виступах перспективи її розвитку як незалежної держави. Україна для Багряного мислиться як самодостатня територія, соціально-політичний топос, де стикаються філософські, історіософські, культурологічні, економічні, релігійні та інші ідеї, що становлять внутрішній простір. Це вже не покірنا російська провінція Малоросія, у ній зникли поняття "малорос", "хохол" і "велика частина неукраїнського етнічного населення сьогоденної України заявляє себе все ж таки українцями за державною приналежністю" [2, 130]. Тож омріяна Україна для Багряного – незалежна, рівноправна з іншими вільними

країнами у світі. Не останню роль у її розбудові він відводить для українців-емігрантів, на плечі яких покладена особлива місія в українському державотворенні: "Своєю відданістю українському народові, своєю невтомною енергією і, як треба буде, своїм життям і кров'ю ми відкриємо нову сторінку української історії. Сторінку довершених змагань за свободу, добробут і національно-державну незалежність" [5, 103]. Еміграція мусить виробити тактику, створити не лише окремі партії на зразок УРДП, а має сформувати єдиний національний фронт, доказом чого є створення УНРади та ВО [3, 135]. І тому важливу роль у політичному житті емігрантів І. Багрянний відводить українській еміграційній пресі, такій як газета "Українські вісті" у Європі (у якій певний час був редактором і журналістом) та "Український прометей" у США, яку вважав найбільш демократичною. Саме преса виявилася, на думку публіциста, надзвичайно живучою, агресивною, непримиренною щодо комунізму та фашизму, й оптимістичною [6, 411]. Серед основних завдань преси він визначає вміння організувати й урухомити волю народних мас і найголовніше – вона має виконувати велику функцію "як в царині боротьби з нашим одвічним ворогом, в царині боротьби за визволення нашого народу, так і в справі ідейного та політичного виховання людських мас і їх духовної організації" [6, 411].

Основу концепцій П. Куліша, В. Антоновича, М. Драгоманова, а в ХХ ст. В. Липинського, Ю. Липи, Д. Донцова, а згодом й І. Багрянного становило вивчення соціокультурної самотності українського народу, ототожнення українців із хліборобсько-селянською верствою як провідною, націєутворюючою категорією народу та фундаментом для створення державності. Виокремлюючи в українському селянстві як домінуючі риси "хуторянство", прагнення до просвіти (М. Драгоманов) або традиціоналістське збереження основоположних засад буття суспільства (В. Липинський), мислителі загалом подали панорамну картину світоосмислення українського селянства як переважаючої не лише кількісно, а й світоглядно верстви народу. І такий селянський світогляд

ототожнювався з загальносуспільним, оскільки селяни отожднювалися з пасіонаріями – саме хліборобська соціокультурна спільнота визначала не лише тип світосприйняття, а й особливий тип етики, моралі, культури. Невипадковим у зверненні І. Багряного до проблем молоді великої України, розділеної на схід і захід, між якою "вирита глибока прірва" різною дійсністю та системами виховання і яку необхідно мобілізувати до боротьби за українську ідею, зацентровано на національних рисах української молоді, серед яких і релігійність, і вихованість, і схильність до бунтарства, і кмітливість, і тяжіння до героїчного, і вільнолюбство та ін. Зрештою, на думку публіциста, справжнє обличчя східної молоді зумовлене породженням хвилювізму і презентоване героями творів М. Хвильового (Аглая з "Вальдшнепів" та ін.) Тому основою будь-якої національної молодіжної організації має бути "не націоналістичний шовінізм, а український територіальний патріотизм, про який так твердив наш славний соціолог В. Липинський" [4, 145].

Певний час І. Багряний поділяв погляди Д. Донцова щодо націоналізму та державницьких ідей, але згодом в їх поглядах, за твердженням дослідників, була помітна стабільність протистояння, виявлена зокрема в "словесних дуелях" публіцистів з різних питань, як це помітно у полемічних статтях "Національна ідея і "націоналізм" чи "Відповідь Д. Донцову і його деяким учням" та ін. Автор стверджував, що "націоналізм", як певне наповнення змістом національної ідеї слід відмежовувати від певних його носіїв (касти), від певного національного й соціального середовища, оскільки він зовсім не вичерпує поняття національна ідейність" [5, 59], і застерігав від провокацій та спекуляцій цими поняттями. Натомість, аргументуючи кожне своє положення і спростовуючи тези опонентів, наголошував, що носієм національної ідеї є цілий український народ (українське селянство, робітництво й українська робітничо-селянська інтелігенція). Першим гідним презентантом, "пророком і апостолом українського національного відродження", "мучеником за українську

національну ідею" вважав Т. Шевченка, протиставляючи його думки тезам Д. Донцова.

Як очільник УРДП, І. Багрянний ставив своєю метою боротьбу за незалежну демократичну Україну, орієнтуючись на всі трудові та національно свідомі елементи в самій УРСР, серед яких надавав важливого значення робітництву, професійним кадрам та молоді, котрі сприятимуть будівництву незалежної України. У цьому й виявилось переосмислення принципів ідеології українського визвольного руху. Адже фактично І. Багрянний поєднував ідеї національного визволення з ідеями соціальної демократії, чим був близький до Микити Шаповала. Запоруку успіху публіцист бачив у об'єднанні всіх українських сил. Саме такі тези є провідними для полум'яних памфлетів і політичних виступів, опублікованих у подальшому в газеті "Українські вісті", – "Апологетика ідейного роззброєння і наша відсіч", "Дніпро впадає в Чорне море", "До питань стратегії й тактики нашої визвольної боротьби", "Доповідь на III з'їзді УРДП", "Доповідь на II з'їзді УРДП", "Істерика російського фашизму", "Молодь великої України і наші завдання", "На новий шлях", "Національна ідея і "націоналізм". Так, визнаючи завдання молоді в програмних статтях "Молодь Великої України і наші завдання" та "До проблеми молоді", він наголошує на проблемах організації молоді та її виховання: "Потрібна організація молоді не "націоналістична", а національна... Така організація може називатися й Спілка Української Молоді. Але демократичні засади її мають бути такими, щоб вона була українська спілка молоді... І керівництво в ній мусить належати не духовним "дідам", а молоді, яка кликала б старших собі на допомогу з числа тих, кого вона поважає..." [3, 145]. А найголовнішою для молоді має стати ідея, "що виросла органічно, корінням з його простого, але всесильного інстинкту самозахисту і боротьби за існування та самоствердження як особи і як спільності нації"[4, 37]. Справжнім обличчям такої молоді має стати породження хвилювізму і такі його взірці, як образи молоді, створені Аркадієм Любченком у "Вертепі", Юрієм Яновським у ряді романів, М. Хвильовим у

"Вальдшнепах". У побудові демократичної України важливим опертям, на думку І. Багряного, є "наявність великих кількісно і високих якісно фахових кадрів з усіх ділянок науки, техніки, мистецтва, господарства... ті кадри існують не на тлі темної, затурканої маси анальфабетів, а на тлі загальної письменності українського народу" [2, 131]. Далекозорість і проникливість публіциста виявились у тому, що він не лише визначив ті сили в Україні, попри скептичне ставлення окремих політиків-емігрантів, а й довів, що саме ці кадри та великі українські резерви по концентраційних таборах усього СРСР, скориставшись сприятливим ґрунтом для ідеї української державності (відсутність ворожості до етнічного неукраїнського населення і ненависть до тоталітарного та фашистського режимів), збудують незалежну державу.

Актуальною й пророчною на сьогодні залишається теза І. Багряного про необхідність відродження національної свідомості: "Україна або повстане волею й енергією реально існуючих творчо-продуктивних та бойових сил нації, або її ніколи не буде" [5, 22]. І. Багрянний вибудовував власну політичну платформу, синтезувавши здобутки попередніх політичних діячів і публіцистів, таких як В. Липинський, Д. Донцов, М. Шаповал, М. Хвильовий та ін. У своїй концепції він був далекий від романтично-піднесеного образу, створюваного в інших колах української еміграції, зокрема У. Самчуком, Ю. Дараганом, Є. Маланюком, О. Ольжичем, оскільки його уявлення закорінене на тогочасних реаліях та прагматичному підході.

Отже, політична публіцистика свідчить про те, що для І. Багряного як публіциста, письменника, журналіста провідною стала національна ідея, в якій він, з одного боку, підтримував ідею провідних очільників УНР, продовжуючи традиції, з іншого – висловив оригінальні положення своєї концепції побудови незалежної демократичної України, які, як підтвердила історія, справдились, бо ж залишаються актуальними і на сьогодні. Така публіцистика (більшою мірою памфлети) не тільки відтворила політичну діяльність І. Багряного, активного борця, а й сприяла поширенню

національної ідеї та її підтримки серед українців-емігрантів і українців материкової України, надихала вірою в перемогу.

Література

1. Багряний І. Дніпро впадає в Чорне море // Багряний І. Публіцистика: Доп., ст., памфлети, рефлексії, есе. – К., 1996. – С. 157–166.
2. Багряний І. До питань стратегії й тактики нашої визвольної боротьби // Там само. – С. 122–143.
3. Багряний І. До проблеми молоді // Там само. – С. 143–146.
4. Багряний І. Молодь великої України і наші завдання // Там само. – С. 32–55.
5. Багряний І. На новий шлях // Там само. – С. 15–22.
6. Багряний І. Національна ідея і "націоналізм" // Там само. – С. 56–65.
7. Літературознавчий словник. – К., 1997. – 752 с.

Радіонова М.,

Леонідова В.

Мереф'янська ЗОШ I – III ступенів № 6

Харківський район

ІВАН БАГРЯНИЙ. З УКРАЇНОЮ В СЕРЦІ

Анотація. У статті висвітлюються традиційні прояви національної ідеї у творчості Івана Багряного та риси новаторства у її осмисленні. Національна ідея Багряного міцна, вистраждана, вона червоною ниткою простежується у творах різних жанрів. Це ідея боротьби, яку автор намагається донести до нас, до людей, вкоренити у душі українського народу боротьбу за українську державу, тим самим розвиваючи національну ідею.

Сьогодні всім відомо, що творчість І. Багряного – визначне й своєрідне явище в історії української літератури ХХ століття. Як і переважна

більшість літературних творів даного періоду, велика проза письменника нерозривно пов'язана з політичним життям в Україні, чим зумовлені її тематика, проблематика, тип героя та жанрова своєрідність.

Головною темою романів І. Багряного є доля України та її народу, яку він осмислює від давнини і до сучасності.

Звертаємо увагу на те, що письменник приділяв особливу увагу конкретній людині, вірі в її сили та призначення. Саме це, на нашу думку, дозволило Багряному створити своєрідний тип героя ХХ століття. Головні персонажі його романів усвідомлюють відповідальність за долю України та її майбутнє. Ми бачимо їх мужніми, з сильною волею, вірними родині, традиціям та національній ідеї.

Національна ідея Багряного міцна, вистраждана, вона червоною ниткою простежується у творах різних жанрів.

Безперечно, найбільше І. Багрянний поцінований як письменник, але багато уваги приділив він публіцистиці, яка стала предметом поодиноких досліджень вчених та критиків. На жаль, не повною мірою досліджена політична публіцистика (а провідна в ній також національна ідея). Публіцистика Івана Багряного має великий спектр всеохоплюваності подій двадцятого століття. Це промова до всього світу. Кожна стаття – це окрема ідея боротьби, яку автор намагається донести до нас, до людей.

У політичній публіцистичній спадщині Івана Багряного виділяються провідні теми, серед яких осмислення подій в Україні та за її межами за часів Сталіна й Хрущова, зокрема й такі події, як укладення договору між Польщею, СРСР і Чехо-Словаччиною про діяльність, спрямовану проти партизанських груп; висвітлення діяльності УРДП, зокрема, проведення з'їздів цієї партії; висвітлення перебігу судового процесу між російським емігрантом Кравченком, автором книги «Я вибрав свободу», і редакцією «Українських вістей»; полеміка з українськими націоналістичними, прокомуністичними та російськими виданнями щодо російського шовінізму; осмислення діяльності Американського Комітету звільнення

народів СРСР; розгортання процесу репатріації до СРСР; проведення конгресу вільної преси в Берліні тощо.

У романістиці («Скелька», «Тигролови», «Сад Гетсиманський», «Людина біжить над прірвою») простежується продовження проблем пробудження національної самосвідомості, проблеми національного життя українців-таборян, інтелектуального поступу української нації та інші, що органічно пов'язані з його публіцистикою та політичними концептами УРДП.

У своїх політичних виступах, памфлетах, статтях, рефлексіях, доповідях письменник наголошував на необхідності здобуття Україною державності, перебудови її в «прогресивну форму сучасної національної держави» [4, 20]; відстоювання національної ідеї, розмежування понять «національна ідея» і «націоналізм» [5]; відродження національної свідомості: «Україна або повстане волею й енергією реально існуючих творчо-продуктивних та бойових сил нації, або її ніколи не буде» [2, 166]; об'єднання національно-патріотичних сил в Україні та за її межами для боротьби за самостійну, незалежну Україну: «Ми ставимо завданням організацію всіх потенціальних сил українського народу в єдиний революційний фронт, зорієнтований на більшість» [6, 20].

Публіцистичні твори Багряного об'єднані навколо однієї ідеї – довести, що сталінізм і ленінізм тотожні, не відрізняються один від одного не тільки засадничо, але й у деталях. Найбільш глибоко ця тема репрезентована в статті «Апологетика ідейного роззброєння і наша відсіч», яка вперше була надрукована в газеті «Українські вісті» [7, 486]. Не дивно, що тематика статті є звичною для І. Багряного як з ідеологічного погляду, так і публіцистичного методу. З десяти років письменник бачив та відчував той більшовицький лад, з яким до смерті боровся. Він намагався вкоренити у душі українського народу боротьбу за українську державу, тим самим розвиваючи національну ідею.

Новаторство письменника-патріота в осмисленні національної ідеї, нашу думку, полягає в тому, що він показав можливість існування

Батьківщини за кордоном, саме у побуті родин переселенців на Далекий Схід («Тигролови»). Перед читачем постає незламний образ національної гідності через родину Сірків та їх односельців із Зеленого Клину. Навіть на чужині вони формують поселення з назвами, що нагадують їм рідну домівку та не дають забути своє коріння, незважаючи на те, що вони вже пристосувались до умов втікачів. Традиційно автор змальовує боротьбу людини проти безжальної системи, збереження, незважаючи на страшні страждання, людської гідності та честі.

Вважаємо, що для розуміння творчості І. Багряного важливою є його концепція «віри в людину», яка безпосередньо пов'язана зі структурою образів головних персонажів творів. Віра в людину для них – орієнтир у світі, де добро і зло ніби помінялися місцями, а саме поняття моральності стало зайвим і непотрібним (як це актуально зараз!). Одним із важливих складників цієї концепції є активне духовне життя героя – необхідна умова виживання в тюрмах і таборах. Другою складовою є висока ідея, за яку варто віддати життя, антитезою якій є доля відданих системі «морітурі».

Нікого не дивує, що образ героя романів І. Багряного співвідноситься із символом вовка – уособленням того стихійного, інстинктивного, тваринного, що до пори живе в кожній людині утаємничено, підсвідомо. «Вовчий інстинкт» виступає життєдайною силою, що забезпечує персонажам здатність боротись і перемагати за межею людських можливостей. Яскравим виявом взаємодії інстинкту та ідеї, натури й розуму в структурі образу є духовні шукання головного героя роману «Людина біжить над прірвою» Максима Колота. Він віднаходить у собі ту позасвідому силу, яка рухає його волю, допомагаючи долати будь-які перешкоди. Інстинктивне й несвідоме асоціюється з природженим потягом до життя («вітаїстичні сили» – як у М. Хвильового) і є більш важливим для людини, ніж логіка й розум.

Очевидно, що перемога героя є для автора уособленням незнищеності української нації та віри в майбутнє України. Водночас привабливість

персонажів І. Багряного полягає, на нашу думку, в тому, що, маючи «вовчий інстинкт» до життя, вони не втрачають і віри в людину, в людяність.

Аналізуючи творчість Івана Багряного, приходимо до висновку, що одна з головних тем письменника – викриття системи більшовицького терору, показ жорстоких і підступних методів роботи каральних, органів. Тут використано багатий матеріал особистих вражень. Роман «Сад Гетсиманський» був чи не першим твором емігранта з СРСР, який розповів правду про жахливий катівський механізм більшовицької влади.

Романи «Тигролови» і «Сад Гетсиманський» були перекладені англійською та деякими іншими мовами і здобулися на певний резонанс на Заході. Багатьма європейськими мовами був перекладений і його памфлет «Чому я не хочу вертатись до СРСР?», що мав великий розголос серед української еміграції та у світі. Це один із шедеврів багатогранної і темпераментної публіцистики Багряного, яка збагатила скарбницю української політичної думки та історію визвольних змагань, до неї і звернемося далі.

Памфлет «Чому я не хочу вертатись до СРСР?» був відповіддю на облудні заклики радянської пропаганди і на безсоромні дії західних урядів, які сприяли насильницькій репатріації біженців до СРСР – прямо в концтабори. Це була відповідь патріота України, який хотів використати становище емігранта – перебування у вільному світі – для боротьби за її свободу, національну ідею. Це був і гіркий докір західній громадськості, яка в більшій своїй частині сліпо не помічала трагедії мільйонів жертв більшовизму або й, загіпнотизована сталінською пропагандою, вороже ставилася до втікачів з СРСР, як до нібито фашистських «колабораціоністів».

У цьому памфлеті Багрянний, зокрема, писав:

«Для європейців і для громадян усіх частин світу (крім СРСР) дивно й незрозуміло, як-то може людина утікати від своєї Вітчизни і не хотіти вертатись до неї. То, мабуть, великі злочинці, що бояться кари за свої великі гріхи перед своєю Вітчизною?

Мабуть, тому до нас ставляться з такою ворожістю.

Дійсно, тут є чому дивуватися для тих, для кого слово «Вітчизна» наповнене святим змістом. Що може бути милішого за Вітчизну, за ту землю, де родився і ходив по ній дитячими ногами, де лежать кості предків, де могила матері.

Для нас слово «Вітчизна» також наповнене святим змістом і, може, більшим, як для будь-кого іншого. Але не сталінська «родіна». Мені моя Вітчизна сниться щоночі. Вітчизна моя, Україна, одна з «рівноправних» республік у федерації, званій СРСР. Я не тільки не є злочинцем супроти своєї Вітчизни, а, навпаки, я витерпів за неї третину свого життя по радянських тюрмах і концтаборах ще до війни».

Насиченою образністю, асоціативністю, поєднанням різнорідних зображально-виражальних засобів, афористичністю відзначаються і вражають читача публіцистичні есе І. Багряного. Один із найбільших за форматом творів цього жанру, спрямованих на боротьбу українського народу за свою незалежність, – «Молодь Великої України і наші завдання» актуалізує оперту на національний досвід історичну пам'ять: «Стоячи перед безперечним фактом, що між українським «сходом» і «заходом», в тім числі і між молоддю Великої України та інших українських земель, вирита глибока прірва – вирита ворогами й безмірно поглиблена своїми безвідповідальними «політиками» – та здаючи справу, що без координації дії всіх політичних і фізичних сил, а насамперед без мобілізації всієї молоді до боротьби за українську національну ідею, ніяке успішне завершення тої боротьби немислиме, – ми підносимо проблему, що її висуває час, про кардинальне заґачення тої прірви» [1, с. 32]. Інтелектуальна глибина думки породжує **справжню новаторську ідею**, яка постає не через виховання і щеплення її згори, а через заперечення існуючого, незадовільного порядку речей незадовільної дійсності – визначальні особливості цього твору. На противагу усталеним поглядам, що есе висловлює індивідуальні думки та враження щодо актуальних тем і проблем, не претендуючи на вичерпне трактування теми, твір І. Багряного презентує авторську свідомість як

систему процесів сприймання, осмислення, оцінювання та відображення. Захоплюють його аналітичність, авторська обізнаність, компетентність, афористичність: «Молодь потребує завжди іскри. Але не кожна іскра вибухає полум'ям. Не іскра химерного іванівського хробачка, а іскра справжнього вогню запалює пожежі» [1, с. 54]

Отже, як би автор не висвітлював національну ідею у своїй творчості: традиційно чи застосовуючи при цьому новаторські методи, головним є те, що вона в його творчості присутня, попри всі заборони, арешти й еміграції, й читач обов'язково її почує та повірить у неї (ми в цьому впевнені!).

Література

1. Багрянний І. Публіцистика / І. Багрянний. – К. : Смолоскип, 2006. – 856 с.
2. Багрянний І. Дніпро впадає в Чорне море // Багрянний І. Публіцистика: Доп., ст., памфлети, рефлексії, есе. – К., 1996. – С. 157 – 166.
3. Багрянний І. До питань стратегії й тактики нашої визвольної боротьби // Там само. – С. 122 – 143.
4. Багрянний І. До проблеми молоді // Там само. – С. 143 – 146.
5. Багрянний І. Молодь великої України і наші завдання // Там само. – С. 32–55.
6. Багрянний І. На новий шлях // Там само. – С. 15 – 22.
7. Багрянний І. Національна ідея і «націоналізм» // Там само. – С. 56 – 65.
8. Багрянний І. Наша преса // Там само. – С. 411 – 412.
9. Багрянний І. Чому я не хочу повертатись до СРСР? // Там само. – С. 22 – 32.

Ващенко Л.

Красноградська ЗОШ

I –III ступенів №1 ім. О. І. Копиленка,

Хоменко В.,

Петрівський НВК, Красноградський р-н.

ХУДОЖНІЙ СВІТ ТВОРІВ ІВАНА БАГРЯНОГО В СУЧАСНОМУ ВИМІРІ

Анотація. У статті висвітлюється відомості про життя і діяльність українського письменника і політичного діяча Івана Багряного. Подано характеристику його творів, що видавалися не лише в Україні, а й за її межами. Матеріали статті можуть бути використані вчителями української мови і літератури, учнями, студентами.

Тільки після смерті митця можна по-справжньому оцінити місце, яке посідає його творчість у світовій культурі. Сумні слова, але в них міститься істина, бо в стрімкому потоці життя важко відокремити швидкоплинне й скороминуще від того непересічного і справді вартісного, що визначатиме обличчя наступної епохи. У 2016 році Україна та весь світ відзначають 110-річчя з дня народження Івана Павловича Багряного, але й досі масштабність і художня вартість його літературної спадщини лишаються неосмисленими.

Творча діяльність письменника охоплює два літературні періоди — «Розстріляне Відродження» 20-х рр. XX ст. та бурхливий сплеск української еміграційної літератури 1940-х рр., так званий період МУРу (Мистецького українського руху), засновником і активним учасником якого був І. Багрянний. В еміграції письменником були створені романи, які увійшли до «золотого фонду» української літератури XX ст., але протягом тривалого часу не були відомі читачеві в Україні («Тигролови», «Сад Гетсиманський», «Маруся Богуславка», «Людина біжить над прірвою»). У його творах

поєднуються глибока думка та цікавий сюжет, документальна правдивість притчова глибина узагальнення.

В основу «Тигроловів» автор поклав пережите ним заслання на Далекому Сході. Це має документальну основу, оскільки на Далекому Сході з кінця XIX ст. живе багато українських переселенців (в одному з таких українських поселень перебував письменник), з іншого — у художньому творі перед читачами постає онтологічна Україна, позачасова та позатериторіальна. Тайгова Україна — це небесний Єрусалим. Ці плани тісно переплітаються й у структурі твору. Роман, написаний 1944 року як «Звіролови», 1946 року перевиданий під назвою «Тигролови». Цю книжку високо оцінив В. Винниченко, прорікаючи велике творче майбутнє її авторові. Герой Григорій Многогрішний увібрав у себе чимало рис характеру самого автора: він не скорився, не змирився з насильницьки нав'язаним йому статусом в'язня жакливогої системи й залишився Людиною. Сюжет роману побудований на історії «полювання» майора НКВС Медвина на гордого і волелюбного хлопця з України, який у тайзі знайшов земляків, друзів, кохання... У цьому змаганні за право бути Людиною Григорій перемагає. Передусім тому, що не озвірів, не перейнявся озлобленням і ненавистю до людей, зберіг у собі людяність, доброту, здатність співчувати, співпереживати і вірити, що людина повинна кинути виклик страшній системі й вистояти. «Тигролови» — це романтичний твір, з елементами пригодницького жанру. І все ж «Тигролови» виходять за межі звичайної «масової» літератури, насамперед, ідейним спрямуванням. У творі Багряного всепоглинаюча ідея перемоги добра над злом втілюється через художні образи, ліричні відступи, промовисту символіку і мову героїв. Стрімкий потяг-експрес, що мчить на Далекий Схід, як мчить і саме життя. У ньому розважаються й милуються краєвидами представники влади і терзаються роздумами про своє майбутнє звичайні люди, яких перетворено на зеків, безправних політв'язнів. Серед останніх і Григорій Многогрішний. Він тікає з поїзда, як із жорстокої, занедбаної Богом та людьми реальності, потрапляє на розкішний острівець у тайзі, що зветься Зеленим Клином.

Символічною є ця назва. Тут живуть українці, колишні втікачі й вигнанці, які були колись розкуркулені радянською владою. Тут вони створили свій український світ, наповнений моральною чистотою і гармонією, зберегли рідну мову, традиції. Вони живуть за законами народної моралі. Усе в цій родині Григорія радує, бентежить, дивує, бо, на рідній землі це викорінюється, гинуть люди, а тут, у дикому суворому краю, живе своїм здоровим українським життям наш народ.

І. Багряний показує, що такий світ можуть створити тільки люди вільні духовно і матеріально.

Автор у романі «Тигролови» реалізує свою ідейно- філософську концепцію через долі, світогляд, вчинки, мову своїх героїв. Його волелюбні персонажі об'єднують минуле і майбутнє України, історія якої постає в невблаганній циклічності і повторюваності, починаючи від гетьмана Дем'яна Многогрішного, якому довелося торувати шлях до Сибіру за волю і незалежність своєї країни, до сучасних авторові борців. Григорій Многогрішний ніби розриває замкнене коло, породжує надію на визволення, він відзначається силою волі, внутрішньою зібраністю і жадобою життя.

У романі «Тигролови» І. Багряний по-своєму відтворив ідеї М. Хвильового про «загірну комуну» та «азіатський ренесанс» як перспективу майбутнього України.

Інший роман автора «Сад Гетсиманський» ґрунтується на фактах майже дворічного перебування письменника під слідством (з 16 червня 1938-го по 1 квітня 1940-го року) в харківських тюрмах. Документальна основа підкреслюється І. Багряним ремаркою на початку твору й підтверджується архівними матеріалами. Головний герой роману, молодий інженер-авіакоструктор Андрій Чумак, якого, як і більшість персонажів, письменник наділив певними автобіографічними рисами, мусить міркувати не лише над питанням, хто його зрадив, але й, як залишитися людиною під час важких випробувань, не втративши честі й гідності, під тортурами слідчих.

За біблійною легендою Гетсиманський сад — місце передсмертних мук, молитов Ісуса Христа, місце зради. Тихий, гарний сад, який став душевною опорою для Христа, є разючим контрастом до жахливої дійсності, в якій страждає і якій мужньо протистоїть молодий герой — авіатор.

«Сад Гетсиманський» належить до тюремно-табірної літератури (невольницької). Жанри цієї літератури міняються у зв'язку з історичними обставинами: колись це були невольницькі плачі та думи про втечу із молитвами про визволення, а для сучасників І. Багряного головними жанрами стали протестаційні листи, мемуари та лірика. Письменнику вдалося подолати обмеженість в'язничних умов і створити справжній роман за всіма правилами сюжетної архітекτονіки. Цим твором І. Багряний стає в один ряд з І. Франком, В. Винниченком, В. Підмогильним.

Роман **«Маруся Богуславка»** замислювався автором як перша книга тетралогії «Буйний вітер». Як зазначалося в авторській ремарці, видана 1953-го року повість «Огненне коло» мала бути частиною четвертого тому тетралогії. Однак передчасна смерть І. Багряного обірвала цю роботу.

Роман суттєво відрізняється від попередніх творів письменника. У ньому порушено принцип «одногогероевості»: наявні лише два головних персонажі молода дівчина Ата (Аталея) Дахно та художник Петро Сміян. Змінився й тип конфлікту: замість пригодницького сюжету й гострої боротьби з несприятливими зовнішніми обставинами герої ведуть розлогі діалоги, на них не очікує смертельна небезпека — це дає підстави говорити про експозиційний характер твору.

Події в романі відбуваються напередодні війни в місті під умовною назвою Наше, в якому можна впізнати рідну авторові Охтирку, є й окремі прикмети Харкова. В описі міста відчуються сумні нотки туги за батьківщиною, за втраченими дитинством та молодістю. Разом із тим тут звучить висока патетика, а символіка в описі міста та на початку твору зростає до біблійних узагальнень. У цьому описі відчутні архетипи космологічних міфологем творення космосу з хаосу. В центрі міста розташовується храм із

високою дзвіницею — як символ світового дерева, що має з'єднувати небо й землю, той і цей світи. Євангеліє, подароване Мазепою, є ознакою «обраності» міста і народу, «нашості», причетності до одвічної боротьби за творення власної держави. Одвічність міста Нашого підкреслює й незмінність адміністративного поділу на «сотні» та консерватизм мешканців щодо назв вулиць. Хіба не це український народ відчуває на собі зараз?

Дія роману розгортається навколо постановки в міському театрі драми «Маруся Богуславка», але це лише зовнішня лінія сюжетного розвитку. Основною лінією сюжету є показ духовного становлення головної героїні Ати Дахно — двадцятирічної вихованки дитячого будинку, акторки місцевого театру, яка грає роль Марусі Богуславки.

Ата починає самотнє життя: вона шукає власне коріння та духовні ідеали, що змогли б стати надійним підґрунтям і орієнтиром на життєвих шляхах. Такі шукання дівчині доводиться починати з себе, бо вона навіть не знає, ким були її батьки. Пізніше вона з'ясує, що її справжнє прізвище не Дахно, а Діденко й вона є дочкою організатора «дитячої держави», людини, котра, як ніхто любить людей, свій край і свій народ.

Спілкуючись із мешканцями міста, Ата Дахно прагне «відшукати Людину». Відшукати Людину в людині. Однак їй зустрічаються переважно одні «равлики». Поняття «равлика» як певного символу людини радянської епохи є концептуальним у романах І. Багряного. Владі не вдалося перетворити всіх людей на «нуль», «ганчірку» чи «хробаків» — люди тільки еволюціонували на «равликів», зачинились у собі, як у мушлі. Ззовні вони прагнуть виглядати, діяти й говорити як благонадійні представники радянського народу, а в душі, часто лише в підсвідомості, лишаються громадянами, які не сприймають цієї системи. Характерним «равликом» у романі виступає керівник обласного комсомолу Павло Гук, бо, незважаючи на високу посаду — «четвертий вождь», він у душі залишається українцем. Павло Гук уособлює собою ту «нову українську молодь», яка, згідно з пророчою політичною концепцією

І. Багряного, нині перебуває «під комсомолом», але саме на неї слід покладати надії щодо незалежності України. Павло добре пам'ятає, як у 1933-му році разом із зниклим селом «Гута» (село «людоїдів») вимер і весь його рід. Павло Гук також щиро, але безнадійно закоханий у «безпартійну» Ату Дахно. Сильній і відкритій натурі, Аті, не потрібен равлик — її вабить «божевільний» — Петро Сміян, вабить внутрішньою силою, нескореністю, неподібністю до інших.

Петро Сміян — талановитий художник, котрому, попри усілякі можливі ускладнення, директор театру Ткач доручає малювати декорації до нової п'єси. Петро — юнак «з легенди», в біографії якого показано міфологізовані факти біографії автора. Колізія Ата-Сміян у романі не розв'язується, фінал «Марусі Богуславки» є відкритим.

Романом «Маруся Богуславка» (1957), як і іншими публіцистичними творами, Іван Багряний стверджував одну дуже дорогу для емігранта з УРСР істину. А саме: всупереч замахам на геноцид — людина жива, Україна жива! Ніякого вакууму під диктаторським режимом, лише стиснена до неймовірності, але тим сильніша жива енергія, жива душа — жива нація.

Роман «**Людина біжить над прірвою**», який побачив світ 1965-го року, посідає важливе місце в творчому доробку письменника. За ідейною спрямованістю та стильовою своєрідністю твір став продовженням попередніх романів «Тигролови» і «Сад Гетсиманський», а тематично це мала бути самостійна частина замисленої І. Багряним тетралогії «Буйний вітер» про долю української молоді в часи Другої світової війни (з якої побачили світ повість «Огненне коло» та роман «Маруся Богуславка»). Цей твір пов'язаний з провідними модерністськими течіями в українській та світовій літературі

XX ст.

Думка про наявність у творчості І. Багряного екзистенціальних мотивів висловлена дослідниками вже доволі давно. І. Лозов'ягін інтуїтивно втілює ідеї цього вчення, яке набуло популярності в суспільстві повоєнної Європи. Авторську світоглядну позицію в творі несе головний герой — Максим

Колот. Опозицію щодо цих ідей відстоює його опонент Соломон (колишній заступник директора гімназії, потім професор діамату, заввідділом антирелігійної пропаганди при облпарткомі — Віктор Феоктистович Смірнов).

У романі «Людина біжить над прірвою» описується переживання людини, що опинилася між двома ворожими їй фронтами. На початку твору обидва герої потрапляють у безвихідну ситуацію. Йде війна, німці залишають місто, натомість приходять радянські війська. Максиму й Соломону загрожують смертю і свої, і чужі. Тут автор виходить на екзистенціальну проблему «закинутості» людини в світ, який вона не вибирає. Максим і Соломон розуміють, що опинилися «над прірвою»: «Йому немає місця на землі, на схід і на захід, на північ і на південь — усі шляхи закриті й усюди на нього чекає смерть». Головні герої покладають надію один на одного, сподіваючись, що хтось із них знайде вихід із цього глухого кута. Головний герой приходить до думки про абсурдність світу, незрозумілість і жорстокість його законів. Ця проблема є однією з провідних у екзистенціалізмі. В однаковій ситуації герої приходять до різних висновків. Соломон чіпляється за ідею Бога, що є одвічним притулком душ. При чому щиро він в неї не вірить, за нього говорить звичайний звірячий страх і відчай.

Ця сентенція характеризує людину, яка давно втратила ідеї моралі, етики, любові, дружби, гордості, героїзму, роблячи все можливе, щоб вижити в епоху революцій, громадянської війни, колективізації, голодомору та репресій.

«Людина біжить над прірвою» — найвизначніший твір української емігрантської літератури. Він написаний людиною з великим і чулим серцем. Письменник, який умів бачити й умів мріяти, міг бути гнівним і вибачливим, бо володів великим людським талантом — талантом любити й жаліти. Його твір споруджений в двох вимірах серця. Це книга глибокої журби й високої мрії.

Роман у віршах «Скелька» був написаний Іваном Багряним у 1928 році. У творі письменник використав почуту в дитинстві легенду про те, як у XVIII столітті селяни села Скелька (що на Полтавщині), протестуючи проти засилля московських ченців, спалили чоловічий монастир.

У центрі зображення роману проблема взаємин України й Росії. У творі поет викриває антиукраїнську позицію російської церкви в Україні, прагне прищепити любов до рідної землі та ненависть до її поневолювачів.

Твір сповнений віри в щасливу майбутню долю українського народу. Григорій Костюк, відомий діаспорний літературознавець, прочитавши «Скельку» писав: «Стає ясным, яка питома вага цього твору для нашого літературного сьогодні. «Скелька», то — вершина. Вершина місцями велична, надзвичайна, а місцями химерна і розхристана. Від неї автор розпочав свій, твердим кроком, літературний похід».

Проте багато літературних критиків того часу були іншої думки про цей твір, як, зрештою, і про всю творчість Івана Багряного. У періодичних виданнях з'явилося чимало різких негативних оцінок творчості молодого поета. Так, у 1931 році у журналі «Критика» (№ 10) з'явилася стаття «Куркульським шляхом» О. Правдюка, в якій зазначалось: «...Як бачимо ранні твори Багряного доводять, що по суті він є ідеолог заможного-куркульських груп села, які вороже ставляться до політики партії і радянської влади на селі. ...від самого початку поет став співцем куркульської ідеології і до сьогодні залишається таким...». Після цієї статті твори І. Багряного були вилучені з бібліотек і книжкових крамниць.

У передмові до другого, діаспорного, видання Дмитро Чуб зауважив: «Оцінюючи твір, слід звернути увагу й на те, що в двадцятих роках українська література не мала такого великого віршованого історичного твору».

У 1928 році І. Лозов'ягін написав поему «**Аве Марія**», де в присвяті розмістив таке звернення: «Вічним бунтарям і протестантам, всім, хто родився рабом і не хоче бути ним, всім скривдженим, зборканим і своїй бідній матері крик свого серця присвячує автор». Книжка побачила світ без

усякого цензурного дозволу на те, до того ж з вказівкою неіснуючого видавництва «САМ». Поки справжні наглядачі зорієнтувалися й наказали зняти книжки з продажу, кількасот примірників встигли розкупити. Зрозуміло, що подібний твір не міг залишитись непоміченим владою. У творі «Аве Марія» І. Багряний показав, що він не тільки не мириться з радянською дійсністю, а й має намір боротися проти неї, змінити її.

На наш погляд, І. Багряний є однією з центральних постатей українського літературного процесу середини ХХ століття. Точна оцінка творчості письменника є важливою для розуміння багатьох проблем сучасного життя. Творчість І. Багряного лише починає ґрунтовно осмислюватись українцями і чекає на свого вдумливого дослідника, адже значна частина художньої спадщини митця залишається маловивченою. Особливо потребують цього поезія, драматургія та романістика митця.

Тільки вольова і сильна людина може прийняти правильне рішення, відчувати в собі сили, протистояти будь - яким випробуванням. Саме такими були герої Івана Багряного, навчаючи нас ходити по лінії найбільшого опору, щоб пізнати світ. Коли людина пізнає світ, вона пізнає себе. Сьогодні Іван Багряний вертається в Україну. Сьогодні Україна його вшановує. І стверджується горді слова Івана Багряного, викарбувані на його могилі:

Ми є. Були.

І будем Ми!

Й Вітчизна наша з нами.

Отже, різнобічна і непересічна творчість І. Багряного чекає на подальше дослідження.

Література

1. Гаврильченко О., Коваленко А. Штрихи до літературного портрета Івана Багряного //Багряний Іван. Сад Гетсиманський. — К., 1992.— С. 5—18.

2. Жулинський М. Г. Іван Багряний // Історія української літератури ХХ століття: У 2 кн. — Кн. 2. — Ч. 1. (За ред. В. Г. Дончика. — К., 1994. — С. 244—252.
3. Іван Багряний - письменник і громадянин: до 100-річчя від дня народження. ХДНБ ім. В.Г. Короленка
4. Костюк Г. Іван Багряний: Сторінки спогадів // Українська мова і література в школі.— 1993.— № 10.— С. 7
5. Лавріненко Юрій. Іван Багряний — політичний діяч і письменник//Українське слово: Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст. — Кн.2. — К., 1994. — С. 612—617.

Булавіна Л.

Дергачівська гімназія № 3

ВІН ХОТІВ БУТИ ТІЛЬКИ ЛЮДИНОЮ...

Анотація. У статті автор висвітлює відомі та маловідомі штрихи до творчого портрету одного із найвеличніших і найтрагічніших письменників ХХ століття Івана Павловича Багряного (Лозов'ягіна).

Людина - це найвеличніша з усіх істот.

Людина – найнещасніша з усіх істот.

Людина - найпідліша з усіх істот.

*Як тяжко з цих трьох рубрик вибрати першу
для доведення прикладом.*

Іван Багряний

Людина-легенда Іван Багряний — одна із найвеличніших і найтрагічніших постатей в українському письменстві і громадянстві ХХ століття.

2016 рік... Для всіх любителів літератури — це рік 110 річниці від дня народження Івана Павловича Багряного (Лозов'ягіна).

Я намагатимусь сьогодні передати своє захоплення всебічно обдарованою людиною, І.Багряним, який гарно малював, писав ще зі школи вірші, прозу, міг запальним словом повести людей за собою.

Він залишив чималу літературну спадщину. Не дивно, що за життя його твори друкувалися в перекладі багатьма мовами, письменник цілодобово працював, хоч був дуже тяжко хворим. Іван Багрянний, тим не менше, помер у злиднях, а ще відчув, що таке зрада сина. Його кляли всі, кому не ліньки, але він щиро любив Україну і не жадав взаємності. Він – той, чия постать має ставитися в приклад для сучасних поколінь, які кажуть, що їм нічого любити батьківщину, бо вона нічого для них не зробила.

«Що ми знаємо про Багряного?» – таке запитання стояло як перед читачами, так і перед дослідниками та літературознавцями відтоді, як у незалежній Україні, спочатку на сторінках видань, потім окремими книжками, почали з'являтися друком твори цього талановитого письменника. Довгі роки ім'я Івана Багряного було забороненим в Україні. До 1991 року єдиним джерелом, де можна було почерпнути хоч якісь відомості про Багряного, були спогади Ю. Смолича, його колоритні й розлогі розповіді, які свого часу були дуже популярні, читалися з великою цікавістю, бо проливали хоч якесь світло на літературний процес 20-30 років на Україні.

Лише 1991 рік можна вважати роком Багряного. Про письменника заговорили на повен голос, до нас прийшли його вірші, його прозові твори, зокрема його романи «Сад Гетсиманський», «Тигролови», за які у 1992 році Багряного удостоєно Державної премії України імені Т. Шевченка (посмертно), «Людина біжить над прірвою» та інші.

Щирий поет, талановитий письменник, палкий журналіст і публіцист, відданий громадський діяч і розумний організатор – це все він, Багрянний, і на всьому карб особистості. Він був і лишився людиною, яких справді мало в літературі. Сьогодні це ім'я говорить само за себе.

Активний учасник творення літератури відродження, Багрянний у 25 років був заарештований радянськими репресивними органами за

націоналізм. Іван Павлович, мабуть, недаремно обрав псевдонім «Багряний», бо багряний – це густо-червоний, пурпуровий колір, який викликає такі асоціації: кров, війна, насилля, зло – усе це було супутником життя письменника.

Перу І.Багряного належать такі слова: *«Я хочу бути тільки людиною, яких мало на світі, я хочу бути тільки нею»*. Він лишився Людиною попри цькування на батьківщині, де його називали ворогом народу та буржуазним націоналістом, і в еміграції, де «щирі українці» били вікна у його квартирі, проколювали шини автомобіля, погрожували розправою, навішуючи ярлики комуніста та агента НКВС. Він все стерпів. Побував у катівнях і сталінських концтаборах, але вижив, хоч і підхопив туберкульоз та цілий букет інших хвороб. Був під німецькою окупацією, боровся з обома режимами спільно з УПА, керував Виконавчим органом Української Національної Ради і був заступником президента Української Народної Республіки.

Однак суворі випробовування не зламали волі митця і спраги до творчості. Замовчуваний на Україні всі повоєнні роки, письменник тільки останнім часом став відомий нашим читачам. Великий доробок автора – лірика, романи, повісті, п'єси і публіцистика – цікава сторінка в духовному бутті української нації.

Літературознавець М.Жулинський писав: *«Іван Багряний усе життя біг над прірвою з вірою в людину, прагнучи запалити в ній негасиму іскру, яка б висвітлила шлях із чорної прірви зневіри, приниження і знеособлення в безсмертя»*

В Україну творчість Івана Багряного повернулася у 1990-х роках. Але до нього й досі ставляться упереджено. Приміром, син письменника від першого шлюбу, Борис, зараз живе в Охтирці. Він один із тих, хто разом з депутатами виступає проти реабілітації рідного батька. Був він проти і перейменування однієї з вулиць Охтирки на честь Івана Багряного. *«Улюблених творів Івана Багряного у мене немає, бо я їх не читав. Поглядів його не поділяю, не розумію, чому з ним так носяться. Я – за національну*

Україну, а не за буржуазно-націоналістичну, яку проповідував Іван Багряний», – це слова його старшого сина.

Певна річ, найбільше для увічнення пам'яті великого українця зробили ті, хто знав Івана Багряного особисто. І не просто знав, а співпрацював з ним. Тож недаром протягом багатьох років письменник, лауреат премії імені Івана Багряного О. Шугай їздить місцями діяльності письменника, розшукує людей, які знали його, бере інтерв'ю у сподвижників та продовжувачів його справи. Шугай вивчає спадщину Багряного, сторінки його літературної та політичної біографії, невтомно продовжує пошуки нових джерел та свідчень. Як результат самовідданої праці О. Шугая, зусиль видавництва «Смолоскип» та допомоги багатьох людей, яким дорога пам'ять про Багряного, – ми маємо дві книги Шугай, О. В. Іван Багряний : нове й маловідоме : есеї, документи, листи, спогади, нотатки, факти.

Родзинкою цього видання є й інший вид творчості Багряного, до цих пір ніким не помічений – особисте листування. Кожен його лист – це новела, цікаве оповідання або довга низка оригінальних думок. Якщо зібрати й видати його листи, це буде найцікавіша книга з усіх ним написаних, бо тут головним персонажем буде він сам.

Чи знаємо ми Багряного так, як належить ? Чи по-справжньому вчитуємось у його твори та пристрасні публіцистичні статті, які звучать актуально й досі насамперед не тільки тому, що нагадують про минулі безкомпромісні битви за вільну Україну, а й попереджають про багато нелегких випробувань та небезпек, що підстерігають нас на нинішньому шляху в майбутнє.

Отже, пізнання Івана Багряного триває. Запрошуємо шанувальників творчості Івана Багряного, всіх бажаючих познайомитись з книгами О. Шугая.

Зараз творчість Багряного вивчають у школі, називають його іменем вулиці, і школи, ставлять меморіальні дошки. Було випущено ювілейну двогривневу монету із зображенням Багряного. Добре: нарешті його знатимуть в обличчя. Зате й досі не видана повна збірка творів

письменника, досі немає однозначного трактування його як письменника та як особистості. І виходить, що Багрянний, там само, як і Самчук, Барка, Теліга, Ольжич та багато інших – літератори, в яких вбачають розкольників держави.

Хоча Іван Багрянний і прожив недовге життя, але залишив після себе велику мистецьку і духовну спадщину. Його твори — роман у віршах «Скелька», збірка «Золотий бумеранг», романи «Тигролови», «Сад Гетсиманський», «Буйний вітер», «Людина біжить над прірвою», повісті «Огненне коло», «Розгром», поема «Антон Біда — герой труда», драми «Генерал», «Морітурі», памфлет «Чому я не хочу повертатися до ССРСР», дитячі твори «Казка про лелек та Павлика мандрівника» та «Телефон», кільканадцять пісень, які окрилив Григорій Китастих, Микола Фоменко та інші — будуть жити й наснажувати нові покоління українців у боротьбі за краще майбутнє українського народу.

Твори для дітей Івана Багряного, на жаль, на сьогодні мало досліджені, оскільки більшість дослідників – і таких авторитетних, як Юрій Шевельов, наприклад, - акцентують увагу свою на антибільшовицьких шедеврах, таких, як, зокрема, «Сад Гетсиманський» та «Тигролови», чи не найменшою мірою згадуючи про те, що письменник умів бути по-дитячому проникливим, ніжним і разом із тим майстром.

У «Казці про лелек та Павлика-мандрівника» Іван Багрянний виявив себе (вкотре!) майстром художньої деталі. Про це свідчить хоча б таке цікаве, не без письменницької спостережливості й трохи гри уяви, речення про лелек: «Всі ми довгоносі, / Та ще й ноги босі,- / Як нам зимувати, В снігах потопати?» [6, с.103]. Це, як ви вже зрозуміли, слова птахів у творі. «Де ж ми візьмем чоботята?» [6, с.103], - скрушно запитують вони. Образ лелек, як своєрідних зв'язкових між Україною і чужиною для Багряного, найпевніше, був не випадковим, оскільки сам письменник писав цей твір, перебуваючи в еміграції.

В описах автора є чимало пестливих суфіксів. І бачимо не лише «лелечата», їхні «дзьобики», «гніздечка», а й «шабельку», «стрілки» із

луком. Таким чином у ненав'язливій, ніби безболісній формі письменник доносить до дітей поняття зовсім насправді не дитячі.

Маємо зважати на те, що Багряний – послідовний у своїй творчості борець за патріотичне виховання нових поколінь українців. Так склалося, що до 1991 року автор виховував своєю творчістю західноєвропейську та американську молодь – просто в Україні шлях до письменника був штучно закритий радянським режимом. Якщо ім'я Івана Багряного і зринало, як це було, скажімо, в УЛЕ 1988 року, то з неправдивим ярликом «ворога держави», «буржуазного націоналіста» тощо.

Оптимістичний, як і в більшості творів Багряного, фінал «Казки про лелек...», якщо розглядати його з точки зору дослідників, котрі пішли шляхом біографічного методу аналізу, – це бачення автором нової України, в котрій не буде насильства і зла, України, на котру ми чекаємо і сьогодні.

Надзвичайно важливими для педагогічної думки можуть стати творчі досягнення Івана Багряного, котрий зумів у своїх і «дитячих», і «дорослих» творах вибудувати образ нового героя, нової України. Образ героя, для якого ліпше «вмерти біжучи, аніж жити гниючи» у творчості Івана Багряного яскраво простежується на прикладі роману «Тигролови». У цьому творі, що був перекладений одразу по появі своїй німецькою, англійською, голландською мовами і став для багатьох європейців еталоном гостросюжетної прози, можна побачити того героя, якого бракувало як українській літературі, так і нашій педагогіці.

Програмовий твір Івана Багряного «Тигролови» у школі викликає чимало асоціацій та міркувань в учнів під час читання та аналізу цього гостросюжетного роману.

Виховна роль образу головного героя книги Григорія Многогрішного полягає у вихованні в учнів патріотизму, справжньої любові до своєї Вітчизни, твердості в прийнятті рішень, рішучості, мужності та мудрості, яка є в такого сильного характеру.

З точки зору вивчення етнографії, і не лише української, роман «Тигролови» Івана Багряного міг би цілком бути названий одним із найцікавіших не

лише в українській літературі, а й у літературі європейській. Європі так само далекій, як Уссурійський край, не стільки географічно, скільки ментально, були ті страшні прояви більшовизму, що були описані в романі. Значно більшою мірою проблема більшовицького терору щодо українського (і не лише) населення була показана Іваном Багряним у його трохи пізнішому романі «Сад Гетсиманський». Однак і в «Тигроловах» є майор Медвин, є його посіпаки і служки взагалі радянського режиму, котрі прагнули обтягти ту свободу, яку здобув Григорій Многогрішний у далекосхідних нетрях і свободу людини взагалі.

Розповідаючи про полювання на тигра, Багрянний мимоволі натякав не лише на волелюбність українського «тигра» Григорія Многогрішного і йому подібних борців за волю України (про це романіст говорив цілком осмислено і чітко), а і зазначав про те, що людина – істота горда і велична, але вразлива. Її можна знайти, зловити, приручити, як і тигра (хоча і не як кожного тигра). І в цьому своєрідна романтика пригод і філософія життя, показана у творі.

Твір Івана Багряного «Антон Біда – герой труда» із підзаголовком «повість про Ді-Пі» – це висловлене в доступній і цікавій формі ставлення автора до радянської репресивної машини. Доступність для читача стала одним з основних завдань письменника під час написання книги – книги, художньо різнорідної та естетично внутрішньо суперечливої навіть, однак від того не менш дошкульної у викритті ганебних явищ Держави Рад.

Написана в Німеччині, повість (так її принаймні називає сам автор), як написано в передмові, це – «палкий, схвильований експромт – відповідь людоловам,- вона безпосередня і правдива, і цією правдою сильна» [6, с.18]. У передмові також про неї сказано, що «оцінку її суто літературних вартостей лишаємо літературним критикам. Для нас важною є її політична вартість».

Попри такі слова від видавництва «Україна», можна говорити про те, що «Антон Біда – герой труда» – це повість місцями не лише великої сатири, а й великих відкриттів у царині слова. Знахідки Багряного, от,

наприклад, коли він пише про абсурдні звинувачення слідчих і, відповідно, абсурдні зізнання арештантів у стінах катівень НКВС, досить нестандартні й неординарні, що добре для літератури: «Признався він: / що риба рак, / що хліб буряк, / що гуска грак, / що він верблюд, / що він пістряк... / І що в тюрмі сидіти все – Найбільше щастя в еСеСеР!» [6, с.108]. Що ж, доволі цікаве формулювання, зважаючи на часом надто просторі й прозорі розписи самого автора в цьому творі.

Сьогодні, з точки зору вивчення історії, надзвичайно поживною для вивчення різних дискусивних питань є ця політична сатира Багряного, оскільки той не з чуток знав про різні явища у великому і страшному СРСР. Є в «повісті про Ді-Пі» й набагато глибші своєю суттю прозріння самого Багряного щодо «пролетарської ідеології», котра підносила таємниче ленінське «щось». «Величне ЩОСЬ, / могутнє ЩОСЬ, / Закрите герметично» [3, с.110],- говорить Багрянний і приземляє уяву читача до... туалету, образу, котрим їдко, але чесно, автор хотів показати нікчемну суть ідеології, в котрої насправді не було опертя, зате була страшна репресивна машина, котра це опертя малювала красними епітетами, і безпідставно.

Можливо, не так насичений кількісно різними – що зринають із контексту твору – деталями із життя репресивної системи інший твір Івана Багряного – драматична повість (знову ж таки авторське визначення) «Морітурі», проте в цьому шедеврї художньої думки, що став, на думку більшості дослідників, «чернеткою» «Саду Гетсиманського» – його ідейним прообразом, є чимало глибоких історичних образів.

Наприклад, образ Карла Маркса, котрий став в'язнем змодельованого ним же репресивного устрою – в'язнем радянської катівні,- художня знахідка Багряного.

Загалом творчість Івана Багряного – це історія заради майбутнього. Без глибокого розуміння історії, тих процесів, які відбувалися в Україні протягом віків, не можна збудувати сильної держави, в котрій життя людини, дотримання її прав і свобод стане повсюдним і безсумнівним.

Розмаїтий, підхід педагога до проведення уроку за творчістю Івана Багряного, зможе не лише додати у скарбничку знань учня нові факти про письменника, його теми й ідеї, образи, а й розширити кругозір, поставити правильні акценти в історії, розвинути патріотичні світоглядні позиції.

Сьогодні Іван Багряний повернувся на Батьківщину. Україна його вшановує. Справдилися горді слова письменника, викарбувані на його могилі:

Ми є. Були. І будем Ми!

Й Вітчизна наша з нами!

Ім'я Івана Багряного стало символом свободи, а значить, символом боротьби за неї. Стало символом нашої мети – здобути волю і незалежність для нашої України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Багряний Іван. Вибрані твори. – Київ: Книга, 2007. – 368 с.
2. Жулинський М. І. Багряний // Слово і час. - 1991. - № 10. – С.7 - 13.
3. Камінчик А. Через терни Гетсиманського саду. (І.Багряний) // Київ. - 1997. - № 1 - 2. – С.150.
4. Коновал О. А хіба Багряний не мав рації? // Мол. Україна. – 1968. – Ч. 160, верес. – С. 3 – 7.
5. Щирий Я. Іван Багряний на тлі своєї епохи. – К., 1992.
6. Ясневський К. Іван Багряний: Твори та про них. – К., 1994.

Коваленко І.

Харківська ЗОШ I-III ступенів №164

**ІВАН БАГРЯНИЙ. ВІД ТЕОРІЇ ДО ПРАКТИКИ:
МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ТВОРЧОСТІ
В МОДУЛЬНО-РОЗВИВАЛЬНІЙ СИСТЕМІ НАВЧАННЯ**

Анотація. У статті висвітлюються методика та засади викладання творчості Івана Багряного в освітніх закладах із модульно-розвивальною системою.

Іван Багряний є тією постаттю, яка незмінно перебуває в центрі уваги як дослідників української літератури і культури, так і просто небайдужих до культурних процесів у нашому суспільстві. Його творчість виходила за межі партійного соцреалізму, а тому не мала права бути відомою сучасникам письменника. «Багряний представляє тих непоодиноких українських митців, яким судилося опанувати страшний досвід української історії XX ст. у досить суперечливій естетичній формі – розриваючись між щирим прагненням служити рідному народові і його визволенню та, з іншого боку, власною творчою природою» [1, 8]. Тому вивчення творчого доробку Івана Багряного має певну специфіку, яка полягає у багатовекторності прагнень письменника, втілених у творчості, складності його життєвої долі та особливостей сприйняття світу його творів сучасниками.

Модульно-розвивальна система дозволяє більш повно розгорнути світ психологічних переживань персонажів твору завдяки посиленню діалогічного спілкування вчителя та учнів, що полягає у стимуляції творчого мислення. У системі модульного навчання завдяки чуттєво-естетичному та духовно-естетичному модулям, основною метою яких є «гармонізація взаємин особистості з довкіллям через можливі чуттєві переживання» [2, 232] є реальна можливість досягти більшого впливу на

емоційну сферу учнів, що дозволяє педагогу реалізувати насамперед виховні завдання літератури як мистецтва словесного образу, який має високий ступінь емоційного впливу на підростаюче покоління.

Практичне застосування психомистецьких технологій у модульно-розвивальній системі навчання передбачає створення замість поурочного плану-конспекту освітнього сценарію. Як зазначає А. Фурман «на відміну від плану конспекту-уроку, що відображає логіку викладання навчального матеріалу залежно від структури заняття певного типу та окреслює зміст навчальних вправ і задач, сценарій передбачає запис повної сюжетної лінії розгорнутої навчальної дії, що має свій композиційний план та містить, крім предметного і методичного, ще й психодидактичний зміст» [3, 179]. Крім того, освітній сценарій має відмінну від традиційного уроку структуру, оскільки «відтворює сюжетну лінію довершеного циклу навчального заняття, тобто системи психосоціальних технологій — від делегування установки і внутрішньої мотивації до контролю, рефлексії і самотворення індивідуального світу *Я* людини». [3, 181].

Таким чином, освітній сценарій має іншу композицію:

Структура основної композиційної частини сценарію
чуттєво-естетичного модуля за темою: «Іван Багряний. «Тигролови».

Сильний тип української людини»

Етап модульно-розвивального процесу та алгоритм розвивальної взаємодії	Зміст паритетної основної діяльності у загальному контексті взаємодії вчителя і учнів	Психо-емоційний зміст розвивальної взаємодії і ремарки вчителя
Занурення у внутрішньо осягнений пласт культурного	Конкурс «Мікрофон» — За що ви подякували б Івану Багряному? — Які риси характеру Григорія	Пізнавально-світоглядна зав'язка на вищому рівні

досвіду	Многогрішного ви хотіли б виховати в собі? — Чи переконав вас сьогоднішній урок , що Григорій – сильна особистість?	само – осмислення
---------	--	-------------------

Завдяки різним змістовим модулям розширюється спектр взаємодії із емоційним світом учнів, що дозволяє краще засвоїти екзистенційні мотиви творів І.Багряного. «Зав’язка через загострення пізнавально-емоційних сцен (конфлікти, суперечності, події, факти)» [2, 230] на установчо-мотиваційному модулі дозволяє глибше зацікавити учнів до читання тексту, перетворивши деякі елементи звичайного уроку на творчу дискусію, застосувавши елементи театрального дійства.

Структура основної композиційної частини сценарію

Установчо-мотиваційного модуля за темою: «Іван Багряний. «Тигролови».

Сильний тип української людини»

Етап модульно-розвивального процесу та алгоритм розвивальної взаємодії	Зміст паритетної основної діяльності у загальному контексті взаємодії вчителя і учнів	Психо-емоційний зміст розвивальної взаємодії і ремарки вчителя
Актуалізація резервів учня	Декілька десятиліть українському читачеві не було відомо про роман Івана Багряного «Тигролови». Цей твір уже був перекладний німецькою, англійською, голландською та французькою мовами. Романом «Тигролови» зацікавилась навіть	Експозиція

	<p>всесвітньо відома кіностудія «Голлівуд». <i>Продовжіть речення:</i></p> <p>«Уперше роман із назвою «Звіролови» був надрукований у львівському журналі «Вечірня година» у»</p>	
<p>Введення учнів у проблемне поле</p>	<p>Проблемні запитання :</p> <p>Який життєвий матеріал і художній сюжет роману?</p> <p>За свідченням самого письменника, у 1932 році його було заарештовано в Харкові. Він пробув 11 місяців у камері самотнього ув'язнення , а потім висланий до спецпоселень Далекого Сходу. Мужність і витримка письменника дивувала навіть чекістів.</p> <p>Коли прокурор запитав письменника :</p> <p>— Бувши на вашому місці , що б ви зробили такому злочинцеві , як ви ?</p> <p>— Я б розстріляв , — відповів Іван Багряний і розтлумачив:</p> <p>— Коли ви дасте мені кілька років, то виховаєте з мене контрреволюціонера. Тож або розстріляйте , або відпустіть.</p>	Зав'язка
	<p>Запитання до учнів:</p> <p>— Яка тематика твору?</p> <p>— Визначте сюжетні лінії роману?</p> <p>— Які образи — символи зустрічаються в романі «Тигролови»?</p>	Кульмінація «Що?»

Змістовно-пошуковий модуль дозволяє краще зрозуміти мотиви вчинків персонажів творів Багряного, оскільки метою цього модуля є «педагогічна підтримка неперервної пошукової пізнавальної активності і самостійності школярів, що характеризують внутрішній пошук універсальних залежностей (закони, категорії тощо)» [2, 230]. Крім того, створення конфліктних ситуацій та сумісний пошук способів їх вирішення якнайкраще підходять для вивчення літературних творів. Це робить учнів соавторами уроку та дозволяє відчувати відповідальність за його результату, мотивує на співпрацю.

Структура основної композиційної частини сценарію

Змістовно-пошукового модуля за темою: «Іван Багряний. «Тигролови».

Сильний тип української людини»

Етап модульно-розвивального процесу та алгоритм розвивальної взаємодії	Зміст паритетної основної діяльності у загальному контексті взаємодії вчителя і учнів	Психо-емоційний зміст розвивальної взаємодії і ремарки вчителя.
Розгортання подій творчого пошуку, розв'язання пізнавально-сміслових суперечностей.	Клас поділений на групи, які отримали заздалегідь завдання. 1-а група розкриває на прикладах з роману символічне значення ешелону смерті (I розділ), експресу «Світ на колесах» (II розділ). Свої думки учні підтверджують прикладами з твору. 2-а група , розглядаючи X розділ роману, детально коментує другу частину розділу. 3-а група розглядає образ Григорія Многогрішного. Розглядаючи образ Григорія Многогрішного, учні	Розвиток дії

	<p>відповідають на проблемні запитання:</p> <p>1) Що означає прізвище «Многогрішний»? 2) Як можна визначити життєве кредо головного героя? 3) Що у вчинках Многогрішного викликає подив і захоплення?</p>	
--	---	--

Посилення рефлексивного компонента в системі модульно-розвивального навчання дозволяє перейти від звичайного засвоєння знань до їх набуття як власного досвіду, що дозволяє «переживати» епізоди з творів та настрої персонажів. Це допомагає розібратися у складному світі творів Івана Багряного, оскільки переплетення сюжетних ліній та мотивів персонажів не дозволяє говорити про їх однозначність і типізованість. Головним критерієм оцінювання стає, в такому випадку, не тільки правильність аналізу твору, а й активність у намаганні його осмислення і чуттєвого осягнення, участь під час розв'язання проблемних ситуацій і моральних дилем.

Таким чином, модульно-розвивальна система дозволяє організувати пізнання не тільки через раціоналізований виклад матеріалу, а й завдяки залученню емоцій та рефлексії учнів, що дозволяє активізувати чуттєве сприйняття світу творів і робить аналіз мистецького доробку письменника глибшим та продуктивнішим.

Література

- 1) Колошук Н. Іван Багряний: домінанти творчості та проблеми вивчення : навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. / Надія Колошук. — Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2010. — 121 с.

- 2) Фурман А. В. Модульно-розвивальне навчання: принципи умови, забезпечення: Монографія / А. В. Фурман. — К. : Правда Ярославичів, 1997. — 340с.
- 3) Фурман А. В. Освітні сценарії : сутність, композиція, принципи створення / А. В. Фурман // «Психологія і суспільство». — №3. — 2009. — с. 174-193.

Кизименко О.

Харківська ЗОШ І-ІІІ ступенів № 142

УРОК-ДОСЛІДЖЕННЯ

Анотація. Подано розробку уроку-дослідження роману І. Багряного «Тигролови».

Урок-дослідження

Дослідження роману «Тигролови» І. Багряного

Мета: ознайомити учнів із романом «Тигролови» І. Багряного; розвивати зв'язне мовлення, пам'ять, навички аналізу й синтезу прочитаного; виховувати патріотизм, повагу до історичного минулого, до звичаїв і традицій українського народу, творчості І. Багряного; прищеплювати інтерес до наслідків власної праці.

Форма уроку: урок-дослідження.

Обладнання: текст роману І. Багряного «Тигролови», ілюстрації до нього, підручники, портрет письменника, фільм «Тигролови», презентації учнів.

ПЕРЕБІГ УРОКУ

І. Мотивація навчальної діяльності (на дошці записано тему й епіграф уроку)

«Поема всеперемагаючого оптимізму»

В. Чорногай

ІІ. Повідомлення теми і мети уроку

Слово учителя

Постать Івана Багряного – одна з найяскравіших і найдраматичніших в українському письменстві й громадянстві першої половини-середини ХХ ст. Переслідуваний і караний на батьківщині, в УРСР, він не для всіх виявився бажаним і зручним і в еміграції. У діаспорі – його політична позиція ставала предметом не лише заперечень, а й злостивих перекручень та наклепів, а серед політичних супротивників знаходилися й такі, хто погрожував йому розправою і вдавалися до кримінальних засобів. Замовчуваний в Україні всі повоєнні роки, він тільки останнім часом став відомим читачам на батьківщині. Тепер опубліковано тут кілька його романів, за його творами ставляться фільми, з'являються дослідження про нього. Актом справедливості і визнання (хоч і запізненого) стало присудження йому посмертно в березні 1992 року найвищої відзнаки нашої країни – Державної премії України ім. Т. Шевченка.

Сподіваюся, що роман «Тигролови» І. Багряного, яким захоплюються мільйони читачів, знайшов відгук і у ваших серцях. Ви його прочитали й провели велику пошуково-дослідницьку роботу, з'ясовуючи різні проблеми твору та особливості їх мистецького втілення, джерела натхнення автора. Кожен із вас мав можливість виявити творчі здібності відповідно до своїх зацікавлень та можливостей, попрацювати в групі однодумців та самостійно.

Наш урок не зовсім звичайний, це – урок-дослідження. Для того, щоб розглянути тему уроку повніше, творчі групи повинні були провести дослідницьку роботу згідно з попередніми завданнями:

- Дослідження історії написання роману.
- Дослідження особливостей назви роману.
- Дослідження жанру твору.
- Дослідження сюжету роману.
- Дослідження проблематики роману.
- Дослідження образів роману.
- Кінематографічна історія роману.

Протягом уроку ви будете оцінювати роботу груп і виставляти оцінки. Будьте уважні! Ви маєте змогу дещо занотовувати, усі питання можете поставити після закінчення доповідей.

III. Захист творчих проектів

- **Виступ I творчої групи «Дослідження історії написання роману».**

Задум роману «Тигролови» виношувався І. Багряним під час його перебування в таборі, коли, втікаючи з нього, він блукав тайгою та переховувався в оселях мужніх далекосхідних мисливців-звіроловів, нащадків вихідців з України. 1943 року задум було втілено, а в 1944 році твір, який спочатку мав назву «Звіролови», побачив світ і незабаром був відзначений премією у Львові на закритому літературному конкурсі. У 1946 році роман видано у вдосконаленому варіанті. Він витримав багато видань українською та німецькою мовами, перекладався англійською (у США, Канаді, Англії), голландською, французькою мовами. Сам автор згадував: «Охотське море. Тайга. Тундра. Звіроловство. Були там поселення давно осілих наших людей з України. Все це, сказати щиро, було мені навіть цікаво». З цієї «цікавості», очевидно, й народився роман «Тигролови». А ще – з великого болю за Україну, за її знищуваний, тероризований народ. Роман написаний у 1943 році за 14 днів. Твір не є автобіографічним, але переживання «страшного державного злочинця», його пригоди в тайзі належать І. Багрянному.

За кордоном роман читали з великим захопленням, купували молоді до дня народження або Дня Першого Причастя. На жаль, в Україні про нього не знали майже 30 років. Роман побачив світ лише 1991 року.

- **Виступ II творчої групи «Дослідження особливостей назви роману».**

Сюжет твору вибудований на полюванні майора НКВД Медвина – цього новітнього тигролова за гордим, не прирученим тоталітарною системою, молодим «тигром» із України (Григорієм Многогрішним), який у тайзі знайшов земляків, друзів, кохання. Любителі-тигролови, авантюристи, любителі екзотики, пройдисвіти, контрабандисти, розтратники і

можновладні бюрократи – поєднані в цій своєрідній екстериторіальній державі блаженної незалежності з професійними тигроловами, які вирушають на полювання за людьми в ім'я збереження пролетарської держави, чистоти її ідеології.

Назва символічна:

- 1) родина Сірків полює на тигрів;
- 2) тигр – символ тайги;
- 3) в умовах тоталітарного режиму людина полює на людину (у тайзі – найбезпечніше, поки не з'являється людолов (у романі – майор Медвин)).

• **Виступ III творчої групи «Дослідження жанру твору».**

За жанром «Тигролови» І. Багряного – це пригодницький роман.

Пригодницький роман – це великий прозовий твір, в основу якого покладено надзвичайну подію – фантастичну, детективну, або таку, що сталася під час мандрівки.

«Тигролови» мають усі ознаки пригодницького роману:

- персонажі розділені на позитивних і негативних;
- захоплюючий сюжет;
- мисливські пригоди;
- кохання з дівчиною, яка зросла в умовах дикої природи;
- happy end – щасливий кінець.

Твір І. Багряного посідає окреме місце серед багатьох пригодницьких романів того часу, тому що він збагатив жанр глибокими аналітичними розробками і справді мистецькими відкриттями. На думку Ю. Шереха, новаторство Багряного в тому, що він «стверджує жанр українського пригодницького роману», українець всім своїм духом, усім спрямуванням, усіма ідеями, почуттями, характерами. Основною особливістю твору є те, що попри карколомні втечі, захоплюючі полювання на ізюбрів і оленів, попри сміливі й спритні лови живцем хижих тигрів, головною темою його є ніщо інше, як історична конкретика сталінської доби.

• **Виступ VI творчої групи «Дослідження сюжету роману».**

Роман має 2 сюжетні лінії:

- пригодницька (втеча Г. Многогрішного з поїзда-«дракона», його перебування в тайзі);
- сталінських репресій (уривчаста).

Основним композиційним принципом, за яким побудований роман, є принцип дихотомії, тобто сюжетні лінії розгортаються паралельно, протиставляються і зіставляються. Григорію Многогрішному протистоїть майор Медвин, цей новітній тигролов, який переслідує волелюбного українського юнака, не прирученого тоталітарним режимом «тигра».

Сюжет далекий від мрійливої сентиментальності, навпаки – він напружений, динамічний. Атлетичний юнак-українець, за фахом інженер-авіатор, хоробра й гуманна людина, Многогрішний не дав себе перемолоти в тоталітарній м'ясорубці і був засуджений на 25 років до ГУЛАГу. На кожній зупинці Медвин перевіряв присутність Григорія серед в'язнів, бо відчував його нескореність духу й могутню внутрішню волю. Але Многогрішний не змирився зі своїм безвихідним становищем і, вирізавши у вагоні отвір, вистрибнув із чрева страшного дракона, вселяючи упевненість у душі в'язнів, що навіть приречена на смерть людина нездоланна, коли вона сповідує високу духовність і над усе цінить людську гідність. У тайзі Григорій знаходить тепло й затишок у родині полтавських переселенців Сірків. Добрий душею Сірко, його лагідна дружина відіграли серце й поранену душу колишнього в'язня, повернули його до життя. Однак Григорій знав, що Медвин не залишить його в спокої, буде шукати і в тайзі. Так і сталося. І при першій нагоді Многогрішний поквитався зі своїм кривдником.

Перемога Григорія над Медвином символізує перемогу волелюбного українського народу над жорстоким тоталітарним режимом. Коли Многогрішний і його наречена Наталка, яка ніколи не бачила України, народилась і виросла на Далекому Сході, прорвалися крізь кордон і думками вже проклали шлях у майбутнє, їх охопив могутній порив до досягнення України. Їхнє щасливе майбутнє – то шлях до відродження життя на українській землі.

- **Виступ V творчої групи «Дослідження проблематики роману».**

Роман «Тигролови» – багатоплановий. Основні проблеми, порушені у творі:

- трагедія України в комуністичній імперії;
- вплив сталінських репресій на долю людини;
- морально-етичні взаєностосунки в сім'ї;
- роль українських звичаїв і обрядів у родині, що мешкає у тайзі;
- життя і смерть;
- добро і зло;
- справедливість і кара;
- сила волі, витримка, прагнення долати всілякі труднощі;
- романтичне кохання Наталки і Григорія.

- **Виступ VI творчої групи «Дослідження образів роману».**

Роман багатий на яскраві образи. Головним персонажем є Григорій Многогрішний, політичний в'язень, людина сильна і духовно, і фізично. Він має незламну волю та готовий боротися за людську сутність і свободу. Його не скорили ні страшні фізичні, ні моральні знущання. Навіть його прізвище не випадкове, воно таке ж саме як і у Дем'яна Многогрішного, українського гетьмана, засланоного в Іркутськ. Григорій Многогрішний – це відтворення образу непідкореної України.

Наталка Сірківна – горда лісовичка, мисливець і звіролов, хоче в усьому бути першою. Мати говорить про неї: «їй би на коні, та на полозках, та з гвинтівкою, та з собаками... Звели їй до відьми в зуби полізти – полізе. їй би треба хлопцем родитись...» Але разом з тим Наталка ніжна й любляча донька, яка шанує предківські звичаї і тонко відчуває красу природи. Та найбільше вона розкривається у своєму почутті до Григорія Многогрішного. Неприступна й насмішувата, вона старанно приховувала своє кохання до Григорія. Але у вирішальний момент, коли на перешкоді до її щастя стала розлука, вона діє рішуче і швидко – так, як підказує їй серце. Знаючи, що над коханим нависла смертельна небезпека і йому треба тікати, вона готова навіть переступити батьківське слово (адже в неї «Сіркова

кров»), щоб бути разом з коханим. Наталка – ніжна, вірна й віддана подруга, яка готова йти зі своїм коханим хоч на край світу.

Родина Сірків – узагальнений образ родини українців, які переселилися на Далекий Схід. Вони загартовані та рішучі, бережуть свої традиції, пам'ятають історію свого роду, живуть за моральними приписами, що дали їм їхні діди-прадіди, які жили на Україні та козакували. Родина Сірків також пам'ятає свою батьківщину. Вони опинилися на чужині, проте змогли зберегти свій «український» світ, сповнений моральної чистоти та гармонії. Сірки – люди горді та сильні, їх загартувала сувора природа. Атмосфера в родині, що врятувала Григорія, світла і добра, тут він знаходить справжній домашній затишок. Родина Сірків має незвичне заняття – вони виловлюють тигрів в тайзі, вступаючи в двобій з цими сильними та гордими тваринами, достойними супротивниками, і виходять переможцями.

Цим сміливим мисливцям протиставляється майор Медвин. Цей кат полює на Григорія. Він уособлює сталінську репресивну машину, що прагне зламати та знищити таких волелюбних людей як Григорій Многогрішний чи родина Сірків.

Образ дракона-потяга – це образ усієї більшовицької системи. Цей ешелон смерті уособлює приреченість народів Радянського Союзу на знищення. Ешелон зображено у романі символічно в образі дракона, який летить. Найімовірніше, цим образом-символом Іван Багряний хотів підкреслити силу ідеологічної системи, яка має владу над життям людей, використовує цю владу не на добро людям, а на їх винищення. Ешелон зображено в образі дракона ще й тому, що картина, коли чи не тисячі людей перевозять для ув'язнення невідомо за які гріхи. Дракон також є образом неприродним, хоча й сильним, але його сила спрямована на зло. І, крім того, дракон має бути переможеним, як це завжди буває у легендах...

- **Виступ VIII творчої групи «Кінематографічна історія роману».**

«Тигроловами» зацікавився Голлівуд, щоб поставити фільм, але, на жаль, цей проект так і залишився проектом. І тільки в 1994 році українським режисером Ростиславом Синьком були екранізовані два найкращих твори

I. Багряного: «Сад Гетсиманський» і «Тигролови». Перші чотири серії телесеріалу відтворюють сторінки «Саду Гетсиманського», п'ята – знята за «Тигроловами» і має романтичне забарвлення. У фільмі знімалися: Олег Савкін, Ольга Сумська, Анатолій Мокренко, Микола Шутько.

Перегляд уривку з фільму.

IV. Рефлексія. Закріплення нових знань

Зроблені плакати-схеми лідери груп закріплюють на дошці. Учніам дається 5 хвилин на складання узагальнюючої таблиці «Що я знаю про роман «Тигролови» І. Багряного».

V. Підбиття підсумків

1) Вправа «Вільний мікрофон»

- Я сьогодні...
- Більш за все мені сьогодні запам'яталося...
- Найцікавішим було...
- Найбільше мене вразило...
- «Тигролови» І. Багряного для мене – це...

2) Оцінювання роботи учнів (учитель і учні оцінюють роботу кожної групи, відповідно виставляються оцінки за урок).

VI. Домашнє завдання

- Уявіть себе режисерами, яким потрібно екранізувати роман «Тигролови» І. Багряного. Доберіть сучасних акторів, які б змогли найповніше розкрити неперевершені характери персонажів роману.
- Складіть діалог із Григорієм Многогрішним.

Підсумкове слово учителя

Роман «Тигролови» утверджує думку про те, що добро і правда переможуть у світі. Він і його головний персонаж виховують справжніх, сильних духом представників української нації. Якщо буде у нас більше таких Григоріїв Многогрішних, то духовний потенціал українського народу – незнищений. Тож беріть приклади із героїв, які творили і творять історію, і неодмінно будете «переможцями». Пишайтеся своєю країною і ніколи не забувайте, звідки ви родом.

Література

1. Багрянний І. Тигролови. – К.: Укр. письменник, 2009. – 215 с.
2. Жулинський М. Я хочу бути тільки людиною...// І. Багрянний. Тигролови. – К., 1991. – 278 с.
3. Клочек Г. Знати своїх героїв: Матеріали до шкільного вивчення роману І. Багряного «Тигролови» // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 1999. – № 2. – С.91-108.
4. Клочек Г. Романи Івана Багряного «Тигролови» і «Сад Гетсиманський». Навчальний посібник. – Кіровоград: Степова Еллада, 1998. – 79 с.
5. Костюк Г. Іван Багрянний: Сторінки спогадів // Українська мова і література в школі. – 1993. – № 10.
6. Мовчан Р.В. Українська проза ХХ століття в іменах: посібник для старшокласників, студентів, учителів – К.: ПП Компанія «Актуальна освіта», 1997. – 224 с.
7. Сподарець М.П. Іван Багрянний – письменник і громадянин (До дев'яносторіччя до дня народження). – 1996 . – 102 с.
8. Турута Т. Вивчення творчості І. Багряного в школі. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2000. – 80 с.
9. Шугай О. Іван Багрянний, або Через терни Гетсиманського саду. – К.: Українське агенство інформації та друку «РАДА», 1996. – 480 с.
10. <https://uk.wikipedia.org/wiki>
11. https://www.youtube.com/watch?v=kQ_fGYnWRp8

Манженко Т.,

Кравченко О.

Сковородинівський НВК ім. Г. С. Сковороди

Золочівський район

**УРОК УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ В 11 КЛАСІ. ПОЗАКЛАСНЕ
ЧИТАННЯ.**

ІВАН БАГРЯНИЙ – ПУБЛІЦИСТ

Анотація. У конспекті уроку висвітлюється творча діяльність Івана Багряного як публіциста, дається визначення памфлету, наголошується на актуальності його публіцистики

Тема. Позакласне читання. Іван Багряний – публіцист

Мета: ознайомити учнів із публіцистикою І.Багряного; познайомити із жанром памфлету; допомогти їм визначити актуальність публіцистики ; **розвивати** образне і критичне мислення, вміння виділяти головне, робити висновки; спонукати до роздуму над прочитаним, висловлювати свою позицію та аргументувати її; формувати комунікативну компетентність; **виховувати** любов до свого народу й держави, почуття патріотизму й національної свідомості молодого українця, сприяти становленню активної життєвої позиції як вияву європейськості, усвідомленню значення свободи для духовного розвитку людини.

Тип уроку: вивчення нового матеріалу.

Міжпредметні зв'язки: історія, право, українська мова

Обладнання:

- Іван Багряний. Вірю!... : хрестоматія
- статті І.Багряного «Чому я не хочу вертатися до СРСР?», «До проблеми молоді», До питань стратегії і тактики нашої визвольної боротьби. Доповідь на III з'їзді УРДП. (уривки)
- тексти публіцистичних статей (на аркушах)
- портрет письменника
- літературознавчий словник
- епіграф
- презентація

Підготовчий етап. Учні класу заздалегідь об'єднані в 3 групи. Кожна група отримує випереджальне завдання: опрацювати відповідні твори І Багряного.

I група - «До проблеми молоді»

II група - «Чому я не хочу вертатись до СРСР?»

III група - До питань стратегії і тактики нашої визвольної боротьби.

Доповідь на III з'їзді УРДП. (уривки)

*Багряний – людина, чие життя і творчість –
одне*

*уперте й героїчне, велике ні: ні – русифікації,
ні – цензури, ні – безправ'ю, ні – не людяності...*

Ю.Ше
рех

Хід уроку

Учні в класі розсаджуються групами. На партах – аркуші з уривками статей, план опрацювання.

I. Організаційний момент.

II. Повідомлення теми й мети уроку.

Мотивація навчальної діяльності.

III. Опрацювання навчального матеріалу.

1. Вступне слово вчителя.

У своїй публіцистиці Багряний ставить надто часто питання щодо майбутнього України, української нації, що необхідно зробити для її щасливого й незалежного життя. Питання з одного боку риторичне й водночас звернене до потенційних відповідачів цієї справи перед українським народом. Тож і не дивно, скільки публіцист сильним словом зажив собі ворогів за життя. Громадський темперамент Багряного не вмщався в річищі суто художньої творчості і проривався навіть у поезії та прозі — політичними деклараціями та політичною сатирою. Зате й навпаки — в його публіцистиці на ідеологічній конструкції та логічні виклади лягає печать емоційності та поетичного візіонерства, не кажучи вже про стилістичну багатобарвність і часом «світіння» слова. Загалом же публіцистичний доробок Багряного являє надзвичайний інтерес і, як вже говорилося, багато в чому повчальний і

не втратив своєї актуальності. Не всі, певно, погодяться з поглядами автора, але, поза сумнівом, кожному можуть дати неабиякий імпульс для роздумів, для порівняння двох уже досить віддалених періодів нашої світової історії і висновків про минуле і тепер в ній, про динаміку суспільно-політичних процесів та критерії їх оцінки, про пошукування інтелектуального ключа до них. Водночас публіцистика Багряного є квінтесенцією національної гідності і суверенності, обстоюванням повноти національного буття. Вона подає приклад послідовного, безкомпромісного і аргументованого викриття російського великодержавного шовінізму — як у його популярно-вульгарних формах, так і в «прогресистських» і «інтелектуалістських»[3,6]. У нього була та швидка і безпомилкова реакція на радянський подразник, якої так бракує нинішній нашій публіцистиці.

Вдома ви ознайомилися із публіцистичними творами І. Багряного «До проблеми молоді», «Чому я не хочу вертатись до СРСР?», До питань стратегії і тактики нашої визвольної боротьби. Доповідь на III з'їзді УРДП. (уривки).

Теорія літератури.

Учитель. Який твір називають памфлетом? Про які памфлети ви чули? (Памфлети М.Хвильового «Камо грядеши», «Думки проти течії»)

Робота із словником літературознавчих термінів. Памфлет (від англ. pamphlet) — художньо-публіцистичний твір, що в гостросатиричній формі викриває злочинні явища суспільного життя. Памфлет за структурою ближчий до публіцистичної статті й відрізняється від фейлетону більшою ідеологічною різкістю. Ознаки памфлету: афористичність, ораторський стиль, експресивність, іронія, сарказм.

3. Пояснення незрозумілих слів (проекція на екрані). Репатріація — (з латинської) — повернення емігрантів на батьківщину з відновленням у громадянських правах; повернення на батьківщину

військовополонених, цивільних осіб, що опинилися за межами своєї країни внаслідок війни.

Репатріант — особа, що повертається на батьківщину внаслідок репатріації.

Сугестія – навіювання.

В опінії – у громадській думці.

Ксенофобія – ненависть до чужого, іноземного.

Імпреза – вистава, захід.

4. Презентація.

5. Виступи представників груп.

Ознайомлення зі статтею за планом.

Коли була написана стаття.

Що спонукало автора до її написання.

Коментоване читання основних положень статті.

Актуальність проблем для сьогодення.

Моя позиція.

Виступ I групи. Стаття І. Багряного «До проблеми молоді»

Учні висловлюють свої думки, відбувається обговорення точок зору.

Під час обговорення вчитель спрямовує учнів до висновку.

Проблемні питання вчителя.

Чи масово бере участь сучасна молодь у молодіжних організаціях?

Як ви думаєте, чому саме молодь виступила проти рішення колишнього президента Януковича України вступати до ЄС?

Виступ 2 групи. Стаття І. Багряного «Чому я не хочу вертатись до СРСР?»

Учні висловлюють свої думки, відбувається обговорення точок зору.

Під час обговорення вчитель спрямовує учнів до висновку.

Проблемні питання вчителя.

Чому зараз значна частина населення не хоче залишатися в Україні?

Учні висловлюють свої думки, відбувається обговорення точок зору.

Під час обговорення вчитель спрямовує учнів до висновку.

Виступ 3 групи. До питань стратегії і тактики нашої визвольної боротьби. Доповідь на III з'їзді УРДП. (уривки)

Учні висловлюють свої думки, відбувається обговорення точок зору.

Під час обговорення вчитель спрямовує учнів до висновку.

Проблемні питання вчителя

Наскільки змінилася позиція Європи щодо України як незалежної держави?

Чи варто розраховувати тільки на допомогу інших держав у питаннях економічного розвитку та встановлення миру в нашій Батьківщині?

Робота з епіграфом.

6. Інтерактивна вправа «Мозковий штурм».

- Які висновки ви зробили про публіцистичну творчість І. Багряного?

7. Творча робота. Вправа «Сенкан»

[Багряний.

Письменник, публіцист.

Вільнолюбивий, справедливий, сміливий.

Вражає бронебійною публіцистикою.

Патріот].

IV. Підсумок уроку.

Слово вчителя.

Ми відчули, що провідний мотив публіцистичних статей – національна ідея. Своїми статтями він пробуджував національну свідомість українців. У своїх політичних виступах, памфлетах, статтях, рефлексіях, доповідях наголошував на необхідності здобуття Україною державності, перебудови її в "прогресивну форму сучасної національної держави", відстоював національну ідею.

Як бачимо, романтик І.Багряний мріяв, щоб його земляки були вільними від будь-якого тиску. У цьому письменник вбачав запоруку щасливого майбутнього українського народу.

Ви – майбутнє України. Тож своїми знаннями, працею, здобутками створимо її культуру, своїми досягненнями прославимо її.

V. Домашнє завдання.

1. Опрацювати біографію О.Довженка.

2. Читати «Щоденник».

Індивідуально: підготувати огляд літератури 40-50рр.ХХст.

Література

1. Шаргородська А. Ф. Традиції і новаторство І. Багряного в осмисленні

національної ідеї (на матеріалі публіцистики) // [Електронний ресурс] /

А.Ф. Шаргородська. // Режим доступу:

journlib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article

2. Наталія Круглик. Публіцистика Івана Багряного: концепції протиріччя ідеї

боротьби // [Електронний ресурс] / Режим доступу:

<http://naub.oa.edu.ua/2014/publitsystyka-ivana-bahryanoho-kontseptsiji-protyrich-chy-ideji-borotby/>

3. Іван Дзюба. «Бронебійна публіцистика». Іван Багряний //

[Електронний ресурс] / Режим доступу:

<http://day.kyiv.ua/uk/library/books/bronebiyna-publicistika-ivan-bagryaniy>

4. Іван Багряний. Вірю!... : хрестоматія / І. Багряний ; вступ. слово А.

Лисий ; упоряд., авт. післям. В. П. Усань . – Детройт; Харків : Фондація І.Багряного, 2000 . – 543 с.

«Від теорії до практики: методи викладання творчості»

План

1. Загальна характеристика творчості Багряного.
2. Особливості образів героїв у творах письменника.
3. Особливості авторського стилю.

Загальна характеристика творчості Багряного

Найбільшу популярність Іван Багряний здобув своїми романами, хоч починав свою літературну діяльність поет. Першим великим його твором був роман «Тигролови», написаний у 1944 році. У цьому романі, багато в чому автобіографічному, письменник викриває жорстокість та підлість сталінської інквізиції, славить незламність людського духу.

«Великим, вопіючим і страшним документом» сталінської радянської дійсності назвав В. Винниченко роман І. Багряного «Сад Гетсиманський». Багряний у своєму романі вперше розповів світові про тортури НКВС. Правдиві описи ув'язнення Андрія Чумака засновані на особистому досвіді самого автора. Як зазначає І. Багряний у передмові, усі прізвища змальованих у творі працівників НКВС та тюремної адміністрації, а також майже всі прізвища в'язнів є правдивими. Показуючи страждання свого героя Андрія, Багряний демонструє стійкий опір добра злу, непереможну віру в незнищенність свого народу. У романі «Людина біжить над прірвою» зображуються події, що відбуваються в Україні під час війни. На фоні боїв між гітлерівською і Радянською арміями йде переслідування органами НКВС інженера-архітектора Максима Колота. Не впаде в своєму бігу над прірвою лише мужній і сильний. Таким був і сам Багряний, адже його власне життя часто висіло на волосинці над цією самою прірвою. Про долю українських солдат дивізії січових стрільців «Галичина» розповів

письменник у повісті «Огненне коло». Від реальних, болючих фактів історії свого народу письменник піднісся до глибоких художніх узагальнень. Письменник створює жахливу картину людської бойні через сприйняття її в основному одним із учасників — Петром. Лейтмотивом через увесь твір проходить відчуття самотності, огненного кола, що оточує людину в цьому жорстокому світі, хоч у Петра «жадоба жити криком кричить з усіх клітин людського єства». У це огненне коло потрапили не тільки герої повісті, а й увесь український народ.

Особливості образів героїв у творах письменника

Однією з найопукліших особливостей багрянівських текстів є образ українського героя, образ України котрий зазвичай є центральним персонажем цього твору. Головною причиною культивування образу сильної особистості вважаємо історіософські пошуки письменника. Потопання національної революції, знищення творчої еліти революційного покоління, поразка Повстанської армії в Другій світовій війні ставить Багряного перед проблемою «неісторичності» своєї нації, її керованості обставинами. Автор наголошує, що історію творять особливі люди разом із своїм народом — вихідці з мас, розвинуті, себестворені, кращі його представники, які через усебічне інтелектуальне, національне, фізичне самовдосконалення є творцями ідей (від політичних до релігійних). Сильні, непересічні особистості відрізняються надлюдськими рисами: феноменальним ресурсом організму і всебічною обдарованістю — пам'яттю, інтелектом, моральною твердістю. Цей образ наближається до романтичного поняття генія або героя: «Що значить неможливо? Як не існувало й поняття не вмію. Він зі школярських років полюбив англійську, кимсь розказану йому, відповідь на запитання — чи вмієте грати на роялі? — не пробував, може, й вмію». У поемі «Скелька» кріпак-заколотник Данило демонструє мужність, хитрість, організаторські здібності; риси характеру Ольги («Розгром») — моральний максималізм, сміливість, незалежність мислення й дій; у тексті «Людина біжить над прірвою» український Мересьєв — Максим Колот — кілька тижнів без їжі йде по

снігу майже босоніж, отримує духовну перемогу над усіма мучителями; у «Саду Гетсиманському» Андрій Чумак проявляє нереальну витривалість у в'язниці; протагоніста сатиричної поеми «Антон Біда — Герой труда» характеризує велич прощення ворогів. Героїв Багряного бояться їхні слідчі й охоронці — Многогрішного («Тигролови») — Медвин, Чумака — Сергєєв і наглядчі, Сміяна («Маруся Богуславка») — Сазонов. Початок ХХ століття ознаменувався розвитком технології, революційним рухом у багатьох країнах, «сп'янінням» від глибини суспільних і світоглядних перетворень. У зв'язку з цим з неменшою гостротою стояла проблема лідерства, гідного проводу для української республіки. Багрянний вірить у здатність людей, а не економічних чинників, впливати на хід історії. Сильні, сміливі особистості є «обранцями» Бога, з ними завжди благословення, сприяння, усмішка долі. У «Тигроловах» ця ідея виражена в низці прислів'їв, які прославляють ризик і силу: «Сміливі завжди мають щастя»; «Бог не без милості, козак не без щастя». Саме «сміливі» є елітою, справжньою аристократією. Належність героїв Багряного до нової аристократії також базується на твердості їхніх переконань, оптимістичному настрої, видатних особистих якостях. Принципові тенденції побудови такого образу наявні вже в ранній поемі «Скелька». У центрі всіх художніх колізій — лідер, якого відрізняє непересічна вдача і зв'язок із традицією — він нащадок старої еліти: Данило був так ніби отаман; Хоч молодий, але розумний, смілий. (...) Він виглядить, як справжній син козачий. (...) Так часто марив він серед липкої мли — Як встане слава, й бій кривавий гряне, І блисне меч... Гей, сили в нім гули, — Недаром же батьки колись були У Галицькому полку чотарями*. У зрілій творчості письменника схема центрального персонажу лишається майже без змін. Неоаристократ Андрій Чумак із «Саду Гетсиманського» підтримує свій безумовний авторитет перевагою над охоронцями і енкаведистами та глибиною впливу на людей. Надлюдська природа нової раси панів проявляється в перемозі над світом природи («Тигролови»), власними ілюзіями («Огненне коло»), а також у перемозі над іншими націями: росіянами («Тигролови» і «Сад Гетсиманський»),

італійцями («Людина біжить над прірвою») й німцями («Розгром», «Огненне коло»). Попри всю неоднозначність багрянівської версії українських провідників, вона може прислужитися при створенні національної аристократії, без якої неможливі розбудова й збереження вітчизняної культури.

І.Багрянному притаманний дар відтворювати внутрішню красу людини в її вчинках, думках і навіть руках. Усім, своїм життями і своєю творчістю він стверджував думку: всупереч посяганням на свободу особистості, людина жива. Недарма Юрій Шерех зазначив: «Багрянний — людина, чиє життя і творчість, — одне уперте й героїчне, велике ні: ні — русифікації, ні — цензури, ні — безправ'ю, ні — не людяності, і тисячі менших ні, пронесені й стверджені крізь тортури й, фронти крізь подвиг праці, й працю подвигу.

Звеличення людської індивідуальності, як в той час проповідувався масовим, наголошення на самоцінності кожного людського життя червою ниткою проходять через усю творчість І.Багряного. У центрі своєї філософії гуманізму митець ставить любов: любов до ближнього, любов до жінки, чоловіка, — для нього. — це найбільша з усіх релігій.

Усі твори митця пройняті негасимою вірою в людину. Адже домінантна в нього тема — «тріумф людської гідності на істині людини в межевій ситуації боротьби й страждань серед нелюдськості підневільної дійсності».

Письменник вірив в те, що потворна радянська дійсність. Пекло якої він показав у своїх творах, не знищила й не знівечили людський і національний дух українця. Вона, ця ідея, втілена в яскравих художніх образах головних героїв — молодих українців, людей героїчного характеру, типу Григорія Многогрішного з «Тигроловів» Андрія Чумака з «Саду Гетсиманського», «Максима Колота з роману «Людина біжить над прірвою», штурмана Матяжна з «Morituri. У цих образах виявлені найкращі риси сучасників І.Багряного і його самого, яких не позбавили гідності і віри в добро жорстокості реального життя. Це люди суворої долі й великого серця.

І.Багрянний вірить у здатність людей, а не економічних чинників впливати на перебіг історії, тому й вітає прихід надлюдини у доброму розумінні цього

слова. Він мріяв про людину з «високою стелею», людину, цільну, хорошу й сильну, ніжну й вольову, невіддільну від свого народу, про велетнів, здатних створити Нову Україну.

У «Тигроловах» письменник розгорнув ідею страдницьких мандрів. Переживши юнацьку віру в національну революцію і чорне розчарування від її ідеалів у 1930-их рр., він шукав докази невмирущості свого народу, ґрунту для подальших надій на його світле майбутнє. Саме такими були далекосхідні українці — люди, які зберегли національну гідність. Традиції і загартувалися в двобої з природою.

Таким чином, справжній герой І.Багряного — це людина з великої літери, гуманна, героїчна особистість, яка прагну чогось вищого надприродного. Яка не може терпіти зраду. Це людина, яка ніколи, і ні від кого не чекає допомоги, а навпаки намагається допомогти слабшим від себе і в цьому йому Бог допомагає.

Особливості авторського стилю

Однією з головних тем творчості письменника було викриття системи більшовицького терору, показ жорстоких і підступних методів роботи каральних органів. Його твори вражають драматизмом зображуваного, принциповим і відвертим тавруванням тих заходів, які проголошувалися законними та необхідними для побудови далекого комунізму.

Яскравим прикладом індивідуального стилю письменника є роман "Тигролови", який з'явився у 1943 році, визначити жанрову приналежність якого — і до сьогодні важке завдання для літературознавців. Однозначно можемо сказати тільки, що цей роман — складний за побудовою і великий за розміром (складається з двох частин, дванадцяти розділів, має розгалужену систему підрозділів, історичних довідок тощо) епічний прозовий твір, із значною кількістю персонажів, великими часовими і просторовими межами (дія відбувається на всій території колишнього СРСР, особливо відчутний великий простір, який охоплює автор своєю увагою, коли ми читаємо про "Тихоокеанський експрес нумер один", що мав "маршрут майже на пів земної кулі, маршрут "Негорелое —

Владивосток", тобто від понурої Прибалтики і до берегів Японського моря, маршрут на 12 тисяч кілометрів і стільки ж назад"), із докладною характеристикою героїв та обставин (герої постають перед нами яскравими особистостями з умотивованими вчинками, власними мріями і сподіваннями, ми віримо їм).

Усе ж, що стосується визначення виду роману, викликає зливу суперечок, непорозумінь і вагань. Твір виблискує різними гранями, і кожна така грань дає нове визначення твору. У першу чергу слід визначити пригодницьку складову роману. У ньому діють сильні герої серед незвичайних природних умов (уссурійська тайга), їх оточують екзотичні рослини й тварини, (чого вартий один лише господар тайги — тигр Амба, а також згадки про панування оленів, шлюбні співи ізюбрів, скажені очі рисей тощо). Головний герой взаємно закохується у дівчину, що виросла серед дикої природи і має такий самий дикий норов, і разом вони перемагають своїх ворогів. Але сказати, що це пригодницький роман, і поставити крапку — ще рано.

Роман містить детальний опис тоталітарної держави, методів їх керування людьми. Перед читачем розгортається страшна документальна картина БАМЛАГу, "безконечні лави людей, списаних геть з життєвого реєстру, обтикані патрулями з рушницями і псами". Засуджені на заслання до таборів стоять докірливими рядами обабіч залізничної колії, "нащадки Многогрішного і нащадки того Авакума вільнодумного... Каторжники". Не менш страхітливий опис "ешелонів смерті", що везли засуджених до таборів. Вони нагадували лиховісних драконів із виряченими червоними очима-ліхтарями. Ми з твору вивчаємо викреслені, а значить, невідомі сторінки нашої трагічної історії. Тому роман можна назвати ще й політичним, історичним і документальним.

Вивчаючи біографію Івана Багряного, ми дізналися про те, що письменник був заарештований радянською владою і засуджений до висилки в табори. Ми дивувалися сміливості людини, яка змогла втекти з далекосхідних тюремних поселень і кілька років підкорювала тайгу. Читаючи роман, ми в

образі Григорія Многогрішного немов бачимо самого Івана Багряного. Таким чином, твір має ще й автобіографічне забарвлення.

Отже, визначення жанрової приналежності роману "Тигролови" стає важким завданням для вдумливого читача. Залишається дивуватися таланту письменника, який зумів тісно переплести ознаки різних видів роману у своїй розповіді про долю людини й створити неповторний зразок літературного мистецтва як в українській, так і світовій літературі.

Література

1) Качуровський Ігор. ...І четвертий вимір сюжету: Про творчість Івана Багряного / /Літ. Україна. – 1995. – 16 листопада;

Багряний І. Тигролови: Роман та оповідання/ Після мова М. Г.

Жулинського, упоряд. : О. С. Гаврильченко, А. П. Коваленко. – К. : Молодь, 1991. – 264 с. : іл.

2) <http://biography.nbuv.gov.ua>;

<http://shron.chtyvo.org.ua>;

<http://www.ukrlib.com.ua>;

<http://naub.oa.edu.ua>;

<http://osvita.ua>.

Свинцицька Т.

сmt Безлюдівка

УРОК УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ В 9 КЛАСІ

Анотація. У статті висвітлюються основні віхи життя і творчості Івана Багряного.

УРОК УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ В 9 КЛАСІ

Тема уроку. Основні віхи життя і творчості Івана Багряного.

Мета: ознайомити учнів із життєвим і творчим шляхом письменника-емігранта Івана Багряного, розвивати мислення, формувати вміння висловлювати думку, представляти творчі дослідження, сприймати та аналізувати отриману інформацію, наводити переконливі приклади,

раціонально використовувати навчальний час; виховувати почуття поваги, пізнавальний інтерес до творчості І. Багряного.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань.

Обладнання: портрет Івана Багряного, виставка книжок.

Перебіг уроку

I. Організаційна частина

З'ясування емоційної готовності учнів до уроку

II. Актуалізація опорних знань

- За що переслідували митців українського слова?
- Чи можна вважати патріотами письменників, які, емігрувавши за кордон, продовжували писати про Україну, вболівати за її долю?

Відповідь умотивуйте.

Словникова робота

- Що таке діаспора?

(У перекладі з грецького означає «розпорошення»). Історично склалося так, що доля розкидала українців по всьому світу й часто не за їхнім бажанням. Тому й символізує це слово велику драму багатьох поколінь українського народу.)

III. Повідомлення теми, мети й завдань уроку. Мотивація навчальної діяльності

Сьогодні на уроці ми ознайомимося з основними віхами життя й творчості видатного письменника, славного сина України, твори якого повернулися в Україну лише декілька років тому. Ми повинні вникнути думкою та серцем у глибину слова письменника, зрозуміти його душу. Постать Івана Багряного — одна з найяскравіших і найдраматичніших в українському письменстві й громадянстві першої половини й середини ХХ ст. Переслідуваний і караний на батьківщині, в УРСР, він не для всіх виявився бажаним і зручним в еміграції, в діаспорі його політична позиція ставала предметом не лише заперечень, а й злостивих перекручень та наклепів, а серед політичних супротивників знаходилися й такі, що погрожували йому розправою і вдавалися

до засобів кримінальних. Замовчуваний в Україні всі повоєнні роки, він тільки останнім часом став відомий читачам на батьківщині. Тепер опубліковано його кілька романів, за його творами ставляться фільми, з'являються дослідження про нього. Актом справедливості й визнання (хоч запізнілого) стало присудження йому посмертно, в березні 1992 року, найвищої відзнаки нашої країни — Державної премії України імені Тараса Шевченка.

Отже, Іван Багряний на сьогодні вже не є постаттю невідомою для читача в Україні.

IV. Вивчення нового матеріалу

Повідомлення учнів (випереджувальне завдання).

Ознайомлення із життєвим шляхом письменника

(Демонстрація портрета).

Учні-«літературознавці». Іван Багряний - це неординарна особистість у літературі. Він хотів "бути людиною". Народився майбутній письменник 2 жовтня 1906 року в м. Охтирці (тепер Сумська область) у родині муляра Павла Лозов'яги, якому згодом і присвятив збірку поезій «В поті чола». З шести років навчався в церковно-парафіяльній школі м. Охтирки, де його називали «мазепинцем». Під впливом байок Л. Глібова та поеми «Катерина» Т. Шевченка почав писати вірші у восьмирічному віці. Пізніше — у вищій початковій, а з 1920 — у ремісничій профтехшколі, звідки перевівся в Краснопільську художньо-керамічну У 1926 року опинився в Києві. Вступив до Київського художнього інституту.

Учні-«критики». 1920 р., коли українська революція була задушена, Іван Павлович став свідком того, як чекісти закатували до смерті його 92-річного діда-пасічника, а рідного дядька загнали на Соловки. Тож не дивно, що в ранніх творах Багряного перед читачем постає образ бунтаря.

Учні-«літературознавці». 1924 р. Іван вирішив стати письменником і увійшов до складу «Плугу». Захоплювався віршами, писав сценарії, драми й повісті. Працював складачем у друкарні, власними силами під псевдонімом Полярний видав книжечку новел «Чорні силуети». Керував роботою художнього гуртка.

1926 р. подав документи на малярський факультет Київського художнього інституту. Матеріальна скрута, відсутність допомоги з боку адміністрації змусили Івана Багряного написати до ректора художнього інституту, шукаючи правди. У цьому ж 1926 р. вперше виринає псевдонім Іван Багряний. Потроху долаючи злидні, Багряний завершив навчання, але на останньому курсі його чекала несподіванка. З огляду на його антирадянські націоналістичні переконання Івана не допустили до захисту дипломної роботи.

Учні-«критики». На той час у Івана Павловича було дві «вибухівки»: поетична збірка «До меж заказаних» і поема «Ave Maria», яку не дозволили друкувати. Але Багряний домовився зі складачем друкарні в Охтирці й протягом однієї ночі книжечка із грифом «Сам» була видрукована.

Учні-«літературознавці». 1927 р. І. Багряний дебютував як прозаїк. У журналі «Всесвіт» він опублікував оповідання «В сутінках», «З оповідань старого рибалки». Пробував себе в історичному жанрі.

Літературна дискусія у 20-х роках дала привід чекістам заарештувати митця. У камері смертників Івана Павловича тримали цілий рік. Звинувативши в контрреволюційній агітації, Багряного вислали на п'ять років на Далекий Схід. За спробу втечі він потрапив у концтабір, але знову втік, переховувався, 1937 р. насмівся повернутися. Але через чотири дні знову був заарештований. Два з половиною роки провів у в'язниці, 83 дні з яких - у камері смертників. 1940 р. Івана Багряного випустили, він повернувся до рідної Охтирки.

1943 р. Багряного мобілізували до армії, але ешелон із призовниками потрапив під німецькі бомби. Усі, хто вцілів, повернулися додому. Коли письменник з'явився в Охтирці, за нього взявся НКВС. Незважаючи на гнітючі обставини, Іван Павлович активно працював над романом «Тигролови». На літературному конкурсі у Львові цей твір розділив перше місце з повістю Т.Осьмачки «Старший боярин».

Фронт переміщався на захід. Утікаючи, німці грабували Україну, вивозили на каторжні роботи здорових, працьовитих людей. Івана

Багряного відправили до табору під Берліном. Перед падінням Рейху Багряний утік спочатку в Австрію, а потім уже перебрався в Новий Ульм, у Німеччину.

Учні-«літературознавці». В еміграції Іван Багряний розгорнув активну політичну та організаторську діяльність, спрямовану на консолідацію українських патріотичних сил, на вироблення реалістичної й демократичної політико-ідеологічної платформи, — і це знайшло відбиття в його рясній публіцистичній, журналістській продукції. Разом із Г. Костюком, С. Підгайним та іншими Багряний створив Українську революційно-демократичну партію (УРДП), яку очолював від 1948 року до своєї смерті 1963 року, та був ініціатором створення Об'єднання демократичної української молоді (ОДУМ). УРДП ставила своєю метою боротьбу за незалежну демократичну Україну, орієнтуючись на всі трудові та національно свідомі елементи в самій УРСР, — і це була принципово акцентована орієнтація, що вимагала змін в ідеології українського визвольного руху.

Учні-«критики». Сімейне життя письменника було непростим. Багато болю пережила і його друга дружина Галина Елезарівна.

Івана Багряного весь час цькували, використовуючи будь-які засоби. Старшого сина Бориса змусили виступити проти батька. Так, в армії Івану Павловичу підсунули незграбно підготовлений лист: «Батьку! З радянської преси, від людей, які повернулися на батьківщину, я чув про тебе багато поганого і, відверто кажучи, ганебного. Розкази цих людей про те, що ти кожного дня і кожної години зводиш наклепи на свій народ, викликали у мене бурю гніву проти тебе. Першим моїм бажанням було відмовитися від тебе, на очах у всіх розтоптати твоє ім'я... Але після довгих роздумів і вагань я прийшов до іншого висновку - я повинен затримати тебе. І ось я звернувся по радіо з надією, що мій виступ примусить тебе подумати над своїм життям, переоцінити свої діла і погляди...»

Учні-«літературознавці». Цей виступ закінчився для Бориса нервовим розладом. А Іван Багряний потрапив із кровотечею до лікарні, проте й на лікарняному продовжував писати. Молодшому

синові Нестору залишив заповіт: коли виросте, знайти на далекій Україні брата Бориса (того, який в ефірі проклинав його), сестру Наталку і допомогти їм, якщо будуть у біді. Навіть прикутий до ліжка, він продовжував працювати, користуючись спеціальною дошкою. Письменник помер 25 серпня 1963 р. Поруч із барельєфом викарбовано слова з поеми «Мечоносці», які можна вважати життєвим кредо письменника.

Ми є. Були. І будем Ми!

Й Вітчизна наша з нами.

Рольова гра «Інтерв'ю» (Уявне інтерв'ю з письменником)

Учні-«журналісти».

- Чому Ви рішуче заявили на весь світ, що не хочете повертатися у СРСР?
- Бо я вважаю СРСР концентраційним табором: «Висловлюючись фігурально, це великий концентраційний табір багатьох націй, цей світ утримується в купі силою фізичного й морального терору органів влади російської більшовицької імперії, і як кожен "путній" концентраційний табір, цей світ підмосковський має непереможну тенденцію геть розбігтися» [3, 126].
- Ваші слова стали пророчими
- Яка омріяна Україна для Вас
- Незалежна, рівноправна з іншими вільними країнами у світі. Не останню роль у її розбудові належить нам, емігрантам «Своєю відданістю українському народові, своєю невтомною енергією і, як треба буде, своїм життям і кров'ю ми відкриємо нову сторінку української історії. Сторінку довершених змагань за свободу, добробут і національно-державну незалежність» [2, 103]. «Еміграція мусить виробити тактику, створити не лише окремі партії на зразок УРДП, а має сформувати єдиний національний фронт, доказом чого є створення УНРади та ВО» [2, 135].

V. Підсумок уроку

Етапи творчого шляху письменника:

1926-1932 — початок літературної діяльності до першого арешту І.

Багряного.

1932-1940 — період ув'язнень і концтаборів.

1941-1945 — період другої світової війни і окупації України. 1945-1963 — повоєнна доба й еміграція.

Скласти «Доміно», відповідаючи на питання: «Хто ж він, Іван Павлович Багрянний?»

(І. Багрянний — письменник — патріот, політичний діяч — емігрант — художник — шахтар — член літературного об'єднання «Марс» — політв'язень — театральний декоратор — «народний ополченець» — редактор української газети «Голос Охтирщини» — національний інтелігент — засновник МУРу — засновник УРДП — голова УНР — журналіст...)

Оголошення результатів навчальної діяльності

VI. Домашнє завдання.

Різнорівневі завдання

1. Прочитати роман «Тигролови», уміти характеризувати образи роману.
2. Написати твір на одну з тем «Сміливі завжди мають щастя» або «Читаючи твори Івана Багряного...»

Література

1. Багрянний І. Дніпро впадає в Чорне море // Багрянний І. Публіцистика: Доп., ст., памфлети, рефлексії, есе. — К., 1996. — С. 157–166.
2. Багрянний І. Доповідь на II з'їзді УРДП // Багрянний І. Публіцистика: Доп., ст., памфлети, рефлексії, есе. — К., 1996. — С. 87–103.
3. Багрянний І. До питань стратегії й тактики нашої визвольної боротьби // Багрянний І. Публіцистика: Доп., ст., памфлети, рефлексії, есе. — К., 1996. — С. 122–143.
4. Багрянний І. Чому я не хочу повертатись до СРСР? // Багрянний І. Публіцистика: Доп., ст., памфлети, рефлексії, есе. — К., 1996. — С. 22–32.

5. Гаврильченко О., Коваленко А. Штрихи до літературного портрета Івана Багряного // Багряний І. Сад Гетсиманський. — К., 1992. — С. 3—18.
6. Літературознавчий словник. — К., 1997. — 752 с.
7. Українська діаспора: літературні постаті, твори, біобібліографічні відомості / Упорядк. В. А. Просалової. — Донецьк: Східний видавничий дім, 2012. — 516 с.

Сергейчук Л.

м. Харків

ВИХОВНІ ІДЕАЛИ УКРАЇНСЬКОЇ РОДИНИ В РОМАНІ І. БАГРЯНОГО «ТИГРОЛОВИ»

Анотація. У статті подаються практичні рекомендації щодо осмислення ідеї національного відродження українського народу через духовне утвердження традиційної української родини; досліджуються традиції родинного виховання і їх вплив на формування морально-етичного світу особистості.

За свою багатовікову історію наш народ створив досконалу систему національного родинного виховання. Величезні пласти народного виховного досвіду знаходимо в багатьох творах талановитих українських письменників.

Велике значення у вихованні молодого покоління має відіграти пригодницький роман І. Багряного «Тигролови», в якому охоплено широкий спектр морально-етичних проблем, показано, що народна педагогіка найбільше опікується міжособистісними стосунками у сім'ї.

Під час опрацювання змісту твору учні мають дослідити традиції родинного виховання у формуванні морально-етичного світу особистості.

У ході бесіди слід обов'язково наголосити, що моральні норми української родини охоплюють усі сфери життєдіяльності людини:

міжособистісні стосунки, ставлення до живої і неживої природи, любов до рідної землі, вияв поваги до представників різних етносів, культуру мовлення тощо. Моральні норми і правила — це об'єктивне явище. Вони зумовлені конкретними життєвими реаліями. Оцінюючи сутність свого буття з позицій добра і справедливості, гідності особи, український народ витворив гуманну мораль, найбільшими цінностями якої стали духовність, людяність, милосердя. Саме цих основних цінностей дотримувалися в своєму житті Сірки.

Одинадцятикласники мають усвідомити, що в українській родині завжди панувала взаємна повага між її членами. Родинні стосунки значною мірою впливали на виховання й формування вдачі та характеру особистості.

Учитель повинен зауважити, що в Сірковій родині взаємини між батьком і матір'ю будувалися на рівноправних засадах, але все ж таки господарем у сім'ї був батько. Він вірно любив і поважав свою дружину. Сірчисі часто доводилося залишатися на господарстві однієї. Піклуючись про її безпеку, чоловік «давав жінці накази, при якій нагоді як їй треба повестись та що треба зробити вдома»* Своїм ставленням до дружини батько давав приклад того, як слід цінувати жінку-матір, поважати її авторитет. Дії і вчинки батька для Наталки і Гриця мали велике виховне значення. Його людські якості — відповідальне ставлення до праці, небагатослівність, стриманість у почуттях, щира любов до своєї родини, прагнення забезпечити їм міцний добробут — сприяли формуванню у дитячій уяві ідеалу господаря. Гриць і його сестра засвоювали під керівництвом батька трудові навички, переймали його погляди, моральні критерії. Наталка, крім того, в особі доброго батька бачила риси майбутнього чоловіка. Діти гордилися ним: «А батько в нас... Та от поживеш — побачиш... Ого!» [1, 59].

Повага до старших людей — генетична риса носіїв української ментальності. У Святому Письмі пошана до батьків вважається однією з найбільших добродійностей. Виявом цього є узвичаєне звертання на «Ви». Нехай учні наведуть із тексту приклади таких звернень Наталки і Гриця до

своїх батьків. Варто нагадати епізод, коли Сірки збираються на лови тигра, а Наталка просить матір не сумувати, не переживати за них. У її словах вчувається вияв глибокої і щирої любові до своєї неньки. Підтвердженням дочірньої вдячності батькам за їхню любов і турботу є також епізод, в якому розповідається про те, як Наталка, вирушаючи у Маньчжурію, за прадавнім українським звичаєм просить у батьків благословення: «А як судилося мені щастя... то нехай же я буду, мамо, щаслива! І ви, тату! Благословіть!..

— За свої вчинки відповідатиму я... перед людьми і перед Богом. Ні, перед Богом і перед вами...» [1, 221].

Благославляючи іконою, батьки бажали своїй дочці та Григорію, щоб шляхи їхні «були рівні, люди привітні і щастя довіку». У цих словах народна мудрість, народне бачення щастя, подружнього життя, створення нової сім'ї, продовження роду.

Поважливе ставлення Наталки і Гриця до батьків розкриває ще один епізод, який учителеві необхідно прокоментувати. Згідно з давніми родинними українськими звичаями батьки на старість ніколи не залишалися самотніми. Опікувався ними один із синів. Батьки, зазвичай, залишали біля себе найслухнянішого сина, з яким, на їхню думку, буде краще доживати віку і котрий міг би зберегти та примножити батьківщину. Тому Наталка піклується про спокійну старість своїх батьків. вона впевнена у високоморальності свого брата, який дає їй слово відповідати за батьків, берегти їх, жити біля них.

Сірки пишаються своїми добре вихованими дітьми. «Хороші в мене діти, — каже мати. — Я весь час дякую Богові за те, що послав мені таку втіху. І в кого вони вдалися?» [1, 68]. Учні мають зрозуміти, що генетичні риси, норми поведінки, ідеали, характер моралі Сірченки успадкували від своїх батьків. Вони наставлялися на життя їхнім мудрим досвідом, батьківським прикладом взаємної любові, сердечних стосунків. Учні повинні відзначити, що у ставленні до своїх дітей Сірчиха керується почуттям великої материнської любові. Характеризуючи взаємини дітей з батьками, учні повинні сказати, що материнське серце розуміло душевні тривоги Наталки,

почуття її першого кохання. Сірчиха намагалася втішити дочку доречною порадою. Наталка була вдячна матері за її турботу. Стосунки старого Сірка з дітьми будувалися на принципах взаємоповаги і взаєморозуміння. Вирушаючи на мисливський промисел, він радиться з дітьми, сподівається на їхню допомогу під час ловлі «кішки». Батько вмів порозумітися з дітьми, вбачаючи в їхніх помислах і вчинках розумне і корисне.

Сірки виховували своїх дітей в атмосфері дружніх стосунків. Варто пригадати, якими були взаємини Наталки з її найстаршим братом Миколою, котрий загинув на полюванні. Мати, розповідаючи Григорію про своїх дітей, зазначає: «Він вибавив і всього навчив, мабуть, і сміливості тієї...» [1, 68]. Грицько такий же добрий, як і його брат. Він оберігає Наталку, поступається їй, приносить гостинці, а коли дівчина покохала Григорія, підтримує ці світлі почуття сестри. Таке щире, тепле ставлення до рідної сестри, а взагалі до жінки — у ментальності українців.

Учні мають дійти думки, що Сірки плекали у своїх дітях найкращі моральні якості — доброту, щирість, милосердя, гостинність. Доповнюючи учнівські відповіді, вчитель зауважить, що надзвичайно важливе значення для досягнення гармонії в родинних взаєминах мав звичай пробачати одне одному образи. Ідея всепрощення як істотна ознака морально-етичного і релігійного виховання в родині була спрямована на вияв любові до ближнього, органічно поєднаної з любов'ю до Бога. «Возлюби ближнього, як самого себе», — одна з головних заповідей християнської моралі, якої свято дотримувалися в українських родинях.

Нехай учні знайдуть у романі сцену прощання Григорія з сім'єю Сірків. Відповідно до традицій народної моралі Григорій просить прощення, виявляючи тим свою повагу і доброзичливе ставлення до Сірків. «Бог простить», — каже мати. Її слова сповнені материнською любов'ю і ласкою.

Доцільно звернути увагу учнів на одну з провідних рис національного характеру українців — делікатність у стосунках з людьми. В українських сім'ях традиційно прийнято плекати доброзичливе ставлення до людей, що

проявляється у гостинності, доброзичливості та привітності. Для бесіди можна використати такі запитання:

- Що свідчить про «людяність» міжособистісних відносин Сірків?
- У чому проявлялася гостинність цієї родини? Підтвердіть свою думку цитатами з тексту.
- Охарактеризуйте стосунки Сірків з родиною Морозів.
- Як ставилися Сірки до місцевого населення?
- Розкажіть про культуру мовного спілкування родини.

Учні відзначають милосердне, людяне, співчутливе ставлення Сірків до Григорія. Підкреслюють природну делікатність усіх членів цієї родини, котрі шанували людську гідність Григорія, не ображали його почуття дізнаваннями про причини поневірянь серед тайги. Тогочасна дійсність давала їм відповіді. На високу моральну культуру міжособистісних взаємин Сірків вказують батькові слова: «Я ще не знаю, хто ти, але моя хата — твоя хата. Такий тут закон. Наш закон» [1, 55].

В українців високо поцінювалося товаришування, побратимство. Підтвердженням таких стосунків Сірків є їхня зустріч з родиною Морозів. Вони, як і Сірки, українці-переселенці, що живуть окремим хутором у лісі, намагаючись теж зберегти своє національне буття.

Учні читають епізод з твору, як Сірки і Морози, додержуючись козацького звичаю, зняли шапки і обнялися. Народні правила побратимства були основою привітності, чемності як етично-естетичної якості. Традиційний ритуал зустрічі двох українських родин засвідчує красу людських взаємин, вказує на їх щирість і надійність.

Доповнюючи учнів, словесник скаже, що Сірки власним прикладом формували в дітях досвід людяного міжособистісного спілкування, виховували високу моральність, тому що в українців шанувалися риси характеру, котрі забезпечували людині щире спілкування з оточуючими — чесність, порядність, гостинність, вірність у дружбі.

Міцною, згуртованою робило українську родину християнство. Воно дає людині духовну основу, впевненість у своїх силах, а це запорука чесного,

морального життя, злагоди у сімействі, послідовного релігійного виховання дітей. Пропонуємо одинадцятикласникам осмислити такі запитання:

- Яких законів християнської моралі дотримувалися Сірки?
- Що вказувало на богопослушність родини? Наведіть приклади з тексту.
- Яким був вплив християнської віри на вчинки героїв?
- Яких християнських ритуалів дотримуються в сім'ї?
- Як Сірки святкували християнське Різдво? Пригадайте суть вірші, мистецьки складеної старим Сірком.

У ході бесіди з'ясуємо, що Божі закони для Сіроків — це закони родинного життя, моралі та етики. Правила християнської моралі Наталка і Гриць сприймали через особистий приклад батьків. Подружжя жило за християнськими заповідями і вчило дотримуватися їх своїх дітей. Не випадково і батько, і мати постійно звертаються до Бога, бо з його милості вони мають і сім'ю, і хліб, і мисливські промисли. Учні відзначають, що слово «Бог» постійно витає у думці, душі і дуже часто злітає з уст членів родини і не лише в розумінні Бога як надприродної істоти, що керує їхніми вчинками, а й як втілення найвищого духовно-морального ідеалу. Свідченням цього можуть бути численні афоризми. «Ну, слава Богу», — дякує Сірко Всевишньому за вдале пантування ізюбрів [1, 121]. «Боже ж мій!» — зрадів Гриць, коли дізнався, що Григорій за фахом авіаконструктор. «Бог з тобою!» — дивується він Григорієвій наполегливості у пошуках води. «Бог не без милості, козак не без щастя», — каже старий Сірко [1, 63]. «— Я весь час дякую Богові за те, що послав мені таку втіху», — радіє за гарно вихованих дітей мати [1, 68]. «Аби тільки дав Бог здоров'я та щастя», — благає мати у Всевишнього кращої долі своїм дітям [1, 68]. «Бог тобі суддя, та й мати Божая», — уповає на божу справедливість стара Сірчиха [1, 220].

Вплив віри і благочестя на душі членів Сіркової родини був постійним. Своєрідний духовний настрій створювали ікони, що були неодмінними атрибутами родинного побуту. Для підтвердження цієї думки учні читають такі рядки: «...у кутку рясніли образи, королівськими рушниками прибрані,

кропило з васильків за Миколою Чудотворцем. Чорні страстяні хрести навалені на стелі» [1, 52].

Для розвитку релігійності в дітях важливе значення має загальний дух сім'ї. Членів Сіркової родини об'єднувало почуття любові, а у взаємостосунках панував мир і злагода. Батьківський приклад моральності та релігійності благодатно впливав на вироблення в Наталки і Гриця християнських переконань. Сірки ще змалку вчили дітей молитися, сприймати ікони як символ всеприсутності Бога, навчали знаку святого хреста. Учні пригадають епізод проводів матір'ю дітей і чоловіка на лови тигра. Сірчиха ознаменувала свою родину, пророкуючи тим святим знаком щасливе завершення небезпечної мандрівки.

Як уже згадувалося, родинна вірність традиціям християнської моралі зображена автором в епізоді прощання Наталки з батьками. Благородним видається її прагнення відповідати за свої вчинки перед Богом і батьками, що є найвищим виявом подяки за Божу ласку і безмірну батьківську турботу.

Родина — то спільнота, в якій мають плекатися релігійні цінності. Одним із засобів виховання релігійності в родині є святкування християнських свят. Вчитель повинен звернути увагу одинадцятикласників на величну красу святкування Сірками Різдва. У розділі «Різдво в пралісах» учні знайдуть уривки, в яких автор відтворив усе дійство свята. Треба зауважити, що за змістом Різдво Христове виразно національне. Святковий одяг Сірків і святкові страви на столі, пісні, колядки — усе це свідчить про збереження національної ідентичності.

Спільне родинне святкування релігійних свят мало величезний вплив на формування емоційно - психологічного клімату сім'ї. Учні пригадають, що старий Сірко разом з дітьми дуже поспішав з полювання на Святу вечерю. Урочисте різдвяне дійство викликало в Григорієвій душі спогади про свій трагічний край. Спливала в його уяві страшна картина людських сліз, етапів, страждань і невимовного горя. Учні доходять думки, що за допомогою контрасту автор показує трагічну долю свого героя, виходячи з

міркувань про трагедію всього українського народу. Тільки знаходячись майже в повній ізоляції від світу, українська родина могла ще зберігати національно-християнські традиції.

Учитель, доповнюючи учнівські відповіді, вказує на залежність моральності людини і суспільства від стану християнської віри. Знищення національної ідеї, порушення основ традиційної української родини, вилучення людини з релігійного простору були ідеологічними завданнями сталінської епохи. Місце релігії зайняв сталінізм, кожне твердження якого ставало догматом, а за найменший сумнів у його «істинності» розстрілювали або засилали на каторгу. Через трагічний конфлікт людської особистості із сталінською репресивною системою автор йде до утвердження ідеї незнищенності і відродження національного духу родини, а відтак і всього народу.

Потяг до прекрасного, вміння бачити в буденному високе, схильність до художнього відображення світу становить одну з етнічних ознак українського народу. Зовнішня і внутрішня естетична виразність особистості є складником родинного виховного ідеалу. Головні його орієнтири передбачають створення таких умов у сім'ї, які б сприяли повноцінному духовному розвитку особистості, формуванню естетичного ставлення до всіх сфер буття.

Розкрити естетичну виразність родинного життя Сірків допоможуть такі запитання:

- Що вказує на естетизацію родинного побуту Сірків?
- Охарактеризуйте естетичну досконалість Наталки.
- Як автор захоплюється естетично довершеною красою своїх героїв (Григорія, Грицька, Наталки)?
- Охарактеризуйте естетичну чуттєвість Сіркових дітей.
- Яким художньо-творчим ремеслом займається Наталка?

Традиційно в українців вважалося, що гармонійною є людина, яка шляхетна і приваблива душею та зовнішністю. Це могла бути людина красива зовнішньо — вродлива, статна, миловидна, а також духовно гарна

— добродушна, щиросердна. Вищий ступінь гармонії та досконалості виявляється у зовнішній і внутрішній взаємовідповідності.

У ході бесіди старшокласники відзначають, що письменник вдається до ідеалізації людської краси українців. Ідея естетичної довершеності старого Сірка, Наталки та її брата, Григорія Многогрішного домінує протягом усього твору. Естетично досконалыми у своїй чоловічій красі змальовує автор юнаків: «...таких два соколи, таких два пишних королевичі... Бронзові обличчя, засмалені вітром, сліпучим сонцем і морозами були ніби вирізьблені за ідеальною моделлю мужеської краси вправним майстром з суворого металу — наснажені життям, силою» [1, 163].

Високим пафосом відзначає Багряний дівочу красу Наталки: «Яка вона хороша!... Якесь дивне поєднання надзвичайної дівочої краси і суворості» [1, 57]. У розумінні письменника зовнішня краса його героїв узгоджується з їх внутрішньою естетичністю.

Сірки вчать дітей турбуватися про гармонію довкілля. Світла зелень дерев і барвисті квіти утворюють прегарний фон до хати «з різьбленим ганком». Навколишнє життя пишається своєю красою. Варто зачитати опис Сіркової господи, оповитої квітучою красою.

Це є різким контрастом до трагічної дійсності. Картина завітчаної Сіркової оселі на фоні тайгового краєвиду сповнена підтекстовим звучанням. Такий елегійний пейзаж готує до сприйняття авторського задуму — показати з вражаючою правдивістю паралельне існування в одній державі двох світів — світу пекла концтаборів і світу вільного життя патріархальної української родини на лоні природи. Але через сувору історичну неминучість ці два світи перетинаються в глухих нетрях тайги.

Учитель розповідь про естетизм праці в родині Сірків. Одинадцятикласники пригадують, що Наталка дуже любила доглядати свій квітник, який був для неї крихітною часткою тої далекої України. Догляд Наталки за квітами поєднує в собі красу і творчість, облагороджує її душу. Така творча праця виховувала в ній любов до природного середовища. Навіть лісову сторожку дівчина прибрала пишними, різнобарвними квітами.

Здатність сприймати естетичний вплив природного середовища закладена в Сіркових дітях генетично, що зумовлювалося їхнім співжиттям з природою. Вчитель поведе мову про те, що пройшовши батьківську школу, діти любили і розуміли природу. Батьки виховували естетичну чутливість до найтонших відтінків її барв і звуків. Це дає підставу письменникові назвати Гриця «дитям нетрів» [1, 89]. Читачів захоплюють Наталчині та Грицеві мисливські вміння, натуралістичні пізнання, що відлунювали в їхніх душах естетичним захопленням. Буяння сибірської природи впливало на розвиток естетичних почуттів Наталки, які знаходили вияв у піснях, у колоритному орнаментуванні одягу та взуття.

Варто пригадати, що Наталка любила співати разом з братом у два голоси. «У Наталки був хороший, сильний голос. Вона вела свою партію, як прошву золоту шила» [1, 135].

Народна пісня естетизує різні сторони родинного життя. Цю особливість української пісні письменник відтворює в епізоді святкування Сірками Різдвяних свят. Пісня є вищим уособленням духу, відбиває національний характер героїв, плекає любов до рідної землі, звичаїв, збагачує почуттєво-естетичний досвід людини.

Родинний досвід естетичного виховання полягає в тому, що діти навчалися мистецьких умінь у практичній діяльності, засвоюючи особливості виконавської техніки.

Бажано, щоб учні відзначили художню майстерність Сіркової родини. Наталка перейняла від матері секрети рукоділля, особливості візерунків, а також розуміння прекрасного. Свої почуття дівчина прагнула відтворити в орнаментуванні різних виробів. Візерунки художніх витворів виникали з її життєвих вражень від спілкування з природою. Учні відзначають, що Наталка розшила свої унти «горностаєвими сніжинками, оторочила риссю. А наставку, шовкову, чорну, вигаптувала жовтою і червоною заполоччю» [1, 150- 151]. Треба пам'ятати, що ті унти були пошиті із ніжок ізюбра,

добутого Григорієм. Сповнене щирим коханням Наталчине серце підказувало їй орнаменти вишивки.

Отже, старшокласники повинні дійти думки, що в основі родинного виховного досвіду естетизації особистості лежить краса, яка досягається через естетизм повсякденного буття. Естетично організоване родинно-побутове оточення Сірків розширювало їхній світогляд і збагачувало досвід емоційно-естетичного сприймання життя.

Завершуючи роботу над аналізом роману «Тигролови», вчитель у підсумковому слові наголосить на особливій прикметі творчого стилю І. Багряного — його здібності до вияву оптимізму серед трагедії. Пафосом такого звучання сповнені і завершальні картини твору, підтекст яких сповнений віри у життєстверджуючу велич родини, у вічність її національних ідеалів і виховної практики. Тому письменник батьківським благословенням єднає Наталку і Григорія. «У сміливих щастя завжди є», — говорять збагачені життєвим досвідом Сірки, передбачаючи тим самим долю Наталки і Григорія. У пошуках щастя на далекій, омріяній Україні вони переходять укриті снігами простори тайги, долають прикордонні перепони і виходять на свій шлях у житті.

Для глибшого усвідомлення авторської ідеї словесник запропонує такі запитання:

- Якою є пророча істина авторських слів: «Шлях їм прослався вперед, у невідоме. Приготовлені на всі труднощі, на жорстоку боротьбу й на втрати, вони спалили всі кораблі за собою та й вірили в свою зорю, що присвічувала їм шлях, — шлях у життя»?

— Які історичні обставини згубно вплинули на родинний світ українців? Завдяки чому в цьому шаленому вирі життя змогла вистояти родина Сірків?

Учні мають усвідомити, що сім'я Сірків — то не лише родинне гніздо, де відігралася надломлена підневільною дійсністю Григорієва душа, то міцний пагін того ж невмирущого дерева українського роду, з якого підвелася духовно окрилена, національно свідома особистість.

Узагальнений образ Сіркової родини і роду письменник підносить до символу самої України. І. Багряний утверджує думку, що плекаючи родинний світ, ми йдемо до духовного відродження всієї нації. В такому трагічно-героїчному й трагічно-оптимістичному показі української людини, родини, нації не лише як жертви тоталітарної системи, а й як сили боротьби нескореного народу за своє визволення, твір І.Багряного є по-справжньому новаторським у літературі. Автору вдалося майстерно сполучити пригодницький жанр, національно-родинну ідею та ідею сильної особистості.

Література

1. Багряний І.П. Тигролови. Огненне коло. – К.: Укр. письменник, 1996. – 350с.
2. Жулинський М. Іван Багряний // Слово і час. – 1991. – № 10. – с.11
3. Яценко Т. Українська родина на трагічних скрижалях історії (За твором І. Багряного «Тигролови») // Українська література в загальноосвітній школі. – 1999. – № 1. – с.29-33

Сердюк С.

Чугуївський НВК №6

імені тричі Героя Радянського Союзу

І. М. Кожедуба

ХУДОЖНЯ ІНТЕРПРЕТАЦІЯ БІБЛІЙНИХ ОБРАЗІВ У РОМАНІ ІВАНА БАГРЯНОГО «САД ГЕТСИМАНСЬКИЙ»

Анотація. У статті висвітлено вплив Біблії на романістику Івана Багряного, зокрема роман «Сад Гетсиманський», простежено інтерпретацію письменником біблійних образів, виявлено індивідуально-авторський підхід до Книги Книг, подаються матеріали, які можуть бути використані на уроках, семінарських заняттях під час вивчення зазначеного твору.

Біблія завжди була невичерпним джерелом "вічних" тем, ідей, мотивів, образів, знайомих широкому загалу у всьому світі, джерелом художніх істин та архетипів. Християнство впродовж свого існування переконливо демонструвало здатність гармонізувати буття й моральні засади індивідууму, народу, всього людства, яке у будь-яку епоху потребує певних основ та орієнтирів. Тож сьогодні в контексті процесів відродження національної духовності осмислення цього явища в його найрізноманітніших аспектах та виявах, зокрема в літературі, є своєчасним і необхідним.

На думку багатьох дослідників, українська література завжди, навіть у найтрагічніші моменти історії, підтримувала й розвивала християнські ідеї, таким чином долучаючись безпосередньо до європейської, в якій використання біблійних сюжетів стало давньою традицією. Власне біблійними мотивами пронизані твори Тараса Шевченка, Івана Франка, Лесі Українки, Осипа Маковея та багатьох інших українських письменників.

I. Багрянний у романі «Сад Гетсиманський» використовує біблійні образи як загальнолюдські символи, надаючи їм авторської інтерпретації. Це той фундамент, на якому тримається весь твір. Через розуміння їх розкривається глибина морального і духовного стану головного героя Андрія Чумака, в якому ми впізнаємо автобіографічні риси самого автора.

Роботу над твором слід розпочати з назви роману. «Уже сама назва твору вказує на біблійний сюжет зради Іудою Ісуса Христа. Отже, зрадництво – головна лінія в романі, де автор безпосередньо звертається до Біблії, використовує її легенди, вплітаючи їх у тканину твору» [4, 57]. Необхідно наголосити на тому, що визначальну роль тут відіграла біблійна легенда про Сад Гетсиманський. Вона не лише дала назву творові, а й стала ключем до розуміння основних проблем. З першої сторінки ми дізнаємося про те, як "...отецьЯков тихо, але все серце вкладаючи, читав матері про сад Гетсиманський. Читав до крику трагічну епопею мук бентежного живого серця, епопею людської і разом божеської млости перед мученицькою смертю. Читав крик серця про "чашу", аби вона минула приреченого...

Читав про зраду Юди... Про відступництво Петра, що зрікся Вчителя, заки півень прокричав двічі" [2, 22].

Слід звернути увагу і на те, що співвідносно до назви, концептуальним епізодом роману є розділ, в якому священик Петровський переказує знесиленому тортурами та виснаженому духовно Чумаку євангельський уривок про моління Христа в Гетсиманському саду. І саме християнські основи народної моралі допомагають йому лишатися людиною і вижити під час жорстоких катувань на «великому конвеєрі».

Як відомо з Нового заповіту, Сад Гетсиманський — це місце страждання Ісуса Христа перед розп'яттям, моління його про відведення тієї гіркої чаші, яку судилося йому випити за гріхи людські. Для Андрія, який у тюремній камері «п'є свою чашу гірку», ця легенда про вірність і про зраду, яку він з дитинства знав і чув не раз, набирає нового змісту. Він, слухаючи про Юду, думав про братів, «і в темряві, що застинала зір, йому ввижався темний, сповнений чорного, задушливого, тропічного мороку сад, тоскна тиша й сільветимірт та кипарисів... Христос на колінах з очима, наставленими в безодню душної ночі... Млость передсмертної душевної муки... Зрада... Відступництво Петра й відчуженість заспаних учнів. Самота... Безмежжя туги, нестерпний тягар відчаю... І крик далекого півня — провісника зречення й провісника близької муки, наруги й смерті... Зловісний крик півня... Крик безнадії... Тріумф зла...» [2, 208-209].

Отже, сад Гетсиманський — це символічний образ країни зла, де на кожному кроці підстерігає зрада, страх і байдужість, це одвічне терзання людське душі між двома крайніми межами вибору — добром і злом.

Назву твору продовжує і доповнює епіграф, взятий з Біблії, в якому оповідається про молитву й арешт Ісуса та зрадництво Юди: ««Отче мій! Коли можна, нехай мимо йде від мене чаша ця!...». Ще він говорив, коли се Юда, один з дванадцяти, приходить, а з ним багато народу з мечами й дрюччям од архієреїв та старших людських... Та й узяли його...» [2,3]

Юда — учень Христа, який зрадив його учення і продав свого учителя первосвященикам і владі за тридцять срібняків. Необхідно звернути увагу і

на те, що в романі в Юду перевтілюється отець Яков. Невипадково у Багряного він вислизає з хати Чумаків, перервавши читання саме сцени Юдиного гріха, щоб завершити її самому в реальному житті — здати Андрія владі, а за ним — і всю сім'ю Чумаків.

Біблія застерігає людей від вибору — творити гріх. Таке бачення і в Багряного. Юду не покарали, він сам себе убив, бо зрада впала на його сумління тяжкою ношею, яку він не мав сили нести. Нещасливим учнем називає його І. Багрянний і розповідає легенду про осику — дерево жалоби, на якому повісився Юда. «Це легенда про тремтливу осику, про свідка останнього зітхання нещасливого учня Христового, Юду Іскаріотського, немовби плинула крізь ґрати з шелестом листу — приходила не одному на пам'ять так, ніби та осика за муром кричала про арештантські душі... І для одних то був шепіт потіхи, для інших — тривожний крик перестороги... Приходила на пам'ять ця легенда й Андрієві, приходила на пам'ять і та осика, що стояла, мабуть, у біблійнім саду Гетсиманським»[2, 215-216].

Біблійну осику вгадуємо і в роздумах героя: «Іноді в щиток залітає листочок, одірваний вітром... Зелений листочок з волі... на ній багато написано, лише треба вміти те все прочитати. На ній написано надзвичайну поему, що стрясає душу, — поему про сонце, вітер, волю, життя... і поему про зраду... якщо той листочок осиковий» [2, 239-240].

Болісні роздуми Андрія Чумака про зраду, підсвічені біблійною легендою про Каїна та Авеля, не дають йому спокою. У братовбивчу легенду

І.Багрянний закладає мотив зради, який відтворюється завдяки спогадам героя про дитинство, де на Місяці Каїн тримає Авеля на вилах. Андрій Чумак постійно ставить питання: «Навіщо?! Навіщо ж брат підняв брата на вила?!» [2, 17]. «Золотий щит» Місяця сприймається героєм як емблема зради. Головного героя більше ніж тортури енкаведистів весь час упродовж слідства турбує запитання: хто видав його, невже хтось із братів? Андрія не лякає тюрма, його турбує й пече це прокляте запитання: «Хто? Хто продав

його, як той Юда Іскаріотський?» Логіка підказувала, що це хтось з тих, хто був у рідній хаті — мати, сестра, брати...

І. Багряний не випадково вводить у роман легенду про Каїна. Згадуючи її, Андрій намагається проаналізувати причини зради біблійного братовбивці: заздрість, честолюбство, корисливість. Але він намагається заперечити таку можливість зради, адже його брати зовсім не схожі на Каїна, брати, як і Андрій, належать до одного роду Чумаченків, у якому не може бути зрадництва. Ці думки підсилюються спогадами з дитинства, коли Великодньої ночі вони пішли до гробу Господнього, де «невиспані, побравшись за руки... прибігли опівночі до гробу, дивилися на тяжкі рани пробитих рук і ніг і, глибоко зворушені виглядом замученої й покладеної в гріб людини, мерехтіли сльозами на неї й один на одного і стиналися дитячими серцями. Вони не говорили слів, вони не давали обітниць, але в той же час вони присягалися всім своїм єством любити добро й ненавидіти зло, бути вірними, бути дружніми, щоб ніхто нікого з них не міг отак розіп'ясти» [2, 18-19].

Змальовуючи момент зустрічі Андрія Чумака з Юдою, яким виявився отець Яков, І. Багряний для підсилення психологічної й емоційної напруги свідомо відступає від біблійного сюжету, подаючи загибель Іуди по-іншому. «...Юда обійшовся без осики...» [2, 511]. Автор не надає зрадникові можливості усвідомити свій ганебний вчинок, бо, мабуть, не вірить, що совість зможе заговорити в цій людині. Тому, за його версією, Юда гине на місці зради, покараний праведною рукою того, кому вчинив зло.

Зі зрадництва можна виокремити ще один біблійний мотив — відступництво. У Біблії дізнаємося, що після тайної вечері Ісус з учнями пішов на Єлеонську гору, по дорозі Христос попередив, що учні відречуться від нього. Перший учень, Петро, почав переконувати Ісуса у своїй відданості. Учитель же відповів, що перш ніж півні проспівують двічі, Петро тричі відречеться від нього. Дізнавшись, що Андрій втік з в'язниці, брати думають покинути батьківський дім, відректися брата, бо це може коштувати їм посад: «І сиділи поблідлих три брати — земля під ними горіла,

для них це справді стан аварійний... Микола встав і вийшов... Довго його не було. А як вернувся – почав збиратися у дорогу. Два інших теж... Збиралися від'їжджати.» [2, 13]. Брати, як і відступник Петро, боялися кари ворогів, вони думали в той час лише про ті наслідки, які несе в собі зустріч з братом-«державним злочинцем». Так один з братів пояснює раптовий від'їзд: «Чи ж ви знаєте, чого нам це може коштувати?! Служби!!! І всього...» [2, 13]. Коли ж був відомий зрадник, всіх членів родини присудили до розстрілу, навіть молодшу сестру Галю, але «ніхто з приречених не просив помилування» [2, 507], ніхто не зрікся брата, не відступив.

Образ Ісуса Христа не має прямих номінацій у романі, але це основний біблійний образ, з яким асоціюються страждання. Аналізуючи використання І. Багряним християнських мотивів у творі, можна прийти до висновку, що письменник послідовно проводить паралель між головним героєм і біблійним образом Ісуса Христа. Вечеря в рідній хаті Чумаків викликає аналогію з Тайною вечерею перед арештом і подальшим розп'яттям месії. Перший допит Андрія у Сафігіна асоціюється з допитом Ісуса Христа у Понтія Пилата. Подальші тортури і приниження, які чинили героєві Нечаєва, Сергєєв, Великін, Донець, нагадують поведінку воїнів правителя у преторії, які фізично і морально збиткувалися над засудженим Ісусом. Душевні муки Чумака через підозру братів і коханої у зраді схожі на цвяхи, вбиті в живе Ісусове тіло. Безпомилково вгадуються в стражданнях Андрія муки Христові: «Який тяжкий і страшний келих йому піднесли!» [2, 205]; «Нехай же мине всіх і його ця чаша безглуздя!..» [2, 231]; він «лишився нести свій тяжкий хрест до кінця» [2, 491]; Андрій «...гірку чашу ... випив до кінця... До краю...» [2, 526]; «Андрій мається, як на розп'ятті...» [2, 224]; «Андрій підіймався крутими сходами, тяжко й помалу ступаючи, немов ішов на Голгофу» [2, 526].

В романі часто звучить молитва до Бога, прохання дати сили пережити всі тортури. Образ Саду Гетсиманського розкривається не лише з позиції зради, але й як місце молитви Ісуса Христа до Бога. Такою молитвою є епіграф до

роману. Легенда про молитву Христа в Гетсиманському Саду розповідає, як щиро молився Учитель, поки учні міцно спали, він благав, аби минула його ця чаша гірка. Слід зауважити, що ця молитва підтверджує двосутність Ісуса – божественну та людську. І. Багрянний вкладає цю легенду в уста священика Петровського: «Петровський розповідав про муки Христа... про те, як Христос, приречений на розп'яття, молився про чашу, обливаючись потом від скорби й душевної муки... Молився про силу душевну, щоб тую чашу змогти випити до дна... Він розповідав про Сад Гетсиманський...» [2, 221].

Опрацювавши зміст роману «Сад Гетсиманський», на уроках української літератури можна запропонувати учням дослідити біблійні образи твору, які розкривають образ головного героя, скласти інформаційне гроно біблійних образів

Запитання для диспуту

- Чому автор зупиняється саме на цій назві для своєї книги?
- Чому, на вашу думку, Андрія так стурбувала розповідь про страждання Христа в Гетсиманському саду?
- З якою метою автор вводить образ осики, що росте біля тюрми. Що він уособлює?
- Для чого автор у сюжеті роману звертається до образів біблійних героїв Каїна, Авеля, Юди?
- Чи можна страждання Андрія в тюрмі порівняти з муками Ісуса Христа в Гетсиманському саду?
- Чи виправдані муки Андрія? Розкрити значення епіграфу до роману: „Отче Мій! Коли можна, нехай мимо йде від мене чаша ця...”

Інформаційне гроно біблійних образів у романі

Сад Гетсиманський

Христос

Гірка чаша

Юда Іскаріотський

Тремтлива осика

Незважаючи на використання образів та мотивів зі Святого Письма, І. Багряний по-своєму їх інтерпретує, не завжди прямо вказує на біблійний сюжет чи образ, а вводить його у тканину твору, надаючи власної інтерпретації. «Використовуючи традиційний сюжет чи образ, митець, безумовно, пропускає його через призму власного світосприймання, і тоді відбувається трансформація внутрішньої і зовнішньої структури цього образу чи сюжету, яка відбиває авторські шукання і прагнення» [5, 117]. Практично всі дослідники сходяться на тому, що біблійні теми Іван Багряний розробляв у безпосередньому зв'язку з болючими проблемами сучасного йому суспільства. Використання біблійно-християнських мотивів та образів дало змогу автору провести глибоке дослідження епохи, яка, за словами І. Багряного, стоїть під знаком Скорпіона, і дійсності як витвору тієї епохи «... непоправно хворої, розкладеної людської психіки, що ... підлість вивела в чесноту, в зразок, в мораль, освятивши, виправдавши, похваляючись нею, як справжнім здоров'ям...» [3, 29].

Література

1. Антофійчук В. Трансформація образу Іуди Іскаріота в українській літературі XX ст. // Слово і час. — 2001. — № 2. — С. 53—58.
2. Багряний І. Сад Гетсиманський. — К.: Дніпро, 1992. — 528 с.
3. Багряний І. Під знаком Скорпіона. — К.: Смолоскип, 1994. — 240 с.
4. Савченко З. Біблійно-християнські мотиви та образи в романі «Сад Гетсиманський» // Слово і час. — 1996. — № 10. — С. 57—61.
5. Савченко З. Біблійно-християнські мотиви та образи в романі «Сад Гетсиманський» // Слово і час. — 1996. — № 10. — С. 57—61.
6. Сологуб Н. Біблійні образи в художній творчості І. Багряного // Мовознавство. — 1993. — № 1. — С. 43-47.
7. Таратута Тетяна. Вивчення творчості Івана Багряного в школі. Посібник для вчителя. — Тернопіль: Підручники і посібники, 2000. — 80 с.

8. Шевчук М. «Вічний» сюжет у національних шатах // Суспільствознавчі науки та відродження нації. — Кн. 1. — Луцьк, 1997. — С. 117—1

Сокрут А.М.

Чугуївської ЗОШ І–ІІІ ступенів №7

ЖИТТЄВИЙ І ТВОРЧИЙ ШЛЯХ ІВАНА БАГРЯНОГО

Анотація. Розробка уроку «Життєвий і творчий шлях Івана Багряного» має за мету ознайомлення з етапами життя і творчості письменника, формування в учнів активної життєвої позиції; вміння співвідносити життєвий досвід письменника з його творчістю; виховання почуття національної гідності, патріотизму.

Урок має сприяти учня критично мислити та обґрунтовувати власне судження. Розробка уроку присвячена для роботи на уроках української літератури з учнями 11 класу. Матеріал може бути використаний вчителем української літератури в організації проведення навчальних уроків, тематичних контрольних робіт.

Тема: Життєвий і творчий шлях І. Багряного

Мета: ознайомити з біографією письменника, його творами;

формування в учнів активну життєву позицію;

розвивати вміння співвідносити життєвий досвід письменника з його творчістю;

виховувати почуття національної гідності, патріотизму.

Тип уроку: вивчення нового матеріалу.

Форма уроку: урок-зустріч.

Методи, прийоми уроку: виступи учнів, робота з підручником, складання психологічного портрету, асоціативний куш, мікрофон.

Обладнання: портрет письменника;

опорні схеми;

виставка книжок;

презентація;

епіграф уроку.

ми.

.

нами.

Ми є. Були і будемо

Й Вітчизна наша з

I.

Багряний

Перебіг уроку

I. Організаційний момент

Побажання гарного настрою, спілкування, активної роботи.

II. Мотивація навчальної діяльності учнів

Слово вчителя. Складний час. Роки жорстокості, деспотизму, тиранії, тоталітарного режиму. Удар інтелігенції: письменники, поети, художники, музиканти, вчені, політики.

Кожен письменник став перед вибором: заслання, мотузка на шиї, натиснутий курок, зрікання таланту, смертельний вирок, відданість літературі, покидали країну, але думками і серцем залишалися з нею. До таких письменників – емігрантів, саме і належив І. Багряний.

Народ – героїв герої появляє,
Шануючи, він їх вінцем вінчає:
Високий дух високість признає.
А раб народ, як є герої у його, -
Він на борця величного свого,
Грязь кидає, його камінням б'є!

Б. Грінченко

- Проаналізуйте рядки Б.Грінченка до сьогоднішнього уроку.

III. Повідомлення теми та мети уроку

1.Презентація. Життєвий шлях письменника - емігранта.

1 слайд. Родина

Письменник народився 2 жовтня 1906 року в місті Охтирка Сумської області в сім'ї муляра Павла Петровича Лозов'яги. Мати – Євдокія Іванівна Кривуша – походила із заможного селянського роду. У сім'ї ще був син і дочки.

2 слайд. Навчання

Церковнопарафіяльна школа;

вища початкова школа в Охтирці; технічна школа слюсарного ремесла;

Краснопільська школа художнього – керамічного профілю.

3 слайд. Трудова діяльність

Завполіт цукроварні;

окружний політінспектор в Охтирській міліції;

вчитель малювання в колонії для безпритульних сиріт;

ілюстратор газети «Червоний кордон».

4 слайд. Громадсько-політичне життя

Активно працює і друкується в журналах «Глобус», «Життя і революція», «Червоний шлях». Вступає до опозиційного літературного об'єднання МАРС, де зближується з письменниками (В.Підмогильним, Г.Косинкою, Є.Плужником).

5 слайд. Ув'язнення, заслання

16 квітня 1932 рік – арешт в Харкові, звинувачення в проведенні контрреволюційної агітації (пробув 11 місяців у камері одиночного ув'язнення у внутрішній тюрмі ГПУ).

25 травня 1932 року звільнили з-під варті і на 3 роки відправили до спецпоселень Далекого Сходу.

Втеча на Україну і арешт у дорозі (новий термін – 3 роки, табір БАМЛАГу).

1938 рік – повторний арешт (Харківська в'язниця на Холодній горі, 2 роки 7 місяців)

1940 рік – звільнення, переїзд до Охтирки.

6 слайд. Під час війни

Українське підпілля.

Галичина.

Пише статті, листівки, бойові пісні, малює агітаційні плакати.

Еміграція до Словаччини, Німеччини.

7 слайд. Еміграція.

1946 рік – переходить на легальне становище, живе у таборі.

Заснував газету «Українські вісті»; організував МУР (Мистецький Український Рух);

З 1948 року часто хворіє; 25 серпня 1963 року помер у лікарні.

8 слайд. Сім'я

Перша дружина – Антоніна Зосімова, діти: Борис і Наталя.

В еміграції одружився з Галиною Тригуб (родом з Тернопільщини), діти: Нестор і Роксолана.

2.Творча діяльність

Основні твори: поетична збірка « До меж заказаних» (1927);

поеми: «Монголія» (1927), «Ave, Марія» (1928);

роман у віршах « Скелька» (1929);

романи: «Тигролови» (1946);

«Сад Гетсиманський» (1950);

«Огненне коло» (1953);

«Буйний вітер» (1957);

«Людина біжить над прірвою» (1965);

повість – вертеп «Morituri» (1947);

комедія «Генерал»(1947);

віршований памфлет «Антон Біда – герой труда» (1947);

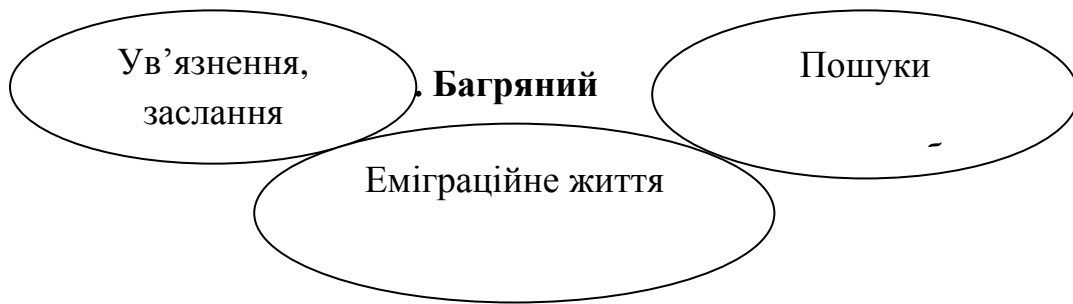
публіцистичний лист «Чому я не хочу повертатися до СРСР» та інші.

3.Виступи учнів

(учні коротенько розповідають про твори письменника)

4. Психологічний портрет І. Багряного (опорна таблиця)

5. Робота з підручником

Завдання : скласти хронологічну таблицю

Іван Павлович Багряний (Лозов'ягін)

6. Імітаційна вправа – гра.

Інтерв'ю з митцем (учні задають питання за біографією письменника, а один з них відповідає, ніби він митець)

1. Яку освіту Ви здобули?
2. Чому не отримали вищої освіти?
3. За що Вас заарештовують?
4. Як Вам жилося в еміграції?
5. Що означає Ваш псевдонім?

Довідка. Що означає псевдонім.

Повернувшись до Охтирки, Багряний іде складачем у друкарню. Власними силами видає книжечку «Чорні силуети», позначену жорстокими реаліями життя, сам ілюструє її. Псевдонім «І.Полярний» засвідчував: вісімнадцятирічний автор стоїть на позиціях, протилежних більшовизму.

1926 рік. Він вступив до Київського художнього інституту, хоч нормально навчатися в ньому не мав змоги через скрутне матеріальне становище. Жив де прийдеться і як прийдеться. Навіть у холерних бараках на Батієвій горі. Зате мав змогу в залі Всеукраїнської академії наук слухати виступи провідних майстрів слова, діячів української культури, зокрема Миколу Зерова.

Саме тоді, в київському журналі «Глобус», де секретарем був Антоненко – Давидович, з'являвся друком вірш юнака з Охтирки «В місто»,

підписаний новим псевдонім – Багрянний, – що надалі став постійним придбаним прізвиськом письменника.

6. Іване Петровичу! А щоб ви побажали сьогоднішній молоді?

IV. Узагальнення й систематизація знань та вмінь учнів

7. Спілкування

- Що найбільше цінував І.Багрянний?
- Яка риса письменника вам найбільше запам'яталась?
- Чи легко жилося І.Багрянному?
- Які твори письменника вам запам'ятались?
- Щоб ви хотіли запитати у І.Багрянного, якби мали таку можливість?

8. Робота в групах

I. Група.

Завдання: складання тестів (6 питань)

Життєвий шлях Івана Багрянного

II. Група.

Завдання: назвати подію, що відбувалася у зазначеному році (хронологічний диктант)

2 жовтня 1906 році -

У 1922 – 1926рр. І.Багрянний -

У 1928 році І.Багрянний написав -

У 1932 році І.Багрянний був -

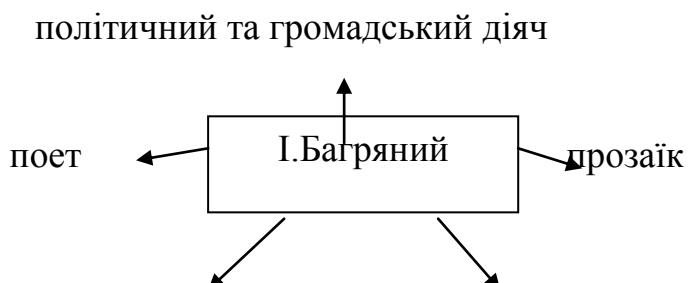
У 1936 році І.Багрянний -

У 1944 році І.Багрянний -

III. Група.

Завдання: скласти асоціативний куш

«Життєвий і творчий шлях письменника»

- *Оцінювання*

V. Підсумок уроку.

- *Скласти сенкан про І.Багряного*

1. І.Багряний
2. Щирий, відомий
3. Дивує, змінює, навчає
4. Людина, яка ціною життя виграла двобій з демоном тоталітаризму

- *Мікрофон*

У чому призначення людини на землі?

VI. Домашнє завдання

Написати твір- мініатюру

Ми є. Були і будем ми. Й Вітчизна наша з нами.

І.Багряний.

Література

1. Голик О.В. Всеперемагаюча сила доброти і любові. – Кіровоград, 2005
2. Дехтярьова Г.А. Впровадження нових технологій на уроках української мови та літератури. – Харків, 2006
3. Демчук О. Життєпис письменника. Конспекти нестандартних уроків. – К.: Педагогічна преса, 2002
4. Марченко О.Д., Марченко А.С. Українська література: Практичний довідник. – Харків : ФОП Співак В.А., 2009
5. 101 педагогічна ідея. Як зробити урок. – Х: ВГ «Основа», 2008
6. Українська література. 11 клас. Хрестоматія/ упорядник Гавриш І.П., науков.ред.Єременко О.В.- Х: ФОП Співак В.А., 2011
7. Шугай О.В. Багряний Іван. // Енциклопедія сучасної України. – Київ., 2003, том 2, с.65-66
8. Матеріали з Інтернет-сайтів.

